

C

211
91

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము

తేలప్రోలు, కృష్ణా జిల్లా.

గ్రంథనామము ... ~~విద్యార్థి~~ విద్యార్థి నవ. సత్య. చి...

గ్రంథము సంబంధము ... ౫. ౭. ౬.

లెటరు .. ~~౫. ౭. ౬.~~ విభజన సంబంధము .. ౧. ౧. ....

గ్రంథ చిత్రము .. మొదలు గురి నెది కది. సు. ౧౨. రె. ౩. వు. నాడు.

.....

గ్రామము ..... గో. వి. ప్రా. లు: .....

మ. 9/

అభినవ సరస్వతి

తే క

న వ నా గ ర క తే ర ప్రా ణ (శ్రీ)

(సాంఘిక నాటక రాజము)

ర చ య త

మ రంగం టి పార్థ సారథి, బి. యే,
తహశీలుదారు - మచిలీపట్నం,

బే జ వా డ:

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడియె.

1938

కాపీరైటు రిజిష్టరు.]

[నెల రు 1-0-0.

కృష్ణాజిల్లా కలెక్టరుగారగు

మహారాజరాజశ్రీ టి. భాస్కరరావు నాయుడుగారికిని,
వారినతీమణి శ్రీమతి లక్ష్మీభాస్కరరావుగారికిని యొనంగిన
కృ తి స మ ర్పణ ము.

ఉ. శ్రీకరుడు సుధీవర వశీకరుఁ డార్తజనావనుండునా
శ్రీ కమలామనోహరుఁడు ♦ శీతలదృష్టుల గౌరవించి య
స్తోకసుఖంబుల న్నొసగి ♦ శుభ్రయశంబు చిరాయురున్నతు
ల్పాకటలీల వేయెనగు ♦ భాస్కరరావుకు లక్ష్మీదేవికిఁ.

సీ. కీర్తివిస్తారుండు ♦ కృష్ణసామి యఖండ
ముదమున సబుజజ్జి ♦ పదవినందె
ప్రజ్ఞాధురీణుండు ♦ వరదరాజులనాద్యు
సబుజజ్జి గద్దెపై ♦ సన్నుతిఁ గనె
దొడ్డవారిలామేటి ♦ దొరసామి సర్కిలు
పోలీసు పదవిలో ♦ మేలొనర్చె
విదితయశోఘను ♦ ల్విద్యాధురీణులై
విఖ్యాతపదవుల ♦ వెలసినారు

తే. నీదుతండ్రియు పెదతండ్రి ♦ నీదుమామ
బంధువర్గంబువారలు ♦ వారి మించి
కృష్ణమండలంబునకెల్ల ♦ కీర్తివెభ
వంబు లొనగూర్చి ప్రభువువై ♦ వరలుమయ్య!

చ. సరస రసాగ్రగణ్య ! బుధఃసంస్తవశోభితపూతచర్య ! నీ
పరమపవిత్రజీవితము ♦ బాధలమృగైడివారి బోచుచున్
దురితచరిత్రుల న్దునిమి ♦ దుష్టుల శిక్షణజేసి శిష్టుల
స్వరుణను బోచి కావగను ♦ గడ్డెదుగాదె సుధీవరాగ్రఃశీ॥

తే. శ్రీమహావిష్ణు సతియైన ♦ సిరియుఁబోలె
పరమశివునికి రాణియా ♦ పార్వతివలె
బ్రహ్మయర్థాంగిశారదా ♦ రమణిఁబోలె
వలచి వరియించె లక్ష్మి నిఁనాస్కరాఖ్య !

చ. సిరియును విద్యయున్గలవు ♦ స్త్రీజన సంఘపురోభవృద్ధికి
నిరతము యత్నముల్సలిపి ♦ నేర్పుమెయి న్జరియింపుభర్తతో
పరహిత కార్యము న్ముసిగి ♦ పావనకీర్తి గణింపుచుండు నీ
పరమపవిత్ర లక్ష్మీసతి ♦ భాస్కరుభాగ్యము లెన్నశక్యమే!

తే. భాస్కరాగ్రణి ! మహాలక్ష్మి ! ♦ భక్తిమీర
హిందుసంఘపు దోషము ♦ ల్పొందుపఱచి
రచన జేసిన నాటకరాజ మిదియె
కృతి యొనంగితి గైకొను ♦ డింపుమీర॥

గ్రంథకర్త.

శ్రీ వేమవ గుండాలయము
జేలపూలు (కృష్ణ)

5

ఇందు వచ్చు పాత్రములు

కేశవరావు—అతనిభార్య సుశీల కుమారుడు గోవిందరావు. కుమార్తెలు : విమల,
అనసూయ, ప్రభావతి. తండ్రి నారాయణరావు. తల్లి పార్వతి. బావమరది
శివరావు.

విష్ణురావు—అతనిభార్య హైమవతి. కుమారుడు మాధవరావు. కోడలు ప్రభావతి.
కొమార్తె సరస్వతి. మనుమడు కృష్ణమూర్తి.

పద్మనాభరావు—విమల భర్త.

అచ్యుతరావు—అనసూయ భర్త.

వామనరావు—పద్మనాభుని తండ్రి. భార్య కాంతిమతి.

జనార్దనరావు—అచ్యుతరావు తండ్రి. భార్య సుప్రభ.

మధుసూదనరావు—సరస్వతి భర్త.

మహమ్మదుఖాన్—జైద్యవిద్యార్థి, ధనవంతుడు.

జాన్—పంచమకుల జైద్యవిద్యార్థి.

జెంకటశాస్త్రి } బ్రాహ్మణపురోహితులు.
పుల్లం భొట్లు }

పేరిశెట్టి—జై శ్యుడు.

విక్రముడు—భారతి భర్త.

స్త్రీలు.

సరస్వతి—విష్ణురావు కూతురు.

విమల—కేశవరావు కూతురు. పురుషవేషమున విమలాదిత్యశ్రీ.

అనసూయ—కేశవరావు కూతురు. పురుషవేషమున ప్రభాకర శర్మ.

సుశీల—కేశవరావు భార్య.

కాంతిమతి—వామనరావుభార్య.

సుప్రభ—జనార్దనరావుభార్య.

ప్రభావతి—మాధవరావుభార్య. కేశవరావు కుమార్తె.

సరోజిని—అంగ్లయువతి. మాధవరావుభార్య.

పార్వతి—నారాయణరావుభార్య.

హైమవతి—విష్ణురావుభార్య.

భారతి—వామనరావు కొమార్తె

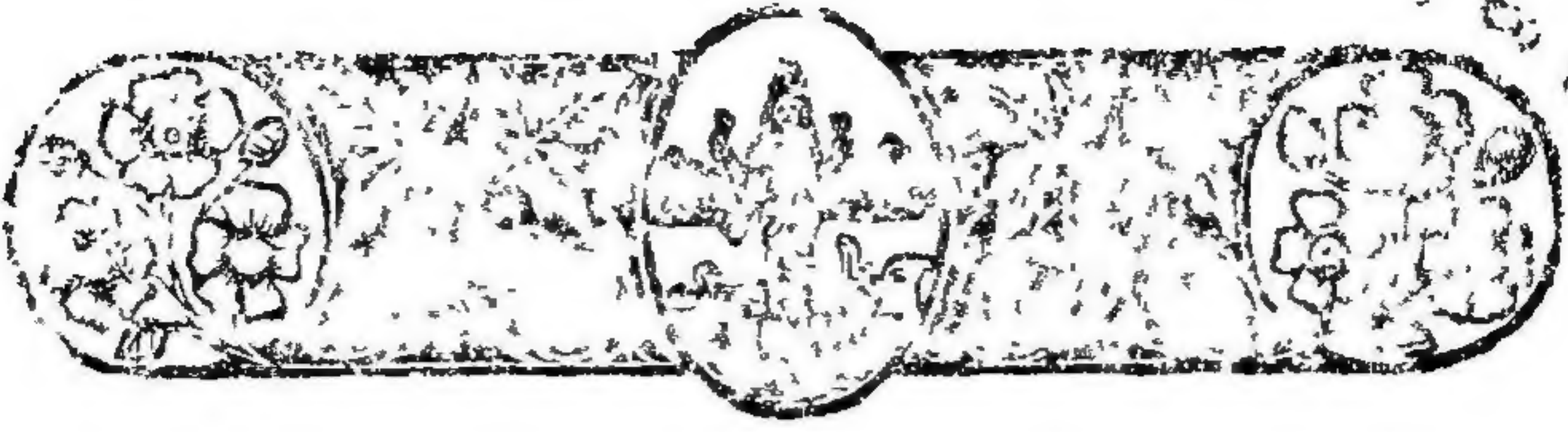
రుక్మిణి—వామనరావు విధవసోదరి.

పద్మిని—వారనారీమణి.

శశిముఖి—పద్మిని తల్లి.

6

అభినవసరస్వతి

ప్రథమాంకము

ప్రథమరంగము

[వృద్ధులు, నారాయణరావు, పార్వతి, వారికొమారుడు కేశవరావు, కోడలు సుశీల, చిన్నపిల్లలు, విమల, అనసూయ, కొమారుడు గోవిందరావు, సుశీలయన్న కేశవరావు కచ్చేరిసావిడిలో నాసీనులై మాట్లాడుచుందురు]

పార్వతి—నాయనా! కేశవా! నీతండ్రిగారు మూడుకొల్లముదుసలైనారు.

తే॥ గీ॥ కనులు గనరావు కర్ణము • ల్వివరగరావు
కురుబ దెలుపయ్యె దేహంబు • గుంగిపోయె
వార్ధకంబును రోగంబు • బ్రజలనయ్యె
క్షణము యుగముగఁ గాలంబు • గడుచుచుండె
నెపుడుమరణంబు గలుగునో • యెఱుంగరాదు

1

వారు చల్లగా జీవించియుండఁగానే చిన్నపిల్లలకుఁ గల్యాణమహోత్సవంబు గావించుచో నెదురోజులు నట్టింట ముసలిముత్తైరువతనముఁ జేయవలయునని యున్నది! నాముద్దుచెల్లింపుమా శండీ!

నారాయణ—నాయనా! నేను బ్రతికినన్నాళ్ళింక ముందు బ్రదుకఁబోను. క్షణక్షణంబు నకు దెవాజ్ఞ కేమరుచూచుచున్నాను. పరమేశ్వరుఁడు నన్ను మఱచెనేమో కాని లేకున్న నింకమున్నే యమధర్మరాజు హాజరువారంటు పంపవలసినది! ఉత్తరక్షణము మనదికొదు! ఊగు పొమ్మనుచున్నది; కొడు రమ్మనుచున్నది! నాకండ్లముందే కన్యాదానం బొనరించినచోఁజూచి సంతసించెదను.

కేశవ—కన్నులుతెరువని కసికందులు: వివాహమననేమో యెఱుంగని బాల్యావస్థ యందున్నాము.

సీ॥ పుట్టి పుట్టఁగలేదు • యిట్టిపట్టికి నెట్లు, పరిణయం బొనరించి • ప్రతిభగాంతు
 పొక్కి పొక్కఁగలేదు • పసికూన కేనెట్లు, కల్యాణమునుజేసి • భ్యాతిగాంతు,
 నడిచి నడువలేదు • నలినాక్షి కేనెట్లు, జైవాహికముజేసి • వన్నెగాంతు
 పలికి పల్కఁగలేదు • పద్మాక్షి కేనెట్లు, పెండిలియొనరించి • పేర్చిగాంతు
 తే॥ గీ॥ కన్ను చెరువనియర్భకులన్ను మిన్న, లెట్లు పరిణయమొనరింతు • నేమిసేతుఁ
 గప్టసుఖములఁ దెలియని • కన్యలేడ, పరిణయంబేడ వలదయ్య • వలను తండ్రి.

సుశీల—మీ మాటలకేమిలెండి! ప్రతిదానికి వేళాకోళాలు జెక్కిరంపులును. మనపిల్లల
 నడుగుదా ముండండి! అమ్మా! మీకుఁ బెండ్లికొవలెనా!

విమల—అమ్మా! తప్పకుండఁగావలెను!

అనసూయ—అక్కయ్యకంటే నాకే ముందుఁ గావలెను.

సుశీల—చూడండి! పెండ్లియనిన నెంతముచ్చట పడుచున్నారో నాచిట్టితల్లులు!
 మగవారి కేమి తెలియును? ముచ్చట్లాయచ్చట్ల! వేడుకలా వినోదములా!
 ఏమియునక్కఱలేదు! బ్రహ్మదేవుఁడు మిమ్మెట్లు సృజించినాఁడో! ఏమియుఁ
 దెలియదు. వట్టి జడస్వరూపము! మిమ్మునుగట్టుకొని యేమిసుఖపడినానో
 పడినాను.

కేశవ—ఇప్పు డా గొడవయెందుకు! రామాయణములోఁ బిడుకల పోట్లాటయన్నట్లు!
 ఎందుకమ్మా పెండ్లంటే మీకంతసంబరము?

విమల—ఎంతచక్కఁగాఁ బల్లకిలో నూరేగవచ్చు! బాజాలు, పేరంటాళ్లు, పువ్వులు,
 బుక్కాయి, అన్నియువచ్చును. ఒంటినిండ నగలుపెట్టుకోవచ్చు! క్రొత్తబట్టలు
 గట్టుకోవచ్చు.

అనసూయ—నాన్నగారు! పెండ్లిలో బూరెలు పప్పులు వండరండి! కొవలసినన్ని తిన
 వచ్చు. పిల్లలు చాలామంది పచ్చెదరు. వాండ్లతో నాడుకోవచ్చు.

కేశవ—అహా! ఎంత యజ్ఞానము! ఎంత మోఢ్యము.

సీ॥ జైవాహికంబన్న • భామానుజులఁగూడి, పేరంటములుగాదు • పిన్నలార
 కల్యాణమన్నచో • గనకౌంబరముఁదాల్చి, సిగ్గు జెందుటగాదు • చేడెలార
 పరిణయంబన్నచో • బసుపుఁబారాణితో, నూరేగుటయుగాదు • యువతులార
 యుద్వాహమన్నచో • నూహించి తలఁబ్రాలుఁజల్లుటేకొదనూ • పిల్లలార
 తే॥ గీ॥ జన్మ మున్నంతకొలంబు • జగతిమీఁదఁ, జన్మవీడిన పరలోక • సదనమందుఁ
 బ్రాణనాయకు పదముల • భక్తిఁగొలిచి, దైవసమునిగఁ జూచుటే • తిల్లలార.

సుశీల—మీ మెట్టవేదాంతములు, పాతివ్రత్యమహిమ, యిప్పటినుండి నూరిపోయి
 నక్కఱలేదు. వాండ్ల కేమి తెలియునా? ఆరవగొడవమాదిరిగా నుండును.
 నాచిట్టి తల్లులారా మీరెవరిని పెండ్లిచేసుకొనెదరమ్మా!

విమల—అమ్మా! నేను నాన్న నే పెండ్లి చేసికొందును.

అననూయ—అమ్మా! నేను నిన్నే పెండ్లి చేసికొందును.

సుశీల—ఛీ! ఛీ! ఛండాలూరా! అట్లనగూడను. తెలివితేటలు లేవు, ఏపాడులేదు!
ఛీ! అవతలకుఁ బొండి (అని యిద్దఱిని గొట్టి పంపివేయఁగా, వా రేడ్చుచు వెళ్ళిపోవుదురు.)

కేశవ—అభము శుభ మెఱుంగ కెట్లు మాట్లాడుచుండిరో వింటివా! ఇట్టి పసికూనల కేనా పెండ్లి

ఉ॥ మాటల నేర్పుటో, మధురమండల సుస్వరము లైలంగఁగాఁ
బాటలఁ బాడుటో, యువతి • వగ్గముతోఁ జెలరేగి ప్రేమతో
నాటల నాడుటో, తెలియ • నక్కట యీ పసికూన లేడ నిం
కేటికి పిన్న పాపలకు • నిపు వివాహపు సంప్రదింపులున్.

4

సుశీల—ఏవో సాకు దొరకీనది! ఐనను మీ రేనాఁడు నాముద్దు చెల్లించినా రీ నాఁడు చెల్లించుటకు? ఎప్పుడు మీయింటిలోఁ బాదంబు బెట్టితినో యప్పుడే నాముద్దు ముచ్చటలకుఁ దిలోదకంబులు వదులుకొంటిని. ఇప్పుడు కాకపోయిన ముస్సది నలుది యేండ్లు నిండిన తరువాతఁ బెండ్లి చెయ్యండి! ఇట్టి పెండ్లిండ్లు కావలె ననియేకదా శారదాచట్టము వచ్చుచున్నదట! అది వచ్చిన తరువాత మీరు పెండ్లి చేసిననుసరే, లేకున్న వాండ్లే యెవరినో గుప్పుచప్పుమనకుండఁ గట్టు కొందురు! అప్పుడు మీ నా సంప్రదింపు లేమియు నుండవు.

నారా—కేశవా! చెప్ప మఱచితే! శారదాచట్టము వచ్చుచున్నయది కదా ప్రళయ భీకరాకారముతో!

సీ॥ నిద్రించు జనులపై • నీరధి పైఁబడి, జలములో సర్వంబుఁ • గలిపినట్లు
తోకఁ ద్రొక్కినత్రాచు • భీకరావేశమై, విషవహ్నికీలల • విడుచునట్లు
అకొన్న సింగంబు • హస్తముస్తకముపైఁ, గుప్పించి చెండాడి • కూల్చినట్లు
కలరా మహామారి • కడుఘోరరోగము, బ్రిజఁ బీల్చి బాధలఁ • బఱపునట్లు
తే॥గీ॥ శారదాయాకు మన పాలిజమునియాజ్ఞ, ఎపుడు పైఁబడి కులకట్టుకెట్టిముప్పుఁ
గలుగఁజేయునో తెలియఁగావలనుపడదు, నిదుర మేల్కొంచి శుభములనిందుఁడ్రేమ
జేసి గట్టెక్కి మనవలె • జిన్ని కుర్ర.

5

సీ॥ పరమేష్ఠిమండి నీతరము వచ్చినదాఁక, యాహితాగ్నులమని • యశముఁగాంచి
తండితాతలనుండి • ధర్మ తత్పరులమై, కులశీలములయందుఁ • గొలఁదిమీటి
తండివంశమునందుఁ • దల్లివంశంబున, బ్రాహ్మణాచార సంపత్తి నెఱపి
జేదవేదాంగాది • విద్యలయందెల్ల, వసమానులని కీర్తి • యందఁగలి

తే॥గీ॥ చెట్టు చెడిపోవునాటికిఁబుట్టుఁగుక్క, మూతి పిందెలనెడుమాడ్కి • నీతిజాతి
మహితశీలంబు మర్యాద • మంటఁగలిపి, వైవనెంచితె దుష్టుడా • పరమమూర్ఖ. 6

మేము బ్రతికియుండఁగా వివాహము చేసితివా సరియే! లేకున్న వృద్ధుల
మగు మమ్ము నొక కావడిలో వేసుకొని యేయర్ధరాత్రియో గంగలోఁ
ద్రోసివచ్చి యటుపై నీయిష్టము వచ్చిన ప్లేమాలమాదిగలకో క్రైస్తవులకో
నీపిల్లల నంటఁగట్టుము. మేము బ్రతికియుండ నీ దురాచారంబులు సహింప
లేకున్నాము

పార్వ—ఎందుల కంత క్రూరముగా బల్లెఁసుతోఁ బొడిచినట్లు మాట్లాడెదరు!
చిన్నవాఁడా! తిట్టి కొట్టి బుద్ధులు చెప్పటకు! వానికిమాత్రము శారదాచట్టము
వచ్చినచోఁ గొంపలంటుకొనునని తెలియదా! నాయనా! కుమారా!

నీ॥ వంశమర్యాదలు • వన్నెవాసికి నెక్కఁ, బరిణయంబొనరించిఁప్రతిభఁగాంచు
తల్లిదండ్రులయాజ్ఞఁ దలదాల్చి పిన్నల, కల్యాణమొనరించి • ఘనతఁగాంచు
ప్రాణేశ్వరికి మద్దు • బాగుగాఁదీర్పంగ, జైవాహిక మొనర్చి • వాసిఁగాంచు
బంధుమిత్రులయందు • ముగౌరవముబొందఁ, బెండ్లిండ్లు వేఁజేసి • పెంపుఁగాంచు
తే॥గీ॥ వృద్ధులగుమమ్ముదయఁజూచిఁవృద్ధిఁగాంచు, సంఘబలగంబువిడఁబోకుఁశాంతిగలిగి
కులముపెద్దలయానతుఁలొలఁద్రోసి, సంఘమర్యాదఁదప్పకు • సదయహృదయ. 7

గోవింద—మీ మీ సంతోషంబులు చూచుటయేగాని బాలికల కష్టనష్టములు చూడ
నక్కఱలేదా! ఏమియు నెఱుంగనిపసికూనల నిప్పటినుండియు సంసారతాప
త్రయంబునఁ గూలఁద్రోయవలసినదేనా! జనకా!

నీ॥ బొమ్మపెండ్లిండ్లకు • బొంగిగంతులుజైచు, బాలిక లత్తింట • కఱలుపెట్టు,
అటపాటలయందు • నలరారు బాలికల్, ప్రాణేశున్నాజ్ఞల • బరఁగుపెట్టు,
తల్లిదండ్రులయాజ్ఞ • నొల్లనిపసికూన, లత్తిమామలసేవ • నలరుపెట్టు,
కుడిచికట్టఁగలేక • తడఁబడు కన్యలు, పిన్న పాపలఁగని • పెంచుపెట్టు,
తే॥గీ॥ చదువుసంధ్యలు నేర్వని • చంచలాత్ము, లింతసంసారవారాళి • నీనుపెట్టు
ధైర్యసాహసములఁజూపిఁతలిరుఁబోండ్ల, పెండ్లిశుభములనిపుడాపి • పెంపుఁగనుఁడు. 8

శివ—అబ్బాయి! గుడ్డవచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు పెద్దలు సంసారగోష్ఠి మాట్లాడు
చుండ నీ వకటా వికటఘఁ బ్రసంగముఁజేసి మఱింతకష్టపెట్టకు. నీచదువు
సంధ్యలలో బ్రజ్ఞఁజూపు మదియే పదివేలు.

గోవిందు—నేనేమి యస్తవ్యస్తపుఁ బ్రసంగముఁజేయలేదే! కాటికిఁగాళ్ళు సాచు
కొన్న వారందఱు సలహా లివ్వవచ్చుచుగాని నాకుఁ దోచినది నేనుజెప్పఁ
గూడదా! లోకులు పలుగాకులు! వారి నోరుతీట తీరునట్లు మాట్లాడెదరు.
వేగిరపడి శుభకార్యమొనర్చినచో నాజన్మాంత మా పసిపిల్లలయుసురు మనము
పోసుకొందుము, గాని యీబంధుజాలమున కేమి! పూర్వాచారపరాయణుల
మని పసిపిల్లలగొఁతు కోయుదుమాయేమి? పసిబాలుఁడనైనపుడు నాపెండ్లి
చేసితిరి చాలదా! చదువు సంధ్యలు గంగలోఁగలసినవి.

సీ॥ తొల్లింటి యాచారః మెల్ల పుణ్యంబని, సహగమనంబును • సలుపనగునె
స్వర్లోక సౌఖ్యంబు • వచ్చునటంచును, గంగలోఁబసిబిడ్డఁ • గలపఁగలమె
చానున్న పితరుల • సంహోషమనియెంచి, పసికూనపెండిలి • వలెనె చేయ
తుద్రదేశతప్రితి • భద్రంబటంచును, బలియిచ్చిపాపంబు • బడయఁగలమె
తే॥గీ॥ దేశకాలంబు పాత్రముఁ భీరమతిని, గాంచి చదువులు సంధ్యలుఁమించి నేర్పి
తలిరుఁబ్రాయమువచ్చిన • జలరుహాక్షి, పెండ్లియొనరింపవచ్చు నో • పేర్పితండ్రి. 9

సుశీల — నీవేమి చేదు మేసితివాయేమి వివాహమగుట చేతగుట్టమువలెయెదిగికోడలత్తెట
గాపురమునకు వచ్చుటకు సిద్ధముగానుండఁగా, నీవును నీతండ్రిగారును గుడ
గుడ యాలోచనలజేసి యిప్పుడు కా దప్పుడని వాయిదా వేసి తప్పించుకొని
తిరుగుచున్నారు. మీకిద్దఱకు నాకోడల నాయంటిలో నడుగుఁబెట్టుట గిట్టదు,
ఏమిముల్లె ఖర్చవునో యని భయము.

శివ—చెల్లెలా! మూలెడి నక్కమీఁద తాటికాయపడినట్లు నీ వాప్రశంసలెచ్చి
నొప్పించుటెందులకు! బావా! దేశకాలపాత్రాదులు బాగుగా నాలోచిం
పుము! నీ యభిప్రాయంబులు బాగుగ నేయున్నవి; కాని తాఁబట్టినకుండేటికి
మూడేకాళ్లని వితండవాద మొనరింపనగునా? మనసంఘముకట్టుబాట్లన్నిఁటిని
పాటిఁపుచుఁ గ్రమముగా నభివృద్ధిలోనికి రావలయును గాని, సంఘంబును
వదలిపెట్టి యిష్టమువచ్చినట్లు చేతునని మొండిపట్టుఁ బట్టఁగలమా! నీ వాడ
పిల్లలుగలవాడవు! మంచిసంబంధ బాంధవ్యంబులు రావలెను. సంఘసం
స్కారాభిలాషచే ముందుజెనుక లారయక మిట్టపల్లంబులు చూచుకొనక
పరుగెత్తినచోఁ గాళ్లు విరుగఁబడెదము. మూలెడు పోనేల, బాలెడు కుంగ
నేల! కార్యకార్యంబులాలోచింపక యన్యక్తంబొనర్చినచో మనపని యస్త
వ్యస్తమగును. గతజల సేతుబంధనముచే లాభముండదు.

కేశవ— బావా! శారదాచట్రము వచ్చి మనకొంపకు నిప్పంటించునట్లున్నది.
మీ రందఱు నన్నుఁ బెండ్లి పెండ్లియని వేపుకొని తినుచున్నారు. పెండ్లి పసి
పిల్లలకుఁ జేసినచో నాయుద్యోగంబునకు నీళ్లు వదలవలసి వచ్చునట్లున్నది!
కలకర్తరా కాలాగ్నిరుద్రుడై నాపైని నిప్పులుచెరుగును! పోనీ ప్రస్తుతమాపు
దమా యన్నచోఁ తల్లి దండ్రులు గొంతుక కురిపోసుకొనెదమనుచున్నారు.
ముందుకేగిన నుయ్యి, జెనుకకేగిన గొయ్యి యన్నట్లున్నది నాబ్రతుకు. పిల్ల
లా ముక్కుపచ్చలారని పసికందులు! ప్రాణేశ్వరియా మాధాగ్రేసర చక్రి
వర్తిని. తల్లి దండ్రులా గరడుకట్టి ఘనీభవించిన పూర్వాచారపరాయణులు!
నా మనస్సు పరి పరివిధముల చేయిఁబెట్టి కలంచిజైచినట్లున్నది. నాకెటు
చేయుటకును చేతులాడకున్నవి. ఉన్నది యుండఁగాఁబై పెచ్చుగ నాడపిల్ల
వివాహంబన్నచో ధనము రెండుచేతులతో జడఁజల్లవలయు.

సీ॥ పసుపుమిసిమిచాయ • వరుడుగావలెనన్న, స్వర్ణాభిషేకంబు • సలుపవలయు
 ధనధాన్యసంపత్తి • దాల్చిన యువకుని, కోరికలన్నియు • గూర్పవలయు
 జదువుసంధ్యలయందు • గుమరైనవానికి, వెండిబంగారముల్ • బెట్టవలయు
 నిండ్లు వాకిండ్లతో • నెసగుటగల్గుచో, ఈమలన్నియు • దీర్చిపంపవలయు
 తే॥ గీ॥ నిప్పుకెటనుండి వెళు నేనింతధనము, నెలకల్యాణములజేసి • హెచ్చుగాతు
 నవనిధానంబు లెప్పుడో • నాశమయ్యె, పొలములమ్మిన రాదుగావలయుధనము.

సుశీల—ఏమి పేదయటపు లటచెదరండి మీ నూట్లకు బూట్లకు, మీ కాఫీలకు
 వుపమాలకు, మీ సైకిళ్లకు కళ్లజోళ్లకు నన్నింటికి డబ్బువచ్చును గాని పిల్లల
 పెళ్లియనిన డబ్బు లేదనియెదరా! ఏయెండ కాగొడుగుబట్టవలెను. పిచ్చి
 ఛాందసము బెట్టుకొనకండి! ఎవరి తలవ్రాత యెటులుండునో యట్లే జరు
 గును. “నొసటన్ వ్రాసిన వ్రాతకన్నగలదే! నూరేండ్లు చింతించినన్”
 యని పెద్దలందురు గదా! మనము మీన మేషంబులు లెక్కించుచుండుట
 చేతనే కాగల సంధములన్నియు మీటిపోయె? ఏరెండవ పెండ్లివానికో
 మూడవ పెండ్లివానికో ముదుకకో ముసలికో యెవరికో యొకనికిచ్చి ముడి
 వేయించండి. కారదాచట్టము వచ్చినతరువాత మనపాట్లు కుక్కలకు గూడ
 నుండవు.

కేశవ—నీ కేమి చెప్పెగవు! నీవుదళమువేసుకొని పుట్టినావు గనుక నేనొప్పియు
 దెలియకున్నది. ఈ పసికూనలను దీసుకొనివెళ్లి చావునకు మొగమువాచిన యే
 ముసలి తొక్కున కంటగట్టమందువు. పెండ్లిచేయుమని పట్టుబట్టగలవు
 గాని, సొమ్ము మాటవచ్చినపుడు గుప్పుచప్పు మనజాలవు.

సీ॥ పెద్దపిల్లకు పెండ్లి • బెంపుగాఁగావింప స్వార్జితధన మెల్ల • సమసిపోయె
 బద్మాక్షికల్యాణ • వైభవంబుల చేత, దరుణియాభరణముల్ • దాటిపోయె
 బ్రేయసిమరి పెంపు • విన్నానెముల చేత, బిత్తార్జితంబెల్ల • వీడవలసె
 నధికారి మెప్పుకై • యగచాట్లు పడిపడి, యప్పులపాలయి • యడలవలసె.

తే॥ గీ॥ గట్టుములు కాన్గ లిప్పుడే • కరణివచ్చు, మిత్రబాంధవవర్గంబు • మెత్తురెట్లు
 వేడుకలు వినోదంబుగా • వించుటెట్లు, కన్నుపొడిచిన ధనమేడ • గానరాదు॥

సుశీల—నన్నేమి చేయుమందురు! నాకున్న నగ నాణెంబు లిదివరకే తమ కప్పగించితి.
 మూసినాయనపుముత్తైమవవలె నుంటిని! వట్టిదీపస్తంభమువలె చేసె కూర్చుండ
 బెట్టితిరిగదా! తోడే తహశీల్దారులయొక్కయు మేజిస్ట్రేట్లయొక్కయు
 భార్యలు పగలుకంటబడిన రాత్రికలలోనికి వచ్చునంత సౌందర్యహీనలైనను,
 బంగారుప్రతిమలవలె చిలువెల్ల బంగారుతొడుగుధరించియుండ మీరు నన్నిట్లా
 నర్పితిరి. న్యాయమని, ధర్మమని మీరుముక్కుమూసుకొని మడిగట్టుకొని యొక
 మూలగూర్చుండబట్టి మనకీ స్థితివచ్చినది.

కేశవ—నీ పంచాంగము విప్పుకు. ఎటులైనను దప్పకున్నది. ఏదోమార్గముఁ ద్రొక్కదను. వినాపాంబులకై మీరు మీ ప్రయత్నంబులలో నుండుఁడు. నేనొక్కఁడనే మార్గపుబట్టఁజేసిన నో ముప్పువాటిల్లునని తోచుచున్నది.

పీ॥ మరణశయ్యలయందు • మృగికుంగుచునున్న, తల్లిదండ్రులయాజ్ఞఁ • దప్పుపెట్టు సహధర్మచారిణి • సదమలచారిత్ర, ప్రాణేశ్వరికి ముద్దుఁ • బాపుపెట్టు కష్ట సౌఖ్యములందుఁ • గనుటెప్పనలెఁగాచు, బంధుకోటిని భంగపఱచుపెట్టు ప్రాక్తనాచారసంబంధంబుఁ దెగఁగోనె, నూతనాచారంబుఁ • బాతుపెట్టు తే॥ గీ॥ ధర్మమొక ధర్మములునూపుఁ ధరణిమీఁద, బంధుమిత్రుల విడనాడిఁమఱలరాదు పాపమగుఁగాక పుణ్యంబు • వచ్చుగాక, మీయనుజ్ఞలె తలఁదాల్తు • మిత్రులార.

నారాయ—నాయనా! మేము ధన్యులము శుభస్యశీఘ్రమందురు గావున వెంటనే శుభకార్యంబులొనర్చుము.

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము

ద్వితీయ రంగము. జేలపాట (పల్లవి)

[విష్ణురావు, మాధవరావు, హైమవతి, సరస్వతి, ప్రభావతి, సుఖాసీనులై మాట్లాడుచుందురు.]

హైమ—మాధవా! నీ వింగ్లండు గింగ్లండు వెళ్లుట నాకెంతమాత్ర మిష్టముగాదు న్యాయవాది పరీక్షయందు తీరుడవైనందునఁ బట్టాపుచ్చుకొని పనిచేయరాదా! లేకున్న మీ నాయనగారె యే హైకోర్టుజడ్జిగారిలో కాళ్ళు కడుపులు బట్టుకొని మునసబుఁని వేయించెదరా పనిజేయరాదా! ఏమంత పదిమందియున్నారని! నీవేమి సంపాదించి మా నెత్తి నెత్తనక్కఱలేదు. ఉన్నది వాడుగాకుండఁ జూచుకొన్న నదియే పదివేలు! చూడజుట్టమును మొక్కదైవమును లేని యావిదేశంబులలోఁ గడునర్భకుండవగు నీవెట్లు కాలంబు గడిపెదవోకదా?

ప్రభా—అత్తా! అక్కడ స్త్రీలు బహుమర్మార్గురాండ్రట కాదా! మనదేశపు వారిని నిముషములో వలలో వేసుకొందురట. అందులో నడివయస్సులోనున్న వీరచటకుఁ బ్రయాణమెందులకు? అచటను జెల్విన వీరు తిరిగి మనకు దక్కుదురనుట కల్గ.

మాధ—నీవిప్పుడు పానకములోఁ బుల్లవలె యడ్డమురాకు. నీకు నమ్మక మొసంగియే వెళ్ళెదనులెమ్మ. పెద్దలు జననీ జనకుల యనుమతిఁ బడయనిమ్మ. అమ్మా! పూర్వకాలపు రోజులు మారినవి. బ్రాహ్మణుల కుద్యోగంబులు దూరంబులై పోయినవి. ఇంగ్లండులో బారిష్టరు పరీక్షయో కలక్టరు పరీక్షయో ప్యానెలఁ దప్ప మన కుద్యోగంబు లిచ్చువారులేరు. డబ్బుకు ముప్పదిమంది పీడరు వెంటఁడి తిరిగెడి రోజులలోఁ బీడరీ చేయుటకన్న ముష్టియెత్తుకొనుట మేలు కాన నా ప్రయాణమునకు నీవెట్టి యాటంకమును జెప్పకుము.

విష్ణు—మాధవా! నీవు చెప్పినట్లే కావచ్చును! ఇట్లలా మాత్రము లక్షలకొలంది ధనము నార్జించినవారులేరా? నీవింకను జల్లకట్టక పూర్వమే వందలు వేలు ధనముగావలెనన్న జెట్టునుండి కోసుకొనివచ్చు పదార్థముకాదుగదా! తెలివి తేటలుండవలెను. కష్టపడి పనిచేయవలెను. పైగా నదృష్టముండవలెను. కడుపులో జల్లకదలకుండ గుడిచి కూర్చుండి పాక్షీసురావలెనన్న వచ్చునా?

మాధ—జనకా! నేను కష్టపడి పనిచేయలేనండి! ఒక సంవత్సరము బారిష్టరు చదివి యుద్యోగము సంపాదించినచో హాయిగాఁ గాలమీదఁ గాలువేసుకొని సుఖింపవచ్చును. సర్వముఁ దెలిసిన తామే యధ్యంతరపెట్టినచో మాయమ్మ దిగులుఁ జెందదా?

హైమ—మాధవా! దిగులని నెమ్మదిగాఁ బల్కుచున్నావా? నాగుండెలలోఁ బడుగు పడినట్లైనది.

నీ॥ ప్రేమతోనిన్ను గా • రాము సేయనినాడు, కంటికినిద్దుర • గలుగదయ్య
పాతున నినుగూడి • భుజియింపకున్నచో, నన్నంబుసున్నమే • యగును సుమ్ము
నీవచోవిభవంబు • నెమ్మితో విననిచో, మనసుమర్భరదుఃఖ • మలినమగునుఁ
గొడుగుఁగోడఁగూడి • కూర్చితో సేవింప, సుఖియించునాశనేఁ • జొక్కి యుంటి
తే॥ గీ॥ నిన్ను విడనాడిబ్రతుక నే • నేరి సుమ్ము. దినము యుగముగఁ గడచుచు, మనసునందు
మమ్ముమరువంగఁబోకుమో • మాధవార్ధ్య చగువుసంధ్యలు నేర్చవే • కదలిరమ్ము.

మాధ—తల్లీ! నీవితచెప్పవలెనా! క్షణమైనను మిమ్ము మఱచియుండగలనా! వచ్చెడిసంవత్సర మీపాటికి తిరిగివచ్చివేయుదును కదా? నీ ముద్దుల కోడలు మీకు పరిచర్యజేయుచు నేను దగ్గరలేని కొఱతను దీర్చుచుండును.

విష్ణు—మాధవా! నాకరువది సంవత్సరంబులు దాటినవి. ఏనాటికేమి కలుగునో తెలియదు! నీవు తక్షణమే చదువుఁబూర్తిజేసి రావలయును.

సరస్వతి—నాన్నగారు! నేనుజెన్నపట్టణములో డాక్టరు పరీక్షజదువవలెను! నేను గూడా వెళ్ళవచ్చునా?

ప్రభా—వదినా! మీకు నాను నింకను జదువేమిటి!

నీ॥ చదువుసంధ్యలయందు • సన్నుతిఁగాంచిన, నుద్యోగములుసేయ • నూహగలదె
“ఎంయేలు, బియ్యేలు, యెం. బి. సి. యెం”లను, డిగ్రీలుగాంచిన • తీవిగలదె
బహుళకౌశ్య పౌ, ధి • బ్రతిభ చేజెలసిన, గవికుల మణులమై • గ్రాలఁగలమె
వేలకువేలుగా • వెచ్చించిచదివిన, వారలుద్యోగము • ల్బడిసిరమ్ము

తే॥ గీ॥ యన్నపానంబులనుబాసి • యంతులేని, చదువుఁజదివినవారెల్ల • శ్రమల మిగుల
బడుచు నుండగమనకేల • పాడుచదువు, సర్వసుగుణాలవాలయో • సన్నుతాంగి.

నీ॥ ఇల్లువాకిలి యొడలెల్ల గుల్లగజేసి, చదివిరికొందగు • చతురమతులు
అప్పుసప్పులుజేసి • గొప్పతాహతునకై, విద్యలనేర్చిరి • జెఱులగుచు
ఈ నాముఁదెగనమ్మి • యిల్లాలునగలమ్మి, న్యాయశాస్త్రపరీక్ష • లందినారు
పితృర్జితపుసొమ్ము • వేలాదువ్యయముఁగా, వించి డాక్టరులయి • జెలసినారు

తే॥ గీ॥ కంచుకొగడ వెలిఁగించి • కలికిలోక, మంతయును వెదకినఁగాని • యాశలేదు
పనులుగజవయ్యెఁజీవిత • బాధ హెచ్చె, చాలునుద్యోగమడియాస • చదువుచాలు. 3

నీ॥ చెప్పులుగుట్టుచు • జీవనంబునుజేయు, పట్టభద్రుండైన • ప్రబలుఁడొకఁడు
పాకివారలుబోలె • పొరవీధులుఁజిమ్ము, సర్వకళాభ్యాసి • చతురుఁడొకఁడు
కాఫిహోటళ్ళలో • రేపుమాపును సేవ, జేయఁబాల్పడు నొక్క • న్యాయవాది
యన్నవికృత్యశాల • మిన్నఁగా నేర్పప్పు. ప్రఖ్యాత విద్యావిభాసితుండు

తే॥ గీ॥ చదువునేర్చిన పుగుషులే • సకలకష్ట, నష్టములమన్ని పలుపాట్ల • నాశమందు
చుండ నుద్యోగ మెటువచ్చునువిదలకును, చదువుచాలింపుమింక నో • చంద్రచందన

సరస్వతి—వదినా! నీగడుసుమాటలకేమిలే! మేము స్కూలులో రాత్రింబవళ్ళు
యఘోరించి చదివిమిడికినదానికన్న నీవువంటయింటిలో బాదుకొని యుండియే
గడసుమాటలు నేర్చితివి. నీభర్త యింగ్లండుకు జెల్చి డబ్బుతగులవేసి చదువ
వచ్చుచుగాని నేను చెన్నపట్టణము జరుపుకొనుటకు జెల్చరాదా! నాచదువు
చూచి యూఁగో వాండ్రందఱుఁ గన్నులలో నిప్పులు బోసుకొనుచున్నారు.
నేనుగూడ వాండ్రవలె వంటయింటిలో మగ్గియుండలేదని కాబోలు! ఎవరి
యింటిలో నుండియో గుప్పెడు మెతుకులకు వచ్చిన నీవా నాకు చదువక్కఱ
లేదని గిఱిగీయుదానవు!

ప్రభా—సరస్వతీమతల్లీ! శాంతింపుము! శాంతింపుము! కల్లకపట మెఱుంగక నీతో
మాట్లాడినందులకు జెప్పనగొట్టి బుద్ధిచెప్పితివి.

హైమ—అమ్మా! నీకు సరస్వతీవామముఁ బెట్టినందులకు నీ చదువు సంధ్యల కంట
పొంతు కనఁబడకయున్నదే) నీవు చదివినది చాలదా? నీకు వివాహమాదు
వయస్సు రాలేదా? ఇంకను విద్యాలయంబుల కఱిగి చదువుకొనుచుండినచో
తోడి బంధుజాలములోఁ దలవంపులుగావా?

సర—అన్న సప్తసమద్రములుదాటి యింగ్లండునకు జెల్చిన బంధుజాలములో దల
వంపులు కావుగాని నేను గలాశాలకేగి చదువుకొన్నచోఁ దలవంపులా?
ఎంత పక్షపాతమమ్మా? మొగపిల్లలే చదువుట కర్హులైనచో నీవు మొగపిల్ల
లనే కనక యాడుపిల్లలనుగూడ గంటివేమి! కనినదానవు నా చిన్నతనంబు
ననే యే ముసలియుదుకొ వివాహంబుజేసి యతని ప్రాణంబులు గుటుక్కు
మనుటతోడనే పుట్టింట వంటకుంపటి నెత్తిపైఁబెట్టి గరిటయుఁ గ్రోలియుఁ
చేతికీయక తగుదునమ్మా యని విద్యఁ జెప్పింపనేల? నే నత్యంతాసక్తితోఁ

జనువుకొనెదనని పలికినంతనే యీ పుల్లవిగుపుమాటలతో నా యుత్సాహ మంతయు గంగ పాలు జేయ నేల.

ఉ॥ తల్లిరొ! కూతుఁగాంచుట వృథా సుకుమారుల గాంచవైతే
పిల్లఁడుమాత్రమేజదివి • కేలకునేలు ధనంబుగూర్చునే
పిల్లపతిపఁగాఁ దగదో! • విద్య యశంబు గణింపరాదోకో
పిల్లఁడు హేమపుండ్రతిమ • పిల్ల యసహ్యపు మట్టినెద్దయే.

6

సీ॥ నవమాసములు మోసి • ననుగన్న విధమున, నన్ననుగనలేదె • యంచితముగఁ
బంచభక్త్యాన్నమ్ము • బెడిపాత్రయందు, నాకు నన్నకుబెట్టి సాక లేదె
యీడుజోడుగఁబెంచి • యింపుతోఁబ్రేమించి, కోరినకోర్కులఁ • గూర్చలేదె
యక్షియుగ్మముఁబోలె • నల్లాగుముద్దుగాఁ బెద్దనారలఁజేసి • పెంపలేదె
తే॥ గీ॥ యన్న పానాది సుఖములయందుమఱియు నాటపాటలఁగ్రీడావిహారములను
నొక్కవిధమునమముఁబెంచి • యుత్సలాక్షి, చరువుసంస్థల వేరు గాసాక నేల.

సీ॥ న్యాయమన్యాయంబు • నాధరింపఁజేయ, విద్యకంటెనువేలువిధముగలదె
అజానమనియెడు • నంధకౌరముఁబాప విద్యకంటెనువేలు • విధముగలదె
స్త్రీలస్వాతంత్ర్యంబు • ధీరతస్థాపింప, విద్యకంటెనువేలువిధముగలదె
పగమపతివ్రత • ప్రాభవంబునుజూప, విద్యకంటెను వేలువిధముగలదె

తే॥ గీ॥ దురితముల నెల్లదహియించి • దుఃఖముడఁచి, నద్గుణంబులఁబోషించి • సాధుమార్గ
చరిత మొనగూర్చి సంపదల్బాలనొసఁగు, విద్యకంటెను భోగ్యంబువేలుకలదె.

ప్రభా—వదినా? మీకుఁదెలియని ధర్మంబులు లేవుగాని నా మనవి జిత్తుగింపుఁడు.

తరల॥ అతివరోవినవమ్మదెల్పెద • నార్యపర్మపదానముల్

సతులు నాధుల యాహ్వాన సంఘరింపఁగ మేలగున్
బతియె ప్రాణము దైవమునస్తి • వానిగొల్వకయున్నచో
బతితయె నరకంబునంబడు • వంతజెందుచు నిచ్చులన్.

8

చ॥ ధనమును ధాన్యమున్సిరులు • తన్నికి భూషలుగా వొకప్పుడున్
జనముల నిందయున్ స్తుతియు • సాధ్య గణింపద యెట్టికళలన్
ఘనమగు విద్యయున్ గళలు • గాంచఁగ నక్కఱలేదు భక్తితో
బెనిమిటి పాదపద్మములు • బేర్చిభజించినఁ జాలు సాధ్యకీన్.

9

సీ॥ సతులు బిడ్డలవీడి • సఖలకేతెంచుచు, బురుషులతోఁగూడి • తిరుగరాదు
ప్రాణేశ్వరునివీడి • పరసీమకుంబోయి, విద్యావివోదము • శ్లోకపరాదు
అత్తమామలసేయు • యాజ్ఞలయందును, వర్తించి ప్రేమతో వజ్రల • వలయు.
బెద్దపిన్నలయందు • బిడ్డపాపలయందు, భక్తిమైరాగము • ల్బలుపవలయు

తే॥ గీ॥ కాఫిహోటగ్గుసినిమాలు • గాంచరాదు, క్లిబ్బుద్రామాలు నాటకాల్ గనగరాదు
పూర్వనారీమణులఁగాంచి • బుద్ధిగలిగి, పరమసాధ్యమహత్త్వంబుఁగెడువలయు

సీ॥ జనునితోబోరాడి • సత్యవంతునిబొంది, సావిత్రిసుఖములఁ • జాలబడవె
దిక్పాలరసువేడి • ధీరునైపథుఁగూడి, నమయంతి సత్కీర్తి • ధరణిఁగాంచె
దండకౌటపకేగి • దాశరథిఁగొల్చి, నీతామహాదేవి • ఖ్యాతిగాంచె
బాండవపత్ని యుఁ బలుఁన్నములబొంది, సాధ్వీమణులలోన • సన్నుతిఁగనె

తే॥ గీ॥ మన్నురుంధఃకునసూయ • మొదలుగాఁగ, సతులు పలినిదై వంబుగా • సన్నుతించి
ధరణిపై జుగ్గతారక • ల్కగుకలుకు, గొప్పయశమంది రవ్వారిఁగొలువవమ్మ.

సీ॥ కన్నుల కెరుకని • చిన్నారపసిమీన, లిండ్లలోఁగడి మృగి • యేడ్చుచుండ
జెనుట నెత్తుఁ నోడ్చి • సిరులు సంపాదించు, కవుఁడు భార్యకునయి • కవయుచుండ
జీవికే మఁచునుట్టి • చెడుకోగమునమున్ని, యత్తమామలునంగ • లార్చుచుండ
దోడిక న్నెలుజూచి • దోషబులెన్నుచు, గర్వాంధురాలని • కసరికొనఁగ

తే॥ గీ॥ బంధు బ్యాటును జేపట్టకలదు సతికి, గల్గుసభ్యత్వమొప్పుదు • కౌంతకెపుడు
నాట్యఁగంబువలవదు • నాతికెపుడు, పరపురుషుతోడి స్నేహంబుఁబడతి
సుగుణ, సంపదను దుర్గించుఁ డదోయ • జపలగతుల. 12

మాధ—నాన్నగారూ! నాకీపరిమి ఛాందసమూఢశిఖామణిని దీసుకొనివచ్చి యంట
గట్టినారేమి? చెన్నయి “పెట్టివద్దు పెదబాబో” యనుచుండఁగా నీమూర్ఖు
రాలు దానిచేయొద్ద ప్రవేశింపఁగా ధర్మములు నూరిపోయుచున్నదేమి కర్మము?
చెల్లెల కిష్టముకచ్చున్ని రోజులుత్సాహముగా జరుపుకొననిండు! దానికి
విసుగుపట్టి యిదే మానివేయును.

విష్ణు—అమ్మా! ముక్తవసుస్కవు అవివాహితవు నీవొంటరిగా చెన్నపట్టణములో
జరుపుట నాకింగీకొరముకాదు. విద్యార్థు లాకతాయలు “బ్రహ్మచారీ శత
మర్కటః” యని పెద్దలు చెప్పఁగా విందువుగదా! నీకులశీలమర్యాదలు మంట
గల్గుదురు! నీనుపవిత్ర చరిత్రమునకు గళంక మాపాదించెదరు.

ఉ॥ కూశలు దుర్మదాంధులను • గుణితమార్గవిచారతత్పరుల్
హేళనఁజేసి గౌరవము • హీనమొనర్చి మహాపవాదముల్
జాలయొనర్చి కీర్తియును • జయ్యనఁ బాపెద రట్టివారిలో
నేలవనింప! విద్య లభియించితి వితియె చాలు దల్లికో. 13

సీ॥ శీలసంపదలతో • జెలగివర్తించిన, నపవాదు తప్పుబో • దన్నుమిన్న
కన్నెత్తి పురుషుని • గాంచక యున్నను, గల్లులఁగపటంబు • లల్లుచుందు
పోకిరివిద్యార్థి • పోకమాకలఁగూడి, వన్నెవాసియుఁదూల • బాధబఱచు
దుష్టకర్మమిహి • కష్టనాన్నిధిఁ దోయ, చిన్నపెద్దలురారు • ప్రేమజూపఁ

తే॥ గీ॥ వాయసంబులు గుమిగూడి • ప్రబలుచోట
గోకిలంబొంటినున్నచో • గొప్పయగునె?
పురుషవిద్యార్థి మూకలో • బువ్వుబోడి

చదువుసంధ్యలు సాగునే • చతురయైన
విద్యచాలింపుమమ్మ యో • విమలచరిత.

14

సరస్వతి—జనకా! మీరు నా బాల్యమందు గఱపిన విజ్ఞానమంతయు మఱచితిరా? మీ సంఘసంస్కారాభిలాష స్వవిషయములో జెనుకంజవేయుచున్నదా? విద్యాభ్యాసంబునకును యశావనంబునకును సంబంధమేమి? సంఘసంస్కర్తల బాలికలును బాలుకును గలిసి మెలిసి యేకకళాశాలయందు విద్య నభ్యసించుటలేదా? ప్రాకృత్తమ దేశంబులందెల్ల యువతీయువకులు స్త్రీపురుషవివక్షలేక సర్వకళాభ్యాసనం బొనర్చుటలేదా. మీవంటి సంఘసంస్కర్తలే తమ యాదర్శంబుల నాచరణలో బెట్టుకున్న మీ సంఘసంస్కార ప్రచారమంతయు వట్టి బూటకముగాదా? మీ గంభీరోపన్యాససారాంశమంతయు భస్మంబులోఁ బోసిన పన్నీరువలె నిష్ప్రయోజనంబుగాదా? మీ స్త్రీపురుష సమానశ్మక్తి స్వాతంత్ర్యాభిలాష మడవిగాసిన జెన్నెలవలె నిరర్థకంబుగాదా? మీ సంఘసంస్కారదింత మీకన్న సంతానము విషయంబున నుపయోగింపనిచో నట్టి యభిలాష ముండియేమి? ముండియేమి; మీరు నాకింక నాటంకంబులు జెప్పక విద్యాభివృద్ధికై నెలవొసంగుఁడు.

హైమ—తల్లీ! ఏదో యుబుసుపోవక సంఘసంస్కారోపన్యాసంబులు గావించిన నిజ మనుకొంటివా? సంఘాభివృద్ధి గావలసినదే. కాని దానికిమాత్రము నీతి నియమంబు లుండవలదా? పదు నెనిమిది వత్సరంబులుదాటి సంతానము బడయ వలసిన వయస్సువచ్చినను నామాటఁ జెవిని జొరనీయక చదువు చదువని జేర్చించుకొని తినెద. వేమిపాపిష్టకర్మము! అమ్మాయి! నీ జెండమావుఁజూచి భ్రమయుచున్నావు, తమకు బెగురురాళ్ళన్నియు నిక్కంబులగు నీలంబులుగావు. పాశ్చాత్యనాగరికత వ్యామోహంబునఁబడి యనేకకుటుంబములు పేరులేక నాశనమైనవి హైందవ సంప్రదాయంబు లనుసరింపుము. ఎంత విద్యావతి యైనను లలనారత్నంబు గృహిణియై, ప్రాణేశ్వరియై, పరమపతివ్రతా తిలకంబై, మాతృదేవతయై యార్జించిన కులశీల గౌరవ మర్యాదలు, పరీక్షితయం దారితేరి యూశ్మలినవారికి రాబోవు! ప్రపంచము మోసంబున కాలవాలము. నీవభిము శుభమెఱుంగని పసిబాలవు. నీవు పట్టుబట్టక వివాహంబున కనుమ తింపుము.

సర—తల్లీ! నీ కృతయుగపుమాటలు నా మనసున కింపుగావు. దేశకాలపాత్రాదు లనుసరించి యుక్తమైన మార్పు లొనర్చుకొననిసంఘ మూరు పేరులేక నాశన మగును. కూపస్థమందూకమువలె నుండుటచేతనే భారతవర్షంబు పేరుప్రతిష్ఠ లను గోల్పోయి జీవచ్ఛవంబువలెఁ బడియున్నది. యువతీమండలంబు దీర్ఘ నిద్రనుండి మేల్కొంచి స్త్రీ స్వాతంత్ర్యసమరంబు సల్పవలయు. అందులకు నా విద్యుక్తధర్మ నిర్వహణంబునకై సర్వశాస్త్రపారంగతురాలనగుట యవశ్య

కర్తవ్యంబు, నీ కుమారీరత్నంబు లోక దిగ్విజయ యాత్రార్థంబు రణదుందుభి నినాదంబులు మ్రోగించుచుండ నీవు సంతసించుటకుమారుగాఁ బరికిమందు బోసెదవేల! శక్తియున్నచో శౌర్యప్రతాపాగ్నిని రగులుకొల్పుము, లేకున్నచో నొకమూలనొదిగి యూరుకొనుము.

హైమ—నాథా! నేను చిన్ననాఁడే విన్నవించితినిగదా! చిన్ననాఁడు మొలకై వంగ
• నిది మ్రోగినై వంగునా? దీని వితండవాదము గాంక్షించినచో స్త్రీపురుషవ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునుపిచ్చి తలకెక్కినట్లున్నది. మీ సంఘ సంస్కరణోపన్యాసములు మనల నీగితికిఁ దెచ్చినవి. చేతులారఁ చేసుకొనిన మన సాగ్రభ కర్తమనుభవింపక బ్రహ్మదేవునివారత దూషించిన ఫలితమేమి?

విష్ణు—ప్రేయసీ! కానక కన్నసంతానంబుగావున, మమకారంబునఁబెంచి, విజ్ఞానాభివృద్ధిఁ గలిగింపవలయునని తలంచితిని; ఇట్టిమంకుపట్టుఁ బట్టునని యెఱుంగనైతి! పామునకుఁబాలుఁబోసి పెంచినవిధంబయ్యె; అనుకొన్న ఫలమేమి యనుభవించెదము. అమ్మా! నీవికఁ జదువుమానవా? శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము

సర—తండ్రీ! నా స్థిరసంకల్పంబు వినుండు.
మ॥ ధనసాహాయ్యముపోవుగాక పితరుల్లండింపగా నుండినట్
జెనుకన్ముందును సోదరుల్ని తులు నఁన్వేన్నాడి దూషించినట్
ఘనబాంధవ్యపుఁ వర్గముస్వదలినట్ • గష్టంబుపాలేసినట్
జన బృందంబులు పాప మెంచినను, నేనాధింతులే విద్యలన్. 15

మ॥ ఇటానూర్యుండటు పొడ్చిననొబ్బడువనీ • యింద్రాదివర్గంబులన్
పటుకోపాయతదుర్నిరీక్షణులనై • బాధించిశిక్షింపనీ
కుటిలశ్వంబునఁ దల్లిదఁదులను నాకున్మత్తులైపోవనీ
పటుశక్తి న్భరియంచు మెచ్చకళ లభ్యాసంబుఁగావించెదన్. 16

విష్ణు—అట్లేకావింపుము! కాని నీవివాహ మవశ్యకర్తవ్యంబు గదా?

సర— నేను జనువుకొన్నంతకాలమును బెండ్లిజేయత్తకండి. నాకరికాలిమంట తలకెక్కును. నాకొఱకై మీరుదేశదేశంబులు దిరిగి వరాన్వేషణముఁ జేయనక్కఱలేదు. నాకిష్టము వచ్చినపుడు, నాకిష్టమైనవానిని, నాకిష్టమైన తెఱంగునఁ బెండ్లి చేసికుందును.

హైమ—కష్టపడికనిపెంచి, విద్యాబుద్ధులు జెప్పించి, కనుఁజెప్పలుఁబోలెఁ గాపాడి, మాస్యసౌఖ్యంబులు నీకై ధారవోయుటకు సంసిద్ధులమైయున్న మేము నీకు సకల సద్గుణగర్భుండైన వరుని నన్వేషింపదగనివారమైతిమా! పిచ్చుకదిరెను లోకలిదల జాట్టుమన్నట్లున్నవి నీప్రసంగంబులు. స్వాద్య వినయాది సద్గుణంబులు గఱపు ననుకొంటిమిగాని నీకిట్టి ముఱైపొగరును, మనోగర్వాంధకారంబును గప్పునని తలంపమైతిమి. ఈనఁగాచి నక్కలపొ లొనరించినట్లు,

నిన్నింత కాల మల్లారుముద్దుగా బెంచి యేమూఢాగ్రేసర చక్రవర్తి పాలు
గావింపవలసియున్నచో యెఱుంగరాదు! నీవంటి పరమహాస్థిశిఖామణులం
బాచియే పెద్దలు “స్త్రీబుద్ధిః ప్రశయావహా” యని వాక్యవిప్రీతి.

సర—వేసిపట్టే జేసిన వెట్టివాండే గెలుచునందురు! నీబుద్ధి మూటలకు
మాటుబలుకకుండుటయే మేలని యూహకొన్నకొలఁదిని నల్లెరుపై బండి
నడక సాగించునట్లు నామీద గ్రచ్చపాదవలెఁ బడుచుంటావేమి? ఇంతిష్టకుఁ
దల్లివని యూరకుంటిగాని వేఱుగాదు. ఇకమందు నీవు నాల్గివిగావు. నేను
నీకుమార్తెనుగాను. కట్టిపెట్టు నీయధిక ప్రసంగము. నీవు నాకొకఁడు బ్రాణే
శ్వరుని జెదకి యఘోరింపనక్కరలేదు. నాపెట్టికి నీపెత్తనమేమియు నక్కఱ
లేదు. ఇట్టియనవసర విషయంబుల సంబంధముఁ గలిగించు కొన్నచో నే నూరు
కొనను.

హైమ—నీవూరుకొనక నే యునదేమి! మీనాన్న గారు సొమ్ము నీపై వర్షించుచుండు
టచే నీకు గన్నులు నెత్తికి వచ్చినవి. భూమ్యాకాశంబులు దెలియుచుండుట
లేదు. అకసంబున చుక్క లేవదు మొలిపించెరాయని తర్కించుచున్నావు.
నీవు వివాహమాడకుండ నింటిలోని కౌలు బయటబెట్టుటకు వీలులేదు.

విష్ణు—అమ్మా! సరస్వతి! మే ముభయులను పెద్దవాండ్రమైనామి; పట్టణవాసపు
కాపురంబుపై రోసిప్రశాంతముగానీపల్లెయందు సుఖజీవనము గడపుచున్నాము.
మొగ వాడుగాన నీయన్న విద్యాభ్యాసంబునకై విదేశంబేగుచున్నాడు. ఉత్తర
క్షణము మనదికాదు. ఏనాటి కేమిజరుగునో తెలియదు. సమస్త జ్ఞానంబును
దెలిసినదానవు, కోడలు పరిపూర్ణగర్భవతి! మనకు ముందు జనుక నెవ్వరునులేరు!
మీ రిద్దరునూ సోదరీ రత్నంబులవలె నుండవచ్చును.

సర—అయ్యో! మాయద్దరి ప్రేమగుడుగనా! నిప్పునకు నీటికి యెంతన్న హమా,
యగ్నిహోత్రంబునకు దూదిపింజలకు నెట్టియనుగాగమో, వ్యాఘ్రహరిణంబుల
కెంత సన్నిహితసంబంధమో, హానిహర్యక్షంబుల కెట్టియనురాగమో మా
యనురాగ మట్టిదియే. అయినను నేడో రేవో పరలోకయాత్రకై మూట
గట్టుకొనియున్న మిమ్ము కనిపెట్టుకొనియుండి మీ శుశూప్తజేయు దురవస్థ
నాకేమి వచ్చె! మీయింటికోడలుగాన నేడు నడుముగట్టి చేయుటకును, రేపు
కట్టి చుట్టుకొనుటకును బాధ్యురాలు. మీవంటి జీవన్ముతులఁ కనెట్టి నేనజేసి
నచో క్షణములో వార్ధక్యంబు వెంటబడును. మీరు సొమ్ము పంపిననుసరే,
పంపకున్ననుసరియే, నేనురేపుచెన్న పట్టణములో వైద్యకళాశాలలోఁటింగరంగా
యని ప్రవేశించెను. సొమ్ము పంపనిచో జల్లాజడ్డి గారిమాతుకు ముష్టియెత్తి
శమవుకొనుచున్నదనుకీర్తి మీకొ చంద్రాగ్రముగాఁ గలుగుగాక!

[అని లేచిపోవును,]

హైమ—నాథా! చూచితిరా చిన్నదాని విద్యాగర్వాంధకారము. మిడిమిడి జ్ఞానపు బ్రతుకు లీలాగుననేయుండును. ఈ గర్వాంధకారము పాశ్చాత్య విజ్ఞానము లోనేయున్నది. పతివ్రతామతల్లులైన నీత, సావిత్రి, చంద్రిమసి, యనసూయ, యరుంధతి ప్రభవించిన భారతవర్షమం దీనాటి కెట్టి యల్పచతులు, మంద బుద్ధులు, గర్వాంధకారనిమగ్నులు జన్మించుచున్నారు! కుమరా! మాధవా! మన సంసారనాటకము పరీక్షించుచుంటివా! అన్నిటికిని పరమేశ్వరుడే యున్నాడు. నీవు వెంటనే విదేశంబున కేగి విద్యాభ్యాసం బొనర్చి వెన్వెంట బయలుదేరి రావలయును. పరమేశ్వరుడు నిన్ను రక్షించుగాక.

నీ॥ ఇంగ్లాండునీమలో • నింపుగావిహరింపు మధుమత్స్యమాంసము-ల్మానుమయ్య
పాశ్చాత్యదేశము • ల్బాగుగావీక్షింపు మాటసాటలతోడ • నలరకయ్య
నవనాగరికతయే • యవలంబనంబైన నీనిమానటీమణి • జేరకయ్య
పెద్దపిన్నలుజేరి - బుద్ధిజెప్పగరారు కందుకకీడలఁ - గడపకయ్య

తే॥ గీ॥ వేటపానంబుజూదంబు • వెలఁదియావి, యనెడువ్యసనంబులనుఁగొడి • మనఁగదయ్య
చదువుసంధ్యలుమిన్నఁగా - సాకుమయ్య, ఆర్యధర్మంబువిడక రావయ్యపుత్ర.

తృ తీ య ర ం గ ము

[మాధవరావు ప్రభావతి ప్రవేశము]

ప్రభా—మనోనాయకా! మీరెంత ధైర్యము జెప్పినను నామనస్సు పరిపరివిధంబులఁ దపించుచున్నది. అణఁచుకొన్నను నడంగక దుఃఖము పొంగి పొరలివచ్చుచున్నది.

క॥ ఎక్కడి లండనునగరం, బెక్కడి మద్రాసురాజ్య • మెప్పుట్టిననీ
జెక్కసమగు విరహమునే, నక్కట యెక్కరణి నైతు • నబ్బదళాక్ష. 1

ఉ॥ పుట్టిన నాటంగోలె తమ • పోషణ పెంపునుబూనియున్న మీ
పట్టగువారిని న్విడిచి • బంధువులం దిగఁద్రోసి పూజ్యులై
నట్టి దయామయకా జనని • నంచితపుణ్యుని తండ్రి నక్కటా
యెట్లులు డించి పోయెదరా • యింకెటు చెల్వెద నాదు దుఃఖముకా. 2

ఉ॥ బాలికనైననాడు నను • బాయనటంచును బాసజేసి నా
పాలిటి పెన్నిధానమయి • పద్మదళాక్ష హృదీశ్వరుండవై
చాలమనోరథంబులను • జయ్యనఁదీర్చి, సుఖంబుఁగూర్చి న
స్థేలనుజేసి వీడఁగ ను • పేక్షయొనర్పఁగ నేమిజేసితికా॥ 3

మాధవ—ప్రియనీ! వట్టి పిచ్చిధోరణిఁ బడిపోవుచుంటివేమి? నేను గంపెడాసతో విద్యాభివృద్ధికై యేగుచుండ నీకు విచార మెందులకు?

గీ॥ చిన్ననాటనుగళమందు • వన్నెమీఱ, నూత్రబంధంబుఁజేసితి • సుదతిమిన్న
యాక్షణంబున నీవాడఁపైతీసుమ్మ, ఇంక నెటచున్న నీవాడ • నింతనిజము॥ 4

గీ॥ వివిధ దేశంబులను గాంచి వింతలెల్లఁ జూచుచుండిన హృదయంబు జూచునిన్నుఁ
జదువుసంధ్యలు శాస్త్రము ల్బదువుచున్న నిన్న మటువంగఁ జాలనో యన్న మిన్న॥ 5

ఉ॥ చందురుకొంతి మించుచు పసందగు నీముఖపద్మకొంతులన్
అందము చందమునల్లిగి యాదరణం బొనఁగూర్చుచూపు లా
నందమొసంగు పాటలును నవ్యలమూటలు తేటపల్కులన్
విందులు గూర్చుచుండ నినువీడి విదేశమునందు నిల్తునే॥ 6

ప్రభా—ప్రాణనాథా! నేను మీయాజ్ఞ నుల్లఁఘించుదానను కొను. కొని చల్లకువచ్చి
ముంతదాపనేల! వివిధదేశంబుల స్త్రీలాయాదేశాచారంబు లనుసరించెదరు,
హూణ విద్యాపారంగతులగు భారతదేశయువకు లెందరో యాంగదేశమున
కేగి, యాంగ్లేయ వనితామణుల హావభావ విలాసంబులకు ముగ్ధులై మనదేశంబు
నకుఁ దిరిగిరారని తెలియుచున్నది.

ఉ॥ అక్కడి భోగభాగ్యములు నక్కడి నాట్యవిలాస సంపదల్
అక్కడిబోటుపైరులును నక్కడికన్నెల యాటపాటలున్
అక్కడి దివ్యకౌమినుల యందము చందము దళుకుబెళుకులన్
మక్కువఁగాంచుచోఁ దిరిగి మమ్ములఁ గాంచఁగ వచ్చువారలే॥ 7

ఉ॥ నీనుకుమారదేహమును నీదు శుచిస్మిత వక్త్రపద్మమున్
నీనువిశాల వీక్షణము నీనుమేనిపసిండి చాయయున్
నీసరసంపు వాగ్మయిలు నీనువిలాసము లందచందముల్
ఏ నుమకోమలాంగిగని యింపుకలిర్పఁగ మోహమందునో॥ 8

మాధవ—ప్రాణేశ్వరీ! ఇదియా నీసందేహము! ఇదియా నీసంతాపకారణంబు.

మ॥ తరుణీ! నిన్మఱవంగఁజాలనుజుమీ తన్యంబుగా నేను, నీ
కరుణాపాంగవిలాసదృష్టు లిజయె కౌలంబునుం బాశమై
పరదేశంబులనుండి నన్ను మరలన్ వాంఛాతిరేకంబునన్
దిరుగజేయును ధైర్యమందు మబలా దేదీప్యకొంతిప్రభా॥ 9

స్త్రీ॥ ఆంగ్లేయవనితల యాననంబులుజూచి, మురిసిపోవఁగఁబోను ముదిత నమ్ము
విస్క సారాయంబు విషముగా గణియించి, వానిముట్టఁగఁబోనుపడతి వినుము
నీనిమాలు నాట్యముల్చిన్నె వన్నెలుజూచి, చదువుసంధ్యలువీడ సాధ్వీ నమ్ము
వేటపానంబులు జెలదిజూదములను, వ్యసనంబులం దేల నతివ వినుము!

తే॥ గీ॥ అన్యవారాంగనలపొందు లందఁజుమ్మ, విమలవిజ్ఞానశాస్త్రము లేవగ నేర్చి
తరలివచ్చెద మది నమ్ముతలిరుఁబోడి, నిన్ను విడనాడ సత్యంబునన్నునమ్ము॥

దేవీ! నేను చిన్నవాడ ననుకొంటివా చిదుకవాడ ననుకొంటివా? నీతో
సంసారసుఖంబు లనుభవించి, తిరిగి యన్యకౌమిని వదనారవిందసందర్శనమున
కువ్విశ్లూరుచుందుననుకొంటివా? ఆరునెలలు స్నేహంబు జేసినచో వారు పీ
రగుదు రందురు పెద్దలు. అట్లేప్పుడును జరుగదని తెలంపుము.

ప్రభా—జీవితేశ్వరా! చెప్పుటకు సిగ్గుచున్నది! నోరురాకున్నది! కొలది దినంబులలో సంతానంబుఁగాంచ సిద్ధంబుగానున్న యిల్లాలిని వీడిపోవ మీకు ధైర్యమెట్లు గల్గె? చెన్నపట్టణంబునఁ బరీక్షకుఁ జదువునప్పుడైనను నన్ను వీడి యెఱుంగరే! ఇప్పుడు నన్ను వీడఁమనసెట్లు వచ్చె! నన్నుఁగూడ జెంటఁగొని పోరాదా?

మాధ—నాజీవితప్రభా! నేనొక్కఁడను జెల్లుటకే తలదండ్రులంగీకరింపనపుడు, నీవు నాతోవచ్చుట కంగీకరించెదరా! కొలది దినంబులలో మన నోములపంట యగు శిశువునకుఁ దల్లికాఁబోవు నీకు విశేషయానంబుగూడదు! నీ వెందులకు నా జెంట వచ్చెదనిన్నదియు నాకుఁదెలియును! పరస్మీలజెంటఁబడు నవ్యక్తునిగా నన్నెంచవలదు! మనపిల్లకు సంవత్సరంబు జెల్లక పూర్వమే నేను దిరిగి వచ్చెదను. నీవింటియొద్ద నుండనిచోఁ బూజ్యులైన తలదండ్రులు దుఃఖిసాగ రంబునఁ జిక్కెదరు.

ప్రభా—మనోనాథా! మీరు చెప్పినది నిజమేకావచ్చును. కాని మీరు విదేశయాత్రఁ దలపెట్టి నప్పటినుండియు నా హృదయసంతాపం బెచ్చుచున్నది. తాఁబట్టిన కుండేటికి మూడేకాళ్లని మీరు పట్టినపట్టు విడవరు. అత్తమామలు పండుముసలే కుమారవియోగవృథా సాగరంబునకుఁ బారంబుఁ గనఁజాలకున్నారు. వది నెయు భల్లూకఁపుఁబట్టుఁ బట్టి యిటు సూర్యుఁడటు పొడిచినను దన విద్యాభ్యసనంబు మానననుచున్నది. సమస్తవ్యవహారంబులును దక్షతతో నిర్వహించు మీరు చెప్పలలోఁ గాల్గుబెట్టుకొని నేఁడో రేపా స్త్రీమ రక్కఁబోవుచున్నాను. ఈ వ్యవహారంబు లెట్లు చక్కఁబడునో పరమేశ్వరునకే యెఱుక!

మాధవ—జీవితేశ్వరీ! కష్టసమయమునందు ధైర్యమవలంబింపవలయునుగాని దుఃఖింపరాదు! “సాహసం లక్ష్మిః”యని పెద్దలందురు. అవసరమైనచో మీతండ్రిగారి సాయంబుఁబడసి వ్యవహరింపుము. ఈ సంవత్సరంబు గను మూసినచోఁ దిరిగి వచ్చి నీ శీతలకరుణాకటాక్ష పాత్రుండనై నీ కనుసన్నల మెలఁగెదను! నేను దిరిగి వచ్చిన తరువాత నాయెత్తునంబు పోసినను నిన్నొకక్షణంబైనను విడువఁజాలను.

ప్రభా:—

చ॥ సరసిజపత్ర నేత్రకను + సన్నలయాజ్ఞల నిర్వహించి నీ
కరుణకుఁ బాత్రుగాలనయి + కంటిశుభంబుఁ జిరాయుగున్నతుల్
మరునిశితంపుఁ గోలలకు + మానక నన్నిట పాలుజేసి మీ
రరుగుట కూడ దింక నను + నాకులపాటొనరింప నేటికిన్.

నీ॥ చెలియరమ్మని నన్నుఁజేరఁదీయుదు గాని, యెడఁబాసి పోవుట + యెఱుంగ వీవు
ప్రాణేశ్వరియటంచుఁ + బ్రతిమాలుదువుగాని, కోపించి బాధించి + కొట్టరావు

నామనోహరియంచుఁ • బ్రేమించి భాషింతు, వాగ్రహంబున మీఁది • కరుగుదేర
వమృతభాషిణియంచు • ననయంబు మందహా, సముతోడఁగామితారములఁ గూర్తు
గీ॥ మదన సామ్రాజ్యమేలించి • ఘహితగతిని, సర్వశుభముల నొనఁగూర్చి • సారసాక్ష
నన్ను విడనాడ న్యాయమే • సన్నతాంగ, నీదువిరహంబు నైపంగఁనాదుతరమె.

నీ॥ నినునిముసంబుజూచిననాఁడు చిత్త మా, నందవారాశిమగ్న మగుచుండు
నీతోడమాటాడి • నీపాదములుఁజేర్చి, స్వర్గీయసౌఖ్యంబు • బడయుదాన
నీసేవనేజేసి • నీకాఁగిలివనించి, మదనతాపంబును • మఱచుదాన

నీకన్నసన్నుల • నీయాజ్ఞలొనరించి, దైవపూజలువేఱ • దలఁచుకుందు
తే॥ గీ॥ నీదుచెక్కిలిమద్దాడి • నిన్నుగలసి, మదనసామ్రాజ్య సౌఖ్యం బమందగతిని
ననుభవించితి ననువీడియవలదోచి, వివిధదేశంబులకుఁబోవఁవేడ్కయేల. 13

మ॥ ధనధాన్యంబుల నిండ్లువాకితుల నాధా వీడఁగావచ్చు ని
న్గని విద్యాసుగుణంబుల న్నెఱపు నీగారాబుతండికై భవ
జ్జనయిత్రై విడువంగవచ్చు నను నీహయామణికై వీడఁగా
ననువొ నైనను నీదుబిడ్డవిడువక • న్యాయంబుగా దో ప్రియా. 14

నీ॥ అన్యదేశములందు • నతివలఁజూచుచోఁ, బ్రాణేశ్వరీప్రేమఁ • బాయకయ్య
వివిధశాస్త్రములందు • విన్నాణమునుగాంచి, నీదాసురాలి మన్నింపవయ్య
పాశ్చాత్యవిద్యల • పారంగతుండవై, యాబిడ్డలఁజేమ • నరయునుయ్య
యున్నతోద్యోగంబు • సన్నతిగాంచుచోఁ, దాతతండ్రిలయాజ్ఞ • దప్పకయ్య
తే॥ గీ॥ నన్యనాగరికతచేత • సన్యమైన, యార్యధర్మంబుపాలించి • యందరాని
యాయురారోగ్యసంపదలంపుమయ్య, సకలసద్గుణసంపూజ్యఁసన్నతాంగ. 15

చతుర్థ రంగము.

[కల్యాణమండపము - విమలాపద్మనాథరావు లొక పెండ్లిపీటమీఁదను అననూ
యాచ్యుతరావులు మఱియొక పెండ్లిపీటమీఁదను నానీనులైయుందురు కేశవరావు,
పెండ్లికుమారుల తండ్రిలు వామనరావు జనార్దనరావు, పురోహితులు జెంకటశాస్త్రి
పుల్లంభొట్లు, శివరావు నానీనులైయుందురు. కొంతమతి, సుప్రభ, సుశీల మొద
లగు స్త్రీలు ప్రక్కగా నిలచియుందురు.]

పుల్లం—అయ్య, చెప్పలేదనుకొనెదరు! ముహూర్తమువేళ సమీపించుచున్నది. మీ
మీ కట్నములు, లాంఛనములు, నడవళ్లు, వియ్యపురాలి కట్నములు, అడు
బిడలకట్నములు, బావమరది మర్యాదలు పూర్తియైనవా? ముహూర్తము జరి
పిండవచ్చునా?

జెంకట—ఆదేమిటండి శాస్త్రులుగారు! కలహమున కంఠరార్పణముఁ జేసెదరేల!
మనపని మనముగానీయకూడదా? అలాంఛనాలగీంఛనా లిప్పుడే జరుగవలెనా

యేమి? ఉభయులును గావలసినవారు, చదువుకొన్నవారు, వారిలో వారు రాబడులు, గీబడులు నెప్పుడైనను జూచుకొందురు. ముహూర్తము జరిపింప వయ్యా! స్వామి! దుర్ముహూర్తముగూడా సమీపించుచున్నది.

వామన—వారికిఁ దోచినది వారు చెప్పినారు. మీరు మీరు ముఖము చెందుకొందు రెందుకండి! ఎంచెందులకైనను మంచిది. మంగళ సమయము! మహాసభ! ఆ యిచ్చెడు కట్నమును పదిమందిలోనిచ్చిన బాగుగనుండును.

జనార్ద—బావగారు! పెద్దతహశ్శీల్దారు చేయుచు సందేహించెదరెందులకు? సంచలను దెగగొయించండి! ఎవరికిఁ దెలియకుండ నే మారుమూలనో యిచ్చినఁ బేరు ప్రతిష్ఠలేమివచ్చును! ఏమంత దొంగభయము! ఇదేమి చేయరానిపనియా? దొంగ తనమా! రంకుతనమా సిగ్గుపడుటకు! ఈ కట్నములు మీ నాఁడు మానాఁడు రాలేదు! ప్రపంచము పుట్టినప్పటినుండియు వచ్చుచున్నవి! మహారాజు బిడ్డల వలె మేము పుచ్చుకొందుము! లక్షలిచ్చినను వద్దనము! మీరు మహారాజులవలెఁ గన్యాదానము గొప్పగాఁ జేయవలెను.

వామన—శుభస్య శీఘ్ర మన్నారు. తెప్పించండి సంచులు.

పుల్లం—అయ్యా! తప్పదు. త్వంగా లోపలకు వెళ్ళిరండి! నలుగురిలో నిచ్చుటయే పెద్దమనుష్యుల లక్షణము.

[కేశవరావు లోనికేగి యొకదానిలో 1500 రూపాయలను, రెండవదానిలో 1000 రూపాయలను బోసి రెండు పల్లెములును బెండికుమారుల కీయఁగా వారి తండ్రులు సొమ్ములెక్కఁబెట్టుచు నొకరిపై పొకరు చుఱచుఱఁ జూచు చుందురు.]

జంకట—అయ్యా! సావధానముగా లెక్కఁబెట్టుకొనవచ్చును, ముహూర్తము కానీయమందురా!

పుల్లం—కేశవరావుగారూ! తాము పెద్దలు! రెండువివాహంబులు జయప్రదంబుగా జరుపుచున్నార! చిన్ననాటనుండియుఁ దమ్ముఁ గన్పెట్టుకొనియున్నాము. ఆశ్రితులము. మమ్ముఁ జిన్నచూపు చూడవలదు.

కాంతిమతి—వశిష్ఠగారూ! మీగొడవ మీదేగాని మాసంగతి చెప్పరేమయ్యా! వియ్యపు రాలి లాంఛనపుసా మ్మేది?

భారతి—ఆడబిడ్డలాంఛనములేవి! నడవల్లెక్కడ? అన్నకు బెస్కిలేది? ముంజేతి గడి యారము, బంగారపుగొలుసు, వెండిపల్లెములు, మరచేంబులు, పట్టుతాప్తాలు, రత్నపుటుంగరము, రవ్వలయంటుబోళ్ళు, బంగారు మొలత్రాడు, యీ సామగ్రియేమియుఁ గానబడదేమి? నాకండ్లు బైరలుకమ్మి కనఁబడుచుండుట లేదా? నిజముగా వారు తీసికొనిరానేలేదా?

చ॥ కలితమకూలవస్త్రములు • గన్నుల కందముగూర్చ వేలాకో
తళతళ కొంతులీనుచు ముందరిబిడుపాత్రలు గల్గ వేలాకో
జలయపు కంకణంబులు • బెంపగురత్నవిభూష లేలాకో
తెలిసె నయారె! గౌరవము • తెంపున మానుడి యిట్టికౌర్యముకా.

జనార్ద—కొంచెమాగండి! అడవాండ్లతో వట్టిగడబిడ, గంద్రగోళము! మాట
మంచి తోచనీయదు. ఏమిచెప్పమా యీ విపరీతము! అపల్లెములో రొక్క
మెక్కువ యీపల్లెములో రొక్కము తక్కువగాఁ గనబడుచున్నదేమి?
ఏకకాలమందు రెండు కన్యాదానంబులొనర్చుచు, నొక వరున కొకవిధము
గాను, మఱియొకనికి వేరొకవిధముగాను గట్టు మొసంగవలెనను పొడుబుద్ధి
మీ తలలోనేపుట్టినదా? లేక యే తలకుమాసివాఁడైనను జెప్పినాఁడా?
అట్లుచెప్పినను, వినుటకు మీవివేకము మంటఁగలసినదా? మీ బుద్ధి
గడ్డిగఱచినదా?

శివ—అయ్యా! మహాసభ! అనేకమంది పెద్దమనుష్యులున్నారు. గౌరవహీనముగాఁ
బల్కుట పాడిగాదు! మీకు సమాధానముఁ దరువాత చెప్పెదను.

జనార్ద—నలుగురిలో మాకుఁ దలవంపులు చేసినతరువాత, నీ సమాధానములు గిమా
ధానము లెవరికిఁగావలెను! మీవంటివారితో వియ్యమంచుటయే మాకుఁదప్ప.
ఎప్పుడు మీరు సొమ్ముఁ దీసికొనిరాలేదో, మీ మాయామర్మము లప్పుడే
గ్రహించితిని! మసిబూసి నేరేడుకాయఁ జేయఁదలఁచినారేమి? ఆ యాటలు
సాగిరావు! నాదగ్గర అపప్పు లడకవు! అవులించినఁ జేవులు లెక్కబెట్టు
వాఁడను? నన్నేమనుకుంటిరో! హనుమంతునిముందరనా మీకుప్పిగంతులు!

శివ—తామంత యాగ్రహముఁ జెందెదరేల! మీతోఁ బరిష్కారము చేసుకొన్న వేయి
రూపాయలు గ్రమ్మరించితిమిగాదా మావలన లోపమేమి?

జనార్ద—పరిష్కారము చేసుకొనుటకు వంకాయలా, తోటకూరా? నీ చేతఁగాకున్న
నాకోజాన నే తలమీఁద గుడ్డవేసుకొని పోకపోతివా? తగుదునమ్మాయని
పెత్తనముఁజేయవచ్చి యిద్దరల్లండ్లను నొక్కమాదిరిగాఁగట్టుమిప్పింపకయింత
పక్షపాతమా? ఒకకంట జెన్నయును, నొకకంట కౌరమును జల్లెదవయ్యా!
ఇట్టి బుద్ధితక్కువ పను లెన్నటికినిజేయక తక్కిన రు 500 కూడ తక్షణమే
యిట్లుపాఱబోయింపుము!

చ॥ చదువులు గొప్పగాఁజదివి • సద్యశ మెంతయుఁ జూఱఁగొంచు నీ
మదిఁగడు నెగ్గు నెగ్గులును • మాని యిటుల్జరియింపజూతురే
యదయుడఁ గాచుకొమ్ము నను • నల్లునికి న్బదునైదువందలు
నృదిలము జేసియిచ్చెదవా • పాడొనరింతునొ యీవివాహముకా.

చ॥ తెలిపెద నాప్రతాపమును • దెల్లముగా విను బాలికామణి
నృలిమిని బుట్టుగ్రుడ్డికి వివాహముజేసితి ద్రవ్యకాంక్షచే
గలుషపుర గల్పనన్వేదకికష్టములన్గుడిపించి గోడలి
న్వేలిబడఁ ద్రోయఁజేసి వెనువెంటనెగూర్చితి వేలరూప్యమున్.

శివ—అయ్యా! కోప ముపశమింపుకొనుఁడు! మాయక్క దురదృష్టవశంబున నామె
గర్భంబున నాడుపిల్లలసంపదయే యెక్కువ. మీగర్భవాగంబున మొగసంతాన
మేగాని యాడుపురుగు పుట్టలేదు! అడపిల్లలకుగన్న తలిదండ్రుల యనస్థతమ
కేమితెలియును! ప్రథమంబునఁ దమతోఁ జేసుకొనిన పరిష్కారప్రకారము
ధన మొసంగితిమి! తిరిగి మమ్ము బాధింప న్యామనా! ముహూర్త మతిక్రమించు
చున్నది.

జనార్ద—ముహూర్తము గిహూర్తము తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చును. మీరు తక్కిన పైక
మిప్పింపకపోయినచో మీ జెధవపెండ్లి మా కక్కరలేదు! అచ్యుతాయజెధవా?
వాజమ్మవలె మొగము దిగాలుపడి కూర్చుంటివేమి! కండ్లు ప్రతికాయవలెజేసి
దరిద్రపురబెద్దమ్మవలె నట్లేదృఢవేమి లేచిరా! నీమొగమునకు సిగ్గుసిరములేదా!
ఆపెండ్లికొడుకునకు 1500 లిచ్చి నీమొగాన ముష్టివేయిరూపాయలు బడవేసి
నప్పటికే నింకను సిగ్గులేక యేమొగముతోఁ గూర్చుండెదవు!

[అని పెండ్లిపీటమీదనుండి యచ్యుతుని బడలాగి లేవదీయును. అననూయ
యేడ్వసాగును. శివరా వచ్యుతునిఁ బ్రతిమాలి తిరిగి కూర్చుండబెట్టును.]

సుశీల—అననూయా! నాతల్లి! యేడ్వకమ్మా! తప్పు! కారప్పుసపొట్లమిదిగో. భయము
లేదు! బాజాలు వాయించుచున్నాను విను!

విమల—(జనార్దనునిజూపి) అమ్మా! అయిన మామకు గొట్టునాయేమి! కొట్లకుక్కవలె
నట్లరచి పోట్లాడుచున్నాడేమే.

జనార్ద—అయ్యా! చాలుచాలు! మహాబాగుగాఁజేసినారు! తహశీలుదారుగారితో
సంబంధమునుకొనఁగా నేమో యనుకొన్నాను. “ఇంటిపేరు కస్తూరివాగు యిం
టిలో గచ్చిలాలకం” పన్ను ట్లున్నది. ఇంటిలో నీగలమోత వెలుపలఁ బల్లకీల
మోతవలె నున్నది.

చ॥ ఘనమగు గౌరవంబునను • గాగ్రిలుచునుఁటి నటంచు నెంతువొ
నినుబెనుబాధబెట్టెదను • నీపయి పెక్కు లభూతకల్పన
ల్పనివడిగూర్చి నిందలను • బాగుగమోపి శిరంబుసిగ్గుచే
తను బయికెత్తఁగా వలను • దప్పఁగఁజేసెద నాధుశక్తిచేక.

ఉ॥ తిట్లుల కింతయు న్వేటువ • దీననమెట్టిదో నే నెఱుంగ నే
బట్టినపట్టు బ్రహ్మయును • వచ్చిన వీడఁగనొల్ల నేను నీ
పట్టికి భూషణావళియు • బాలునకున్నదునైదువందలు
న్నెట్టనపాఠబోయుమిక • నేసహియింపను నీదునైచ్యముల్.

మావాని కిప్పుడు పెండ్లియే చేయను. మీరు కాళ్ళ వేళ్ళపై బ్రతిమాలు కొనుటవలన నొప్పుకొన్నానుగాని కాకున్న నాకుర్రుకుంక కిప్పుడు పెండ్లి యేమిటి? ఇంకొక రెండుక్లాసులు చదివించిన నింకను 500 ఒడిలోఁ బడఁగలవు? మీసొమ్ములో నింతవరకు మాకనవసరమైన ఖర్చులక్రింద యైన రు 500/-లు పోను తక్కిన పైక మిదుగో జాగ్రత్తపెట్టండి! నాల్గుండు తెప్పించవోయి! రైలువేళ దాటుచున్నది! ముందు జెనుక లరయకుండ నంగీకరించినందులకు మనకు మంచిపాఠమే నేర్పినారు తహశీల్దారుగారు.

శివ—(కేశవరావుతో సంప్రదించి) పీటలమీద పెండ్లి పడగొట్టుట గొప్పకాదు. అటులనే మీయాజ్ఞ శిరసావహించెదనులెండు. ఇదుకో యీ మెత్తమునుకూడ దీసుకొని యంగీకరింపుడు [అని 500 రూపాయలు యిచ్చును]

చ॥ కటకట యిట్టికష్టములు • గల్గఁగఁ బాపము లేమిజేసితి
నట్టుకున బాలనిచ్చి కడుఁధర్మపథంబునఁ బోవనుండఁగాఁ
గుటిలమనస్కులై యిటుల • కూరతచే గడు ద్రవ్యరాశుల
ల్బుటుతరమైన యాగ్రహము • బైకొన దోచుకొనంగ న్యాయమే॥

చ॥ మనమునఁ గూర్చితోడ బుధ • మానితుఁ డల్లుడటంచు నెమ్మది
ననముగఁ జూడఁగావలెను • గానుకలిచ్చి బహుకరింపఁగాఁ
జనునని యత్తమామలు నిజంబగు ప్రేమనొసంగునట్టిదే
గొనవలెఁగాని బాధలనుగూర్చి తపింపఁగఁ జేయ నాయమే.

జనా—అబ్బా! ఎంతవారలండి! (నవ్వుచు) ఇదియొక గమ్మత్తుఫార్సు చేసినారే! ఈ పెద్దలయెదుట నానోటిదురుసుతనము బయటవేసినారు! కొనీయండి! ఐన దానికిఁ జింతించి లాభములేదు! ఇకముహూర్తము కొనీయవచ్చును.

వామన—బావగారూ! అన్నగారిని సమాధానము జేసినారు బాగుగానేయున్నది! మంచిమాటే! మాదికూడ పిల్లసమేరి యొకటియున్నది? దానికిఁగూడ సమాధానముఁ జెప్పవలెను.

కేశవ—పానకములోని పుల్లవలె తిరిగి యేమైన నట్టుపడి రసాభాసము గలుగునా యేమి దైవమా!

శివ—అయ్యా! అడుపిల్లల వినాహంబులుగదాయని మెత్తనివారినిజూచి స్పంజినివలె నెత్తురుమాంసము పిండుటన్యాయంబుగాదు?

వామన—నేనింకను నోరెత్తకపూర్వమే నాపై నక్షీంతలు వేయుచున్నారేమి! అన్నగారు 500 రూ॥లన్న క్షణములో నొడిలోఁ బోయించుకొన్న నేమనలేక పోయిరిగాని నామీదికొ దండయాత్ర!

చ॥ అతనికి జేయు యొప్పుకొని • యాపయి రొక్కము నైదువంద లే
కతమున నిచ్చినారుకద • కల్లులు దూషణభూషణంబులం
దితరులు మమ్ముఁబోలరునుఁడీ సుకుమారుఁగుమారు నింక నే
వితమున గారవించెదరొ • విద్యల నేర్చిన యాసరస్వతిఁ.

ఇట్టిశుభకార్యంబులలో మగవాండ్రను నిమిషములో సంతోషపెట్టవచ్చును!
అడువాండ్ర లాంఛనములు, నడవళ్ళు సక్రమముగా నడవనట్లాయెనా చివరకు
ముప్పత్తిప్పలు పడి మూడుచెరువుల నీరు త్రాగవలసినవచ్చును. మీకుమార్తె
యత్తతోను, నాడుబిడ్డలతోను గాపురము చేయును గాదా! అట్టిచో వారిని
ముందు సంతోషపెట్టవలెను. అత్త కొక నూటపదారును, అడుబిడ్డల
కందరకు కలిపి నూటపదారును నిచ్చి తీరవలెను. గొడ్డును గొనునపుడు
పలుపును గొనుటకు వెనుదీయవచ్చునా?

ఉ॥ పిల్లని కేమిగప్పుదురొ • వియ్యపురాలి నికెట్లు జాతురో
పిల్లల చాడబడ్చును • బ్రేమముతో నెటుగారవింతురో
యల్లం మెచ్చ నెట్లు మను • నూర్జితశక్తి జహూకరింతురో
యల్లుని గౌరవింపఁ దమయట్టి మహాత్ములు దీనిపోదురే.

తే॥ గీ॥ గొడ్డుఁగొనువారుపలుపును • గొవకలోభ, తత్పరత వెనుదీయఁగాఁదగునె యెందు
నల్లునకు వేలు ధనములఁ • గొల్లఁబెట్టి, బంధువర్గంబుఁ బ్రేమతో • వలచెచూడ.

శవ—స్వామీ! తాముచెప్పినది ముమ్మాటికిని వాస్తవము.

తే॥ గీ॥ కల్లకపటంబులనుబల్కి • కాంక్షతోడఁగట్నములులాంఛనంబులు • గైకొనుండు
ఎద్దుపుండును విడుచునే • యెందుఁగాకి, పెనఁగినెత్తురు కండలఁ • బెటుకుఁగాని.
భరతవర్షంబునందలి వరవిక్రయము గొడ్లబేరముకన్న నతిహీనముగా నున్నది.
కొనిమేమిట్టి చిక్కులు ముందు యోచించియే యీచిల్లర లాంఛనంబులన్నియుఁ
గలిపి మీకివ్వవలసిన మొత్తము సిరపఱచుకొంటిమి. మామాటయందు నమ్మ
కములేక మాబావగారిచేత వ్రాసింపుకొన్న కంట్రాక్టు కాగితము బయట
పెట్టండి. అందు “సర్వలాంఛనములతో సహా”యని వ్రాయఁబడి యున్నదో
లేదో చూతము!

వామన—వెనుకటిగాథ లన్నియుఁద్రవ్యకండి. వినదేమోయైనది! పెండ్లిలోఁ గల
హమువచ్చును పంచాయతీ చేయవలెనని కంట్రాక్టు ఉత్తరము బొడ్డులోఁ
బెట్టుకొని వచ్చితినియేమి! సర్వసిద్ధమైన వివాహమున కొటంకముఁజెప్పకుండ
నేదో యొకమాదిరిగా వియ్యపురాలి కట్నము, అడుబిడ్డలకట్నము, వెండి
చెంబులు, వెండిపల్లెములు, పట్టుతాప్తాలు, సైకిలు, రిక్సువాచి, చేతిగొలుసు,
కండ్లజోడు, కాలిచెప్పులు, మొలకుమొలత్రాడు ఛత్రచామర వాహనాం
దోళికాది సమస్తపరికరంబులక్రిందను 400లో 500లో యిట్లు పాఠవేయండి.

జనార్ద—అన్నగారు వామనరావుగారు చెప్పినది యుక్తియుక్తముగానున్నది. వీరితో పాటే మాకును! ఏమిచేయుదుము! కొంచెము నోములునోచి, హిరణ్యాక్ష వరంబులు గోరినచో సమకూరునా? రెండు వివాహంబులు జరుపునపు డిద్దరల్లుండ్రొక్కొక్కమాదిరిగానే చూడవలెను. మీ కూతురిద్దరు నెట్లు సమానులొ యల్లుండిద్దరునుగూడ నట్లు సమానులే!

శివ—అన్నగారూ! తా మాగ్రహింపకుండు! వామనరావుగారికి గంపెడు కూతుళ్లుండు టచే వారాడు బిడ్డకట్టుమడుగుటలో సబబున్నదిగాని మీ రట్టి దురదృష్ట వంతులుగాక మొగసంతానంబును మాత్రమే కన్నవారగుటవలన నాడుబిడ్డ కట్టుమడుగుటలో నర్థమున్నదా? న్యాయమున్నదా?

జనా—‘దూడయుండఁగాఁ బలుపుండఁగా, గుంజకుఁబుట్టెరా గుఱక తెగు ల’న్నట్లు కన్య ప్రదాతయు, వారిభార్యయు నుండఁగాఁ బ్రతివిషయమును దమనెత్తిన వేసు కొని చీవాట్లకు గుఱియగుచున్నారే! ఫీజులేకుండ వకొలతుఁ బుచ్చుకొని కంఠ శోషతో వాదించుటెందులకు? మీ రడిగితిరికొన సమాధానము వినుండు! అడు పిల్లలు మాకే యుండనక్కఱలేదు. మాయన్నదమ్ములలో నెవరికుండిననుండ వచ్చును! ఇదివఱకు లేకున్ననికఁ గలుగఁగూడదా? అట్టి యభావమందే బొమ్మ నైనను మాయాడుబిడ్డగా నెంచుకొనవచ్చును. అదియుఁగాదందురా యాడు బిడ్డ కట్టుముగూడ వియ్యపురాలి కట్టుమునకే ముడిపెట్టుండు? అదియుఁ గానిచోఁ బిల్లవానికీయవలసిన యితరలాంఛనములులేవా? వానిలోఁ జూచుకొన వచ్చును.

తే॥ గీ॥ అడుబిడ్డలు లేకున్న • నందరాదె, కట్టుములు కొన్న • లునుజాలఁ గాంక్షతోడ లేరె మావంశమున మాకు • లేక యున్న, నెదతో బాలికలు? ధన • మీయవలయు.

కొనవృథా ప్రయాసములతోను, శుష్కవాదంబులతోను గాలక్షేపంబు జేయక సొమ్ముఁ చెప్పింపుండు? మా యుభయసంబంధములవారికిఁ బ్రతివిషయ ములోను సమానముగాఁ జూడవలసినదే! మీకష్టనిష్ఠారములతో మాకు నిమి త్తములేదు? ఒకతమల పాకు తొడిమ యందెనను లోపము రాఁగూడదు. మీ కటు లంగీకారమైనచోఁ జెప్పఁడు. లేనిచో మా మాటముల్లు దర్శించుకొని యీక్షణంబుననే రైలెక్కెదము! అంతియేగాదు, మిమ్మునుగుఱించి యున్నవి లేనివి కల్పించి బంధుజాలములో మిమ్ము దూర్పారబట్టెదము! మావానికి వివాహంబు గాకపోదు! మాబ్రహ్మచారి ముదిరి బెండకొయకొబోవుచుండు టలేదు. ఎప్పటికైనను బ్రాప్తమున్నచో రెండవజన్మపుబోగు పడును! లేనిచో బ్రహ్మచారిగానే చిరంజీవియై యుండును! తొల్లి శుకుండు, భీష్ముండు, హను మంతుండు, విఘ్నేశ్వరుండు బ్రహ్మచారులుగా లేరా? విఘ్నేశ్వరునివివాహ మునకు వేయి విఘ్నంబు లన్నట్లు మావాని వివాహమునకుఁగూడా యట్లే జరుగుచున్నది! చివరవఱకుఁ దుదముట్టునను ధైర్యంబులేకున్నది! క్షణక్షణంబు

నకుఁ పైసపైసకు మీనమేషంబులు లెక్కఁబెట్టువారిని మిమ్మే చూచితినిగాని నాకిట్టివా రితరులు కనుపడలేదు! సొమ్మున్నతరువాతఁ దానుదినక కూతుండ్రకు నల్లండ్రీకీయక, మీతోఁగూడ రూపాయల సంచులు బరలోకంబునకుఁ దీసుకొని పోయెదరా? లేకమీపాడెతోఁగట్టి యాడబ్బునుగూడ దహనంబు జేసెదరా? మీమొగంబులు జూచిన మలభక్షకులవలె నున్నారుగాని పప్పుగూడు భుజించు బ్రాహ్మణోత్తములవలె లేరు! మీప్రాణములకును సొమ్ముకును లంక వేసినారే! చిట్టచివరకు మీసొమ్మంతయుఁగడిగి యానీరు తులసితీర్థంబు వలె గుటకలువేసినఁగాని మీ ప్రాణంబు లీలోకంబు విడువవు. నాప్రతాప మింకను దెలియదేమో జెప్పెద నాకర్ణింపుడు.

సీ॥ సరసీరుహాక్షిని • బరమఛాందసీయంచు, వనితామణినిదోసి • ప్రజ్ఞగంటి
భూలోకసుందరి • బుద్ధిలేనిదియంచు, నతివనింకనొకర్తు • నరయనైతి
శుకకోకిలాలాప • శుద్ధమొద్దనియెంచి, బాలికనొకదాని • వదలియుంటి
చంద్రబింబానన • సరిగాదనుచు దూరి, పీటలపైఁ బెండ్లి • విడిచియుంటి
తే॥ గీ॥ గట్నములు బాలకుండుటే • కతమునుమ్ము.

కట్నమింపైనఁ గానుకల్లనులఁ బడిన
లాంఛనంబులు మించిన • వాంఛజేసి
కుంటియని గుడ్డియని లెక్కఁగొనక బాల
నిచ్చి పరిణయ మొనరింతు • నింత నిజము.

కవ—అయ్యా! త్నమించండి! పీటలమీఁదఁబెండ్లిబడఁ గొట్టవద్దు, మేమాడుపిల్లలను గల్గిన వారమగుటచే మీరెన్నియనినను మేము పడకమానము! కొనున్నది గాక మానదు! చెడ్డచేనుకు రెండుమంచెలు గావలెనా? ఈ కన్యాదానంబులవలన నాయక్కయు బావయు జోలిఁగట్టుకొని యింటింట బిచ్చమెత్తుకొనవలసిన వాత్రయున్న నది తప్పదు! ఏదో గౌరవముగాఁ గాలము వెళ్ళవేయవలయునని మాబావతలంచెను గాని యట్టి యదృష్ట మా నిర్భాగ్యునకుఁ బట్టదు! మీ మీ కోరికలన్నియు నీనాఁడే తీర్చుకొనుఁడు! ఎద్దువుండు కాకికి ముద్దుకొడుగదా? పుస్తై మూడుముళ్లు పడినతరువాత మీ కోరికలు, ముచ్చట్లునచ్చట్లును దీరవేమో? ఈ యెదురోజులును భృత్య భృత్యులమై మీ పాదసేవఁ జేయవలసినవారమే! కొండమీఁది కోతిని గోరినను చెచ్చియిచ్చెదము! మూలనున్న ముసలమ్మకైన నంగరంగ జై భవంబులు జరిపెదము! నిరక్షరకుక్షికైన నడుగులకు మడుగులూ గ్గెదము, కుంటికోనమ్మకైనను మేళతాళము లొసంగెదము! మూడుకొల్ల ముసలి కాటికిఁగాళ్లు చాచుకొన్నను మోటారు లొసంగెదము! మూల మూలల సొమ్ముబూజుపట్టినను కట్నములకును గానుకలకును దేవురించి పెండ్లికూతురు వారిని జలగ రక్తము బీల్చునట్లు పీల్చి బుక్కొపకీరులను జేసినచో మావంటి యభాగ్యులుచేయఁదగిన దేమి? ఇదిగో సొమ్ము మీ యిష్టమువచ్చినట్లొసంగి తిమి! ఇక మమ్ముఁగృతార్థులఁజేయుఁడు (అని వారలకిద్దరకు చెరియొక రూపా

యలమూట నొసంగఁగా వారు లెక్కఁబెట్టుకొనుచు మందహాసముఁ జేయుచుందురు).

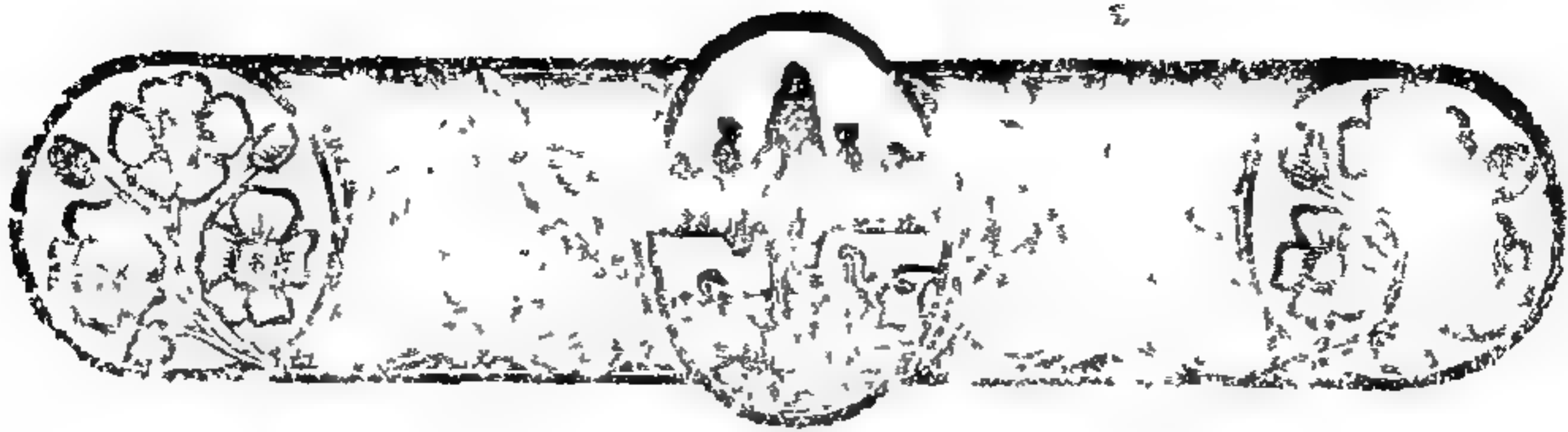
జనా—ఈ త్యాగము మొదటనేయున్నచో నీ పాటికి వివాహములు పూర్తియయ్యెడివే! వశిష్ఠుగారు మైలుబండివలె తఱతు నడపండి!

శంకటపుల్లంభోట్లు—పెద్దలు మిమ్మాశ్రయించుకొని యున్నాము! తహశ్వీల్దారు గారి రక్తమాంసంబులు పిండివేసినారు! ఆయన జీవచ్ఛవమువలె నొక మూల గూలఁబడినాఁడు చూడండి! మా మాట మరువవలదు! మమ్ముఁ జిన్నచూపు చూడవలదు.

వామన—కొనివ్వండయ్య! ఒకటే కాకిగోల! చూచెదమన్నారగా మా అన్నగారు!

శంకటపుల్లం—అయం ముహూర్త స్సుమహూర్తోస్తు.

అభినవసరస్వతి

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము

[లండనునగరమున నొక గృహము- మాధవరావు చదువుకొనుచుండును.]

మాధవ—అహా! నే నెంత ధన్యతముండను. నాజన్మ నిక్కంబుగాఁ దరించెను! నా జీవితము సాఫల్యమందెను.

నీ॥ దేవేంద్రభువనంపు • దీప్తిబెంపఁగఁజాలు, నుత్తుంగసాధంబు • లోలిజలయ నందనోద్యానంబుఁ • గిందుపటుపఁజాలు, శృంగారవనము ల్చేలంగుచుండ దివిజవిమానరీ • తిని నవ్వఁగాఁజాలు, నాకొశయానంబు • లమరియుండ సింధుసప్తకమును • జెంగు చెంగునదాటు, నొకొచయంబులు • నాట్యమాడ

తే॥గీ॥ నింద్రలోక మొగాకయుఁ • పేంద్రలోక, మోయనఁగజాలుసంపత్తుఁ • లొప్పియుండ ధరణికాభరణంబనఁ • దగినయట్టి, యొగ్గ సామ్రాజ్యధామంబు • నహహగంటి.

ఈభూలోకంబునఁగల్గు నైశ్వర్యమంతయునీయాంగ్లేయ సామ్రాజ్యము ననే కూడియున్నది! ఏమి యావిద్యుల్లతా దీపికాకాంతి ప్రకాశంబులు! ఏమి యా యుత్తుంగరవ్యహర్మ్యదేదీప్యమానరోచులు! ఏమియావిశాల రమణీయవిపణిరాజమార్గంబులు! ఏమి యా యంత్రితంత్ర నిర్మాణవిశాలకర్మా గార భవన రాజంబులు! అహా! ఇచట నశేషజనంబులు ధైర్యసాహస విక్రమోపేతులై నిరంతరముఁగాయక్లేశ మొనర్చి జీవించుచున్నారే! రవియస్తమింపని మహాసామ్రాజ్యాధిపతి మొదలు పూటగంజి యెటుంగని నిరుపేదవఱకు స్త్రీ పురుషవివక్ష లేక ప్రతివ్యక్తియుఁ దనవిధ్యుక్త విధానంబు లతిభక్తి శ్రద్ధలతో నొనర్చుచున్నారే! ఆబాలగోపాల మిట్లతిదక్షతతో స్వధర్మ నిర్వహణం జొనర్చుటవలననే, యారుఖండంబుల యందును, సప్తసముద్రములందును,

నవద్వీపంబులయందును, వారిరాజ్యంబులు విస్తరించి యఖండైశ్వర్యంబునఁ బ్రజలు దులతూగుచుండిరి! కటకటా! భరతఖండంబునఁ బ్రజలెంతమూఢాగ్రేసరులు బుద్ధి విహీనులు, మూఢవిశ్వాసతత్పరులు, అల్పాయుష్కులు, సోమరిపోతులు, భక్తిశ్రద్ధావిరహితులు, ఉత్పన్నమందబుద్ధులు, నిరంతరకలహవివాద ప్రాప్తిణ్యులు, శుష్కప్రియాలాపచతురులు! పరశ్రేయోవిముఖులు! దుర్గమజ్ఞాన గాఢాంధకారనిమగ్నులు, సంఘసంస్కార విముఖులు, పరమమూఢాచార తత్పరులు!

ఉ॥ ఈతటి ధారుణీదివిజా • లీశ్వరచింతయు, సత్యవాక్యము
లాతి విశుద్ధజీవితము • శాస్త్రవిచారము మాని కూటికై
చాతురిఁజూపి యాంగమును • జక్కఁబఱించి విదేశమందునకొ
నీతియు జాతియు న్మఱచి • నిందకుఁ బాలగుచుండి రక్కటా.

ఉ॥ స్నానముసాంధ్యనిష్ఠలును • జక్కని వేదపురాణగోష్ఠియుకొ
హీనముగాఁగ నెంచుచును • హిందువు ధర్మము వీడి వేటయు
న్బానము జూదము న్వేలఁది • వంచనపాలయి ద్రవ్యహీనుడై
దీనత దుఃఖవార్ధిఁబడి • దిక్కునెఱుంగక మృగ్గునక్కటా.

(సరోజిని ప్రవేశించి జెనుకనుండి చేతులతోఁ గన్నులుమూసి)

సరో—ఎవరో చెప్పుకొనుడి చూతము!

మాధ—నీవు మాసరోజినివి కావా! (సరోజిని చేతులు తీసివేయును).

సరో—ఏమి బారిష్టరుగారూ! తదేకధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠులై యెవరువచ్చునది పోవునది తెలియక యాలోచించుచున్నారు! పరమేశ్వరుఁడు దినంబున కిరువది నాలుగు గంటలుమాత్ర మేర్పాటు జేయుటచే మీయెడ సాపరాధుఁడయ్యె! కనీస మేఁ బదిగంటలైన నేర్పాటొనర్చినచో మీచదువు సంధ్యలకుఁగొంచె మవకౌశముం డెడిది! నూర్యోదయంబు మొదలు నూర్యాస్తమానమువఱ కొక్క చదువేనా? ఆహారవిహారంబులకైన నొక్కింత విశ్రాంతి యవసరంబులేదా? మీరిట్లహో రాత్రములు కండ్లలో వ్రేత్తులువేసుకొని చదువుచున్నారు కౌఁబట్టి మీబుద్ధి లిట్లు మందగించి మాపరిపాలనకులోఁబడినారు! తెలివితేట లుండవలెను గాని రోకంటిపాటగాఁ జదివిన నేమిలాభము! అర్థములేని చదువులు చిలుకచదువులుగానా?

మాధ—అంతడబ్బు తగులవేసి, జననీ జనకులను వదలి, సప్తసముద్రంబులను దాటి వచ్చినది చదువుకొనుటకా లేక మట్టిగొట్టుకొనుటకా? ఐనను నైతానువలె నిప్పుడే దాపురించితివేమి? ఇంకను వ్యర్థముగాఁ దిరుగుటకు వేళకాలేదే!

సరో—ఉత్సాహము, ఆనందముగావలెనుగాని వేళయేమి? “మనోజవంతుమౌ డక్య” మన్నారు కాదా మీపెద్దలు! (షికారు) విహారమునకు వెళ్లుటకుఁగూడ

తిథి వార నక్షత్రంబులు, వర్జ్యత్యాజ్యములు, శకునంబులు జూడవలెనా యేమి.
మీ పుస్తకంబులు గట్టిపెట్టి మీరు బయటకురండు, మీకెన్నివేడుకలు వినో
దంబులు జూపెదనో!

నీ|| కత్తిఁజేతనుబట్టి ♦ త్వరంబుఁజేయుచు, బలికవార్తలఁ ♦ బఠనజేయు
ప్రొద్దస్తమానము ♦ లొలములఁ బనిజేసి, రాత్రివిజ్ఞానంబుఁ ♦ బ్రబలఁజేయు
క్షణకౌలమైనను ♦ గథలు సుద్దులుఁబల్కి, వ్యర్థఁడై యలనుఁడై ♦ వ్యధనుజేందఁ
డసమానశౌర్యంబు ♦ నన్నిదిక్కుల నించి, రాజ్యంబుఁబాలించు ♦ పూజ్యతఁగను
తే|| గీ|| చెలివితేటలు బహుళమై ♦ తేజరిల్ల, పిరియుసంపదభోగము ♦ ల్పరఁగ నొప్పు
నాంగ్లప్రజలకు సాటియే ♦ యాంధ్రులైన, వంగపంజాబు మహారాష్ట్రప్రజలునైన.

రాక రాక మాయింగ్లండుదేశంబునకు వచ్చినందులకు, మీకు వినోదంబులు
వింతలు జూడవలెనని యుండ దేమి కర్మము! మీకు జన్మతః ఉత్సాహంబు
లేకున్నను, నావంటి త్రిభువనైకసుందరి పాణిగ్రహణంబుజేసి పిలుచుచున్నదని
యైనను రాఁగూడదా?

మాధ—త్రిభువనలోకైకసుందరీభిరుదంబునకు నీవు తప్పక తగియున్నావు! ఈ
భిరుద మితరులొసంగినదా? లేక నాట్యవేషధారులు దాల్చు భిరుదావళివలె
నీకు నీవేదాల్పినదా? ఎట్టులైనను సరియే! నీ యాజ్ఞ శిరంబునఁదాల్చి తత్త్వి
ణమే బయలుదేరుచున్నాను. నీ వంటిబాలికామణులతోఁ గలసి మెలసి
విహరించుమహానందం బీజన్మమునకుఁ దిరిగి కలుగునో కలుగదో!

సరో—అప్పుడే యెత్తిపాడుపులు, హేళనలునా! ఈ రోజు బారిష్టరై, రేపు
హైకోర్టుజడ్జీలు కౌబోవు తమబోటివారితోఁ బేదబాలికయుఁ జదువెఱుం
గని మాధమతియు స్నేహముఁజేయఁగోరుట ముమ్మాటికిఁ దప్పే, చేసిన తప్పు
నకుఁబ్రాయశ్చిత్తమును జేసుకొని చెంపలువేసుకొని వెళ్ళిపోవుచున్నానులెండు.
మీరు మీచదువు శాశ్వతకౌలము సుఖముగానుండుఁడు.

మాధ—ఒక నిమిష మాలస్యమైన నింత కోపమైననెట్లు తాళుదును! మా దుర్వాస
మహామునికి ముక్కునఁగోపమున్నట్లు, నీ కనుఁగొలఁకుయం దాగ్రహము
తాండవమాడుచుండునే! మావిశ్వామిత్రునకు నిలువెల్లను గోపమైనట్లు, నీ
పలుకులెప్పుడును నాగ్రహగ్నికణంబులు గ్రమ్మచున్న మేము భరించుటెట్లు?
మానిసీరత్నంబగు నీకు శాంతంబుకన్న నాగ్రహమే భూషణంబువలె నున్నదే!
(అని హస్తంబులుబట్టుకొని వెనుకకుఁ గొనివచ్చును).

సరో—మీ ముఖస్తుతివాక్యంబులన్నియుఁ దీసికట్టిపెట్టుఁడు. మీకల్లబొల్లివాక్యంబు
లాలకించి మురిసిపోవుటకు నేను హైందవనారీమణిని గాను. మూలమూల
నక్కియండకపోయిన బయటకు రారాదా, వేడుకలు వీక్షింపఁబోవుదము.

సీ॥ కష్టము ల్లుగుచోఁ • గలసి మెలసియుండి, విపదంబుధినిదాటి • వెలయఁగల్గి
పరదేశములతోడ • వైరంబుగల్గుచో, రణవిహారమునందు • గణనకెక్కి
బీదసాదులఁజూచి • ప్రేమజాలఁగఁగల్గి, యన్నవస్త్రము లిచ్చి • యాదరించి
వివిధశాఖలు లేక • పెక్కుజాతులు గూడి, భ్రాతృభావము తోడఁ • బ్రజ్ఞగాంచి
తే॥ గీ॥ బ్రతిమసామ్రాజ్యపదమున • వెలయుచున్న, నాంగజాతినిదర్శింపఁ నఘముదొలఁగు
భరతఖండంపు దైన్యంబు • భయముఁగొల్పు, నెటులమీ దేశమభివృద్ధి • కెక్కుఁగలుగు

(ఉభయులునుగలసి యొక యుద్యానవనంబుఁ జేరెదరు)

మాధ—సతీమణి !

ఉ॥ అక్కడి మేడమిద్దెలును • యంత్రవినిర్మిత సౌధవీధులు
న్నక్కడి దివ్యవైభవము • నందముఁజందముఁ జూచిచూచి నే
నక్కట భారతావనిగఁలట్టి యసహ్యపు పైన దీవత
ల్లక్ష్మీకునఁ బాపఁగాఁగలనొ • గానొయటంచు దలంతు నెమ్మదికొ.

ఉ॥ పిరిసలుపకుండ హుటాహుటిని గుంజుకొని వచ్చితివి గదా ? ఏమి కన
కాభిషేకంబుఁజేసెదవో చేయుము ! సంసిద్ధుడనై యున్నాను.

సరో—నాయాజ్ఞా ప్రజ్ఞలలో నున్నచోఁ గనకాభిషేకమేగాదు, కనకమయకుంభాభి
షేకమునే చేసెదను మాటలకేమి? పేదరికమాయేమి? ఈ యుద్యాన వనవిహార
మొనరింతమురండు.

మాధవార్యా! మా యింగ్లండు దేశము స్వాతంత్ర్యమునకుఁ బుట్టినిల్లు.

సీ॥ పొద్దు పొద్దునలేచి • పొంగియుత్సాహియై, పనిపాటలకుఁబోవు • పంటకాపు
పసిబాలుఁడైనను • భక్తిశ్రద్ధయుమీఱఁ, జదువుసందెలయందు • సన్నుతిఁగను
కాస్త్రవిక్షానియై • చాలవీత్తియిఁగూర్చి, పెండ్లినున్నముఁజేయుఁ • బేర్చితోడ
బాల్యవివాహము • ల్వైభవకష్టము, ల్వైదకిమాచిననైనఁ • బెంపుఁగనవు
తే॥ గీ॥ తినుటకన్నంబు ధరియింపఁగిదిన్ననైన, వసన మెఱుంగని బీదలు • బడను కంటఁ
గలర మారియు బొబ్బల • కఠినజ్వరము, జాడ్యముల చేతఁజావ రిచ్చటనుజనులు.

స్త్రీ పురుషులు నిరంతరానురాగముతో సరసస్థలాపంబు లాడుకొనుచు,
బాల్యక్రీడా వినోదంబులఁ గాలంబుఁ బుచ్చవచ్చు! మీహిందూదేశంబున
నావంటి వనితారత్నమిట్లు మీతో నుద్యానవన విహారంబొనరింపవచ్చునా.

మాధ—సరోజినీ! నీవు చెప్పినమాటవాస్తవమే! కాని వివిధదేశంబులందు వివిధా
చారంబులుండును. అంతమాత్రముచేత మా యాచారంబులన్నియు మౌఢ్యము
లనియు, మీ యాచారంబులన్నియు నిరంతరాభివృద్ధి సూచకంబులనియు
నెంచవలదు.

(5)

ద్వితీయాంకము

శ్రీ వేమన గ్రంథాంతరంగ
జెలప్రోలు (కృష్ణ)

సరో — మాధవా! నేనామాటయంటినా? గుమ్మడికాయల దొంగయనిన భుజములు
దడవిజూచుకొను టెందులకు? పోనిండు. మీ యాచారంబులే సర్వోత్కృ
ష్టము లైనవి. మా నడవళ్ళే దోషభూయిష్టమైనవి. ఇరువురియవ శతాబ్దములో
నతిబాల్య వివాహంబులు, నిర్బంధవైధవ్యములు, స్త్రీవిద్యావిముఖత్వము, బహు
భార్యాలంపటత్వము, వారనారీజనాదరణము, హరిజన స్పృశ్యతా నిరోధము,
బహుళశాఖోపశాఖా వర్ణవిభజనము, ఇవి యన్నియు నభివృద్ధి నూచకములు
గావాయేమి? నవనాగరికులు చూపోపమిచే హిందూసంఘమును నిందించెదరు
గాని భారతఖండము ప్రపంచాభివృద్ధికి మార్గదర్శకంబు గాదా? నిజనూడిన
నిఘరముగాని నామనవి వినుడు.

సీ॥ కన్నబిడ్డలకుత్తుకలుగోసి వీధిలో, బాటవేసెడు నట్టి • పడఁతుకలును
బెద్దలా పితరులఁ • బేర్కొగాళికఁదెచ్చి, గంగాజలంబులఁ • గలుపువారు
పుస్తెగట్టినయట్టి • పురుషుండుచనిపోవ, భార్యను దహియింప • నజలువారు
కన్నుదెలువనట్టి • చిన్నారిపాపల, ముదుసళ్ళ కొసఁగి వేమురియువారు

తే॥ గీ॥ చిటుతప్రాయంబునను భర్త • పరమపదము
జెంద మరల వివాహంబు • సేయరాద
టంచు నాదించుపురుషుల • కాలవాల
మట్టి యాచారములకెల్లఁ • బుట్టినిల్లు
భరతవర్షంబులకు వృద్ధి • బరఁగుటెట్లు.

మాధ — నన్నిట్టిడ్చుకొనివచ్చినది నాకుఁ దాటాకులుగట్టి మా సంఘంబును నోటికి
వచ్చినట్లు దూషించుటకేనా? నీ వుడికించిన యుడికింపఁబడువారు లేరు! మా
దేశీయాస్పత్యంబు జెప్పెదవినును.

సీ॥ సేతువు మొదలుగ • శీతనగముదాఁకి, పూర్వాభూమియనంగఁ • బొందెగీర్తి
బుణ్యహిమాచల • పూర్వపశ్చిమగిరుల్, పెట్టనికోటలై • పెంపుగాంచు
గంగ గోదావరి • కావేరి కృష్ణయు, సస్యసంపదలిచ్చి • జనుల మనుచుఁ
గాంచనరాజిత • ఖనులచే జలలేని, మణులచే విలసిల్లి • మహిమగాంచు

తే॥ గీ॥ కడఁగి యజ్ఞానతమమునం • బడి సమస్త, దేశములు దారిగానక • తిరుగువేళ
అత్మవిజ్ఞానరవిజెల్లు • నట్లుజేసె, భరతవర్షంపు భాగ్యంబు • వశమె పొగడ.

సీ॥ వేదవేదాంగాది • విద్యలెచ్చటబుట్టి, యాత్మవిజ్ఞానంబు • నమరఁజేసె
భారతంబును భాగ • వతమును గీతయు, నుపనిషద్భాష్యంబు • నొప్పెనెచటఁ
బుట్టినదాదిగా • గిట్టెడువరకు సత్కర్మాచరణమెందుఁ • గ్రాలుచుండు
అమృతోక్తి “నకమే • వా ద్వితీయంబ్రహ్మ”, యనియైక్యముగ మనుఁల్వించిరెందు

తే॥ గీ॥ నాదిశంకర రామానుజాది గురువు, లక్ష్మరు నశోక శ్రీహర్షు • లాదిరాజు
లెచట కీర్తిప్రతాపులైయేలి రట్టి, భరతవర్షంపు భాగ్యంబు • వశమె పొగడ.

నీ సంఘముమాత్రము మడిగట్టుకొని యున్నదనుకొంటివేమా? దుర్భర దారిద్ర్యము, మూలనున్న మిసలమ్మల కామోద్రేకవివాహంబులు, తల్లిదండ్రుల నెఱుంగని సంతానవృద్ధి, భౌధావివాహంబులు, కామినీకాంచన లంపటత్వము-ఇట్టి లోపంబులు మీకునుగలవు. గురువిందగింజ తన నలుపుతా నెఱుంగదు. పరులదోషంబులను నలుసులు దూలంబులుగా వర్ణించెదరేగాని, తమ దోషంబులను దూలంబులను నలుసులుగా నైనను నెఱుంగజాలరు.

సశో—మీరిప్పుడు బారిష్టరు! ముందు కాబోవు హైకోర్టు జజ్జీలు! నేను మీతో వాదింపగలనా? మనకీ యనవసర ప్రసంగంబు లేందులకు లేండు? వనవిహారం బొనరించి వత్తమురండు. ఆ లతాతన్వీ తన చిగురాకు హస్తంబులచే నామహా వృక్షపురుషపుంగవునికొఱిలించి పెనవేసుకొని పుష్పంబులనునక్షతల నెట్లు తలఁబ్రాలుగాఁ బోయుచున్నదో వీక్షింపుఁడు! ఇట్టి దృశ్యంబులు మా కీతల దేశంబులందు కన్నను భారతవర్షంబున నెక్కువ శోభాయమానంబుగను మానసాహ్లాదకరంబుగను నుండునని తలంచెదను?

మాధ—వనితామణి! మా భారతఖండంబున సుపదలు తక్కువైనను బ్రకృతిరమణీ యత్వంబు శోభాయమానంబుగను మృదుమధురకోకిలారావంబులు విన్నచో నీ గానమాధుర్యంబు స్మరణమునకు వచ్చును. శుకశారికాపారావత చాతక చకోరాది పక్షిమిధునంబుల పరస్పర సంశ్లేషణ మంబనాది శృంగారచేష్టల వీక్షించినచో సర్వభోగవిలాసంబులు పరిత్యజించిన విగాగియైనను విటుఁడు గాక మానఁడు. వృక్షరాజంబుల నల్లిబిల్లిగా నల్లుకొనిన లతాతన్వీమణులను వీక్షించినచో సతీపతుల యాలింగనంబులు జ్ఞప్తికివచ్చి మోహపరహంబుల పాలుజేయును.

సశో—మాధవా! నీవుజూచిన యువకుఁడవుగా నుండి విద్యాభ్యాసం బొనర్చుచుంటివే! నీకప్పుడే విరహమేమి? భారత భూమండలంబున ముక్కుపచ్చలారని బాలికౌమణి నెవ్వరినైనను వివాహమాడి విరహంబుధి నోలలాడుచుంటివా? అట్లులైన నీ చదువు చట్టుండలైనట్లే! పూజ విష్ణుపాదంబులమీఁదను మనస్సు నైవేద్యంబుమీఁదను నున్న నెఱతలాభమో చదువు బారిష్టరు పరీక్షకును, మనస్సు భార్యామణి మీఁదను నున్నచో నీ చదువునకుఁదిలోకంబులు తూర్పుదిక్కుగాఁదిరిగి వదలవలసినదే! ఐనను నీ భార్య త్రిలోకసుందరియా? దేవేంద్రలోక సుందరీమణులైన రంభా తిలోత్తమా మేనకౌద్యప్పరస్త్రిలను దలదన్నినదా? లేక యాగ్రహింపకుము. నామనస్సులోమాట చెప్పెదను

ఉ॥ ఓ సరసీరుహక్ష విను • మోర్పుమెయి నివసుషింతు సత్యము
స్మాసరి వచ్చునొక్కొక్క మఱి • మంచితనంబునఁ దెల్పితేటలక
భాసురశ్రావ్య గీతికలఁ • భారతభామిని యాటలాడునో
వ్యాసము వ్రాయునో కథలఁ • బల్కునొ మెచ్చుగ లెక్కరిచ్చునో
జేసరి కాపురంబు నెర • వేరెడు మూఢసతి న్వరించినక.

ఉ॥ ఇంతులమేలుబంటియని • యింపుమెయిన్ స్తురియింతువేమొ, యా
వంతయు మమ్ముఁబోలనగు • నాసుగుణంబుల నాట్యలీలలన్
వింతగు నాటవస్తువుగ • వేఁ దలపోయుచునుందువేమొ నీ
పంతము మాని యాంగ్లసతి • బద్ధదళాక్షిని బెండియాడుమా.

నారదునివలె నానోట నువ్వుగింజయైనను నానదు! నీ భార్య మావంటి
యాంగ్లసామ్రాజ్య మానవతీ శిరోమణులను రూపురేఖా విలాసాదులయందుఁ
దలదన్నినదా? ఎప్పుడు భార్య భార్యయని వలపుఁజెందుటెందులకు?

మాధ—(స్వగతము) నాకువివాహమై భార్యయున్న టైట్ల యీ యువతీరత్నము
గ్రహించెను! లేక ముందరి కౌశ్యకు బంధము వేయుచున్నదేమో (ప్రకాశ
ముగా) సరోజినీ!

శా॥ చాలుంజాలును నోటవచ్చినయటుల్ • జన్నే కడుంగూరమా.
లీలంబల్కఁగ నాకుభార్యగలదే • లేశంబుయోచింపకే
బాలన్వీడి విమోహ మందుఁబడి నేవాంభింతునే విద్యలన్
వీలున్జాలును లేక పల్కెదవులే • విన్నాణ మేపారఁగన్.

చ॥ సరిసరి వట్టి బూటకఁపుఁ • జాతురివాక్యముఁ బల్కనయ్యెడిన్
మఱిమఱి దేశముల్వెదకి • మానినిగాంచి వివాహమాడఁగా
నరమరలేక నేఁ దలఁతు • నక్కట యిట్టి యభూతకల్పన
ల్లరిపెదు బిడ్డపుట్టకయె • జక్కని పేరునుబెట్ట నేర్చితే.

నీ డాబుమాటలకుఁ బడిపోవుటకు వెర్రివాడను గాను! వట్టియసత్యపు
భూతకల్పనలను సృష్టించి పలుకుటకు నీ నోరెట్లు వచ్చెను. నేను వివాహమాడ
లేదు! ఇంక విరహము మాటలందువా మాదేశమున నెట్టి గ్రంథంబవలొకించి
నను మోహితీరేకమును విరహమును వెదజల్లుచుండును. ఆకొంగణంబుచే యువ
కులందఱిట్టి పుస్తకంబులఁ పఠించితేనివిరహంబుఁ దెచ్చిపెట్టుకొందురు. నేని
క్కడఁ జమవు వెలుఁగఁబెట్టవలయునని వచ్చితిననుకొంటివాయేమి? అంగ్లేయ
సామ్రాజ్య వైభవంబునుగాంచి, యాంగ్లవనితా మణుల రూపురేఖావిలాసం
బులుపలక్షించి నయోవిద్యారూప సంపన్నయగు బాలికామణిని వలచి వివా
హంబు జేసుకొనుట కేతెంచితిని.

సరో—(స్వగతము) నేనీతనిని బ్రేమింపుచుంటినని తెలుపుదునా? ఇంతత్వరలో
బ్రేమించిన దుర్బలహృదయనని తలంచునేమో? లేక నాప్రేమను గప్పిపు
త్తునా? కప్పిపుచ్చి నచోఁ బ్రేమవాహినికి నాహృదయంబు సంవాసస్థలంబు
కొదని యితర కన్యామణుల చెంతఁజేరు నేమో? అయిన నితని హృదయాధి
ష్ఠాన దేవత యెవతెయో తెలుసుకొనియెదఁగాక (ప్రకాశముగా)

ఉ॥ వింతలు జాలనీవలన • వీనుల విందుగ వింటిఁగాని నీ
వింతకుమున్నె యాంగ్లసతి • నింపుమెయి న్వరియింపఁగానిటు

ల్వంతను జెందుచుంటివని • భావమున న్దలపోయనైతి నీ
కింత దురంత వేదన ల•వేటికి నన్వరియింపు మాధవా.

ఉ॥ అందమునందు నాకు సరియైన సతులెవరు గానరారు నీ
చందము హావభావములు • జాలముదంబును గూర్చెనాకు నీ
జెందటిజూచినన్ బ్రమనె • దింతియగాని నిజంబుబల్కుచో
సుందరి నన్నుఁబోలు పరిశుద్ధ చరిత్రను దెచ్చువాడవే.

నన్ను బెండ్లాడకున్న మానె గాని మాధవా! నీవింగ్లండు దేశంబున కేతెంచి
యారుమాసములు దాటినవిగదా! నీ హృదయాధిపానదేవత యెవతెయోనే
నెఱుంగవచ్చునా? ఏమట్లాలోచించుచున్నావు? నీ ప్రాణస్నేహితు లితరులెవ
రైననున్నారేమో, వారితోఁ జెప్పవచ్చునులెమ్మ! గంభీరహృదయుడవును
ధైర్యసాహససంపన్నుడవునా పురుషవరేణ్యాండ వని యడిగితిని. నాదేవార
బాటు! హిందూసుందరీమణులు తమ భర్తల పేరుఁజెప్పటకు సిగ్గుపడెదరట
గాదా? నీవు నీ ప్రేమించిన యువతీనుణి పేరుఁజెప్పట కొడువారికన్న సహ
స్రాంశము లెక్కువగా సిగ్గుపడెదవని నే నెఱుంగనైతి త్నమింపుము.

మాధ—సరోజనీ! ఏమంత వింతగా నడిగెదవు! నీకన్న నాకుఁ బ్రాణస్నేహితు
లెవరు! ఆరుమాసంబులు స్నేహ మొనర్చినచో వారు వీరయ్యెదరుగదా? నాకు
రహస్యము లేనేలేదు! నీకుఁ గోపము వచ్చునేమో యని యింతవఱకును
దెలుపనైతి.

లే॥ గీ॥ తన్నుఁదామెచ్చుకొనుటయేతన్ను కొనుట, యనెడుధర్మంబువింటివేయబ్బనేత్రి
పైకి మెఱిమెచ్చుమాటల • భంగిగాక, పెండ్లియాడుచె పరజేశిఁబ్రేమమీఱ.

చల్లకు వచ్చి మంతదాపనేల! నీయసదృశరూపలావణ్య లీలావిలాసంబులు,
నీహావభావశృంగారచేష్టలు, నీమృదుమధురవచనరచనాచమత్కృతులు, నీదివ్య
గానామృతవర్షధారలు, నామనస్సును శృంఖలాబద్ధుని గావించినవి. ఇంక
దీనగుహకొండసదృశంబులగు నీ బాహువల్లికలచే నాదేహంబును శృంఖలా
బద్ధుని గావింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

ఉ॥ ఎండలు మెండు సౌఖ్యమది • యెక్కువయుండునో, యుండదొక్కొయం
చండజయాన నీదుహృద • యంబున సందియమొందఁబోకు నే
నండగనుండ సౌఖ్యముల • నందెదుగా కొకకష్టమేని నీ
కుండఁగఁబోదు నమ్మినను • నింపుమెయి న్వరియింపు కోమలీ.

సరో—(లేని కోపంబభినయించుచు), పిచ్చి కుదిరినది రోకలిఁదలఁజుటమన్నట్లున్నది
మీ ప్రవర్తనము. జాతికులశీల ప్రాధవంబులు జూడక మీతో స్నేహ మొనర్చి
నందులకు బాగుగా గౌరవించుచున్నారు. ఇంటిలోఁదిని యింటి వాసంబులు
లెక్కఁబెట్టుటయన నిదియేకొఁబోలు. మీ కా భరతఖండంబున శ్రీరామునివలె

నొక భార్యయున్నదో, గోపాలకృష్ణునివలె నష్టభార్యలే యుండిరో! కొడుకులు గూతుండు నన్నదమ్ములు వడి నెమరదండు నత్తమామలు బంధువులు నాత్రితు లెందఱుండిరో! మీ హిందూభార్యలసంతానము, నా సంతానము గలగల్గఱు చుండఁగా నేను మిమ్ము వినాహమాడి యేమిసుఖింతునోగదా! కుడితిలో బడిన బల్లివలె నాయవస్థయడుగనా! ఇటు మాయాంగ్లేయసంఘంబునకు దూరస్థు రాల్చినై యటు హిందూసంఘంబున కేవలంపుఁ గూర్చుదాననై మీతో సంసార సౌఖ్యం బనుభవించుట సాధ్యమగునా

మాధ—ప్రేమనీ! నీమనోవీధిని లేనికష్టంబులు నిర్మించుకొని బాధపడుచున్నావుగాని నిక్కమెఱుంగవు? నేను హిందూదేశంబున నెవలెను వినాహమాడలేదు! నాకు భార్య పిల్ల లింతవఱకు లేరని త్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రమాణముజేయు చున్నాను. నాకు నా తల్లిదండ్రులతోఁగాని, మిత్రబాంధవవర్గంబుతోఁగాని, మతకుల మర్యాదలతోఁగాని యెట్టి సంబంధమునులేదు. అన్నియు వదలుకొను చున్నాను. నాజన్నిదమిప్పుడే త్రొంచివేయుచున్నాను నీవునన్ను వినాహ మాడినచో నీకనుసన్నలమెలంగి, నీ యాజ్ఞావ్రాజ్ఞలవర్తించువాడను. నేని ప్పటినుండియు, నా వేషభాషలయందాంగ్లేయుల ననకరించి నీయాజ్ఞలయందే వర్తించువాడను.

ఉ॥ సుందర మందిరంబులను • సుద్దులఁ బొద్దులఁ బుచ్చుచుండి యో
సుందరి! సర్వసంపదలు • సొంపలకారఁగఁ బెక్కు సౌఖ్యముల్
విందులు నాటపాటలను • వేడుకమీఱఁగ నిన్నుఁ గూడి యా
నందపయోధి వీచికల • నాతియొ యెంతయుఁ దేలియాడెదన్.

సహో—మాధవా! నీమాటలు కోటలుదాటుచున్నవి! నన్ను వలలోవేసుకొనుటకిట్లు మాట్లాడుచున్నావుగాని వేఱుగాదు! నీబంధుజాలమును, స్నేహితబృందమును, నీపైబడి నిన్ను బీడించుచున్నపుడు నీవొక్క- యాంగ్లవనితకై నీసంబంధబాంధ వ్యంబులన్నియు మంటఁగల్పి నీబంధంబులన్నియు విచ్ఛేదించెదవా! అట్టి ధైర్యసాహసములా! కల్లకల్ల! అట్టిమాట లెన్నటికి నేను నమ్ముజాలను.

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రులు సోదరుల్ • దరినిజేరి, వలరువలదంచు బ్రతిమాలిఁ భంగపడఁగ
నన్యదేశంపుభామిని • నవలద్రోచి, బంధుమిత్రుల మర్యాదఁ • బడయఁబోవె.

మాధ—ప్రాణప్రియా! నీ నీడనుజూచి నీవేజడియుచుంటివేమి! నీధైర్యసాహసంబు లిప్పుడెచ్చటికేగె! నన్ను బహుప్రకారంబుల నొప్పించి వేధింపకుము! నా హృదయకుహరంబునఁబుట్టి యుదికిపొంగివచ్చుచున్న ప్రేమప్రవాహము బలంబును నీవెఱుంగకున్నావు! ఆ ప్రేమ ప్రవాహంబు నరికట్టకుము! ఆప్రేమ వాహినిని నీయాగ్రహబడబానలంబుచే దహింపకుము. నీశీతల కరుణారస కటాక్షవృష్టులచే నా ప్రేమవాహిని జలంబు నభివృద్ధిజేయుము. నాకు

నీతోడిదే త్రిలోక సామ్రాజ్యము! నీప్రేమ లేకున్నచో నీజగంబంతయు
దురంతాంధకారబంధురంబు. నీవు నన్ను ప్రేమింపక పరపురుషుని ప్రేమిం
చితివని విన్నచో ముమ్మాటికిని నాస్మాణంబులు దక్షిణమే యీ దేహంబును
విడిచిపోవును. నన్ను విడనాడి న న్ని భూలోక నరక కూపంబునఁ బడదోయి
కుము. నేను నీపాణిగ్రహణంబొనరించి యానందవారధి నోలలాడఁగలము
నని గంపెడాశతోనుంటిని. నే నిదే పరమేశ్వరునియెదుట ప్రమాణముఁజేసి
చెప్పుచున్నానువినుము. నేను హిందూజాతికులశీలాచారంబులు వదలివేసితి!
అంగ్లేయ జాతికులశీలాచారంబులుగైకొంటి! నీశీతల మోహవేశరసప్రవాహ
పూరితమైన చూడ్కులు నాపైఁబడిన నామోహ పరితాపంబుఁ జల్లార్చుము.
నీయధరామృతం బాననిమ్ము. నీతక్కుచెక్కిళ్ళపైఁ బ్రేమసూచకంబుగా
ముద్దొసంగనిమ్ము. నీశరీషకుసుమపేశలంబైన కోమలదేహం బొక్కసారి
కొగలించుకొననిమ్ము. నన్ను ముమ్మాటికినిమ్ముము. నేను నీదాసానుదాసుఁ
డనే. నాజన్మంబు పవిత్రంబొనరింపుము.

మ॥ కులశీలంబులు గూలిపోయినను లోకు ల్బంధువు ల్మిత్రులున్
వలదంచు నైవిజేరి పోరినను నాప్రాచీన మర్యాదలన్
బలవంతంబుగ వీడఁగావలసిన • న్యంశంబు పోదోలిన
స్తలిదండ్రుల్దరిజేరి యేడ్చినను నేఁదన్వీ నిను న్నడదెదన్.

ఉ॥ భారతదేశపద్ధతులు • బాగగునార్యమతంపుసర్మముల్
బేరును గౌరవంబు మఱి • పెద్దలపూజయుఁ దల్లిదండ్రులన్
గూరిమి జూచుటల్మఱచి • కోకిలవాణి విదేశధర్మము
ల్గారిభజింపుచుండెదను • గోమలినన్ను వివాహమాడుమా.

సరో—మాధవా! నన్నింతచీనముగా వేడవలెనా? నేను నీదాసనే!

ద్వితీయ రంగము.

[సరస్వతీదేవి చదువుకొనుచుండును.]

సర—అహా ; జ్ఞానభాస్కరోదయంబున నా మనస్సునందలి యజ్ఞానాంధకారంబు
పటాపంచలగుచున్నది. విద్యాభ్యాసంబున స్త్రీ పురుషుల విభేదంబున కవ
కాశంబేలేదు. పురుషులవలెనే స్త్రీయను సర్వశాస్త్రపారంగతలె యన్ని
విషయంబులందును ముందంజవేయుచు పురుషులను ద్రోసిరాజనిననే తప్ప,
స్త్రీసంఘముయొక్క సమస్త స్వాతంత్ర్యములును పురుషలోకం బంగీకరిం
పదు. పురుషుఁడు సర్వశాస్త్రపారంగతుడైనను, స్త్రీస్వాతంత్ర్యసుముఖుం
డైనను, దాను వివాహమాడినంతనే, తన యర్ధాంగిపై సర్వాధికారంబులు
జూపి, యామెను బానిసవలెను, బనికత్తెవలెను, బరిగణించుచు, స్త్రీలోక

మంతయుఁ బురుషుల నిరంకుశాధికారమునకు లోబడి యావజీవము వారి
యడుగులకు మడుగులొగ్గి వారి కూడిగంబు నేయవలయునని వారి తలంపు.

చ॥ పురుషులు పౌరుషంబునను • మోసముల న్బచరించి కూర్గత
స్వరసిజ నేత్రులన్దమకుఁ • జాకిరి జేయ వివాహమాడుచోఁ
దరుణులు నేర్వఁగాఁగలరె • దప్పును నొప్పును గ్గాంచ నేర్తురే
పరిణయ మాది దాస్యమును • బంధనమున్ సయిరింప నేర్తురే.

కొని యిరువదియవ శతాబ్దంబున పురుషుల యాటలింకను సాగనిత్తుమా ?
వివాహంబుఁ జేసుకొనినచోఁ బురుషునకు బానిసతనంబుఁ జేయవలసియుండు
నను భయంబుతోడనే నేనీ విద్యావ్యాసంగమున కంతుఁ బొంతులేక నా
యిష్టమువచ్చినట్లెల్ల జేయుచున్న దానను.

చ॥ చదువుల జ్ఞానమున్నడని • శాస్త్రవిచారముఁ జేయఁగల్గుటో
పదుగురు మేల్బల్లియనుచుఁ • బండిత వర్కులు మెచ్చఁబల్కుటో
సుదతులలోటుపాటులను • బోద్యముగా వెసఁదీర్చి దిద్దుటో
యదియిదిబల్కు నేల సతులందఱి దాస్యము రూపుమాపెదన్.

మధుర పదార్థంబునకు మక్షికంబులు ముసరిన ట్లీ నవయావన మోహనాంగు
లందఱును, నన్ను వివాహమాడి తమ బానిసగా నొనరించుకొన వలయునని
యుష్విశ్కూరు చున్నారు. వీరి మృదు మధుర వచన రచనలకు మోసపోయి
వారికి లొంగిపోవు దాననా నేను? కొని పురుషజాతితో విరోధంబుఁ బెట్టు
కొనుట సమంజసంబుకాదు. ఎవ్వరికిని నొప్పిఁగలిగింపక, స్నేహపాశంబులు
ద్రెంపుకొనక, జాగరూకతతో మెలంగుట మంచిది. ఎప్పటికప్పుడు నాతలి
దండ్రులు నన్ను జదువుమాని తమ గృహంబునకువచ్చి తమకుఁ బరిచర్యలా
నర్పి కడతేర్చవలయునని యుత్తరంబులు వ్రాయుచుందురు. నా కొక గ్రామ
వాసంబుకన్న మహాగాఢాంధకారబంధురంబైన మహారణ్యంబున వసించుట
మేలుగాఁ గనఁబడుచుండును ! అచట బైస్కిల్లా మోటారులా ఆకాశ
విమానంబులా? నాటకములా సంగీతములా సినిమాలా? ఆటపాటలా, కందుక
కీడలా, సభలా, ఉపన్యాసములా, స్నేహితబృందమా ? విటసమూహమా,
వార్తాపత్రికలా, ప్రేమలేఖలా, చదువులా, సంధ్యలా, నాగరికతాచిహ్నం
బులు కంచుకాగడాలతో వెదకించినను గానరావు. అడుసుతోవలు, మట్టి
గుడిసెలు, బురదనీళ్లు, మురికి గృహములు, అనారోగ్యమైన యాహారము,
చూడఁ జూట్టము మొక్క దైవములేని యేకాంతనివాసము నాకే కాదు నా
గర్భశత్రువునకైనను సంప్రాప్తముగాకుండుఁ గాక? అడుగో నా మిత్రుఁ
డైన మధునూదనుఁ డే తెంచుచున్నాడు ! మిత్రమా స్వాగతము !

అ|| ఔ|| తెల్లవారలేదు • తేజంబు దిశలెల్ల
 బిటపి భాస్కరుండు • బయటబడెడు
 ఎపుడు నిద్రవిడచి • యేతెంచినాడవో
 కాఫీ దేవుఁగొనవ • గాంతుతోడ.

అప్పుడే తెల్లవారెనా! కాఫీ దేవాలయంబునకుఁగాఁబోలు పోవుచున్నావు.

మధునూ — కాఫీ దేవాలయంబునకుఁ గాదు వెళ్ళుచుండుట! సరస్వతీ దేవాలయంబునకే వచ్చుచున్నాను. సర్వకళాభ్యాసినగు నామనోభీష్మితంబు కాఫీదేవతను గొలిచినఁ బూర్తియగునా, లేక సర్వవిద్యా ప్రవాయినియు, సర్వకళాపరిపూర్ణయు నగు సరస్వతీదేవి యనుగ్రహంబున సమకూరునా? నీవే చెప్పుము!

సర—Don't be idiotic, man! నీ Romanticism కు హద్దుపద్దు లేకున్నదే! ఈ ముఖస్తుతులచేత నన్ను మెప్పింపఁదలఁచితివికాబోయి! మీ మొగవాండ్ర మాటలువిని మాసపోవుటకు నేను Fool కు కాదు! పరమచాందనుడైన పెద్దనకూడ “సందుసుడిమాయలుగా మొగవారి కృత్యముల్” అన్నాఁడు.

మధునూ— నేనేమంటినని యీ ప్రసంగము! నీగంభీరోపన్యాసమునుబట్టియే నీవు సర్వలలితకళాభ్యాసినని వగుదువోకావో తెలియుచున్నది! అదియునుంగాక సర్వకళాకాలలలోఁ జదువుచున్న నీవు సర్వకళాభ్యాసించివిగాక యేమయ్యెదవు? నేను నిన్ను దిట్టలేకు తిమ్మలేదు. నిజమాడిన నిష్ఠురమెండులకు. నిరుపమాన వివిధ శాస్త్ర విజ్ఞాన సంపన్నురాలవగుదువనియే నీ తలదడుగులు నీకు సరస్వతీదేవియని నామధేయం బొసంగిరి. అదియట్లుండనిమ్ము. నేను సిక్కంబుగాఁ గాఫీ పుచ్చుకొనుటకే బయలుదేరితినిగాని నిన్నటిదినంబునఁ గళాకాలకు రానందున శాస్త్రపండితు లేమి చెప్పిరో కనుగొందమని యిట్లరుదెంచితి.

కా|| కాఫీదేవుని సంస్మరించుటకు నేఁగఁగొచ్చిఁచి రాలేను నీ
 కోపాటోపము భీకరార్భటియు నఁనొప్పింపఁగాలేవు నీ
 ప్రాపుంగైకొని శాస్త్రమం జదువఁగా • భావించి యేతెంచితి
 న్నావైఁ గిన్నవహింపఁబోక సరిగా • నన్నూచి బోధింపుమా.

సరస్వతి—మధూ! ఇది యేమి పూర్వ పరిచయంబు లేని క్రొత్తవానివలెఁ బలుకుచుంటి వేమి? నీ వెందుకు వచ్చితివని నిన్నెప్పుడైనఁ బ్రశ్నించితివా? నీవు నిజంబుగా నన్ను నరస్వతి యపరావతారమని తలంచినవో నేనున్నట్టి దేవాలయంబునకు మీ వంటి సర్వకళాభ్యాసకులు ముప్పుటలు వచ్చి దేవి సందర్శనం బొనరించి యాశీర్వాదంబులు గైకొనవలసి యుండెనుగదా? అట్టి దేవాలయంబునకు వచ్చితివిపో, ధూపదీపనైవేద్యంబులు దీసుకొని రాక రిక్త హస్తంబుల రావచ్చునా? నీవు నైవేద్యంబీయకున్నను నేను ప్రసాదం బొసంగెదను గైకొనుము! అవిగో! ఆచట ఘుమఘుమ పరిమళంబులు నలుచెసల వెదఁజల్లు ఫలహారంబు

లును బానియంబులును గలవు గైకొనుము.

మధునూ—సరస్వతీ! నీ దివ్య హస్తంబులతో నొసంగ మహాప్రసాదంబుగాఁగైకొనుచున్నాను. (అని కొంచెము పుచ్చుకొనును) పరీక్షలు సమీపించుచున్నవి గదా బాగుగాఁ జదువుచుంటివా? ఈ సంవత్సరము నీజే యన్ని విషయంబులలోను Presidency First గా pass అయ్యెదవని మన Professors యనుకొనుచున్నారు.

సగ—మేమేమి మగవారముకాముగదా? మగపరీక్షాధికారులకుఁగూడ మమ్ముఁజూచిన హేళనయేకాఁబోలు! మగవారు పరీక్షాధికారులైయుండఁ దగునీ రత్నంబులు Presidency First pass యైనచో మగవిద్యార్థులకు, మగ professors కు, శృంగభంగముగా నుండు నేమో! మావంటివారిని పరీక్షలోఁ దప్పించి హేళనజేయుక పైకి లాగినచో నదియేపదివేలు. అయినను నీవు విజ్ఞానవంతుడవే కావచ్చును, పరీక్షలో Presidency First గా నీజే pass కావచ్చును! పరీక్షాధికారులకుఁ బ్రియశిష్యుడవు కావచ్చును! ఆమాత్రంబున నిట్లు గర్వితుడవై మావంటి యబలలను, పనిజేసుకొని యింటికి వచ్చి హేళన జేయ నక్కఱలేదు. తెలివి యొకరి సొమ్ము కాదుగదా. నీవు Presidency First pass అవుతే, మేము Presidency last pass అవుతాము. Last First అవుదము. లేదా తప్పెదము. ఇప్పుడు మీ మగవారిగీత బయల్పడి మహోన్నత దశలోనున్నది. మీ హస్తములో మన్ను బంగారమగుచున్నది. మా గీత క్రిందఁబడినది. మా హస్తములో బంగారము దుమ్ముగుచున్నది. కష్ట సుఖములు కావడి కుండలు. మాకిప్పటి వలెనే యెప్పుడు సమావాస్య చీకటియే యుండదు. మాకును శుక్లపక్ష చంద్రుఁ డుదయించి దిన దిన ప్రవర్ధమానుడై పెరుగు చందంబున మంచిరోజులువచ్చును. అప్పటికైనను మే మభివృద్ధిఁగాంచకపోము. ఇప్పుడు మీ పురుషులు మాతలపై నెక్కి పిండిగొట్టినట్లప్పుడు జేయ సాధ్యంబుగాదు. భరతఖండంబున స్త్రీలెంత వ్యర్థులు.

నీ॥ వంటయిల్లునువీడి • బయటరావలదంచు, ప్రాణేశుఁడొకకొంత • నాజ్ఞ సేయుఁ బరపురుషునిజూచి • పల్కఁగూడదటంచు, నధిపుఁడొక్కపడంతి • నానబెట్టు నాటపాటయందా • నలరారవలదంచు, దయితుఁడొక్క వెలంది • దప్పువట్టుఁ బవలురాత్రియును సేవలు సేయవలెనంచు, నాధుఁడొక్కరైన • బాధవెట్టుఁ

తే॥ గీ॥ జదువుసందెలయందును • సన్నుతిఁగనఁజూచియోర్వంగ లేక యనుఁబాల్చు భరతదేశాన భార్యయై • బ్రతుకుకంటె, నడవిలోపల వృక్షమై • యలరమేలు.

ఇప్పుడు మేముబానిసలమైన నప్పుడు మేము యజమానురాండ్రు మయ్యెదము. అప్పుడు మగవారిని, మమ్ముఁజైకిరాకుండ నణచిపెట్టినందులకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చెదము కానిమ్ము.

ఉ॥ స్త్రీలకు దాస్యమెంతయు నశించి స్వతంత్రత యొప్పునాడు మి
మ్మలము మీ ప్రసంగమె స్మరింపము కంగుక కేళిలీలలం
దేలుచు నాటపాటలను • దృష్టిగఁ గాలముబుట్టు మెప్పుడేన్
వీలది జిక్కిన న్నురుష • వీరుల దోహతుము గష్టనార్నిధిన్.

కొనిమ్ము! నేనేదో పిచ్చి ప్రసంగం బొనర్చుచుంటినని యాగ్రహింప
కుము. కోపముతోఁ జూచుటఁ జూచుచు ఫలాహారంబు లన్నియు నవలఁ
ద్రోచితిరేమి? మీ మొగవారి నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు నావంటి యబలల
దుర్బల ప్రసంగమలవలన నష్టమేమియు రాబోదు, కాన నీ వధైర్యంబు
నొందకుము. మనస్సు నిబ్బరపఱచుకొని సంతృప్తిగా నారగింపుము. ఇంకను
ఫలంబు లొసంగుదునా?

మధునూ—చాలాను! చాలాను! ఆకలి తీరినది! నీవొసగిన ఫలాహారంబుకన్నను,
నీమృదుమధుర వాక్యమృత వర్షపాతంబువలన నాహృదయ తాపంబు జల్ల
రినది. నామన స్పృహమితానందవారాశి నోలలాడు చున్నది. నీ మహోన్నత
దర్శనంబులతో నొక్కింత ప్రపంచజ్ఞానంబుగూడ నవసరంబు. అదియును
గ్రహించెదవుగాక! నేను బోయినట్లును. సెలవిమ్ము.

సరస్వ—నేనెవలెను సెలవిచ్చుటకు! నీ హృదయాధిష్ఠాన దేవతననుకొంటినా? లేక
సరస్వతీ దేవినని భావించుచుంటినా? పురుషులఁగఁద్రొక్కు స్త్రీలోకములో
నొక పరమాణువునని యెఱుంగనట్లు నటించుచున్నావు.

మధునూ—నాకింతవఱకు హృదయాధిష్ఠానదేవత లెవరునులేరు. ఇకముందెవరైన
నుందురో యుండరో యింతవఱకు నిర్ధారణకాలేదు. నేనేమియుఁ బురుషుల
యధికారంబుఁ జూపు వసితారత్నంబుల నగౌరవించుట కట్లనలేదు. మనస్సే
హృదయమునుబట్టి సెలవొసంగు మంటిని. నీకంతకష్టముగానుండిన త్నమింపుము.

సర—మధునూదనా! నీకేమి పిచ్చి తలకెక్కినదా!

చ॥ పురుషుల నగ్రగణ్యుడవు • బుద్ధిబృహస్పతిఁ బోలినాడ వీ
ధరణిని నిన్ను బోలుదుర • తక్కినయే నవయావనాధ్యులు
నర్బరసతిఁ బ్రార్థనల్పలిపి • పాదముఁబట్టి త్నమింపుమందువే
సరిసరి యిట్టిబూటకముఁ • జాలనెఱుంగుదు మాను మోసముల్.

ప్రపంచములో నెంతనీచ పురుషుండైనను నెంతకులశీల గౌరవంబులుగల
మానవతీ మణినైనను, నెట్టిఘోరహింసలఁబెట్టి యెంత క్రూరముగాఁ జూచు
చుండినను వనితామణిని త్నమింపుమని కోరునా? ఇదివఱకుఁ గోరియుండెనా?
మహారాజాధి రాజైన నలమహారాజు దమయంతి నొంటరిగా నట్లడవిని డించి
పాటిపోయెను, హరిశ్చంద్రుఁడు చంద్రమతీ దేవిని గాలకౌశికునకు బానిసగా
నమ్మివేసెను. ధర్మరాజు ద్రౌపదీదేవిని మాయాద్యూతంబున నోడిపోయెను.

శ్రీరామచంద్రుడు సీతామహాదేవి నరణ్యావాసంబు జేయించెను. ఈ మహా మహులందఱుఁ దమభార్యలను గ్రీడావస్తువులవలెను, నిజీవప్రతిమలవలెను, దలంచిరేగాని, యొక్క-క్షణమైనను వారొనర్చిన మహాపరాధంబులను గుర్ర తింగి వారి దేవేరుల క్షమింపుమని ప్రార్థించిరా?

తే॥ గీ॥ నలుఁడు దమయంతి యడవుల • నష్టపఱచె చెయ్యెను గ్రహలంబులు
ధర్మజుండోడె భార్య నధర్మజుడగుచుఁ జేలె ప్రోలు (శివుఁ)
జంద్రమతి నమ్మె నాహరిశ్చంద్ర నృపతి
వారలెవరేని క్షమియింప • వలెనటంచు
సతుల బ్రతిమాలి యుండిరే • సాధుశీల.

అట్టియెడ నే యపరాధంబును జేయని నీవు నన్ను క్షమాపణయడిగి పురుష లోకంబునకుఁ గళంకంబు వాటిల్లజేయ నేల? జెడలిరమ్ము, పునర్దర్శనం బగుఁ గాక.

మధునూ—సరియే (జెడలిపోవుచు) అహ! నేఁడెంతసుదినము! సరస్వతీదేవి నిజముగా సరస్వతీదేవి యపరావతారమే. రూపమా! రంభామేనకాతిలోత్రమాది దేవ కన్యకల రూపంబులఁద్రోసిరాజనును. సుగుణగణంబులా! ప్రపంచంబున స్త్రీ లోకంబున కంతకు నా దర్శప్రాయంబులైయున్నవి. ఇట్టివనితారత్నము సత్కులప్రసూతయయ్యు స్త్రీ విద్యాభ్యాస గౌరవంబునను, స్త్రీలోకంబు నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చుటకును, నింతవఱకు వివాహంబుఁ ఒరిత్యజించియున్నది. ఈ బాలికామణి నన్ను వివాహమాడ నంగీకరించినచో నాజన్మంబు ధన్యంబు. ఆమె మధురసంభాషణంబు విను చున్నంత సేపును స్వర్గధామంబున నా నంద వారాశి నోలలాడినట్లుండును. నా యదృష్టదేవత! నా భాగ్యరాశి! నా సుగుణ గణాలంకారము! నా శృంగారరసాధిష్ఠానదేవత! నా సకలసద్గుణనికురంబశార దాంబ! నాపై ననుగ్రహించి నన్ను వివాహమాడి నన్నానందవార్ధి నెప్పు డోల లాడించునో!

చ॥ చమవుల భారతి న్గెలుచు • శాస్త్రములందును మెచ్చదెవ్వరికొ
బదమృదుమాధురీ మహిమఁబొంది గొనుకొ శుక కోకిలావళికొ
హృదయము కోమలంబగుచు • నింపెసలారెడు నింక నెన్నఁడే
నదయతవీడి యాచరసిఁజాక్షి ననున్వరియింప నెంచునే.

తృ తీ య ర ం గ ము.

[ఉద్యానవనము - సరస్వతి, మధునూదనుఁడు, బాక, మహామృదుభాక
ఫలహారంబులఁ జేయుచు మాట్లాడుకొనుచుందురు.]

సరస్వతి—మిత్రులారా!

చ॥ పురుషవరేణ్యులార మిముఁ • బూజ్యతరుంబగు నాదరంబున
నృగువడిఁబిల్వఁబంచితిని • బైకొను ప్రేమిడి నైదువర్ష మల్
తిరిగితి నాటబాటలను • దెల్వొయొకించుక జూపి చక్కగా
నెఱిగియు శాస్త్రపట్టమును • ఈసరిగొంటిమి నేర్పు పెంపునన్.

ఉ॥ ఇంతకుమున్ను నేహముగ • నెంతయొకొలముఁ బుచ్చినార మా
వంతయు లోటుబాటులెవి • యైననుజూచి సహింపరయ్య నేఁ
బంతముమీరఁ గోపముగఁ • బల్కిన వేగక్షమింపరయ్య నే
నెంతయు వేడుకొందు హిత • బృందములార నమస్కరించెదన్.

నాకు మీయందటియందును గాఢానురాగము దినదిన ప్రవర్ధమానమగు
చున్నది. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును మీతో నాటపాటల వినోదంబులఁ
గాలంబుఁ బుచ్చవలయునని నామనంబువ్యిష్టమగుచున్నది. విశ్వమానవజాతి
యంతయు నొక్కటే. జాతిమతభాషాభేదంబులు మనము దెచ్చిపెట్టుకొన్నవి
గాని ప్రపంచము పుట్టినపుడే యివిపుట్టియుండలేదు. ఆవిభేదంబుల మఱచి
మనము నీరక్షిరంబుల భాతి నన్యోన్య సౌహార్దంబును నాంతరంగిక ప్రేమయుఁ
గలిగియుండవలెను. నాకు మీరందఱు సమానులుగానున్నను, మీలోమీరన్యోన్య
ప్రేమాభావంబులు వీడి యనూయా ద్వేషపరవశులై యొకరినొకరు నిందించు
కొనుచుఁ గాలంబుఁగడపుచుండుట న్యాయంబుగాఁగనప్పట్టదు. ఆవిషయమై
ప్రస్తావించుటకే మిమ్మునందఱ నీ యేకాంత స్థలంబునకు రప్పించితిని.

మధునూ—సరస్వతీ! నీవుచెప్పినదెల్ల వాస్తవమేకొవచ్చును. మేమనూయాపరులమైతి
నుని మమ్ము నిందించుచుంటివేగాని యందులకుఁ గారణ మరయకున్నావు.
నీవు సర్వలలితకళలయందును నభినవ సరస్వతివైయుండి కారణ మరయకుంటి
వని చెప్పఁజాల; కారణముఁ దెలిసియే మమ్ములను గప్పిపుచ్చుచున్నావు. మా
పరస్పరానుయాలకు నీవే కారణమని యింతకు మున్నెఱుంగవేని యిప్పడెఱుం
గుము. నీవిశ్వమానవసమానత్వసిద్ధాంతముల నాచరణయందుఁ దెట్టెదవో,
పరమేశ్వరునినుండి నీతరమువచ్చిన వజ్రకు వచ్చుచుండిన జాతిమత సంప్ర
దాయ సిద్ధాంతంబుల నంగీకరించెదవో, సమయ మాసన్నమైనది. నీమనస్సున
నిర్ధారణజెసుకొమ్ము. మనమందఱము యుక్తా యుక్త వివేచన దక్షులమేగాన
నామనస్సునందలి యభిప్రాయంబులు నిష్కల్మషబుద్ధితో విశదీకరించెద
నాకర్తింపుము.

తే॥ బ్రహ్మవంశంబునందును • బరఁగఁబుట్టి, బాల్యమాదిగ విద్యలఁ • బ్రజ్ఞాబూని
సుగుణముల నెల్లఁ దులలేని • సొంపుగాంచి, యాడుజోడుగఁ దెఱిగితిమింపుతోడ.

నీవును నేనను సద్బ్రాహ్మణవంశ సంజాతులమును, సత్సంప్రదాయపరు
లముగాన మనమిరువురమును వివాహమాడినచో మనమానందవారాళి నోల
లాడుచుందుమని నాయభిప్రాయము. తరువాత నీయిష్టము

ఉ॥ బాలుడనైనకాలమునఁ • బైకొను ప్రేముడి నాటపాటలన్
 లీలలఁగూడి యాడితిమి • లేజవరాలవుగాఁ జెలంగినన్
 శీలము భంగమందకయె • చెచ్చెఱఁగొల్పుచు నెల్లవేళలన్
 గాలముఁబుచ్చితి న్గరుణఁ • గాంచి వరింపుము కన్యకామణీ.

సరస్వతి—మిత్రమా !

తే॥ బ్రహ్మవంశంబువారిలోఁ • బరమ పూజ్యుడనుచు నే వరియింపఁగాఁనాసలేదు
 మనుజు జాతిని భేదము • ల్కలుకవలయు, నీశ్వరునిసృష్టి భేదంబు • లేలనయ్య.

మహమ్మదుఖాన్! అటులాలోచించెదవేమి! నీమనస్సులోని యభిప్రాయంబులను నాకుఁ జెప్పకున్నచో నాకెట్లుతెలియును.

మహమ్మద్—నేను నీకు విశేషముచెప్పనదిలేదు! నాకు జాగీరు మేడలు మిదెలుగలవు. నీకు సుఖము, దేవేంద్రపదవియు దొరకును. నేను నీకు గులామువాఁడుగా నుందును. నమ్ము. మాకు రెండుమాటలులేవు. విను! నన్నుఁ బెండ్లిచేసుకొనినచో నీకు రాజ్యభోగమిచ్చెదను. లేదా! నాకు మరణముతప్పదు. అయిదు సంవత్సరములనుండియు నీకును మాకును స్నేహముగలదు డాక్టరుక్లాసులో. నామీద నీదయమాత్రముండవలెను. అక్కరు, జహంగీరు, షాజహాను మొగలుపాదుషాలు రాజపుత్రు స్త్రీలను పెండ్లిచేసుకొని సుఖపడలేదా? ఆలాగున నీవును మమ్ములను పెండ్లిచేసుకొనవలె. నీకుఁ దప్పదు.

మ॥ ధనధాన్యంబులు జాలఁగాఁ దనరునో • తన్వీశిరో రత్నమా
 ఘనమౌరాజ్యము మేడమిదెలిడి సౌఖ్యంబొప్పు బోషించెదన్
 నిను ప్రేమించితి నన్ను ప్రేమఁగనుమా • నీదాస్యమునేసెదన్
 మును హిందూవనితామణుల్తు రకలఁనొద్దించి జేబట్టరే.

ఉ॥ కూటికి గుడ్డకై పరుల • కొంపల దాస్యము జేయువారలన్
 నీటుగ నెట్లు మెచ్చెదవో • నీ సుకుమారతనే నెఱుంగనే
 యాటల సంతసింతు వికఁచాబ్జదళాక్షి వరింపు దాసునిన్
 బాటల మెచ్చియిచ్చెదను • బంగరుసొమ్ములు గోరునెట్లుగన్.

ఈ బీదబ్రాహ్మణ డింభకుని పెండ్లియాడి కష్టనష్టము లెందులకుఁ బడెదవు. నీకు నగలు, సొమ్ములు, డబ్బు, జమీ అంతయునిచ్చెదను. నామీద దయ యుంచుము. నీకు నిఖాకట్టెదను. నీకు బ్రాహ్మణ బాలకునిమీద దయ యున్నచో నుద్యోగ మిప్పించెదను. వాఁడింకొక పిల్లను పెండ్లియాడును. నీవునన్ను, పెండ్లియాడక తప్పదు. నమ్ము బేగంసాహెబా! నేనల్లామీద నొట్టువేసి చెప్పచున్నాను. నమ్ము. నేనునీకు బాగుగాఁ మ్రొక్కెదను. నీమీదఁ ప్రేమ మఱవలేను. మాలో బీదలు పెండ్లికిఁ జాలమందియున్నారు. వారు

వగలు చూచిన రాత్రిఁ గలలో వచ్చెదరు. దివిటీకింద దీపాలు. సరస్వతీ! నిన్ను బెండ్లియాడవలె, సుఖముగా నుండవలెనని పట్టుబట్టినాను. నాముద్దు జెల్లింపు బీబీ సాహెబా! గడ్డముబట్టుకొని బ్రతిమాలెదను. నిన్ను విడువ లేను! విడువను. నన్ను వివాహమాడక పోయినచో బ్రాహ్మణబాలునకును నాకును విరోధముతప్పదు వాడైనను జావవలెను. నేనైనను జావవలెను.

సరస్వతి—ఏమిటాపిచ్చిమాటలు!

చ॥ కులమునగౌరవంబులను • గోటివిధంబుల మాకు భేదము
ల్లలవని వీడఁగాఁగలమె • గాననిను న్వరియింపఁజాలఁ జా
పలమున మోహతాపముల • బాధపడెన్జనునయ్య మిత్రమా
కలఁగనుచుంటివేమొ యిటు • కౌవరముల్పులకంగఁ బాడియే.

బాక మిత్రమా! నీయభిప్రాయమేమి.

బాక—మేము పూర్వకాలములో నంటరానివాండ్రమని, చెప్పరానివాండ్రమని, నిమ్మజాతులమని, యుత్తిమజాతులు మానెత్తిపెనెక్కి యణఁగఁదొక్కినారు గాని కాలము మాటుచున్నది.

ఉ॥ పంటలు బండభూములను • బాగుగ నేవ్యముజేసి కష్టము
ల్యెంటఁడంగ నోర్చి మిము • వీడకయున్నను గూరబుద్ధి మ
మ్మంటఁగరానివారనుచు • న్యాయముఁజూడక రాతిగుండెచే
నింటను గ్రామమధ్యమన • నెచ్చటనుండఁగ నీయ రక్కటా.

చ॥ తినుటకు తిండిలేకయును • దిన్ననివస్త్రము గట్టలేకయున్
జనములు దూషణల్పులుపఁ • జక్కనిమంచములేక పండఁగన్
ఘనమగువిద్యశాస్త్రములు • గాఁతుఁబరింపఁగలేక మొద్దులే
దినమొకవత్సరంబుగను • దీర్పును మెంతయు గర్భవేదనన్.

ప్రభుత్వమువారు మమ్మే గౌరవించుచున్నారు. కొందఱు విధ్యాధికులు, మాయెడ హిందూసంఘమొనర్చిన యపరాధంబునకుఁ బశ్చాత్తాప తత్తులై మమ్మలను నెత్తిపై నెక్కించుకొను చున్నారు. నీవు డాక్టరువుగాన నేను జెప్పనక్కఱలేదు. నీ దేహమునందుఁ బాలు నెత్తుకును నాదేహంబున మురికి నీరునులేదు. సర్వావయవంబులును నీయందువలెనే నాయందును నున్నవి. నీవు విద్యావిశారదవైనట్లే నేనుసరస్వతీవిద్యలయందును ముందంజ వేయుచున్నాను. ప్రపంచంబున దీనజాతులను సంస్కరించి మహోన్నత దశకుఁదీసుకొని వచ్చుటయే జన్మ మెత్తినందులకు సార్థక్యంబు. నీవు బ్రాహ్మణవంశంబున జన్మించినందులకు బ్రాహ్మణులలో వివాహమాడినచో సందాశ్చర్య మేమియులేదు. లోకసామన్య విషయమే. నిమ్మజాతి సంభవులమగు మాతో నైక్యమై మాయెడఁ బ్రేమానురాగంబులుజూపి మావంశములను వివాహమాడుటవలన నే

మున్ను మాయెడ బ్రాహ్మణోత్తము లొనర్చిన మహాపాపము పటాపంచ
లగును. నీసంటి యుత్తమాదర్శ కన్యకామణులు జన్మమెత్తినందులకు సార్థ
క్యంబు. నేనెట్లో యీడాక్టరు పరీక్ష ముగించుటతోడనే నాకు గవన్ని మెంటు
వారు పెద్దయువ్యోగమిచ్చెదరు. నీవు నన్నే వివాహమాడినచో నాజన్మము
ధన్యమగును!

మ॥ మముజేర నిబ్బలిపించి కష్టములు వే • మాయంప సంసిదులె
వినులాంతఃకరణంబు మాయెడల హాపింపంగ నే వారలె
గమనీయాకృతితోడ రారుగద యోకంబాక్షి నీజైన చి
త్తమునం బేమముమీఱ భార్యవయి నన్ • ధన్యాత్ముఁ గావింపుమా.

నావంశంబు పావనంబగును. మాబాతి యభివృద్ధి యత్యల్పకాలంబుననే
గాంచును. నేను నిన్నుఁబువ్వులలోఁబెట్టి పూజింతును. మాకులంబువారిచే నీకు
బ్రాహ్మరథంబుఁ బట్టించెదను. నీవు బ్రాహ్మణవనితా రత్నంబుగానే యున్న
చో, కోటిమంది చదువుకున్నవారిలో నీ వొకరై వగుదువు. నీపేరు ప్రతిష్ఠలు
పైకిరావు! నేను క్రైస్తవుఁడనని సందేహించెదవేమో. అట్టి సందేహమేమియు
నక్కఱలేదు. ఈక్షణంబుననే నార్యసమాజ సంఘంబువలన శుద్ధి యంగీకరించి
నిన్ను వివాహమాడెదను. నీ యాజ్ఞలఁ బరిపాలించెదను. నీకనుసన్నల మెలం
గెదను. నీ చిత్తము నా ప్రాప్తము.

సరస్వతి—(నవ్వుచు) ఓరి పిడుగా! నీ కెంత యానయున్నదిరా!

అ॥ దిక్కుమొక్కులేని • దీనుల రక్షింప, దైవమునకుఁ గాక • తరమె మనకు
అన్నవస్త్రములవి • యున్నచోఁ బదివేలు, బ్రహ్మకులఁపు భార్యఁబడయవలెనే.

ఉ॥ భూములు పాడిపంటలను • బొందఁగఁ జేయవలె న్భయత్నముల్
నీమము సద్గుణంబులును • నిర్మల శ్రద్ధయు దైవభక్తియున్
వేమఱు శాస్త్రపాండితియుఁ • బెంపువహింపఁగఁ గోరఁగావలెన్
గామముతోడ భూసురులఁకొంతను గట్టు కొనంగఁ గోరదే.

ప్రాణమిత్రులారా! మీ మనస్సులోని యభిప్రాయంబులు నిష్కల్మష
ముగాఁ బూర్వగుచ్చినట్లు తెలుపుటచే నేను ధన్యను. నేను మిమ్మలను స్నేహి
తులుగా నంగీకరించితినిగాని మిమ్మల వివాహమాడెదనని యెప్పుడును మీ
కాసఁ గల్పింపలేదు. నా వివాహము నిమిత్తమై నేనింతవఱకు యోచింపనే
లేదు. నిక్కమాలోచించినచో నేను నిమ్మెవరిని గూడ వివాహమాడనేమో?

జాన్—సరస్వతీ నీబ్రాహ్మణజాతి కాపట్యముఁ బోనిచ్చితివికాదు. మమ్మలను వివా
హమాడఁదలంపనిచో మాపై నింత యనురాగంబుఁ జూపుమని యెవ్వరెద్దిరి!
నీ క్రింగంటి చూపులచేతను, నీ శృంగారచేష్టలచేతను మమ్మలను బంధించి

నీ యింటియొద్దఁ గుక్కలవలెఁ బడగావులు పరుండఁజేసి తుద కిట్టి
యవమానమా?

మహమ్మదు—సరస్వతీభాయీ! ఆడవారు ముందు బెట్టుచేయుదురు. తరువాత లొంగి
పోయెదరు. ఆసంగతి మాకుఁ చెలియును. నీవీ పేద బ్రాహ్మణకుమారుని,
ఈ క్రైస్తవుని గట్టుకొని కష్టపడలేవు. మాకు సొమ్ము డబ్బు చాలఁగుప్పులుగా
నున్నవి. అది అంతయు నీకిచ్చివేసెదను. బాగుగా నాలోచించి చెప్పు. గడు
విచ్చెదను.

మధునూ—సరస్వతీ! నల్లనిశెల్ల నీళ్లును దెల్లనిశెల్లఁ బాలునునని తలంపకుము. తగుకు
బెళుకు రాళ్లన్నియు నిక్కంబులగు నీలంబులుగావు. కులశీల మర్యాద లాలో
చింపవలయునుగాని, ధనధాన్యంబులను, మేడమిదెలను, సంపదలను జూచి
యగ్నిహోత్రంబును మహాఫలంబుని యెంచి నాశనంబగు శలభంబువలెఁ బ్రవ
ర్తింపకుము. కష్టసుఖములు కౌవటికుండలు. మనశరీరంబులే బుద్బుదప్రాయం
బులు. యౌవనము తట్టిల్లత ప్రభ వంటిది. క్షణభంగురంబగు సౌఖ్యంబున
కొనించి తరతరంబులనుండి యార్జించిన యార్యమత సంప్రదాయంబులను
మంటఁగల్పుకుము.

మహమ్మదు—బ్రాహ్మణడింభకా! నోటికి వచ్చినట్లు కారులరచుచున్నావేమి! నీకు
చెలిసినది సరస్వతికిఁ చెలియదు రా లుచ్చా! మా సొమ్ము మేడలఁ దృణీ
కరించుచున్నావు? అవును! దమ్మిడి, దమ్మిడి సంభావనకు దేవురించు
బ్రాహ్మణడింభకులకు డబ్బుమజా యేమి తెలియును. నోటికి జాగ్రత్తగా బుద్ధి
చెప్పు. లేకున్న నీ యెముకలు పొడిచేసెదను. బుద్ధి గిద్ది కలిగి బ్రతుకు. ఏమను
కొన్నావో! సాయబుడెబ్బ తడాఖాచూడు! (అని మీసము దున్వచుండును).

జాన్—బాపలే దేశముకొంపతీసినారు! మా మాలవాండ్ల కొంపతీసినారు! జలగల
వలె నందఱిని వేధించుకొని తిందురు. మమ్ముల నధోగతికిఁ దెచ్చినది వాండ్లే.
కాబట్టి తిరిగి బ్రాహ్మణులందఱు మాలవాండ్లు కావలె. మాలవాళ్లందఱు
బ్రాహ్మణులుకావలె! అప్పుడు గాని దేశము బాగుపడదు! కాబట్టి సరస్వతీ!
నన్నుఁ బెళ్లి చేసుకో! మన మిద్దఱుము మాలవాండ్లను బ్రాహ్మణులను
జేయుదము.

మహా—జాన్ బాగాచెప్పినావు! చచ్చిన గొడ్డుమాంసముతిను మాలమాదిగలలో
బ్రాహ్మణులు కలిసెదరా! వెనుక సాహెబులు రాజ్యముచేసినారు. వారిద
గ్గర బ్రాహ్మణులు మంత్రిపనిచేసినారు. ఇద్దరికి సరిపోయినది. ఇప్పుడు బాప
లందఱును ముసల్మానులు గావలెను. సాహెబులందరు బాపలు గావలెను!
సరస్వతీ! నీకు మధునూదనుఁడు, జాన్, మంచిమాటఁజెప్పరు, వాండ్లువంచకులు.

వాండ్రమాటనమ్మితివా నిన్ను గోతిలోఁబడఁద్రోయుదురు. వాండ్రు నీకు మాయ మాటలుజెప్పి జేబులో వేసుకొందురు. బహుకష్టము. వారిమాట యసత్యము. వారి మాటలు వినబోకుము. ఈ బ్రాహ్మణబాలుఁడు నిన్ను మసిబూసి మారెడుకాయఁ జేయుటకుఁ జూచుచున్నాఁడు. పైసాలేదు. దివాలాపాచ్చా. వాడిని గట్టుకొనిన నీపాట్లు కుక్కలకులేవు. జాణను పెండ్లియాడినచో నీకుఁ గుక్కమాంసమే గతి. నన్ను నిఖాకట్టుకొని, నిన్ను రాణిని జేసెదనోలేదో చూడునాదెబ్బ. నీకుఁలేసుఖముండును. బ్రాహ్మణఁడీభక్తా! నీవిఁక నున్నచో నీప్రాణముదక్కదు. సరస్వతి నిక్కడ దించి కాలికిబుద్ధిజెప్పు. జాణ! నీవు మాలవాఁడవు. సరస్వతి నిన్ను పెళ్ళియాడదు. పో! పారిపో! ఇక్కడ నుండి నచో నీమాంసముఁగోయించి గద్దలకు వేసెదను చూడు నామజా. (అని జేతికర్రతోఁ గొట్టఁబోవును)

జాణ—(స్వగతము) సరసము విరసముగా మాటినది. నాకెందులకీ దుష్టునితో వృథా జైరము. ఏమో చేసుకొన్నమ్మను బొక్కినదే కూలియన్నట్లు సరస్వతితోఁ గొంతకాలము స్నేహము చేసిత మదియే పడివేలు. (బహిరంగముగా) సరస్వతీ! నాకుఁ బనియున్నది, నేను వెడలిపోయెద (అని వెళ్ళి పోవసాగును)

సర—మహమ్మదుఖాణ్ బెదరించుచున్నాఁడే. నన్నిటులాంటరిగా వదలివెళ్ళెదవా. ఇదియేనా మనస్సేహము.

జాణ—నాకేమియుఁదెలియదు. మీయిష్టము మీయిష్టము. మీరేమైన నెవరికిఁగావలయును! (వెళ్ళిపోవును)

మహమ్మ—ఒక మాలపిశాచము వదిలినది. ఇఁక బ్రాహ్మణపిశాచము పట్టిబాధించుచున్నది. బ్రాహ్మణపిశాచమా! వెళ్ళిపోయెదవా లేదా. నామనుష్యులను పిలిపించి రెక్కలు కట్టించి చంపిపారవేయనా?

మధునూ—నీవునన్ను జంపినతరువాత నీ సరస్వతిని వివాహమాడఁ దలంచితీవా యట్లొనర్ప వచ్చును. ఆమె నిన్ను మనసార వరించినచో నేనామె నిప్పుడేవదలి వెళ్ళెదను. కాని నీవిట్లామెను బశుబలముచేత లోబఱచుకొనుటకు నాప్రాణముండఁగా నేనంగీకరింపను.

మహమ్మ—అరే! కాఫర్ బచ్చా! నీయిష్టము మాకెందుకు. నీమోటసాహసమునకు తగిన శాస్త్రీ చేసెదనుచూడు! (అనిఈలవేయఁగా పదిమంది మహమ్మదీయులు కర్రలతోవచ్చి మధునూదనునితోఁ బోరాడుదురు. మధునూదనుఁడు శక్తియు న్నంతవఱకుఁ బోరాడి పడిపోవును. ఒకసవారిలో సరస్వతిని గూర్చుండఁ బెట్టుకొని తలుపులుమూసి తీసుకొని పోయెదరు.)

మధునూ—(మూర్ఛనుండి లేచి నలుదిశలుఁ బరీకించి)

మ॥ అకటా యో నవమోహనాఁగి నను నీ • వన్యాయముంజేసితే
నికటంబందును నుండి యన్యలకు నే • నిన్నర్పణం జేసితిన్

తాటిగింజలాగవలెనని ప్రియత్నముఁ జేయువారేగాని దయాధర్మతత్పురు లే
వంకఁ జూచినను గానరారు. వారముతోజాలక్రింద సరస్వతి రు 500/-సొమ్ము
బంపుమని తెలిగ్రామిచ్చినది. ఆసొమ్మొక్కడఁ బుట్టునాయని త్రొక్కులాడు
చుండఁగా మూలెడు నక్కమీఁద తాటికాయబడినట్లే తెలిగ్రామివచ్చినది.
దీనికేమి గతి. ఎప్పుడు నాపిల్లవాఁడు వచ్చి యుద్యోగము సంపాదించి
నాకష్టంబులు దీర్చునాయని గంపెడాసతో నున్న నాయాసలడియాసలైనవి.
నా గర్భవాసంబునఁ బుట్టిన నా కుమారీరత్నంబు నన్ను వీడి వెళ్లినది. పొరు
గింటి నుండి తెచ్చుకున్న కోడలే గర్భవాసంబునఁ బుట్టిన పిల్లకన్న నధిక
ప్రేమాదరంబులతోఁ బరిచర్యఁ జేయుచున్నది. ఈ వార్ధక్యంబున నాకష్ట
జాలంబులు జూడఁజాలక నాభాగ్య దేవత నా యర్థాంగి, స్వర్గంబునకేగి యీ
కష్టంబులన్నియు నా పాలానరించి నను డించిపోయినది. నా భాగ్యరాశినను
డించిపోయినప్పటినుండి దారిద్ర్యదేవత నానెత్తివై నెక్కి తాండవమాడు
చున్నది. ఇంకేది దిక్కు.

నీ॥ జెండి బంగారంబు • జెలలేని నాణెము, ల్తస్కరాధములచేఁ • దరలఁబడియె
ఇండ్లు వాకిండ్లును • నీనాముతోటలు, దాకట్టు వాకట్టు • దార్లజేరె
నప్పులిచ్చినవారు • పప్పుకూడు భుజించి, కాలుసాచిరి యప్పు • కాసు నీరు
కాసులీసమయపు • గైకొన్న బుణదాత, రక్త మాంసముఁ బీల్చి • రచ్చకీడ్చె
తే॥ జదువు సంస్కల పేర్బెట్టి • సన్నసన్న, కడిగిబెట్టిరి ధనమెల్ల • కడకు నాకుఁ
బువ్వులమ్మిన వీధినే • పుడకలమ్మ, వలసెనక్కట దైవమా • వలదె కరుణ.

చ॥ చిటుతతనంపుఁ బ్రాయమును • జెన్నలరారెడు మందిరంబులున్
నురుచిర భర్మనిర్మితవి • శుద్ధ విభూషణరత్నరాశియున్
నిరతపు టన్నదానమును • నిత్య వివాహము పచ్చతోరణం
ఆరుదువహించె మృగ్యమయి • యాపరమేశుదయావిహీనతన్.

ఉ॥ ఎద్దువితం బొనర్చితినో • యేవిబుధాత్ముల నొంచినాడనో
పెద్దలనేరి దూరితినో • పేదల నేరిని నవ్వినాడనో
హద్దును పద్దుమీటి గత • మే భవమం దెటు దోషి నైతి నో
తద్దయులేమిఁ జెంది దురితంబుననేఁ బడియుంటి నక్కటా.

మ॥ తినగా నన్న మెఱుంగ నెట్టిదో కదా • తీర్పంగ నెట్లెనో యీ
ఘనమానాకలిబాధ పండుటకునై • గన్నట్టదే మంచమున్
జననంబాదిగఁ బొందు సౌఖ్యము లదృశ్యంబయ్యె వార్ధక్యము
స్వేనుజె టగబడి దుఃఖవార్ధిగడవ • స్వీలేదియున్లేదు గా.

క॥ కన్నులు గానరావు కొడు • కొ పరదేశమునందుఁ జిక్క - నా
యన్నులమిన్న నావిధము • నారయఁజాలక వీడెప్రాణము

శ్రీ లక్ష్మీ నరాయణ ప్రసాద వ్రాసె

ల్పన్నుతిఁగాంచు కోడలిది • బాలఁగృశించుచు దుఃఖవార్ధినా
పన్నత నొందుచుండెమముఁ • బాలన సేయజె దీనరక్షకా.

ప్రభా—మామగారు! దుఃఖించి దుఃఖించి నీరగుటయేగాని లాభమొక్కింతయుఁ
గానరాదు. ఎప్పుడు పతివ్రతామతల్లి యత్తగారు, మహాలక్ష్మి, వెడలి పోయి
నదో యప్పటినుండియే పండువంటి కొపురంబునకు ముప్పతిప్పలు వచ్చినవి.
మీ యబ్బాయి గారియొద్దనుండిగాని వది నె గారియొద్దనుండిగాని యుత్తరములు
వచ్చినవా?

కృష్ణ—తాతగారు! నాన్న యెప్పుడు వచ్చెదరండి! వచ్చినన్నెత్తుకొనరండి! బొమ్మలు
మిఠాయి తెచ్చి పెట్టమనివ్రాయండి! అందఱుపిల్లలు మా నాన్న నాన్న
అని గంతులు వేయుచున్నారే వాండ్రనాన్నలు వాండ్రనెత్తుకొని యెంత
చక్కగా ముద్దుబెట్టుకొందురు! మా నాన్నయొక్క మాత్రునను రారేమండి,
అమ్మ! పాపము! నాన్న గారికోసము అట్లేడ్చుచుండునే? యొక్కమారయినను
వచ్చి యేడువకద్దని చెప్పరేమండి! మా నాన్నయొక్కడ నున్నారో చెప్పండి!
నేనైనను వెళ్లిపిలుచుకొని వచ్చెదను.

విష్ణు—శ్రీకృష్ణ! వంశోద్ధారకా! నాకేమి చెప్పటకును నోరాడకున్నదోయి! (అని
కన్నుల నీరునించును) మీ నాయన గొప్పచదువుచదివి సొమ్ము సంపాదించు
టకు వెళ్లినాఁడు. త్వరలోనే వచ్చునులే! అమ్మా! ప్రభావతీ! ఈ పిల్లవానికిఁ
గూడ తండ్రిమీఁద బెంగపాటినది. అదుష్టాత్మునకు మనపై దయ లేక పర
దేశంబులఁ దిరుగుచున్నాఁడు. పిల్లవానికి ధైర్యముఁ జెప్పుచుండుము పెద్ద
వాఁడను నాపని యెటులైనను, నీవు ధైర్యముతోఁ బిల్లవానిని బోషింపుము.

ప్రభా—మామగారు! మీరు ధైర్యము వహించి మాకు ధైర్యముఁ జెప్పటకుమాటుగా
మీరే పిలవించిన నబలనగు నేనేమి చేయుదానను! మీ యబ్బాయిని గూర్చి
పలువురు పలువిధములగాఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. ఇంగ్లండు దేశంబునఁ బరీ
క్షలోఁ దప్పిపోయి నారనియు, నేదో తెల్లదొరసానిని వివాహమాడి
యామెతోఁ గాపురముఁ జేయుచున్నారనియు, హిందూదేశంబునకు రావల
యునను నభిప్రాయమే లేదనియు వారి స్నేహితుడైన వెంకట్రావు తన
తండ్రిగారి కుత్తరము వ్రాసెనట.

విష్ణు—పరమేశ్వరా! నాకెట్టిగతి పట్టినది. (అని మూర్ఛిల్లును.

కృష్ణ—తాతగారు! తాతగారు! అమ్మా! తాతగారు పడిపోయినారు.

ప్రభావతి—[శీతలనీరంబులఁజల్లి శైత్యోపచారంబులఁ జేయ విష్ణురావు మూర్ఛఁజేరి
కూర్చుండును. ప్రభావతి కృష్ణమూర్తిని దగ్గఱ కూర్చుండఁబెట్టి] మామగారు.

ఉ॥ పూతచరిత్ర దుఃఖమున • మున్గినఁ జెప్పెడిదేమి మీకింక
లేతవయస్సు పుత్తునకు • లేరిట వానికిఁ దండిగారు మీ
లే తలిదండ్రులై యతనికింగిత జ్ఞానముఁ గూర్చఁగావలెన్
దాతయటంచువచ్చు చిటుతన్ దరిజేర్చుడు మ్రింగుఁడార్తినిన్.

సీ॥ పుడమిఁబుట్టిననాఁడు • పూచిక పుల్లెన, వెనువెంటఁదేలేను • వెఱవనేల
పుడమివీడెడునాఁడు • పూచిక పుల్లెన, వెనువెంటఁగొనిపోము • వెఱవనేల
సతిసుత బాంధవుల్ • సర్వసంపదలను, గర్మానుగుణముగాఁ • గలుగఁబోవు
సత్యశాచంబులు • సదమలాచారముల్, స్వర్గధామముజేర్చు • బ్రజలనెల్ల
తే॥ గష్టములుగల్గ భయపడఁ • గార్యమేమి, సుఖముకల్గినఁ ద్రుల్చిన • శోభగలదె
కష్టసుఖము సమముగాఁ • గాంచువాఁడు, బరమయోగీంద్రుఁడంచును • బలుకరయ్య

సీ॥ అగ్ని సాక్షిగనన్ను • నర్థాంగిఁగాఁగొని, పరభాషలను జెట్ట • బట్టెనొక్కొ
గళమున నూత్రింబు • గట్టిచేసినయట్టి, మహిత ప్రమాణము • ల్మఱచెనొక్కొ
సతియగుంధతిదేవి • చక్కజూపుచుజేయు, ప్రతినల భంగంబు • ఁటచెనొక్కొ
వేదమంత్రంబుల • వెలఁదిఁబాయనటంచు, సలిపిన ప్రతినలు • సమసెనొక్కొ
తే॥ జీలకర్రయు బెల్లంబు • శీర్షమందుఁ, బెట్టిచేసిన ప్రతినలు • మట్టిఁగలసె
నెత్తిదలఁబాలువోయుచు • నిన్ను బాయ, నంచుజేసిన బాసయే • మయ్యెనొక్కొ.

సీ॥ మరణ మెప్పుడటంచు • మఱిమఱిదుఃఖించి, మూలమృగ్గుచునుండె • ముసలితండ్రు
మదన ప్రతాపాగ్ని • మృగ్గుచు ఘోహంపు, వారాశిలోఁగుంగె • భార్యయిచట
కన్నసంతానంబుఁ • గాంచి పెంచెడు దిక్కు, గానక తపియించు • గన్నకొడుకు
తాత దండ్రుల నాటి • ధనధాన్యవర్గంబు, ఋణదాతలకుజిక్కి • యేగనయ్యె
తే॥ దినుటకన్నంబు గఱవయ్యె • దివ్యసౌధ
జాలమంతయు వశమయ్యె • శాత్రువులకుఁ
బ్రాణనాథుండు పరదేశ • వాసియయ్యె
నాలుబిడ్డలు దుఃఖింప • నరయరాఁడు
పాపఫలితంబుదస్పింప • బ్రహ్మకగునె.

పంచమరంగము.

[మహమ్మదుఖాన్ మేడయం దొక గది . సరస్వతి సేవకురాలు జహరున్ని సా-
వీరి ప్రవేశము]

జహరున్ని సా—అమ్మా! సరస్వతీభాయి! నీదుఃఖంబున కంతుఁబొంతు గనఁబడు
నట్లులేదు. నడి యావనంబువ జీవితంబు దుఃఖభాజనం బొనర్పఁదగునా.
నీరిసంపద లనుభవింప వలెను. నీ సౌందర్యంబునకుఁ దగిన వరుండైన మహమ్మ
దుఖానును వరించి యీ సామ్రాజ్యంబున కంతకు దేవేరివై మమ్ముల నందఱును
సుఖపెట్టవలయును. అంతియేగాని బేలవై దుఃఖించుట చే నేమిప్రయోజనము.

సరస్వతి—నీ సోదిగట్టిపెట్టి నీ వవ్వలకుఁబొమ్ము.

జహరున్ని సా—అమ్మా! చిన్నతనంబునఁ గవ్వంబు లెఱుఁగని తల్లివి. నీవెట్లు దుఃఖ మొర్చదెవాయని చెప్పుచున్నాను. నీవు పండితురాలవటకొదా? మాప్రభువు గూడఁ బండితో తముఁడే. రసజ్ఞుఁడే. నేనిప్పుడు ఒత్తిమాలినపుడు నామాట వినవేని, మాప్రభువు బలాత్కార మొనరించునప్పుడైనను వినవలసియుండును. ఈ మేడనుండి తప్పించుకొని పోవుటకు బ్రహ్మకైనను శక్యంబుగాద న్నుచో నీవంటియబలారత్నంబునకు సాధ్యమగునా! నిన్నురక్షించు వారెవరిచట గానరారు. కొన మొండిపట్టుబట్టక మహమ్మదుఖానును వరింపుము! లేకున్న నాతఁ డాగ్రహ పరవశుండై నిన్ను వధింపవచ్చును.

సరస్వతి—నా ప్రాణంబులైనను వీడెదనుగాని నేనాతని వరింపను.

[మహమ్మదుఖానును మాధవియును దాసియుఁ బ్రవేశింతురు]

మహమ్మదు — జహరున్ని సా! మా సరస్వతీ బేగంసా హెబా గారేమనుచున్నారు.

జహరు—ప్రభూ! నే నెంత చెప్పినను దాఁజెట్టిన కుండేటికి మాడేకాళ్ళను చున్నది. ప్రాణంబులైనను గోల్పోవునుగాని మిమ్ము వివాహమాడదట.

మహమ్మదు—సరస్వతి సా హెబా! వినుము!

మ॥ ధనధాన్యంబులఁ బ్రేమఁగోరెదవా లేద్వా నాణెముల్లోరెవో
వనము లూబ్బములు, భాగ్యభోగ్యములు వే॥వాంఛించెదో లేక నా
ఘన సౌధంబులు మేడమిద్దెలను వే॥గ న్నెచ్చి యిమ్మందువో
వనితారత్నము! గోరు మెట్టి వయినన్ ॥ వాంఛ ల్వడిం దీర్చెదన్.

సీ॥ ప్రేమవాల్జ్వాపుల ॥ పెంపుజూపింతువా, తారహారములిచ్చి ॥ తనివిఁదీర్తు
కపురంపుబల్కుల ॥ నపురూపముగఁబల్కు, నవరత్న హారంబు ॥ నమ్మియిత్తు
పల్లవంబునుబోని ॥ పొటలాధరమిమ్ము, రాజ్యభోగంబులు ॥ రమణియిత్తు
బాహువల్లిక చేత ॥ బంధించుచో మెచ్చి, యాజన్మదాసుఁడై ॥ యతివగొల్తు

తే॥ నన్నువరియించి పెండ్లాడి ॥ నాదుజన్మ, ధన్యమొనరింపు వెలలేనిధనముగూర్తు
నాదురాజ్యంబు విభవంబునీదుసొమ్ము, నన్నుమనినమ్ము లేలెమ్ము ॥ నన్నుతాంగి,

సీ॥ పోతుటీగయునైన ॥ పొడనూపఁగారాదు, బంధంబుదప్పింప ॥ వశముగాదు,
ఆయుధపాణులై ॥ యహరహంబులనెల్ల, నేవకుల్ గాపుగాఁ ॥ జెలఁగుచుందు
హరునాజ్ఞ నైనను ॥ నదలింపగావచ్చు నాయాజ్ఞ నెదిరించి ॥ నడువలేరుఁ
పగలురాత్రులయందు ॥ బండెలోపలఁజిక్కి, పలుపాట్లు పడనేల ॥ పద్మగంధి

తే॥ రూపురేఖావిలాసముల్ ॥ రూఢిగలవు, భాగ్యభోగ్యంబులెన్నంగ ॥ వశముగాదు
కులము గొప్పతనంబును ॥ వలదుజూడ, నన్నుదయజూడు పెండ్లాడు ॥ నాతిమిన్న.

సరస్వతి—నీవు మధునూదనునక పాయంబుఁగల్పించి నన్ను దిక్కులేనిదానిగా నొన

రించి నిర్బంధించిన వివాహమాడుదునా? ఇంతకుబూర్వము నీపైనున్న యను
రాగ బంధంబులుగూడఁ చెప్పివేసితిని. నేనెన్నటికి నిన్ను వివాహమాడను.

చ॥ తురకవు మర్మదాంధుడవు • దుష్టగుణంబుల కాకరుండ వే
కరుణయు సద్గుణంబులును • గాంచఁగరాదు మనంబునందు న
నృదువడి పట్టి తెచ్చితివి • బంధనజేసితి వింతజాలదే
మరిమరి వేడ పొందుదునె • మానుము యిట్టి వృధాప్రసంగముల్.

మ॥ మదిదాక్షిణ్యము లేశమైన వలదే • మానినైరంబెట్టెదే
పదుగుర్మొత్తురె నీదు సంపదలు వేఃభస్మంబులై పోవవే
సుదతీరత్నము కంట నీరుబడిన • న్సుతాము డొగాని దు
ర్వ్యథజేందండె సుఖంబుగోల్పడెదు • ధర్మపారమార్థాత్మకా.

తే॥ రావణుడేమి సుఖయించె • రమణిబట్టి, కొరవులు భోగమందిరే • కాంత జెనకి
వాలి సుగ్రీవుసతిబట్టి • భంగపడడె, పోలసతియాస ప్రాణము • ల్బాపుసుమ్ము
మహమ్మద్—ఆటలైన నీ వాజస్థాంతము నీ బంధిఖానాలోఁ బడి మృగవలసినదే!
మత్తగజేంద్రంజునైనను బంధించి స్వాధీనముఁ జేసుకొనవచ్చునన్నచో నబలా
రత్నంబగు నిన్ను స్వాధీనం బొనరించుటకు విశేషకాలము బట్టదు.

తే॥ తాటియాకుల చప్పుళ్లు • దండి కలుగ, భయము జెందునె కుందేళ్లు • భాసురాంగి
ప్రళయకోపాగ్ని కన్నులఁబడుచునున్న, నీదు సౌందర్యమును బాయఁనీదుమనసు.

ఉ॥ అన్నలమిన్న రేవలు • యాసస్మరింపును నీదు నామమున్
కన్నుల నిద్రరాదు విముఃఖంబులు సర్వసుఖంబు లక్కటా
ఎన్నడు మోహతాపములు • యింపుగ దీర్చి వరింపుదానవో
నన్ను యనుగ్రహింపుసతి • నన్వేస పెండిలియాడు మొక్కెడల్.

ఒంటరిగాఁ గాలంబుగడపుట కష్టముగాన మీ బ్రాహ్మణజాతికిఁ జేందిన
మాధవియను సేవకురాలిని నీకుఁ బరిచర్యలానర్ప నియమించితిని! నీకొక నెల
గడువొసంగితి. ఈలోపున నీవుబుద్ధి మరలించుకొని నన్ను వివాహమాడె
దవా సరియే లేకున్న నీకును నాకును బలాత్కార వివాహంబు దప్పదు.

తే॥ గోవధము జేయు తురకల • కులముమాది, గోవుమాతను పూజించు • కులము మీది
నీకు మాకును వైరంబుఁ నెమ్మికలుగ, నుభయ కులములు మ్రగ్గ వేయుజ్వలాంగి.

చ॥ కటకట యిట్టి కానిపనికై బహు భంగుల బట్టుపట్టి నీ
విటు ననుభంగ బుచ్చినను • యేలసహించెద పోవనిత్తునే
కుటిలత కష్టనష్టములఁ • గూర్చి విపత్తుల పాలుజేసి ని
నృటుతర శౌర్యధైర్యముల • బట్టి వరించెద కన్యకామణి.

సరస్వతి—నేనంతకాలము బ్రతికియున్న తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చును.

మాధవి—సరస్వతీదేవీ! దుఃఖ ముపశమింపజేసికొనుము కానున్నది గాకమానదు.
దైవవిధి యవిలంఘనీయము గదా!

తే॥ కలుగనున్నది దప్పింపఁగలదె యెవఁడు, బ్రహ్మవ్రాతను శుడిపింపఁవలనుపడు నె
కరకు తురకల వరియించి • కష్టపడఁగ, విధిలిఖించెను గాబోలు • జెలఁది నొసట.

సా హెబుగారు నెల రోజులు గడవొసంగిరి. ఈలోపున నీయంగీకారము వారికిఁ దెలియఁబఱపవచ్చును. తరువాత నిర్బంధ వివాహంబునకన్నఁ నీలోపున స్వయంవరంబే సర్వశ్రేయము. అమ్మా! నీకు నేను జెలికత్తెనై సర్వోపచారంబు లొనరించుచుందును. నైకొనుము. ఊరక నోటికివచ్చినట్లు సా హెబుగారిని దిట్టిన లాభమేమి. ఏ జన్మ కెంత బ్రహ్మ నుదుట లిఖించెనో యది యనభవింపకతప్పదు. కొంచెము పుణ్యమొనరించి యెక్కువ ఫలితము రావలయునన్న వచ్చునా! నీవీజన్మకు సా హెబుగారిని వివాహమాడకతప్పదు. ముమ్మాటికిఁ దప్పదు. వీడైన నవ్యక్తపుఁబని చేసితివా నీ స్త్రీణంబులు నిముషములోఁ దీయించును. కఱకుతురకలకుఁ గరుణారసంబన్న మృగ్యంబు, బ్రాహ్మణ బాలి కౌమణులన్న వారు స్త్రీణంబు లర్పించెదరు. కాన నీవు వారితో గలసి మెలసి యుండిన యెడల వారు నిన్ను గన్నులఁ గప్పకొల్చుదురు. వారిరసికత్వమును మోహమును నీ జెఱుంగవు. నీక నేక రహస్యంబులు జెప్పవలసియున్నవి. సా హెబుగారూ? మీరు దయచేయుఁడు. నేను మీపని నిమ్మకాయ వాటముజేసెదను.

మహమ్మద్—మాధవీ! సెబాస్! నేను నీమీఁదనే యాధారపడియున్నాను, సరస్వతి బుద్ధి నిమిషములో మరలింపవలెను.

మాధవి—చిత్తము! మహాప్రభూ! మీ పని నిమ్మకాయవాటము జేసెదనంటినిగదా! మీదయ మాత్రము నామీఁద నుండవలయును.

అభినవసరస్వతి

తృతీయాంకము

ప్రథమరంగము

[వామనరావు, భార్య కౌంతిమతి, పద్మనాభరావు, పుల్లంబొట్లు, భారతి ప్రవేశము.]

పుల్లంబొట్లు—పంతులుగారూ! అమ్మాయి వివాహమై మీలోమీరు సంప్రతించుకొన్నారా! తరువాతఁ బెద్దమనుష్యులతోఁ బొరపాటుమాట రాఁగూడదు! పెండ్లిమీమారుని జూచివచ్చితిరిగదా! వారి భోగభాగ్యములు మీకునచ్చినవా? మీకందరకు నంగీకారమేనా?

వామన—మీరు మధ్యవర్తులుగా నుండి యేర్పాటుచేసిన నిబంధనలు తిరిగియొక్కసారి మావాళ్ళందఱి యెదుటనేకరువుబెట్టుఁడు. కర్ణగసాయనముగా వినెదము.

పుల్లం—చెప్పటకేమున్నది? మీరుచెప్పలేదా! వినుండు.

నీ॥ పెండ్లిమీమాస్త్రకుఁ • బెంపుదీపింపంగఁ, బదివేలధనమును • బంచియిచ్చుఁ
బెద్దమఱుండిని • బేర్చిచేదీవించి, విద్యాభివృద్ధికి • వేయిసంగుఁ
జిన్నమఱుండికిఁ • జీనిచీనాంబరం, బులు నేలవలొసంగి • యలరఁజేయు
మామగారు వసింప • మహిమోన్నతంబైన, రమణీయ గృహమును • వ్రానియిచ్చు
నత్తగారికి దేహమంతట బంగారు, నగలనుజేయించి • తగనొసంగు

తే॥ వివిధవస్తు వాహనముల • వేగనొసగు, వస్త్రమాల్యాచరేపము • ల్వరుసనిచ్చు
నివియు నవియంచువర్ణింప • నేలనయ్య, సర్వసౌభాగ్యమొసంగును • సరసవచన.

కౌంతి—అయ్యా! మీరుముక్కు పచ్చలారని యీనవకోమలాంగి నావృద్ధవానరంబున కంటఁగట్టఁజూచెదరేల! పదిమంది సంతానంబుఁగాంచిని యా పండుముసులికి డెబ్బదియవపడిలో వివాహాశయేల! వివేకహీనుడై కక్కుర్తిపడియెఁబో, మీ

వంటి పెద్దలువలదని చెప్పవలెనుగాని యతనియొద్ద ధనమునకాశించి యితరుల పిల్లల గొంతుఁగోయుటకుఁ బ్రయత్నించెదరా?

చ॥ ముదుసలి కంటిదృష్టి నహి • మాధశిఖామణి రోగపూరితుం
డదయుఁడు సర్వలక్షణ సమన్వితఃశాసుమకోమలాంగినేఁ
బదిలముగాగ లేజగుఱుఁ • బాన్పునపెంచిన చిట్టి తల్లి నేఁ
డిది తగునంచు నిచ్చి బ్రతుఁకింతయు దుఃఖము పాలుజేతునే.

పుల్లం—ఏమమ్మా! వివాహపుసంప్రతింపులలో విచారమెందులకు! మీ యిష్టమున్న నంగీకరింపుము. లేకున్న నన్ను బంపి వేయుము. పంతులుగారు ప్రార్థించి నా కౌశ్ల వేల్లపడుటచే నేనీ సంబంధముఁ గుదిర్చితినిగాని వేఱుగాదు! నేనాడు పిల్లలకై దేవురింపరాలేదు. మీ కిష్టముగాని యెడల మీ తలఁదన్నిన వారింకొక రంగీకరింతురు. అదుపిల్లలకుఁ గలుపురాలేదు.

చ॥ ధనమును ధన్య మున్నిరులుఁ • దక్కునుఖంబులు గోరకున్నచో
జనములనింద హేళనము • కాశ్వతకాలము గోరియున్న జీ
వనమును లేమితోఁగడపి • వందరి కాలము బుచ్చుగోరుచోఁ
దనయ నొసంగఁబాల్పడకు • తప్పసహింపుము పోయినచ్చెదక.

[అని లేచిపోవోవ వామనుఁడు పట్టుకొని కూర్చుండఁబెట్టును.]

వామ—అయ్యా! ఆగ్రహింపకుఁడు! నామనవిఁ జిత్తగింపుఁడు.

చ॥ వనితలు భూరి భూషణ విభాసితకోమల దేహయుక్తలై
యనయము నింపుసొంపు ముదఃమాత్మకుఁ గూర్చుగ గంటిఁగాని తోఁ
చిన సరణి నివేకమును • సిగ్గును లగ్గును మాని కూశ్లలై
తన నిజనాథుమ్రొల నిటు • దర్పముతోఁ జలుకంగఁ గంటిమే.

మానాభి మానంబులు విడిచి, సిగ్గు బిడియము లేక తగుదునమ్మా యని లేని పోని పెద్దరికంబుఁ దెచ్చిపెట్టుకొని మగవారి యాలోచనలను భగ్నంబుఁ జేయుటకుఁ బానకములోఁ బుల్లవలె సిద్ధము. పగిలిపోయిన చిల్లి గవ్వయైనను సంపాదింపఁగల ప్రయోజకత్వంబు నున్న! “స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయంకరీ” యనుట కిదియే నిదర్శనంబుగాబోలు! కాని మీరు మాయాదుదాని మాటలు విని భయపడ నక్కఱలేదు! దానికి మాత్రము సొమ్మనిన జేదను కొన్నారాయేమి! పెండ్లినాఁడు గట్టినపుస్తెబొందుతప్ప వేఱునగలేఱుంగని వెర్రిపెద్దమ్మ కీనాటి కైశ్వర్యంబయాచితంబుగా వచ్చుచుండఁగా సిరిరా మోకొల్లాడ్డి భంగపడునా! కల్ల కల్ల.

కాంతి—నాథా! మీయాలోచనలు విన నాదేహంబు మండుకొని పోవుచున్నది. మీరు నా ప్రాణనాథులనియు, మీయాజ్ఞ జవదాటరాదనియు నెఱుంగుదు!

గాని మన భారతి వివాహము విషయమై తమకంత బాధ్యతయున్నదో మీ యర్థాంగినైన నాకును నంత బాధ్యతయున్నదని యెఱుంగుడు.

సీ॥ పది పదారేడులు • పైబడలేదింక, పలుకొడ నెఱుంగని • పద్మనయన
యాటపాటలయందు • నలరుచునుండును, జదువుసంధ్యలయందు • చతురురాలు
కుసుమకోమలదేహ • కుటిలకుంతలజాల, శుకకోకలాలాప • సుందరాంగి
సకలసద్గుణవల్లి • యకలంకనయశీల, లలిత కళాభ్యాస • లక్ష్మీదేవి

తే॥ గీ॥ యిట్టిభారతిగొనిపోయి • దిట్టనగుచు, మూలమగ్నిని ముదుసలి • ముష్కరుండు
కలుష నిలయుండు వృద్ధుండు • కర్మకుండు, నైన వానికి నెటులిత్తు • నక్కటకట.

సీ॥ నిరతిశయానంద • నిర్మలప్రేమచే, ముద్దొసగునటన్న • ముసలికంపు
కమ్మచక్కెరమోవి • కాంక్షించునన్నచో, చొల్లుచొంగయుఁగారు • జోద్యముగను
ఏకశయ్యనుజేరి • యేకాంతమాడినఁ, జెవులకువినరాదు • చెవిటిగోడ
మదన తంత్రక్రియా • మర్యాదలెంచినఁ, జిలికియెండినమోడు • చేపలేదు

తే॥ లలితశృంగారగోష్ఠికి • రవ్వకెక్కు, నూత్నవస్తు విభూషణ • నొచ్చుకొనుచుఁ
జిరుబుస్సించు నహిబోలె • చీదరించు, ముసలిమగనితో నివసింప • ముప్పుగాదె.

వామన — ప్రాణనాయకీ! లేనిపోని కష్టంబులను గుణించుకొని బాధ పడెదవేగాని
నిక్కమరయ లేకున్నావు.

సీ॥ పదిపదారేడుల • వయసుప్రాయమువాని, పెండ్లాడు జవ్వని • విధవగాదె!
నవనవోన్నేషుల • యుగకులమోహించి, పెండ్లాడు జవ్వని • విధవ లవరె
ఈడుజోడుగఁజూచి • యింపుసొంపునుజూచి, పెండ్లాడు జవ్వని • విధవగాదె
వయసుదీరినవాని • వార్ధక్యదౌవాని, పెండ్లాడు జవ్వని • విధవ లవరె

తే॥ దైవలిఖితంపువ్రాతను • దప్పనగునె, పూర్వభవకర్మ వశమున • పుణ్యపాప
ఫలితములుగల్గు ననియెడి • పలుకువినవె, వెతలు జెందంగ నేటికే • వెలదిమిన్న.

సీ॥ ఇరువదియేండ్లవాఁ • డిందిర నాథుండు, స్వర్గలోకముజెందె • సత్వరముగ.
నుక్కుతున్ననుబోలు • నూర్మిళాకాంతుండు, ప్రాణంబులనువీడె • జ్వరముచేత
నవయావనపువాఁడు • నరసమ్మభర్త యే, రోగంబులేక స్వర్గలోక మరిగె
దలిరుఁబ్రాయమువాఁడు • దమయంతిప్రాణేశుఁ, డిట్టెమాయముజెందె • నింతలోనఁ

తే॥ జీకుఁజింతయు నెఱుంగక • చెలఁగుచుండ, నప్తపడిపోవఁడేమొన్న • క్రిష్టిమగఁడు
ముసలి వరడులునైనను • ముదముతోడ, సౌఖ్యవారాశిఁదేలరే • చంద్రవదన.

పద్మ — జనకా! నూటికిఁగోటికెవరో కర్మముమూడినవారు యవ్వనవంతులు చనిపో
యిరని తలంచి, ప్రపంచములో నందఱుఁ దమకుమారీ రత్నములను మూల
నున్న ముదుసళ్ళ కొసంగి వివాహముఁ జేయుచున్నారా? వివాహ
ములో బాలికామణి మదిమెచ్చినట్టి సర్వసుగుణాలంకారుని, విద్యావినయ
సంపన్నుని నవయావన మోహనాంగుని నన్వేషించి వివాహ మొనరింపవల

యనుగాని మన స్వలాభం బఁజేసింది, యితరుల సొమ్మున కాశించి ముక్కు-
పచ్చలారని పిల్లను బండుకోతికిచ్చి వినాహం బొసరించి పిల్ల గొంతుఁగోయుట
ధర్మమగునా.

సీ॥ కన్నకూతురు నమ్మకముఁజేసి సంతకు, ధనముసంపాదింపఁధర్మమగునె
కుముమకోమలదేహఁ • గుంటి గుడ్డికిఁగట్టి, మడులుమాన్యంబులంబడయనగునె
ముదితనుగనికని • మోటమొరకునిగూర్చి, యిండ్లు వాకిండ్లు లభింపనగునె
శుకకోకిలాలాప • శుంతువరునకిచ్చి, భోగభాగ్యంబుల • పొందనగునె

తే॥ సొమ్ము రానిమ్ము పోనిమ్ము సుందరాంగి, ముసలిమగనికిఁగట్టుకు • ముప్పువచ్చు
పాపఫలితంబుదప్పదు • పట్టువిడుపు, మిట్టిఘోరంబులనుజేయ • హేయమయ్యు.

వామ—గుడ్డువచ్చి పిల్లను జెక్కిరించినదన్నట్లు ముక్కుపచ్చలారని పిల్ల జెధవపు
నీవువచ్చి మమ్ము దిద్దనక్కరలేదు.

సీ॥ పొద్దుపొద్దునలేచి • హద్దుపద్దునలేక, కాఫిహోటలుజేరి • కాఫిగోల
నాంగజాతియువోలె • హోటుబూట్సునుదాల్చి, నూట్లతో రోడ్లెల్లఁచుట్టితిరుగ
క్షణమున కొకకొన్ని • సానివేషంబులు, వేదాల్చి విటకతై • వెంటఁదిరుగ,
నాటకాల్చినిమాలు • మేటిసర్కసులెల్లఁ, బగలు రాత్రులయందు • బరఁగఁజూడఁ

తే॥ బ్యాటుమెంటును క్రిక్కట్టు • ప్రేజుఁబొంద, సానిమేళంబులను మెచ్చి • సరసమాడ
సాధ్యమెట్లగునెట్టులో • జాలనధముఁగూర్చి నీకివ్వకుండినఁగూర్చిపుత్ర.

సీ॥ చదువు సంధ్యలటంచు • చదివింపనెఁతుమా, ధనముండిననుగాని • తరముగాదు
బియ్యేలు యెల్లీలు • బిరుదుఁగాంచెదమన్న, సొమ్ములేకున్న లభ్యమ్ముగాదు
లా పరీక్షకుబోయి • లాయరయ్యెదమన్న, రొక్కఁబులేకున్న • రొమ్మగల్గు
డాక్టరుపదవిని • డాబుఁజూపెదమన్న, విత్తముండనినాఁడు • విభవ మిల్లె

తే॥ ఇంజనీయరుపదవికి • నిష్టపడిన, సొత్తులేకున్న ఫలితంబు • రిత్తనుమ్ము
ద్రవిణమూలంబు జగమంచుఁ • దలతురాద్య, లట్టిధనమును సమకూర్పఁనగునుగాదె.

సీ॥ ధనములేకున్నచోఁ • దనవారు పెరవారు, చుట్టపక్కంబులు • చూడరారు
విత్తమేలేకున్న • విభవంబు సౌఖ్యంబు, నానందమేలేద • యరసిమాడ
రొక్కముండినవాఁడు • దొక్కశుద్ధియులేక, మహనీయుక్తిచే • మాన్యడగును
నర్థముండినయతఁ • డాడినదాటెను, పాడినదంతయు • పాటయగును

తే॥ కానువీసంబులేకున్న • కష్టజీవి, యన్నవస్త్రంబులకురోసి • యష్టకష్ట
ములను వారాశియందును • మునకవేయు, ధనముసమకూర్ప నష్టంబువలదువలదు.

నీ చదువుసంధ్యలకు, నీ నీటుగోటులకు, నీ నూటుహోటులకు, నీ కాలర్లు
నెక్టయిలకు, నీ బాటుబూటులకు, నీ తలనూనెలకు నీ ముఖాలంకారభిస్మంబు
లకు, నీ నీగరెట్లకు బీడీలకు, నీ చీట్లాటకుఁ జతురంగఁఫటాటలకు, బాట్మెం
టను టెన్నీసు టూర్నమెంటులకు, నీ నైకీళ్ళకు, జట్కాలకు, సొమ్మును

దగులవేయుటకు మా యింట్లో నేమైనను నవనిధులున్నవా, లేక పెరటిదొడ్లో
 రూపాయలచెట్టు, నవరసులతీగెలు పెరుగుచున్నవా? “ధనమూలంమిదంజగ”
 తని పెద్దలు పిచ్చివారై పలుకలేదు! విద్యావిహీన ద్విపాదపశువు. ప్రపం
 చంబున బ్రతుకఁగలఁడుగాని, యర్థవిహీనుఁ డొక్క ట్టణమైనను మనఁ
 జాలఁడు! ఈ సోది యెందులకు! నేను గుటుంబయజమానిని యెఱుంగ
 కున్నావు కాబోలు! నాలు గింగ్గీషుముక్కలచే డొక్కశుద్ధి కాఁగానే,
 గర్వాంధకారంబు గన్నుల కెఁగఁబట్టిన ట్లున్నది! ఈ మాత్రమునకే యాక
 సంబునఁ రిక్క లేవరు బొడిపించిరని గ్రొద్దుమిందు లరయక గర్వించి
 ధర్మపన్నంబులు నీవు చదివిన నాల్గుముక్కలు వెళ్ళగ్రక్క నక్కఱలేదు!
 నీ వీ యింట్లోనుండి నాల్గు మెదుకులు దిన సంకల్పించినచో నేను చేసినట్లు
 జూచుచుండుము! లేకున్నచో నీ ట్టణమే యింటనుండి వెడలిపొమ్ము!
 భూమికి జానెడులేని వెధవలందఱు నాకు నీతిబోధింప నక్కఱలేదు! చెప్పట
 కేమి ట్ట్రొంగనీతు లెన్నియైనను చెప్పవచ్చును. ఒక్క యెండు తమలపాకు
 తొడిమమైనను సంపాదింపలేని వెధవలందఱు ధర్మపన్నంబులు జరిపెడివారే!
 మీ కందఱకు నిట్టి తెలివితేట లున్నవికాఁబట్టియే క్రిందఁబెట్టినఁ బంటలును
 బైనఁబెట్టిన వానలును లేకుండఁబోయినవి. వేసినట్లే వేసిన వెర్రివాడే గల్పి
 నాడట! పోనీ చిన్నవాడవు కదాయని నీ వాడినదాట పాడినదిపాటగా
 జూచుచుండ, నానాటికిఁ దొండముదిరి యూసరవిల్లి యైనట్లు నీవు ధర్మోప
 న్యాసములు జెప్పటయు, మా వంటి పెద్దవా రందఱును నీకుఁ జేరులు
 జోడించి నీ యాజ్ఞలో నుండవలసిన కాలము వచ్చుచున్నది. నాలు గింగ్గీషు
 ముక్కలు చదివినంతనే నా యంతవాఁడు లేడని గర్వించుచుంటి కేమి?
 ఇల్లలికివంతనే పండువగునా? ముందున్నది ముసళ్ళపండుగ. నేను మీ వలె
 నింగ్గీషుముక్కలు జమవకపోయినను మిమ్ము దలఁదన్నినవారితో నేహము
 చేసినవాడనే! ఈ యాస్తయంతయు నా స్వార్జితము. నీవు నా యొద్దికలో
 నుండి నా యాజ్ఞప్రజ్ఞలలో నుండినయెడల నా యాస్తి నీ కిచ్చెదను.
 లేకున్నచో “నుపనయనమునాటి మాటయున్నది సుమతీ”యని రాగిపాత్ర
 శుభ్రముగాఁ దోముకొని వీధులవెంట “నీతారామ పరబ్రహ్మణేఃమః”యని
 బయలుదేరవలసినదే! కాఁబట్టి నీ యుపన్యాసంబులు గట్టపెట్టు! ఇట్ట
 ముందెనా కుక్కినపేనువలె యణఁగి మణఁగి యుండుము? లేదా ఉత్తరక్షణ
 మందే యిల్లువిడచి వెడలిపొమ్ము!

పద్మ—నే నేమి కానిమాట లనలేదే? పరుల కపకార మొనరింపమనలేదే! అక్రమ
 ముగా ధనమార్జించి పాప మొడిగట్టుకొనవద్దని చెప్పటయే పాపమయ్యెనా?
 కొండమీఁదికోతి కావలయునన లేదే! అకౌశంబున సంచరించు సంపూర్ణ
 పూర్ణమా శకాంకబింబమును చెమ్మని దేవురింపలేదే; ఏటికీకోపము! తడిగుడ్డ

అతో నాడుబిడ్డల గొంతుగోయ తలంచుటయే పాపమయ్యెనా? ఏమిదైవ
ఘటన సోదరీమణి?

నీ|| తన్వీశిరోమణి • తల్లిదండ్రులునీకు, శత్రుసంఘమువారు • చపలమతులు
వనితామతల్లిరో • భారతవర్యుండు నీకుండి లేకున్న యట్లున్నవాడు
జలజాక్షి రత్నంబ • సఖులచుట్టాలును, నీ పాపుజేరరు • నిర్దయులయి
శుకకోకిలాలాప • చుట్టముల్పక్కము • ల్తప్పులెంతురుగాని • ముప్పుగడుప
తే|| రకట! తండ్రియేదయమాలి • యర్థమాస, గొనుచు ముదుసలిగుడ్డికిఁకూతునీయ
సతికి గతియేది దిక్కేది • జగతియందు, నకట భారతజాతి కీయధమగతియె.

మియిప్టమువచ్చినట్లాచరింపుడు. నేనిచ్చటయుండి నాసోదరి దుఃఖంబు
జూడజాల, [అని వెడలిపోవును.]

భారతి—జనకా!

ఉ|| పుట్టినదాదిదా మిగులఁ • బోడిమిఁబెంచితి పెద్దజేసి నీ
విట్టులు కూరభావమున • నిష్టముఁ బ్రేమయులేనిచోట నన్
గట్టడిపై కసాయికి మృగంబులఁబోలెను నమ్మజూచితే
నెట్టుల వృద్ధవానరము • నేఁబతిఁగాఁ గ్రహియింతుఁ దెల్పవే.

చ|| నగలును నాణెముల్వలదు • నాకేక నెప్పటిమేటికొన్కలున్
జగమున మేలి వస్తువులఁ • జాలగఁగోర మఱెట్టివానినిన్
నగుమొగమొప్పు జవ్వనముఁనన్ విలసిల్లెడు సుందరాంగునిన్
దగనొనగూర్చి నాకుదము • దధ్యము దీర్పగదయ్య నాయనా.

ఉ|| ఎవ్వరు చెప్పుచున్న వినఁబెట్టి విధంబున బ్రహ్మవ్రాసెనో
యివ్విపరీతమైన విభు • నింపుదలిర్పఁగఁద్రోసిపుస్తఁ గా
కవ్వలఁగీర్తిహానియును • నన్వయహానియుఁగల్గఁగాక నా
కెవ్విధిపెండ్లియే వలనఁదే నిదె దాల్చెద బ్రహ్మచర్యమున్.

చ|| తెలివియుఁ దేటయుంగలిగి • తిన్నని విద్యయు సద్గుణంబులున్
సలలిత రూపరేఖలును • జక్కనిసాహితీ నొప్పుచానకున్
ఖలుడును దుష్టశీలుడును • కాలముదాటిన వృద్ధవానరున్
జలమునఁగట్టఁజూచెదవు • శాస్త్రములొప్పునె మెత్తురేజనుల్.

నీ|| జనకమహారాజా • జానకీదేవిని, శ్రీరామునకుఁగూర్చి • చెలఁగినట్లు
తగభీమసేనుఁడు • దమయంతి నలమహా, ధవునకు నర్పించి • తనరినట్లు
దురపద ధరిత్రీశ్వ • రుండును ద్రోపది, నర్జునునకు నిచ్చి • యలరినట్లు
మునుద్యుమల్సేనుండు • దనయ సావిత్రిని, సత్యవంతునకిచ్చి • సాకినట్లు

తే|| నామనోనాథు నానాథు • నాహృదీశు, విక్రమునకిచ్చి పెండిలి • వేగసేయు
మటులకొదేని దేహంబు • నన్నునంట,దనుచుమదిసమ్మ నిజమయ్యఁయార్చవర్య.

వామ—అమ్మా! ఎంత తెలియని బేలవు. మనభాగ్యభోగ్యంబులు మన హస్తములందున్నవా? ఇపరమేశ్వరుని హస్తంబుల నున్నవా? మన మా సర్వేశ్వరుని హస్తంబులయం దాట బొమ్మలమని యెఱుంగుము.

సీ॥ కోటిక పడగెత్తి • కోమలిఁబెండ్లాడి, గర్భదరిమ్రొడ • ఖలుఁడొకండు
పూటగంజికిలేక • పువ్వుఁబోడిఁబెండ్లాడి, కోటికిఁబడగెత్తు • మేటియొకఁడు
నవమోహనాంగియాఁ • నాతిని బెండ్లాడి, స్వర్గలోకముజేందు • సరసుడొకడు
ముదుసలి యొక్కండు • ముదితనుబెండ్లాడి, సంతానవంతుడై • సౌఖ్యఁపడును
తే॥ ఎవరికేవిధివ్రాసెనో • యెవ్వఁడెఱుంగు, గాకమానను కానున్న • కార్యమెల్ల
దలనువ్రాసినవ్రాతలు • తప్పగలవె, దేవునాజ్ఞలు నిరసింప • దిక్కుగలవె॥

భారతి—జనకా! యెదురాడు చున్నందులకు మన్నింపుడు, దైవాజ్ఞ యవిలంఘనీయంబని పురుషప్రయత్నం బెవ్వడైనను మానవుడు మానునా?

సీ॥ ప్రొద్దు ప్రొద్దున లేచి • పాయ్య రాజగజేసి, యన్న పానంబుల • నమరఁ జేయు
భార్య బిడ్డలయందు • బహుప్రేమఁ జూపుచు, ధనధాన్య సంపద • ల్లండి గూర్చు
దమ్మిడియైనను • ధర్మంబుఁ జేయుచోఁ, దనముల్లె చని నట్లు • తల్ల డిల్లు
లోకాధి నాథుండు • లోకముల్పాలించు, నను మాట మటచితా • నతిశయిల్లు
తే॥ లోకమంతయుఁదనదంచు • లోనఁదలఁచు, బురుషప్రయత్న మెఫలమంచు • బోరుచుండు
నట్టి యెడలను మాయెడ • నదయుడగుచు, నిట్టి విపరీతజ్ఞానంబు • పుట్టనేల.

మా యదృష్టమెట్లున్నదో మేమెఱుంగము, మీ రెఱుంగరు. అట్టి యెడ మమ్ముఁ జేతులారఁదీసుకొని పోయి ముదుసలి గుడ్డి కిచ్చి వివాహమొనరించుట కన్నను మామెడ నొక కొండరాతిని గట్టి నడి సముద్రంబునఁ బడఁద్రోయరాదా? లేకున్నఁ బంచ భక్ష్యపరమాన్నముల నొసంగి పోషించిన నీ దేహంబు నొక నిశితకరవాలంబునఁ గడి కండలు గా ఖండించి యంతరిక్షంబున మెలంగు పక్షిజాతుల కాహారంబుగా నొసఁగఁగూడదా.

సీ॥ గాఢాంధ కారమా • కాననంబునడించి, సింగంబునకు నిమ్ము • సిగ్గుపడను
దావానలంబున • దగ్ధమైచనునట్లు, లొనరింపు మద్దినే • నోర్వఁగలను
ఘోరకాలాహిదే • గురుతరంబగు విష, మొసఁగుము గోరెద • నోర్పుచేత
హిమవన్నగమునుండి • యిలఁగూలునట్లుగాఁ, బడఁద్రోయఁబంపుము • భయముజేందఁ
నడిసంద్రమందున • నట్టిల్లుఁ గట్టించి, యందునుండఁగఁ బంపు • నడలనేను
తే॥ కానియావన లక్ష్మిని • గానివాని, పాలుజేయంగ నోపనే • జాలమేల
నన్ను ముదుసలి కివ్వంగ • నెన్ననేల, చంపివేయంగ రాదొకో • సదయహృదయ

[అని వెడలి పోవును.]

పుల్లం—అయ్యా! నాకుఁ బ్రొద్దుఁబోవుచున్నది. మీ కుటుంబకలహముఁ జూడ నాకు భయమగుచున్నది. నీవేమో దేవురింపఁబట్టి నాలుగు సంచులు నీయొడిలోఁబడు

నని యాలోచించితిని. కాని నీ నిర్భాగ్యపువ్వాత యీ జన్మంబునఁ దొలఁగు నట్లు లేదు. మీ రాదాంతములన్నియు మగిసిన తరువాత నేమన మాలోచించు కొన వచ్చును. ఇప్పుడేమి వ్యవహారము పాసిపోవదు లెమ్ము.

ద్వితీయ రంగము.

[సరస్వతీదేవి, మాధవి పురుషవేషంబులతో ప్రవేశము.]

మాధవి—సరస్వతీ! నీవు కష్ట సముద్రంబు నీది దరిచేరితివి! ఆ ముష్కరతురుష్కుని బారినండి తప్పించుకొంటివి.

చ॥ గడచితి దుఃఖసాగరముఁ • గాంచితి స్వేచ్ఛయు సంతసంబునక
విడువు భయంబు భ్రాంతియును • వేగ మె సౌఖ్యము గాంతుగాకన
నబడతిని నీచు నెచ్చెలిని • భావమునందు స్మరింపుమమ్మ నా
కిడెడు బహుకృతులక్కరుణ • నీవిడి పంపుమి పోయివచ్చెదక.

సర—నెచ్చెలీ! నీమేలు వేయి జన్మంబులకైనను మఱవఁజాలను. ఆ తురుష్కుమంది రంబునఁ బడి మృగ్గుతుండ మాటువేషంబుల సేవకుల కనుబ్రామి, నాకతిన నిర్బంధమును దప్పించి స్వేచ్ఛయొసంగినందులకు నేనీ జన్మంబున నీ యొనర్చిన మేలు మఱవఁగలనా? కాని యిప్పుడే జెడలిపోయెద నని తొందరపడెద వేమి! నాతలిదండ్రుల గ్రామము వచ్చినచోఁ జంద్రున కొక నూలుపో గనునట్లు నాకుఁ దోచినసన్మానం బొసంగిపంపెదను నే నెంత యడిగినను నీ నిజమైన పేరును వంశంబును జెప్పజైతివి గదా! నన్నెట్లు గుర్తించితివి. నా పాలిటి భాగ్యదేవతవలె నన్ను రక్షింప నీ వెట్లు వచ్చితివి! నా చెఱ సంగతి నీ కెట్లు తెలిసెను. ఇది యంతయు నాశ్చర్యంబుగా నున్నది.

మాధవి—తెలుపుటకేమున్నది? యింద్రజాలమా! మహేంద్రజాలమా! కర్ణాకర్ణిగా నొక మహమ్మదీయుఁడు హిందూబాలికారత్నంబును జెఱఁగొనియొనని యెఱిగి, యా మెను రక్షింప సంకల్పించి, యాతని కొలువుఁజేరి, నీ కాతనిపై మఱుఁ గొల్పెదనని నమ్మఁబల్కి, నీకడ బ్రవేశించి నిన్ను రక్షించితి! అంతయుఁ బరమేశ్వరానుగ్రహము!

సరస్వతి—నెచ్చెలీ! నిన్ను జూచిఁప్పటినుండియు నీపైఁ బ్రేమ జనించినది! నానాటి కది శుక్లపక్ష చంద్రునివలె నభివృద్ధిఁజేంచుచున్నది. సఖీ! నీ మన స్సున నేమనుకొందువో గాని నాయృదయంబున నొక వింత తలంపు గలుగు చున్నది.

మాధవి—అదేమో చెప్పుము! హృదయానందకరముగా వినెదను.

సర—ప్రాణసఖీ! చెప్పుటకు సిగ్గుగుచున్నది. నన్ను జెక్కిరించిన జెక్కిరించెదవు గాక! పురుషులెవరును లేరుగానఁ జెప్పుచున్నాను. నీవు నిజముగాఁ బురుషుండ జైనచో నీతోదాంపత్య సుఖ మనుభవింపవలయు నని యున్నది.

మాధవి—(నవ్వుచు) అందుల కభ్యంతరమేమి? అట్లే గావింపవచ్చును? కాని
యా తలతిక్కపరమేశ్వరుడు నన్ను మొగవాడినిగా సృజింపక యాడు
జన్మ మెత్తించె! సఖీ! నీ కేమి మతిపోవుచున్నదా? లేక స్త్రీలు స్త్రీలనే
పెండ్లాడి సుఖింపవలయునని కొత్తసిద్ధాంతము లేమైనను సృష్టింప నెంచి
తివా? చదువుకొన్న దానవు! నీరిసంపదలు కలదానవు! నేను అదృష్టవశం
బున మగవాడనైన నేమి? నావంటి మూర్ఖుని నీవు వివాహ మాడెదవా?
ఐన నీ పిచ్చి ప్రసంగ మేటికి! నేను నా పుట్టింటికి వెళ్ళవలసియున్నది.
జెంటనే నెలవిచ్చి పంపుము.

సరస్వతి—నాయొద్దఁ జెలికత్తె నని పేరుబెట్టుకొని వచ్చినపుడు లేని త్వరితము,
మనము తప్పించుకొని వచ్చినంతనే కల్గిన దేమి! కాకినుండి యూరిబెటవఱకు
వచ్చి, యాలబిడ్డలను జూచుటకుఁ బరుగెత్తుకొని వెళ్ళినట్లున్నది నీ యాత్రము.
నీ కట్టి యాలపిల్లలు గూడా లేరుగదా! నీవు చేసిన యుపకారంబు నాతండ్రి
గారితోఁ జెప్పి నీ కర్హసత్కారంబుఁ గావించెద. మా గ్రామము రమ్మ.

మాధవి—సఖీ! దేశద్రుమ్మరినైతిమి నాకు నీ బహుమతులే! నీ కిష్టమున్న నీయుద్రిక
నిమ్ము. దానిని మనస్సేహ విహ్నముగాఁ జూచుకొనుచుండెద! నీ వివాహంబు
సందర్భంబున నాకుఁ దెలుపుము. నేను వచ్చి యాశీర్వదించెద.

సరస్వతి—(అంగుళీయకం బొసంగుచు) ఈ యంగుళీయకం బద్వితీయంబు! ఇట్టిది
జేతొకటిగానరాదు. భద్రపఱపుము. నా వివాహంబు సంగతి యయోమయ
ముగా చున్నది. నా హృదయేశ్వరుడు మాధవుడు ముష్కరతురుష్కునిచే
ఘాతఁజేయఁబడియె! అతఁ డీ లోకంబున సురక్షితుడై యున్నచో నతనినే
వరించెదను! లేకున్న నాజన్మాంతము బ్రహ్మచర్యం బవలంబింపవలసినదే.

మాధవి—నెచ్చెలీ! నీకుఁ బిచ్చి యభిప్రాయంబులు చాలఁగలవు! అతఁడేమైనను నవ
యావన రూపలావణ్యాధినుఁడా? లేక జయంత వసంత మన్మథ నలకూబరులవలె
దివ్యతేజో రూపసంపన్నుఁడా! ఏనాఁడో నిన్నుఁ బ్రేమించి, నీ చేదృఢీకరింపఁ
బడిన యతనినే నీవు తిరిగి వివాహమాడవలయునను విపరీతాభిప్రాయ
మేమిటికి!

చ॥ కనులకు నింపుసాంపెసఁగు • కంఠ సమానుని జూడఁగల్గినకా
బ్రణయము మీఱ నాతని కరగ్రహణం బొనరించి వానితో
ఘనముగ సర్వసౌఖ్యములు • గాంచఁగఁ గోరెడు కాంత ధన్య కా
దని తలఁతేని దుఃఖములు • దప్పవు నమ్ముమి యంబుజాననా.

నీ॥ చిటుతప్రాయమునాడు • సింగారములుదాల్చి, వలపించియుందువు • వన్నెకానిఁ
జదువుసంధ్యలు జూపి • సన్నతి వేఁగాంచి, ప్రేమపాత్రమజైతి • ప్రియముతోడ
సుగుణగణంబుల • శోభను దిలకించి, వరియించి యుండును • బాలకుండు
తల్లిదండ్రుల సొమ్ము • ధనము సంపదఁగాంచి, నినుబెండ్లి యాడంగఁ నిలచెనేమొ

తే॥ కాని ధనమును ధాన్యము • గదలిపోవఁ గాంచి మది నెంచి గుణమెంచి కష్టమెంచి
తురక కులమున నివసించి • దుఃఖపడిన, కాంత నెవ్వరు గైకొందు? కరుణతోడ.

సరస్వతి—చెలియా! ఆమహానుభావుఁడు సర్వసామాన్యఁడనుకొంటివా? అతని సుగుణ
గణంబు నీ జెలుంగక యట్లనియుందువు! ఆకర్ణింపుము.

చ॥ అతని వహోవిలాసములు • నాతని ధీప్రతిభాప్రభావముల్
అతని సురూపసంపదలు • నాతని సద్గుణజాలవల్లరుల్
అతని తనూప్రకాశమును • నాదరణంబునఁ గాంచి విన్నచో
నతను సమానుఁడంచు నెదఁయందుఁ దలంపరె మానినీమణుల్.

నీ॥ మధుర మై మృదులమా • మాటలు వినినచో, శుకకోకిల రవంబు • వికటమగును
మిసిమించు మైచాయఁజెసఁగాంచుచున్నచో, జనిమిబంగరు మీఁదిఁబ్రాంతివదలు
సుగుణగణంబులు • శుద్ధ చారిత్రంబు, సరిబోల్ప శ్రీరాము • సాటి వచ్చు
నాకారవిభవ మాఁజొకింప నతను విలాసంబు పాత్రమా • హాసమునకు
తే॥ తొల్లిఁటి భవంబులందెట్టి • దోసములను, జేసియుంటినో వెతజెంది • చేతనున్న
ముల్లె పోఁగొట్టుకొంటిని • ముష్కరుండు, పట్టి బాధించె నా ధనఁమెటు వచ్చు
నామనోనాధు నెటుగాంతు • నాదు చెలియ!

ఉ. ఎన్నఁడు నామనోరమణు • నేర్పడఁగాంతు ముదంబుతోడ నే
నెన్నఁడు సౌఖ్యవారినిధి • నింపుదలిర్పఁగ మున్లుదాన సం
కెన్నఁడు ప్రాణనాథుఁడు, మఁదీప్సితముల్ సమకూర్చి మెచ్చు న
న్నెన్నఁడు నంకమందు గదియించెడు నెచ్చెలి పల్కవే కృపక.

మాధవి—సఖీ! ఏమి నీ యారాటము! నీ మోహము గపటమో నిక్కమో యెవ్వ
రెఱుంగుదురు! ఇంత విరహపరవశురాల జైనదానవు అతనితో విద్యాభ్యాసం
బొనరించునప్పుడే వివాహ మాడకపోతివా? సిరిరా మోకొలడ్డువారుందురే!
అపుడు జెదుకఁబోయినతీవె కొలఁదన్ని తొక్కి మట్టింపనేల! ఇపుడా
భగ్నమైన తీగైకై నబుదిక్కులఁ బలవించుచుఁ గ్రుమ్మరనేల! ఇట్లు వియోగ
సాగరంబున మునుఁగ నేల! కాని నీవు నిజముగా వివాహమాడఁ దలంచినచో
నతఁడే యననేల! గంతకుఁదగిన బొంత దొరుకకుండునా? ఈ ప్రపంచంబున
మగవారికి గొడ్డుపోవలేదు? కాన నీ మనసువచ్చినవారి నింకెవరినైనను
వివాహమాడి నుఖ మనుభవింపుము! అడుదానిచేఁ దృణీకరింపఁబడితనని
ప్రాణత్యాగ మొనరించెనేమో? లేకున్న దేశత్యాగియై పోయెనేమో?
లేకున్న నందనిమానికై యరులు సాచిసాచి లభ్యపడినందున విరాగి
యయ్యెనేమో! అటుగాకున్న మాటువేషంబునఁ బ్రచ్ఛన్నంబుగాఁ దిరుగు
చుండెనేమో!

సర—అతఁ డే లోకంబుననున్న నాకు నదేలోకంబు గతియ? ప్రపంచంబున నాత
నికై వెదక జెన్నాడి యాతఁడు నా కంటఁబడియెనా త్నమాపణవేడి యత
నిని వివాహంబుఁ జేసుకొనియెదను.

మాధవి—చెలీ! నీవంటి బేలవాం డీప్రపంచంబున నెవ్వరునుండరు! ఎవ్వరైనను
దురుష్కుల హస్తంబులన్బడిన కన్యను వివాహమాడుదురా! కుక్కముట్టు
కొనినకుండ నెవ్వరైనను గైకొందురా? కక్కినకూటి కెవ్వరైన నాకింతురా!
ఈ యడియాసలేటికి మానుము! నే నతనికిఁ దలదన్నిన సంబంధము విచా
రించెద సమ్మతింపుము.

సరస్వతి—నే నెచటనుండినను నా పాతివ్రత్యధర్మంబున కణుమాత్రమైనను భంగంబు
గలుగలేదె!

సీ॥ ఖలుఁడు రావణునింటఁగఁగడుబాధలందిన, సీతనుగైకొని • చెలఁగలేదె
తననాథుఁ దాబాసి • దమయంతి యడవులఁ, నిడుమలుగుడిచిన నేలలేదె
కొలకొకికునింటఁ • గాలంబుఁగడపినఁ, చంద్రమతీదేవి • సైపలేదె
బలుడు కీచకునిచే • భంగపాటునుబడ్డ, పాంచాలిఁగైకొని • బరఁగలేదె
తే॥ రాముఁడునలుండునుద్రిశంకు, రాజసుతుఁడు, పంచపాండవులనువారు, వారిని చి
నాదు దుఃఖంబు కష్టము • లేదనలను, గాంచి గైకొని బోవఁడే • కాంతుడతివ.

చ॥ నను గనులారఁగాంచి తన • న్యాయముశీలము సద్గుణంబులున్
ఘనముగఁ జూపి నిష్కలుష • గౌరవప్రేమ లాసంగి గైకొనక
మనసున మెత్తు లేదనిన • మాయజగంబున నిల్చుకంటె నే
ననలము సంద్రముంజొటెద • నాయువు బాయుదు నిశ్చయంబుగక,

మాధవి—నిరాశఁజెంది దుష్టకార్యంబు లొనర్చుకుము! “జీవన్మద్రాణి పశ్యతి”యని
పెద్దలందురు, బ్రతికిచెడినవా రుండరు! నడియాసనంబుననున్న నీ కింత
నిరాశ యెందులకు! నీ కౌతనిపై నెంత ప్రేమయున్నదో యంతకు వేయిరె
ట్లధికముగా నీయం దాతనికిఁ ప్రేమయుండనోపు! నీ వాతనికై యన్వే
షించుచున్నట్లు, నీ తలతిక్క యెప్పుడు తిరుగునా, యెప్పుడు వివాహమాడు
దునా యని యాతఁడు నిన్నున్వేషించుచున్నాఁడేమో యెవ్వరెఱుఁగుదురు!
నీ వాతని నన్వేషింపుము! నేనును వెదకెదను! తిరిగి సంవత్సరమునాటికి
నిన్ను గలుసుకొందును, నేను బోయివచ్చెదను! మఱవకుము!

సర—నెచ్చెలీ! నన్ను మఱవకుము! నిను వీడిపోవ నా కాళ్లు రాకున్నవి! నీ ముఖ
చిహ్నంబు జూడ నదేమియోగాని నా మనోహరుని జూచిన ట్లున్నది!

మాధవి—నే నిక్కడ నింకొక నిమిషమున్న నన్ను బెండ్లియాడెదనందువు! నీ పిచ్చి
నీ కానందము! నీ మనోహరుని సందర్శనము నీ కచిరకాలములోఁ గల్గు
గాక! నేను వెళ్లివచ్చెద! (అనుచుఁ బాటిపోవును.)

తృతీయరంగము

[కలక్టరు మాధవరావు, సరోజిని బంగళాయందు మాట్లాడుచుందురు]

సరో—మాధవా! నానాటికి నీయాఫీసుపని కొండలవలె పెరిగిపోవుచున్నదే. నీవెప్పుడు క్లబ్బుకేరావు. టెన్నీసు బాట్మెంటును నాడనేయాడవు. మాయింగ్లీషు క్లబ్బులో నసలడుగుఁ బెట్టనే పెట్టవు! అనేకులు దొరసానులు తమభర్తలతోఁ గలసి కందుక కీడ్లలోను, నాట్యవిహారములలోను విచ్చలవిడి సంచరించుచుండఁగా నేను దిక్కులేనిదానివలె నొంటరిగా వెళ్ళవలసిన దాననేగాని నీవురావుకదా! నేనునిన్ను వివాహమాడి కష్టపరంపరలే గుడుచుచున్నాను గాని యొక్కరోజైనను సుఖమెఱుంగను.

ఉ॥ హైందవ మానినీమణు లహర్నిశలు నొప్పుయి వద్ద మృగ్గున
ట్లందము చందమున్విడిచి • యాదల వేమసుగు ల్ధరింపఁగా
సుందరమైన బొమ్మవలె • జూడఁదలంచిన వాడవేమొ నా
డెందము సేవజేయదు వడిక ననుబానిసగాఁదలంచిలే
నెందులకైన నేగదను • హింస సహింపఁగఁజాల మాధవా.

మాధ—ప్రాణప్రియా! ఇటుల నన్ను దూషించెదవేల! నేనెచటకు వెళ్ళకున్నను, నిన్ను వెళ్ళవలదని నిర్బంధించుటలేదే! నీకు మహారాజ్ఞీ భోగంబులన్నియు సమకూర్చినను నాకింకను జీవాట్లు తప్పవా? నీకేమి తక్కువ! మోటార్లలోఁ దిరుగవద్దంటినా? క్లబ్బులకు వెళ్ళవద్దంటినా? మాయింగ్లీషు యువకులతోను స్త్రీలతోను గలసిమెలసి తిరుగవద్దంటినా! బాట్మెంటును, టెన్నీసు నాడవద్దంటినా? వేసవికాలములయందు శీతల నీలగిరి మందమలయానిలంబులందు విహరింపవలదంటినా? ట్టెనునకొక యలంకారము జేసుకొని పూటకొక డ్రెస్సు ధరింపవలదంటినా? నావలన దోషమేమి దూషించుటకు!

ఉ॥ మోటరుబండి నిచ్చితి నమూల్యముగా ధనరాశిఁ గూర్చితీ
నీటగు సౌధ మిచ్చితిని • నీదగుసౌఖ్యముఁ బెంపొనర్చితీ
వేటల నాటపాటలను • వే ముదమందఁగఁ గూర్చుచుంటి నో
పాటలగంధి నన్నిటులు • భాష్యమె దూర నకారణంబుగన్.

ఉ॥ వింతలు చూడవల్దనను • వేడుకల న్విడుమంచువేడ నే
నుంతయు రోషభీషణపు • నుద్దులుబల్కుచు కంటగింపనే
నింతిరొ క్లబ్బుకు న్వేడలనీయ నటంచని యాజ్ఞ వెట్టలే
దింతగ నాగ్రహగ్నినను • నిట్లు దహింపఁగ నేల జెప్పవే

ఉ॥ కందుకకీడ్లవల్దనను • కాంతలతో విహరింప వల్దనన్
సుందర మందిరావళుల • జోద్యముగా నివసింపవల్దనన్
విందులు బాల్కు డాన్సులును • వేడుకల న్లనఁబోవ వల్దనన్

నుందరబృందమునలసి • సొక్కుచు పైరుకు నేగవల్దనన్
ఇందునిభాస్య నాయెడల • నేటికిఁగోప మనుగ్రహింపవే.

సరో—కలక్టరుగారు లెక్కెర్చిచ్చుచున్నారే! నేను నిన్ను వివాహమాడినది యీస్వల్ప సౌఖ్యంబులకేనా! నీవునాతో నొక్కనాఁడు మాకల్లుబ్బలో నాటపాటలకుఁ గ్రీడావిహారంబులకు వచ్చితివా? నాన్నేహితులతోనున్నేహితురాండ్రతోను గలసిమెలసి విహరించుటకు నీవొక్కసారియైనను వచ్చితివా? అదియటులుండఁ బరపురుషులతో మాట్లాడఁగూడదు, పురుషులతో నాటపాటలలోఁ దిరుగఁ గూడదని యాజ్ఞలయ్యె. ఇట్టి యాజ్ఞలు పరిపాలించుటకు నేను Hindu child wife ననుకొంటివి గాఁబోలు! నీయాజ్ఞలు నాకుఁ బనికిరావు. నేను చేసినట్లు చూచి సహింపవలెను. లేకున్న నేమిజరుగునో తెలియునా? హిందూసంసార మనుకొంటివిగాఁబోలు! పాప మెంత జెరిగివాడవు.

ఉ॥ ఇంతులుతక్కుబొమ్మలు రఁహిం దనరాఁడె. యాటవస్తువుల్
వింతగు సంతతి నృడయ • వీలగు యంత్రము లాత్మమోహమున్
శాంతి వహింపఁజేయఁదగు • చక్కని చుక్కలటంచు వారలన్
సొంత గృహంబునందునిచి • సుక్కఁగఁజేయఁ దలంతు వక్కటా.

చ॥ కనులును గాళ్లునుంగలవు • కాంచఁగలారలు రమ్యవస్తువుల్
వినఁగలవారు వీనులకు • విందగు నృత్యము లాటపాటలున్
తినఁగలవారు దివ్యులచి • తేనెలసోనలు పాయసాన్నముల్
కనికరమింత లేక కడుఁగప్పముఁ బెట్టఁగ నేల కాంతలన్.

ఉ॥ కొట్టినఁగొట్ట నేర రిటు • కొట్టఁగ నేటికి గోమాలంగులన్
దిట్టినఁ దిట్ట నేర రిటు • తిట్టఁగ నేటికి నుందరాంగులన్
బుట్టినయింటికి న్యశముఁ • బుణ్యము మెట్టినయట్టి యింటికిన్
గట్టఁగ గూర్చుచుండుమగు • కాంతల నేపఁగ న్యాయమార్గమే.

నీ॥ పతియైదైవంబని • పాదంబు లొత్తంగ, భారతవర్షంపు • వనితగాను
ప్రాణనాథుఁడె భువిఁపరమదైవంబని, యడుగడ్గునకు మడ్గు • లిడఁగఁబోను
భర్తలొకము వీడ • వహ్నిలోపలఁ జొచ్చి, సతి ధర్మమును నిల్పుమతియు లేదు
గృహలక్ష్మీయని గొప్ప • కీర్తి పొందఁగఁ గోరి, యింటిలోఁ బడి వ్రంగఁగిచ్చలేదు

తే॥ కాలుచేతులు బంధించి • కష్టబెట్టు, నోయనొవ్వంగఁ దిట్లచే • నొవ్వఁజేయు
బడితె విరుగంగ దేహంబుఁ • బట్టికొట్టు, భరత భామిని ధర్మంబు • బట్టువడదు.

మాధ—మనోనాయకీ! భారత స్త్రీధర్మంబు పాశ్చాత్య స్త్రీలకుఁ బట్టువడదని నాకుఁ
దెలియును. ఆకారణంబుననే నీ వాడినది యాటయుఁ బాడినదిపాటయునగు
చున్నది. అందుననే నీ స్వాతంత్ర్యంబు నరికట్టుటకు లేశమైనను బ్రయత్నింప
కుండుట! పాశ్చాత్య నాగరికతా వ్యామోహంబునఁ జిక్కిన యబలారత్నం

బును భారతఖండసంప్రదాయ తత్పరురాలనుగాఁ జేయుట నాకుఁగాదుగదా
యా చతుర్ముఖ బ్రహ్మకైవస సాధ్యముకాదు! ఎవరు చేసుకొనిన ప్రార్థనము
వారనుభవింపవలెనుగాని ప్రాకృతము సిద్ధాంతములను దూరిన లాభముండునే.

సహో—తిరిగి మీతలతిక్క ఫిలాసఫీ (వేదాంత సిద్ధాంతము) లోనికి దింపకుండు!
ఈ దినంబున మనపోలీసునూపరింటెండెంటుగారును, పెద్దకలకరుగారునుమన
యింటికి విందుకై దయచేసెదరు! మీరొక మూలను ముక్కుమూసుకొని
కూర్చుండి మీ కచ్చేరిపనులలో మునిగిపోవక మన మిద్దరము వారినాదరింప
వలె! అటు తరువాత నందఱము బోటుపైరునకు జెల్లుటకేర్పాటు చేసినాము!
మీ యిష్టముండినరావచ్చును. లేకున్న యిల్లు కనిపెట్టుకొని యుండవచ్చును.
నేను వారితో జెల్లక తప్పను.

మాధ—మహాప్రసాదము! నాకు కచ్చేరి పనియున్నది! నేనురాను. నీవు జెల్లుటకు
నాయభ్యంతరము లేదు. నాయభ్యంతరమున్నను నీకు లక్ష్యములేదను సంగతి
నాకుఁ దెలియును. నీ యిష్టము వచ్చిన ట్లొనరింపుము.

చ తు ర్థ ర ం గ ము

[ప్రవేశము అననూయ, అచ్యుతరావు, తండ్రి జనార్దనరావు, నుప్రభ, రుక్మిణి]

నుప్రభ—అచ్యుతా! నీభార్యయమాంగల్యపు బ్రతుకు చూడలేకున్నాము! మడిమైల
లేదు. ఆచారము శుభ్రత కంచుకొగడాలతో జెదకినను గనుపింపవు. ప్రతి
దానికి నడ్డదిడ్డముగ వితండవాదము, ఎక్కడ దాపురించినదో.

జనార్ద—పైకిచూచినఁ జలిచీమవలె నేమియుఁ దెలియనట్లుండునుగాని కొంపలుదీయు
నాలోచనలెక్కువ. ఎట్టి దుర్ముహూర్తంబున మనయింటఁ బాదముఁబెట్టినదో
నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణముతోఁ గళకళలాడు కొంప నిప్పచ్చగమై
పోయినది.

అననూయ—నిష్కారణముగా నన్నాడిపోసుకొనిన నేమిలాభము! ఎవరు చేసుకొనిన
ఫలము వారనుభవించెదరు. కట్నములని పేరుఁబెట్టి మాపుట్టింటివారి యైశ్వ
ర్యమెల్ల దోచికొని తెచ్చిన పాపపుసొమ్ము శాశ్వతముగ నుండునా? అట్టి
పాపఫలంబు కట్టిపడుపకుండునా? చేతులారనాటిన పాపవిషబీజంబులు మహా
వృక్షములై ఫలంబులు ఫలింపవా.

రుక్మిణి—కట్నంబులు మాయొక్కరి యొడిలోనే పడలేదు! మగపిల్లలమీఁదఁ
బుచ్చుకొన్న కట్నము తిరిగి యసలుఫాయదాలతో నల్లుండ్రకు ముట్టజెప్పుట
లేదా.

అననూయ—అవును పాపము! నాభర్త నమ్మి సంపాదించిన రెండువేలలో నీభర్తకు నూటపదార్లొచ్చి చాక బేరముగా కొన్నారు! తక్కిన 1900 రూపాయలున్న యేగంగలోపోసికో! ఆడుబిడ్డల సంబరము లేనిదే యెవరికి ముట్టజెప్పుదురు.

సుప్రభ—రుక్మిణీ! నీవూరుకోవే! ఆమాచకమ్మతోనీకు వాదమేమిటి. అదినోరు తెరచినది దిరిగి గాడిదకూసినదిగాని యావాగుడున కంతుబొంతుండదు. కడుపున నొక నలునైనను ఫలింపకున్నను, దానిగర్వము చూచినది బట్టపగ్గములైనను జాలవు, పోనీ డబ్బుదెచ్చి పడవేయునని యూరకొందమాయన్నచో నా నోములును నోచుకొనలేదు! పైగా మనలను బెట్టి పోషించుచున్నట్లు మాటలు, ఇంతకు నాకొడుకు దరిద్రపుఁ గొట్టు పెద్దమ్మ గనుక, వానిని జచ్చుపీనుఁగువలె నొకమూల పడవేసి, బ్రహ్మరాక్షసివలె మనమీదఁబడి విరుచుకొని తినుటకు సిద్ధమైనది. ఇంతకును నాకొడుకునకే మానాభిమానములున్నట్లైన నీపాటి కీ బ్రహ్మరాక్షసి నేనూతిలోనో నేగోతిలోనో. పూడ్చిపెట్టి తిరిగి 5000 కట్నముతో రంభవంటి భూలోకాప్పరసను దీసుకొనివచ్చి పెండ్లిజేసి యుందును. అచచ్చుపెద్దమ్మ వినఁడు. ఈబ్రహ్మరాక్షసి మనలను వదలను.

అచ్యుతు—అమ్మా! నీకోడలుచేసిన తప్పేమిటే! తప్పుజేసిన శిక్షింపుమన వచ్చును గాని, నిరపరాధిని యైన గంగిగోవు నెట్లు పులివాతఁ బడఁద్రోయుదును.

సుప్రభ—ఓరి భ్రష్టాగ్రేసరచక్రవర్తి! నీభార్య గంగిగోవా? అచవిటికొళ్ళ పెద్దమ్మ తప్పెంఱుంగదా? నిను గన్నతల్లి కూరమైన బెబ్బలియా! ఏమిచేసెనని యడుగుచున్నావా? నీగు లేక! చెప్పెదవినుము.

నీ॥ పొద్దుపొద్దునలేచి • భూషణాదులుదాల్చి, సానివేషముదిద్ది • చక్కనిలచు
నహరహంబులనెల్ల • హద్దుపద్దునులేక, చదువుసంధ్యలతోడ • సాగుచుండు
క్షణమున కొకకోక • గంటకు నొకవేషమునుదాల్చి యూరెల్ల • ముదితదిరుగుఁ
గూనరాగంబులు • గోకిలాలాపము, ల్బలుకుచుఁ బనిపాట • భంగపటచు
భాగవతంబును • భారతంబునుబట్టి, దినమెల్లఁ జదువంచు • దేవులాడుఁ
తే॥ బగలు రాత్రియులేకయే భర్తతోడ, సరససల్లాపములమున్గి • సరసనిలుచు
సిగ్గుబిడియంబునెఱుంగడు • యెగ్గులేదు, సానియగుగాని సంసారి • చానగాదు.

అచ్యుతు—తల్లీ! నీకుఁ గోపమువచ్చినది జెప్పలేనుగాని నీవు చెప్పినవన్నియు దోషములా! భాగవత భారతంబులు జదువుటయు, భాగవత్సంకీర్తనంబుఁ జేయుటయు దోషమైనచో, భారతనారీమణులకుఁ జేయఁదగిన ధర్మమేది?

రుక్మి—నీ కోడలు వీనికి మందుఁబెట్టినదే! ఎప్పుడైనను నీ మాటకు వీడదురాదేనా? ఇప్పుడు చూచితిరా పెండ్లాముమీద నీగవాలినది గత్తిదూసుకొని మనపై కెటుల వచ్చుచున్నాడో!

నుప్రభ—అబ్బాయీ! ఆ మహాసాధ్వీమణి చేయుపనులలో నావగింజలో నరభాగ మైనను జెప్పితినా!

సీ॥ గృహకృత్యములయందుఁ • గేలమోడ్చిననైనఁ, బూచికపుల్లను • ముట్టఁబోదు
వలికి భాషింపంగఁ • బరమశత్రువుబోలెఁ, చిరుబుస్సుమటంచుఁ • జీదరించు
నత్తమామలటన్న • నాడబిడ్డలటన్న, నగ్నిహోత్రజ్వాల • ననుకరించు
బంధువర్గంబును • వలయువారినిజూచి, చీటికి మాటికిఁ • జెందుచుండు

తే॥ దెవమెఱుంగదు పెద్దల • తలఁపఁబోదు, పిలచిననురాదు కోపించుఁ • బ్రేమలేదు
ప్రాణనాథుని మనీబూసిఁభంగపరచెఁ, గాంతగాదుర యిదిపెద్ద • వంతగాని.

రుక్మిణీ—అచ్యుత! నా మనవి నాలకింపుము,

సీ॥ పూచికపుల్లెన • ముట్టనేరదుగాని, కాఫిత్రాగును పెద్దకడివడైన
నూతినీళ్ళనుదోడ • నొప్పిఁజెందునుగాని, ఫలహారములచేయఁ • జడలఁబోదు
వంటసేయఁగరోసి • వగపుఁజెందునుగాని. కడివెడన్న మున్నెనఁ • గుడువఁగలదు
వడ్లుదంపఁగలేదు • బట్టలనుతుకను, వేశ్యవేషమువేసి • వీధిదిరుగుఁ

తే॥ బలుక గచ్చలపొదవోలె • గలగలాడు,దిట్టదిగఁ బాటవోయును • దిట్టయగుచుఁ
ప్రాణనాయకియంచును • బ్రమపెదేమొ,నారి యిదికొదువిను మహామారిగాని.

అచ్యుత—అమ్మా! మీ పూర్వకాలపుటాలోచన లిప్పటికాలమువారి కుండవు?
దేశకాల పాత్రాదులనుఁజెట్టి యాచారవ్యవహారంబులును, వేషభాషాలంకారంబులును మాఱుచుండును! వానినెల్ల యాక్షేపించుట మంచిదా! తిట్టిదిగ
బాటబోయుట భావ్యమా! మీ కాలమునాఁడు పరికినీలు జాకెట్లు ప్రక్క
పాపిటలు, ఘేసుపొడర్లు, సబ్బులు నెంబు లెఱుంగరు! ఆ కౌరణంబున
నిప్పటివారి నవి యుపయోగింపఁగూడ దన వచ్చునా! పూర్వము సానులు
దప్ప సంసారులు సంగీతసాహిత్యంబులు నేర్వరైరి! ఇప్పటికాలంబున స్త్రీల
కాహారం బెంత యావశ్యకమో సంగీతసాహిత్యంబులంత యావశ్యకంబయ్యె!
వీడియో గౌరవజీవనంబుఁ జేయుచున్నపుడు కోడలును గొంత సుఖపెట్టఁ
గూడదా! దీని కింతరాధ్యాంతము గావలెనా?

నుప్రభ—ఓరి చచ్చుపెద్దమ్మా! పెళ్ళామును వెనుకవేసుకొని మమ్ముమందలింపవచ్చి
తివా? సంసారిగాక సానివలె తయారైన దానితో సంసారమొనర్ప నీ కెట్లు
సిగ్గు లేదురా? నీ తెలివితేటలన్నియు మందుఁజెట్టి చలిపిజేసినది కాబోలు!
నీ తెలివి మావంటి మూలనున్న ముసలమ్మల మీఁద నుపయోగింపవలెనుగాని,
సింగంబును జూచిన భయంబు లేడి పిల్లవలె దానియొద్దఁ గుక్కిన పేనువలెఁ
బడియుండువు! మా చిన్నతనంబున మేముపడ్డ కష్టంబు లిప్పటికిని మఱపునకు
రావు! రాత్రింబవళ్ళు వంటయింటిలోనే పాదుకొని పోయెడిదానను. లంకంత
యిల్లంతయు నేనే చిమ్మి కడిగి యద్దమువలె నుంచెడిదానను, మైలుదూరము
నుండి యలోలత్తుణాయని యెద్దడిసీరు భుజములుఁగాయలుఁగాయ మోసికొని

వచ్చెడిదానను! రాత్రి పండ్రెండుగంటలు పగలు రెండు జాములైనను
 పిండముఁ దినుటకు వీలుకల్గెడిదికాదు! చచ్చి యేలోకంబునకుఁ బోయినదో నా
 యత్త నన్ను వేడి మంగలములోఁ బడవేసి మాడ్చినది. 10, 15 సంవత్సర
 ములు సంసారంబు మంటఁబెట్టినను బగలు మినాయనతో మాట్లాడు స్వాతంత్ర్యముండెడిదిగాదు. నాయత్తయు మామయు నకౌరణంబుగఁ బ్రతినిత్య
 మును నన్ను బడితెపూజఁ జేయుచుండెడివారు. తిట్లకు శాపములకును విధివిరామ
 ముండెడిది కాదు! ఇప్పు డట్టి భూలోక నరకంబేమియు నీ పెద్దమ్మ యనుభ
 వించుట లేదే! మేము నీరాణిగారిని లోకటిలోజేసి గంపుచుండుటలేదే! దేవు
 నివలె నీవామె నంగరంగజైభవంబులతోడఁ బూజింపవద్దన లేదే! మీరు
 భార్యభర్తలు సిగ్గెగ్గులు లేక గదిలోఁ గూర్చుండి యహోరాత్రంబులు గుస
 గుసలాడుచుండ వలదనలేదే! పగల స్తమానమువఱకును రాత్రి రెండు యామం
 బులవఱకును నీ దేవిని వంటయింటిలోఁ బాదుకొనిపొమ్మని యాజ్ఞఁ బెట్టలేదే!
 అత్తమామలకును నాడుబిడ్డలకును జాకిరి చేయుమని పోరుసల్పుచుండలేదే!
 సాని యలంకారంబులు మానుమంటిమి! బోగముదానివలె నస్తమానము
 వఱకు నృత్యగీతకౌవ్యపఠనంబులతోఁ గాలంబుఁగడపవద్దంటిమి! శ్మశానంబు
 వలె మొగంబునుంచుకొనక నొసట నలంకారంబుగా బొట్టుపెట్టుమంటిమి!
 ప్రక్కపాపిటలు, గూడకట్టులు, పరికిణీలు జాకెట్లు ధరింపఁగూడదంటిమి!
 రవిలకు మెడయుఁ జేతులు లేకుండను, కక్ష యుగ్మంబు గనఁబడునట్లును
 ధరింపక సంసారి యలంకారంబులు జేసికొనుమంటిమి. ఎల్లప్పుడుఁ దలవాకిట
 సంచరింపుచు నూరివారల్లరితో నవ్వులు, కేళింతలు, వేళాకోళంబు లాడుచుండక
 యింటిలో నుండు మంటిమి. ఎల్లప్పుడు క్లబ్బులు, సినిమాలు, నాటకంబులు,
 పాటకచ్చేగులు, కౌస్సరెన్సులు జూచుటకుఁబోయి సొమ్ముఁదగులవేయ వల
 దంటిమి! దీనికే యింత మండిపడి మమ్ముల గర్భశత్రువులుగాఁ జూడవలెనా!
 దీనికే పండువంటి కౌపురంబునకుఁ జిచ్చుబెట్టవలెనా? నీవాగయ్యాళిగంపను
 విడువకున్న నేను గంగపాలయ్యెద! నీవాకలియుగబ్రహ్మరాక్షసి నింటిలో
 నుండి తరిమివేయకున్న నేనీ యింటికి నిప్పంటించి యందులోబడి దగ్ధమయ్యె
 దను. ఈ గృహంబున నా మాచకమ్మ విస్తరివేసుకొని యన్నముఁ దినినచో
 నేనా లోజున హరివాసరంబుండి పస్తుబడి చచ్చెదను. నీవు నామాట విని
 యాదయ్యంబును వెడలఁగొట్టినచో పదివేలు కట్నంబుతో నొక ద్రిలోక
 గుందరిని దీసికొని వచ్చి పెండ్లిచేయుదును. లేదంటివా నేనిదుగో యీక్షణం
 బుననే యురిఁబెట్టుకొని చచ్చి దయ్యమై దానిని బట్టి చంపెదను. [అని పైట
 చెంగుతో నురిపెట్టుకొనుచుండ నచ్యుతుఁడామెను వారించును.]

అననూయ—అత్తగారూ! నన్ను త్నమింపుఁడు. నేఁజేసినవన్నియు మీకుఁ దప్పులుగా నే
 లోఁచుచున్నవి.

చ॥ చదువును నేర్వఁగాఁదగదు • సాహితీ శాస్త్రవిచార మొప్పు దే
సదమల శీలవర్తనము • సాగదు కూడవు సత్కథావళుల్
మది హరికీర్తనల్బడవు • మంచిదికొదు బుధానురాగ మిం
కిది తగు నిద్ది కూడదని • యింగితము లైలపంగరాదొకో.

చ॥ పలుకుట లేదు కిల్బిషము • పాపము నేయుటెఱుంగరాదు నా
చెలులను బంధులన్నిడిచి • చేయుచునుంటి సమస్తసేవల
ఫలితము గానరాదు పం • బాములు జెట్టుచునుండి రక్కటా
కలుషితు లిట్టి వారలను • కాదని చెప్పెడువారు లేరొకో.

సుప్రభ—ఛీ! ఊరక వాక్కాయజాడ్యము వచ్చినట్లు వాగకు. నోటిమీఁద వాత
వేయించెదను. నీవు మడిగట్టుకున్నావు! మేము కలుషితులమా! ఓచవట
పెద్దమ్మా! నీవు దీనిని నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొనుట చేతనే దీనికింత ముట్టెపొగరు
బలిసినది. దీనిని మానవతీకారోభూషణముగా నెంచుచున్నావు గాఁబోలు.

నీ॥ చదువు సంధ్యలు నేర్చు • సదమలాంగియటన్న, నిట కొ. డ్రకునుజాబు • జేగవ్రాయు
సంగీతసాహిత్య • చతురురాలని యన్న, పగలు రాత్రియులేక • పాడుచుండు
సౌందర్యఖనియన్న • సాని బృందముబోలె, బ్రొద్దెల్ల వేషము • లిద్దుచుండుఁ
బని పాటలను నేర్చు • పద్మాక్షియని యన్న, బొరుగిండ్లకును జేరి • పోరొనర్చు

లే॥ నకట వికటఘటలుకుల • నతిశయిల్లు, నత్తమామల యాజ్ఞ న • నాదరించుఁ
బ్రాణనాథుని పాలిఁటి • పగతురాలు, నారియిది కొను విను మహా • మారిగాని.

నీ॥ పుష్పగుచ్ఛంబుచే • బూఁబోఁణి నిటులన్న, జీవుగుకట్టచే • వీపుదులుపు
సరసస్థలాపముల్ • సలుపుచో గయ్యాళి, గంపయై విరసంపుఁ • గలహమాడు
నత్తమామల మీఁద • నాడుబిడ్డల మీదఁ నేరముల్కల్పించి • దూరదిట్టుఁ
గల్గ బొల్లులు పల్కి • కలవి లేసివి చెప్పి, పొణేశు బుట్టఁగో • బదిలఁబఱచు
మందు మ్రాకులు బెట్టి • మనసు పాడొనరించి, ధర్తను దనచేతి • ప్రతిమఁజేయుఁ

లే॥ చిన్న పెద్దల బంధుల • వేధబెట్టు, దల్లిదండ్రుల పాల్గేయు • ధనమునెల్ల
నత్తమామల బాధించి • యడలఁజేయు, నారియిదిగాదు విను మహా • మారిగాని.

అచ్యుత—తల్లీ! యిదేటి యభూతకల్పనము! ఏమియన్యాయము! ఇట్టి మృషావాక్యం
బులు లోకము మెచ్చునా? నీవు నీ పుట్టింటినుండి యత్తింటి కెట్లువచ్చితివో
నీ కోడలట్లు రాలేదా! నీ యధికార మెట్టిప్పటివఱకుఁ జెల్లెనో యట్లామె
యధికారంబుఁ జెల్లించుకొనుటకుఁ బ్రయత్న మొనర్చుటయుఁ దప్పగునా!
సాధ్యమైనంతవఱకు నీ యాజ్ఞ జవదాటక మీకు సర్వోపచారంబులఁ జేయు
చున్న సాధ్వీరత్నంబు నింటనుండి జెడలఁగొట్టుట కేల యత్నించెదవు! ఈ
గృహకల్లోలంబు వారింపుము. అసనూయా! మావారి పలుకులు వినుచుంటివి
గదా! నీ సమాధానమేమి!

అన—నాధా! చెప్పట కేమున్నది.

నీ॥ ధవళవస్త్రముఁగట్టఁ • దప్పుగాఁగనిపించె, స్నానమాడుటయు నోషమననయ్యె
భర్తతోఁబలుకొడఁ • బరమపాపంబయ్యె, జేసిన సేవయే • చెట్టయయ్యె
నత్తమామలసేవ • యపరాధమేయయ్యె, నాడుబిడ్డలసేవ • లఘుమలయ్యె
దులసిదేవతపూజ • యలఘుపాతకమయ్యె, భారతపతనంబు • ఘోరమయ్యె
లే॥ దేవపూజయె దురితమై • తేలుచుండె, భర్తసేవయ పాపమై • పరగుచుండె
బరమసాధ్వీస్వభావమే • దురితమయ్యె, నెట్లు గడుపుమ కాలంబు • నేదిదిక్కు.

ఉ॥ పొత్తముఁ బట్టగాఁ దగదు • పువ్వుశిరంబునఁ దాల్చరాదు నో
రెత్తుచు మాధురీమహిమ • లింపువహింపఁ బాడరాదు నా
బిత్తరిచూపులన్ మగని • బీతి నొయారము జూడరాదు నే
నిత్రటి ఘోరబాధల నికెట్లు సహింపుమ ప్రిణనాయకా.

ఉ॥ స్నానము సేయగాఁ దగదు • చక్కని పుష్పమలంకరింపఁగా
మానవలెన్ ను భూషణము • మంచిదుకూలముఁ గట్టఁగూడ దే
మానవతీమణి న్గలసి • మాన్యలన్నహము సేయరాదు ఈ
దీనదశస్థిరించి యెటు • తెప్పరిలంగలదానఁ జెప్పమా.

చ॥ పవలను రాత్రి యు నొచ్చయిని • ట్టుకకూర్చొని యేడ్వఁగావలెన్
దివమున నొక్కమారయినఁ • దీయని పల్కులనాథ యాడ జే
యెవరును దిక్కులేరికను • నెట్లుతరించెద మోహతాపముల్
భువిసతిరిత్తు మెల్లడను • భూరివిపదశవార్ధిగుంక బాం
ధవులును దల్లిదండ్రులును • దాలిమిబ్రోవఁగఁజాల రక్కటా.

అచ్యు—సతీమణీ! నీ సమాధాన మటుంచుము. నా మాతృదేవతను బ్రసన్నురాలిని
గావించుకొనుము.

అననూయ—అత్తగారూ! నేనుజేసిన తప్పిదంబులన్నియు త్నమించినన్న నాభర్తకు
దూరముగాఁ జేయవలదని ప్రార్థించుచున్నాను త్నమింపుము.

[అని మౌక్తికఁగా సుప్రభ యామెను గాలితోఁ దన్నును.]

సుప్రభ—

ఉ॥ ఛీ కుటిలాత్మ నీ మొగము • సిగ్గుకనుంగొనఁ పాపమొల్కెడిన్
నాకును నీకు బాంధవము • నాటనె దీరెను నే నిక తనే
వీకను నీవు కోడలిజె • ప్రేమలు ముద్దులుదీరె నెన్నఁడో
నీ కుల గౌరవంబులును • నీ దురితంబులు జెప్పశక్యమే
చీకును చింతఁబాసి వడిఁజేరుము పుట్టినయింటి కిప్పుడే.

ఛీ! ఛీ! పికాచీ! యీ గృహంబువదలి పొమ్ము. నీ వీ గృహంబు వద
లినచో నా కుమారుని బట్టినదయ్యము వదలిపోవును. ఎట్టి పాపిష్టికాలంబున

నీవు మా యింట నీ పాదంబుఁ బెట్టితివో యప్పటినుండియే మా కష్టకష్టంబులును బ్రాప్తిం చెను. నీ వింటనుండి జెడలనిచో నీ యన్నంబున విషంబుఁ గల్పెదను. నిద్రఁబోవుచుండఁగా నిన్నుఁ దీసుకొనిపోయి నట్టేటిలోఁ బడఁ ద్రోయుదును. లేదా గరిటఁగాల్చి వాతలు బెట్టెదను. లేదేని గత్తిపీటతో గొంతుఁగోసెదను. అదియు సాగనిచోఁ జాంతాడుతో నురిఁదీయించెదను. నాపంతము నెగ్గి నిన్ను యమపురికంపనిచో నీ ప్రాణంబుల కుసూరు మనుచు నేనే యేనుయ్యో గొయ్యో చూచుకొని యందుఁబడి ప్రాణంబులు బాసెదను. ఏమిరా! ఆచ్యుతా! చచ్చుపెద్దమ్మా! మాట్లాడవేమిరా! నీ భాగ్యను జావఁగొట్టి చెవులు మూసి యిల్లు జెడలఁగొట్టెదవా? లేక నన్నే గంగలోనైన దిగమనెదవా? నీకుఁ బెళ్లాము పటిక బెల్లమువలె నున్నది గాఁబోలు. నాను శనైశ్చర దేవతవలె నున్నది. దానినిజంపి నన్ను జంపుకొనుమనెదవా? లేక నీవే దానిని గుక్కను గొట్టినట్లు చావఁగొట్టి చెవులు మూసి యింటినుండి తరిమివేయుదువా? నీకుఁ బెండ్లాము దొంగకదని బెంగపెట్టు కొనకు. రేపీపాటికి బంగారు బొమ్మవంటి చక్కని చుక్కను వేయివరహాలు కట్నుముతోఁ గూడ దెచ్చి వివాహమొనరింతును.

అచ్యు—

సీ॥ పతియాజ్ఞ మీఱని • పరమసాధ్వీమణి, సురుచిరగుణశీల • సుందరాంగి
సదమల చారిత్రి • సతి ధర్మశాలిని, సకల కళాభ్యాస • సాధుశీల
శుకకోకి లాలాప • శోణి తాధరబింబ, మొలక నవ్వలరాణి • మోహనాంగి
సుమకోమలాంగియు • సుందర వదనార, విందసంశోభిత • విమల చరిత
లే॥ చాదుపావన గృహలక్ష్మీ • నాతిమిన్న, పున్నెముల పంట పూజలఁపుణ్యఫలము
పూర్వజన్మలతపముల • పూజ్యఫలము, విడిచి మనఁజాల పరమేశ • విశ్వనాథ.

(అని దుఃఖింపుచు మూర్ఛిల్లును).

అననూయ—అత్తా! నీవేచిరకాలంబు వర్ధిల్లి యీయింట నుట్టిగట్టుకొని వ్రేలాడుము. నేనే యరణ్యంబుల బెట్టిపోయెదను. నాతప్పులుక్షమించి మన్నింపుము.

చ॥ సతిసుతబాంధవు ల్హితులు • సయ్యన వచ్చుచుఁ బోవుచుండఁగా
క్షీతి మనకెప్పు శాశ్వతము • తేమసుఖంబులు పొందవచ్చు నం
చలి మమకారమందుఁబడి • యట్టి విమోహమునందుఁ గూలుచున్
హితమగు దైవమున్మఱచు • హేయపు బుద్ధిని మాను టొప్పుగున్.

ప్రాణనాథా! నే నెచటికైన నేగెదను. మీ తల్లిగారి కోపము శాంతిఁ బొందిన జనుకఁ బ్రాప్తమున్నచో మీ పదపద్మసేవ నాకు అభ్యమగుఁగాక! లేకున్న నీ జన్మమున కిదియే తుదిమొక్కు గైకొనుఁడు.

(నమస్కరించి ముందుకు నడుచుచు.)

సీ॥ తెల్లవారఁగ వంట ♦ యిల్లును జేరుచు, సాంధ్యకాలముదాఁక ♦ సర్వవలయు
వినుగు విశ్రాంతియు ♦ విధి విరామములేక, యింటి చాకిరి జేయు ♦ చేడ్వవలయుఁ
బగలురాత్రియులేక ♦ వగయువాఁచయులేక, పడగాపుపొయియొద్దఁ ♦ బడఁగవలయు
కాపంబులను దిట్లు ♦ జల్లఁగా సహించి, దీశవలంచును ♦ దెలియవలయుఁ
తే॥ జెప్పదెచ్చ ప్రసాదంబు ♦ లొప్పవలయు, దేహశుద్ధికే దలయొగ్గి ♦ తీరవలయు
భూతలంబున నరకంబు ♦ వోలెనుండె, నత్తవారిల్లు యమలోక ♦ మక్కటకట.

సీ॥ యైరామచరితంబుఁ ♦ చెలఁగి పఠించువో, నోరుమూయుమటంచు ♦ నొక్కి చెప్ప
ధవళవస్త్రముఁగట్టి ♦ దండీభూషణుఁ దాల్చు, జూచి యౌర్వఁగ లేక ♦ సాడ్డు పెనకు
నాటపాటలయందు ♦ నాదరంబునుజూప, సానిపాటలటంచుఁ ♦ బూనితిట్టు
క్షణము గూర్చున్న వోఁ ♦ గ నలనిప్పులురాల, సోమరిపోతని ♦ సాలయఁదిట్టు
తే॥ బంధుజాలంబు నెదుటను ♦ బట్టితిట్టు, భర్తతోడను చాడీలు ♦ బట్టి చెప్ప
లేనితప్పులు గల్పించి ♦ హానిగూర్చు, నత్తవారిల్లు యమలోక ♦ మక్కటకట.
ఛీ ! ఛీ ! సంసారసాగరంబు దాటినను నా కీ విషాదమేల ! యైవారి
నామ సంకీర్తనంబుఁ జేయుచు కాలంబు గడపెదను. (అని పెడలిపోవును.)

అచ్యుతు—(మూర్ఛఁదేరి).

మ॥ అనసూయా సుగుణాలవాల నను ♦ న్యాయంబు గావించితే
ఘనదుఃఖంబుధిఁ గూలియేడ్చి పెతచేఁ ♦ గన్నీరు మన్నీరుగా
నిను బేక్కొంచును నీ గుణావళులనే ♦ నియంబు వర్ణించుచున్
మనుమంచుక జరజీవిఁజేసి చనెదే ♦ మమ్మార్తి పొల్లేసెదే.

ఉ॥ ఎన్నఁడు జన్మమొందితివో ♦ యెన్నఁడు పెండిలియాడితో మఱిం
కెన్నఁడు గాపురంబునకు ♦ నింపు మెయిన్దయిజేసి నావో యో
యన్నలమిన్న నీ గుణములన్నియు నామది సంచరించు నీ
చెన్న గురూపసంపదలు ♦ జెందె వినాశము శత్రుకోటిచేక,

సీ॥ ప్రాణేశ్వరుండె నీ ♦ పాలిటి యముడయ్యె, యమబాధలనుబెట్టి ♦ నమలినాఁడు
అత్తగారిదికొదు ♦ యమలోక రాక్షసి, నినుమింగయత్తుంచె ♦ నియతిలేక
మామగారునుగాఁడు ♦ భూమిఁబుట్టినశక్తి, కత్తెరబోనులో ♦ నొత్తిపట్టె
వదినెగా దిది దయాఁహృదయంబుఁగానని, ఘోరపైశాచిక ♦ కూరజారి

తే॥ కారు బావమఱిందులు ♦ కాలభటులు, బంధుజాలముకొదు నూఁబందివారు
ఎట్టి కడగండ్ల గుడుతువో ♦ యెఱుఁగరాదు, సకలసద్గుణనికురంబు ♦ సారసాక్షి,
అట్టి ప్రాణేశ్వరియే న న్నెడబాసినపుడు వీరా నను రక్షించువారు. నా కీ
సంసారముతో నవసరములేదు; నేను సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి హరిపర
ధ్యానతత్పరుండ నయ్యెదను. (అని పెడలిపోవును.)

సంచమరంగము

[ప్రవేశము-వామనరావు, కాంతిమతి, విమల జబ్బుతోనున్న కుమారుని జోకొట్టుచుండును.]

విమల—కటకటా! ఎంత పాడుకాలమువచ్చెను. ఈ పసికందునుజూడ దిక్కులే దయ్యెగా! నానాటికి సన్నిపాతజ్వరం బెక్కుడై సంధించి పిల్లవాడు మరణావస్థయందున్నవాడు? నా ప్రాణనాథుడో వారంగనా ప్రేమ పాశంబులందగిలి, గృహంబునకు వచ్చుటయే మానివేసినాడు. వారంగనా పాశంబులం దగులువడి యిల్లు వాకిలిఁ బట్టక, సదాచార సద్గుణగణంబున కాలవాల్మీకి సనాతనకుటుంబ మర్యాదను మంటగలిపి, మడిమాన్యంబు లాపణ్యసతికి ధారవోసి, ధనకనకవస్తు వాహనాదికంబులుగుడువఁబెట్టి కాసాక దమ్మిడిగా ఖర్చుచేయుచు, నా వెలయాలి గృహంబున దాస్యజీవనంబు సలుపు చున్నాడు. తినుట కన్నంబులేక, యుండుట కిల్లువాకిలిలేక, “యలో లక్ష్మణా” యని పఠితపించు కాలమువచ్చినది. ఈ పసిబాలుని మరణావస్థఁ జూచి చింతింతునా? ప్రాణనాథుని మృత్యుప్రవర్తనంబు మాన్వజాలనందు లకు దుఃఖింతునా! వృద్ధులైన యత్తమామలకు, మా కుటుంబమున కన్న వస్త్రంబులు కలువయ్యెనని విలపింతునా? నా నాథుఁడదె తూలుచు వచ్చు చున్నాడు. మధుద్రవము నేవించెనేమో! (పద్మనాభరావు దూరమునుండి ప్రవేశము!)

బాలు—అమ్మా! అమ్మా! పిశాచము మింగవచ్చుచున్నది, అదుగో సింహము. అదుగో పెద్దపులి, ననుమింగుటకు వచ్చుచున్నవి. కొట్టవే! కొట్టవే! నాయనా! బాబో! నేఁ జచ్చిపోవుచున్నాను. అమ్మనిఁక నైనఁ గొట్టుఁబోకండి నాన్నా! త్రాగితివికాబోలు వెధవవాసన వేయుచున్నది. నా దగ్గరకురాకు. నా కసహ్యం. అమ్మా నేనిఁక బ్రతుకను. నన్ను దేవతలు పిలుచుచున్నారు. ఎంతచక్కగాఁ మల్లెపూలదండలు వేయుచున్నారో! నేను పోవుచున్నాను. పోవుచున్నాను. వాఁడ్లతో నాడుకొందును. అమ్మా! నీవుగూడారావే! నే నొక్కఁడను వెళ్లలేనే! ఇక్కడ నుండినచో నాన్న నిన్నును నన్నునుగూడఁ బట్టుకొని కొట్టి చంపును. అమ్మా! రావా? నేను వెళ్ళిపోవుచున్నాను. (అని లేవఁబోయి పడి యలసటచే నిదుర జెందును.)

విమల—ప్రాణనాథా! మనోనాయకా! ఏల కరుణరాదు?

ఉ॥ అక్కట జీవితేశ్వర మహావిపదంబుధి మున్గియుండఁ గా
నక్కటికంబుఁబూని సుతు • నాపదద్రోయఁగ నెంచజేల పెం
పెక్కిన వంశకీలములు • బేర్మిగణించుచు దుష్టవర్తనల్
మక్కువబారద్రోలి మము • మన్ననసేయజె ప్రాణనాయకా!

పీ॥ బ్రహ్మవంశంబునఁ • బ్రభవించి కాంచిన, కీర్తి ప్రతిష్ఠలు • గేలియయ్యెఁ
దాత దండ్రిలనుండి • దండిగూర్చినసొమ్ము, వారాంగనలఁజేరి • దూరమయ్యెఁ
దారహారంబులు • ధనధాన్యరాసులు, ఋణదాతలకుఁజిక్కి • యణగిపోయెఁ
బదియు నారవవన్నె • బంగారుమైచాయ, మసిబొగ్గువరమె • మలినమయ్యెఁ
తే॥ గులము శీలము మర్యాదఁకూలిపోయె, బ్రహ్మతేజంబు తొలఁతంబు • వమ్మలయ్యెఁ
బ్యాకొంతలతోఁబొందు • పథ్యమయ్యె, పుస్తెగట్టిన యర్థాంగి • బూచియయ్యె,

వామన—కుమారా! వృద్ధులమై మంచముఁజెట్టి జీరించుచుఁ గాటికిఁగాళ్లు జాచుకొని
యున్న మామీఁదనైనను లేశమాత్రము కరుణ రావా! సకలకలషంబులకు
నాలవాలమై, ధనయోవనంబులను హరించి సంసారసౌఖ్యంబులను గూలఁద్రోసి
తమకు దాస్యంబు నేయునట్లునర్చు సాని సంపర్కం బెట్లు హితమయ్యెరా!
తండ్రి! వేదవేదాంగాది సర్వవిద్యలకుఁ బుట్టినిల్లె సకలసద్గుణగణంబునకు
మెట్టినిల్లెన యీ బ్రహ్మవంశంబునఁ బ్రభవించిన నీకుఁ దుదకబ్బెరా! తురక
బాసయనినట్లు వారాంగనాసాంగత్యం బెట్లు సంభవించెరా కుమారా! పదు
నారవవన్నె బంగారుమైచాయగల్గి, రంభామేనకొతిల్లాత్తమాది దేవకన్య
కొమణులను గూడ రూపరేఖా విలాసాదుల జయించు కన్యకొమణిని, సకల
సద్గుణనిశురంబకారదాంబయై వెలయు నీ పతివ్రతామణిని ఎట్లు మోహంబు
ధినిముంచి పలవింపఁజేసి సాని కొంపల దిరిగెదవురా తండ్రి!

నీ॥ కలయాలి వదనంబుఁ వెండివెన్నలఁ గాయ, ప్రాణేశ్వరి మొగంబుఁ నియదకరము
వారాంగనల పొందు • స్వర్గలోక సుఖంబు, భార్యసంపర్కంబు • బహుళబాధ
భోగకన్యలమాట • పునుపార్థముల మూట, సతిమాట వికటంపు • జవిటికూత
ముండ చుట్టల మోవిఁ ఖండశర్కరఁబోలు, భార్యచక్కర మోవిఁ బుళవిషము
తే॥ సొమ్ముసంగిన కూళల • సొక్కఁజేసి, పమగురను జేరు పణసతి • పద్మగంధి
జన్మజన్మంబులకునైన • సన్నుతించి, పాద నేవలజేసెడు • పరమసాధ్వి
కంటకంబయ్యె గతియేది • కమల నయన.

నీ॥ నేడొ రేపో చావుఁ • జూడఁగా నున్నట్టి, తల్లిదండ్రుల ప్రేమఁదలఁపజ్జతి
పతియైదైవంబని • భక్తితోఁ గొలిచెడి, యిల్లాలి మనవి నాఁలింపజ్జతి
తోడునీడగఁ గూడి • కీడ్చునల్పెడు నట్టి, శిష్యబృందంబును • జేరజ్జతి
కొనకకన్న సంఠానంబు బాగోగుఁ, జూచి రక్షింపఁగా • నోచజ్జతి
తే॥ దురితముల కొంపమాషిత • దుష్టశీల, పాపపంకిల మానస • పతితచరిత
భోగకొంతను మరగుచుఁ • బుణ్యశీల, నింటి యిల్లాలి వేధింప • నేలనయ్యె.

తే॥ శీలము సున్న సద్గుణము • చెంతకుఁబోరు పవిత్రభావమే
పోలదు పాపజాతియగు • పోకిరి మూకకు నాప్తబంధుజై
జాల సతీత్వము న్వలకుఁ • జయ్యన నమ్మెడు తో పడంతికిన్
చేలత దాస్యము న్సలిపి • పేరును బెంపును మాపి తక్కటా.

పద్మ—మీ రా విషయంబుల నాయెదుటఁజేసి లాభము లేదు.

౩॥ తిట్టినఁ దిమ్మినఁ గొట్టినఁ, నెట్టెటు హింసింపచున్న • నే నోర్తునుగా
కిట్టులు మోహించిన సతి, గట్టడివై తిట్ట నను • గాంచఁగఁగలనే.

౪॥ కోమల సుందరాంగమును • గొన్నెలఁ బోలేడు మందహాసము
గామిని కమ్మవారెరయుఁ • గాంత సరోరుహపత్ర సేత్రముల్
కాముని మోహజాలమునఁగప్పెడు నాసతి కిద్ది సాటియే
నేమునుఁగంగ గంగయును • నేవరియింపఁగ రంభ కాదాకో.

౫॥ అందమురొవిలోకనము • లచ్చరలేమల బోలు జవ్వనం
బెందును గందులేని మొగమింపానఁగూర్చెడు తేటపల్కులు
న్విందగు లేతచెక్కిళ్లు • వీనులవిందగు నాటపాటలి
ట్లెందును జూడఁగఁగలమె • యిందునిభాననఁ బాయ నేర్తునే.

మీకీ వృధావాగ్వాద మెందులకు! ఇష్టమున్న నీగుడిసెలో కలియొ గంజియొ
త్రాగుచుండుడు! లేకున్న నీక్షణమే యింటినుండి తరలిపొందు. వార్ధక్య
ములో మీకు మతిపోయినట్లున్నది.

కాంతిమతి—నాయనా! నీ తండ్రిగారికి మతిపోలేదు! నీకేకామాంధకారంబు గన్నుల
గప్పుటచే మిన్నును మన్నును దెలియకున్నావు. “వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః”
యనునట్లు, వినాశంబు సమీపించునపుడు మాపెద్దల బుద్ధులెట్లు పథ్యంబగును?
పైత్యరోగికి పంచదారయుఁ జేసుగాదె! కామెర్లతోఁగూడిన కన్నుకు సర్వం
బును బచ్చగాఁ గన్పింపదే! అట్లే నీకు సానిసంపర్కమే సర్వలోక సామ్రా
జ్యముగాఁ దోచుచున్నది? కాలము దీరిన రోగికి మేలగు నౌషధము లేందు మై
కొనునే! కమారా! నీవంటి యభాగ్యుఁడుండునా! ఇల్లు వాకిళ్ళెల్ల సానిపరం
బులుగాఁ జేసితివి. మడులు మాన్యంబులు వ్రాసియిచ్చితివి. ధనధాన్యంబులెల్ల
వారాంగనల గృహంబులకుఁ దోలిపెట్టితివి. లక్ష్మీవిలాస మందిరం బీనాటికి
పెద్దమ్మవారి నట్టిలెనది. ధనధాన్యసంపదలతోఁ దులఁదూగు గృహంబున
నేటి “కన్న మో రామచంద్రా”యని విలపించుకొలము వచ్చినది! వేదవేదాంగ
కాస్త్ర కళాకలాపంబులతోఁ బ్రతిష్ఠాసించు గృహంబు నేడు వారవిలాసిని
వర్ణనములతో నిండిపోయినది. నీకేంకనైన నేల బుద్ధి జనింపను.

నీ॥ మొగముపూతలఁజూచి మోహగా భ్రమియించి, ధనము ధాన్యంబును • దయనొసంగి
యాటపాటలఁజూచి • యందచందముఁ గాంచి, మడులుమాన్యంబులు • కడునొసంగి
కల్లమాటలుమెచ్చి • కంఠబాధకు నొచ్చి, యిల్లువాకిళ్ళెల్ల • నిచ్చివేసి
బూటకంబులు నమ్మి • బుద్ధిమాంద్యముగాంచి, సకల భాగ్యంబులు • సరగనొసంగి

లే॥ సానికొంపల దాన్యంబుఁ • జాలఁజేసి, యిల్లునొడలును వితంబు • గుల్లగాఁగ
జైతమును తిన్న పెద్దలఁ • దలఁపఁబోక, కష్టవార్షిధిఁ గూల్చితే • కమలనయన.

చ॥ కులమును సత్యకౌచములు • గూరిమిఁ బ్రేమయు నీగు న్నెగులున్
వలపును సద్గుణంబులును • బావనధర్మము శుద్ధశీలమున్
గలుగని భోగకామినుల • గంతుశరాళికిఁ జిక్కి కొల్చి యి
ట్లలికులవేణి నాత్మసతి • నాకులపాటొనరింపఁ జెల్లునే.

ఉ॥ జోగులు కుష్టబాధితులు • చోరులు దుర్మతు లాతతాయులు
నోగులు దుష్టవర్తనులు • రోషవిభీషణ కూరకర్ములున్
బాగుగ విత్తమిచ్చినను • బంధురప్రేమను కొఁగిలిచ్చు నా
భోగపురంధ్రుల న్మఱి • పూజ్యసతి న్విలపింపఁజేసెదే.

మ॥ ఆకటా నీ దురదృష్ట మెందుఁగలదే • యత్యంత పూజార్హయా
సకియ న్బుణ్యసతీమణి న్విడువఁగాఁ • జాలె న్మనంబెల్లు నీ
సకల ప్రాభవ మెల్లభూములును సఃస్యశ్యామలంబౌ మదుల్
వికలాత్మా యెటువ్రాసియిచ్చితివి ఛీ! • వేశ్యాసతీ పోషకా.

పద్మ—తల్లీ నీవు నన్ను దూషించిన లాభములేదు. “బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ” యను నట్లు నాపూర్వజన్మ పుణ్యపాప సంచయంబును బట్టి యీ జన్మము నడుచు చున్నది. నీవు వేయిచెప్పు! లక్షచెప్పు! నాబుద్ధి యావారాంగననుండి మరలనే మరలదు. ముమ్మాటికిని నిజము. నీ వావారాంగన సామాన్యభోగ స్త్రీల వంటి దనుకొందువేమో యట్లుకొడు! లోకములోని పతివ్రత లందఱు దానికాలి కొనగోరునకైనను సరిరారు. నాయాస్తి దానికి ధారవోసితిసని చింతించు చుంటివేమో! నాయాస్తియేగాదు, ఈ భూలోక సామ్రాజ్యమంతయు దానికి ధారవోసినను దానిసుగుణంబులకు విలువకానేకొదు. కాబట్టి మీ వృధా కంఠశోషను మానుకొనుఁడు. నేను చేసినట్లంగీకరించి యింటిలోనుండ దరా, ముసలిదయ్యంబు లున్నామగదాయని యింత పిండమును వేసెదను. లేకున్న తక్షణమే వెడలిపొండు. మాగ్రహచార మీనాటితోఁ దీడవిరగజ్జే పోవును.

విమల—ప్రాణనాయకా! పూజ్యులైన తలిదండ్రులు గంపెడు దుఃఖమున మునిగి యుండ మీహృదయవిదారకములైన పలుకులచే వారిని నొప్పింపనేల?

సీ॥ చంద్రబింబముఁగోరు • చక్కని సుతుమోము, నొక్కిముద్దాడంగ • నోమజ్జతి
పదిపదారేడుల • పసిబాల యర్థాంగి, నింపుసాంపార చొక్కింపజ్జతి
ప్రేమమీఁతెడు తల్లి • బేర్నితోఁ బూజించి, యానందమునుబొంది • యలరజ్జతి
ముదుసలి తండ్రిని • ముప్పొద్దునేవించి, పితృవత్సలత్వంబు • బెంపజ్జతి

తే॥ మదులుమాన్యంబు లభివృద్ధిఁబడయవయ్యె, కాసువీసంబు గఱవయ్యెఁగప్తమబ్బె
సానికొంపలదిరుగుటే • సౌఖ్యమయ్యె, సర్వసౌభాగ్యమునుబాసి • చనియెనకట.

చ॥ జనముల దూషణోక్తులకు • నైచితి వాపులు బాంధవోత్తమర్
మనకిది కూడరాని పని • మానుమటంచును బుద్ధిజెప్పినన్
వినవు సతీమణిన్ సుతుని • వీడితి వింతయు సిగ్గులేక సా
నిని దరిజేరఁదీసి కడు • నిందలపాలయి తక్కటక్కటా.

చ॥ ధనములు వమ్ములయ్యెఁ గడు • దర్ప మహంకృతి గోపమెచ్చెఁ బా
వనమగు కీర్తిచంద్రికకుఁ • బాయని హెచ్చుకళంకమబ్బె శో
ధన గుణముల్దొలంగె బహుభంగుల లేమి కలంపసాగె జీ
వన మెటుసాగునో నిరులు • బాసెఁ దొలంగెను సర్వసంపదల్.

ఇంతవఱకు వచ్చినను నిఁకనైనను వేశ్యాభోగంబులు విడువఁజాలరా! మా
కంటెను వేశ్యలు ద్రిలోకసుందరులా!

పద్మ—ఛీ! ఛీ! నోరుమూయుము. ఆ భోగవనితామణి యెక్కడ? నీ జెక్కడ?
నక్క యెక్కడ? దేవలోకమెక్కడ? హస్తీమశకౌంతర భేదమున్నది.

ఉ॥ మాసినచీరఁగట్టి కడు • మానముఁదాల్చుచు మాటలాడినన్
మోసమువచ్చునంచు భయము న్నునుసిగ్గును దాల్చుచుండు వ
భ్యాసముచేత సంతతముఁ • బాటల నాటల మెప్పుఁగూర్చు నా
భాసుర భోగకౌంతకును • వత్తురె సాటి సహస్రజన్మలన్.

న॥ నీ కఠినోక్తు లా • రాకేందు వింబాస్య, స్వామవాక్కులతోడ • సమములగునె
నీ భయంకరయాప • మాభామిని మనోహ, రాకౌరము విధాననందమగునె
నీ పాడువక్త్ర మా • నీరేజదళనేత్ర, ముఖచంద్రసామ్యంబుఁ • బొందనగునె
నీ మాధ్యజాద్యంబు • లామానిసీమణి, నిఖిలవిజ్ఞాన సన్నిభములగునె

లే॥ హీనజాతికిఁ జెందిన • యింతి యగుతఁ, గులము కీర్తులు వోయినఁ • గొడువ లేదు
జలది జలయాలె యగుఁగాకవీడఁజాల, నా మనోహారి నెడఁబాయనాకుఁదరమె.

ఉ॥ అదరహాసచంద్రికలు • హాస్యవిలాసపు ముద్దుబల్కులన్
ఆ దివిజాంగనామణుల • యందముఁ గ్రిందొనరించు చందమున్
యాదరభావమున్నదిని • హత్తుకొనెన్ విను మందు నేదియున్
నీ దరికాననైతి తరుణి నిను వీడిన కారణం బిదే.

విమల—మనోనాయకా! మా సౌఖ్యంబులు మంటఁగలసిపోనిండ్లు! మీరు సౌఖ్యం
బుగానుండుటయే నాకుఁ గావలసినది! కొని యీ దుఃఖసముద్రమును తాటిం
పరా! మీ కుమారుఁడు! వీక్షక పుత్రరత్నము! వంశదీపకుఁడు! మరణా
వస్థయం దున్నాఁడు! వానియెడనైన నాదరముజూపి వాని బ్రతుకుతెరువు
లాలోచింపకలదా! ఇప్పటికిఁ బదునైదుదినంబులనుండియుఁ బ్రలాపసంధిచే
బాధపడుచున్నాఁడే! వానిపై నెనను మీకుఁ గగుణరాజా! మీ రెక్కడ
దిరుగుచున్నను షోడశకళాప్రపూర్ణంబగు చంద్రబింబమువలె శోభాయమానం

బగు నీ ముద్దుతకుమారుని ముఖమండలంబు వీక్షించుచు నా సంతాపంబుల ముఱచెదను.

పద్మ—పిల్లవాఁడు పిల్లవాఁడని పడియేడ్చెదవేమి? వాని వ్రాత యెటులుండిన నట్లు జరుగును! ఏవో నగలు చాలా బెట్టినావే! [అని మెడలోఁజేయివేసి నగలు ద్రొంపుకొని నాల్గుకొట్టి పాటిపోవుచు] చావుముండా! నీవు చచ్చినచో నీ యాస్తి నా ప్రేయసికి వ్రాసియిత్తును! ఇంతవఱకు నా మనోహారిణి నాకై నిరీక్షించుచుండును. వేగ నామె సందర్శనంబునకుఁ బోవలెను.

షష్ఠ మ ర ం గ ము

[సరస్వతి మగ శేషంబున నలుగడలను బరికించుచు]

సరస్వతి—మధునూద నా! మనోనాయక!

చ॥ తిరిగితి నెల్లదేశము లందేపనిగా నెలుజూచివచ్చినన్
గరుణయొకింత బూనిననుఁ • గొంగిలిఁజేర్చఁగరా వదేమి నా
నెరసు లభించఁగానగునె • నేఁబెరదాన నె పోవరాదో!
చిరచిర వీరమూర్తి పలికేణుల నేచుట ధైర్యసారమే.

నీ॥ నవమోహనాకార • నవ్యమంజులభాష, దర్శనంబొసఁగ వే • ధన్యనగుదు
నుందరవద నారవిందభాసురగాత్ర, కనులకుఁదోఁపవే • కట్నుమిత్తు
సకల సద్గుణధామ • సర్వశాస్త్రాభిజ్ఞ, పలికిభాషింపవే • భక్తిఁగొలుతు
నిఖిల సద్గుణజాల • నిర్మలశుభగాత్ర, కొంగిలి యొసఁగవే • కదలివత్తు
తే॥ నెచటదాగినవాడవో • యెటుఁగరాదు, నేతుకీతలనగమధ్య • భూతలంబుఁ
గంచుకొగడా జడకినం • గంటఁబడవు, దైవమా! యెంతపాపినో • తలఁపరాదు.

చ॥ తురకలు నన్ను బట్టుకొని • తోకొనిపోవఁగ నల్లి యడ్డమై
కరుణను నాదు ప్రాణములఁ • గావఁగఁబోరుచుఁ దీవ్రవేదనన్
బొరలితి వంత నాపయిని • పోరువిధం బది యేమియయ్యెనో
యెరుఁగను భూతలంబునను • నెక్కడనుంటివో లేకపోతివో.

నీ॥ ఔద్య శాస్త్రములందు • వన్నె గాంచఁగ నాకు, నుత్సాహమునుగూర్చియుండి నావు
తెలియని విషయము • లేటలేల్లముగాఁగ, విషయంబుబోధించి • వెలసినావు
త్యణము గొప్పగఁజేసి • తెల్విలేటలుజూచి, యనురాగమునుజూపి • యలరినావు
మంకువేషముసైచి • పెంకమాటలనోర్చి, గౌరవంబునుగూర్చి • మీటినావు
తే॥ అపదలు నన్ను నలమంగ • నాత్మరక్ష, సరకుసేయక పోరాడఁ • జాలినావు
అట్టి మహనీయు నిన్ను నా యాశ్చర్యనాథుఁగను వరింపంగఁగోరెదఁ • గంటఁబడవే.

నీ॥ ఓమహీజనులార • యో లతామణులార, నా నాథుఁగంటిరే • నవ్యమతిని
ఓ మహీధరులార • యోవనచరులార, మధునూదనుని జాడ • మాకుఁజూపుఁ

దో పుణ్యసతులార • యో మునివరులార, నా మనోహరుఁగాంచి • నారలయ్య
యో భిల్లవరులార • యోకాననములార, మీకంటబడియెనే • మిహిరతేజః
తే॥ డెట్టి కాననములదాగి • యెట్టిగుహలఁబట్టి కృశియించుచుండెనో • యెట్లు తెలియు
నెట్లు జెడకుదు విరహంబు • నెట్లునెతుఁ, గటకటా దైవ మీభంగిఁ గప్పబెట్టె.

సీ॥ కుడిచికూర్పుండక • కులకట్టులనుద్రోసి, విద్యపేరున నిల్లు • వెడల నేల.
జాతిమతంబుల • నీతిశీలము వీడి కానివారల ప్రేమఁ • గాంచ నేల
బ్రాహ్మణౌన్నత్యంబు • భంగపాటొనరించి, తురక స్నేహముజేసి • తుశ్శనల
మాధవి ననువీడి • మారుత్రోవనుబట్టి, దేశద్రిమ్మరినయి • తిరుగ నేల

తే॥ నెల్లదేశంబు దిరిగిన • నెచటనైన, నామనోనాథు జాడయే • నాకుఁదోప
దెటులతాళుదు విరహంబు • నెట్లునెతుఁ, గటకటా దైవమీభంగిఁ గప్పబెట్టె.

సీ॥ కామించి ప్రేమించి • కాఁగిలివ్వనటంచుఁ, గోపింపన్యాయమా • కోమలాంగ
ద్యేషించి నోనాడి • విడనాడెననియెంచి, యాగ్రహింపఁగ మేలె • యతనురూప
పరులపైఁ బ్రేమంబుఁ • బటపెఁజంచలయగచు, బాధింపభావ్యమా • పద్మనేత్ర
తురకయింటనుజేరి • చెరఁబోయెననిచూచి, ద్యేషింపసరియౌనె • వీరవర్య

తే॥ ప్రేమభైష్యము నడిగినఁ • బ్రీతిలేక, త్రోసిపుచ్చెనటంచు నె • ద్రోతువయ్య
కీడుజేసినవారికిఁ • గీడుచేతఁ, న్యాయమగునయ్య రక్షింప • నరయవయ్య.

ఉ॥ నీ సుగుణంబులు నిష్ఠమల • నీతిచరిత్రము నీదు ప్రేమయున్
నీ సుకుమారదేహమును • నీ మృదుమాధురి జిల్కుపల్కులున్
నీ సుమబాణరూపమును • నీదుశుచిస్మిత మాననాబ్జమున్
నీ సరసంపుఁబల్కులును • నే నెటు నెమ్మది విస్మరించెదన్,

స॥ ఏ చంద్రబింబాస్య • యింపుతో నినుగూడి, మదనసామ్రాజ్యసం • మ్మాన్యయ్యె
నే కోమలసుభాంగి • యేరికోరివరించి, క్రిగంటిజూపులఁ • గేరుచుండె
నే లతాలలితాంగి • యింపుసాంపులఁగూడి, బాహువల్లరుల చేఁ • బట్టికట్టె
నే కోకిలాలాప • యేర్పాటుమైజేసి, మధురభాషణల మై • మరచియుండె

తే॥ నేనుకోమలిపెండ్లాడి • హెచ్చుమీఱ, మోహతాపంబుదీర్పుచు • మురియుచుండె
నట్టిభాగ్యంబు నాకింక • నెట్టుగలుగుఁ, గటకటా దైవ మీభంగిఁ • గడకుఁద్రోచె.

సీ॥ సరససల్లాపంబు • సలిపెద నెవనితో, నీవులేకున్నచో • నిర్మలాంగ
ముద్దుముచ్చటలచే • మోదింతు నెవనితో, నీవులేకున్నచో • నిర్మలాంగ
మందహాసముల నా • నందింతు నెవనితో, నీవులేకున్నచో • నిర్మలాంగ
చదువు సంధ్యలలోన • మదిగూర్తు నెవనితో, నీవులేకున్నచో • నిర్మలాంగ

తే॥ సుగుణగణముల సరిలేని • సుందరాంగి, రూపురేఖలఁ దులలేని • లోలనయన
యనెడు విరుదులనందెద • నవనినెట్లు, నీవులేకున్ననింక నో • నిర్మలాంగ.

- మ॥ సదయా దాపఁగ నేల నిక గినిసి నీ • సాధుత్వమునోసి నీ
మది నారాటముఁగూర్చి ప్రేమలతలక • మర్దించి దుష్పపనై
తుది నేదిక్కునులేక నీదుపదముక • దోషంబున స్విడితిక
మదిఁబూజించెద ప్రేమదానమిడవే • మర్యాద గాపాడుమా.
- చ॥ కటకట మోహతాపమును • గంతునిశాంత శిలీముఖోద్ధతిం
ఎటువలెఁ దాళుదాననిక • నెట్టులనోర్చెద నీ వియోగముక
జటులతరంబుగాఁ గుసుమసాయకవహ్ని దహింపఁజొచ్చె న
న్నిటు కఠినాత్ముడై విడిచి • హింసయొనర్చుట మేరగా దికక.
- మ॥ కరుణాసాగర నన్ను నిట్లు వెతలం • గారింపఁగా న్యాయమా
సరసంబా యిటు బ్రేమలేక విడువం • జాతుర్యమా నీమమా
మరుగోలల్ ననుఁబుంఖపుంఖములుగా • మర్దింపఁగా సాగె నీ
మరుగు న్జొచ్చితి ద్రోసిపుచ్చకు సుమా • మర్యాద కాపాడుమా.
- చ॥ అడవులఁ జిక్కినావొ కడు • నాకలిడస్సి కృశించినాడవో
యిడుమల సంకటంబుల నహీనగతి న్వేసదాటి నాడవో
పడతులు మోహపాశమునఁ • బట్టి యనంగుని రాజ్యసౌఖ్యముల్
గుడువఁగఁజేసిరో యకట • కూరిమియెల్ల స్మరింపకుంటివో.
- చ॥ కడునిశితంపు బాణములు • కంతుఁడు వేయఁదొడంగెనయ్యె నా
పడిన శ్రమంబులన్నియును • వ్యర్థములై తుదముట్టనయ్యె నే
యెడఁ గనుగొందు నిన్ను నెటు • లింపెసలారగఁ గొనిలించి యా
గడుసరి మాయమన్మధుని • ఘాతకుఁ దప్పుకొనంగఁజాలుదుక.

సప్తమరంగము

[మధునూదనుఁడు నలుదిక్కులు వెదకుచుఁ బ్రవేశము]

- నీ॥ నవమోహనాంగి నీ • నవ్యమంజాలభాష, వీనులువిందుగా • వినఁగనైతిఁ
గలకంఠి మృదులమా • గానామృతంబును, దనివిదీరఁగ నేను • ద్రావనైతి
నరుణబింబాధరీ • యధరసుధారసం, బల్లారు ముద్దుగా • నాననైతి
సుమకోమలాంగి నీ • సుందరంబగు మోముఁ, గాంచి ముద్దాడి నేఁగ్రాలనైతిఁ
- తే॥ బలిర బంగరుబొమ్మయో • పద్మనేత్రీ, మదనసామ్రాజ్యమేలుచుఁబొదలనైతి
నన్నివిధముల దుఃఖంబు • లందుచుంటిఁ, బ్రేమజూపుచు వేరమ్ము • కోమలాంగి!
- నీ॥ కోపమా నామీదఁ • గోమలాంగిరొనీకు, ముద్దాడలేదని • ముచ్చటగను
దాపమానాపైని • దన్వీశీరోమణి, బాహువల్లికలచేఁ • బట్టనంచు
నాగ్రహంబానీకు • సీతనుతాపంబును, దీర్పలేదని నీకు • దివ్యకాంత
శత్రుయాయినాకు • శతాంశుముఖినిన్ను, విడిచిపోయినని • వెరినగుచు

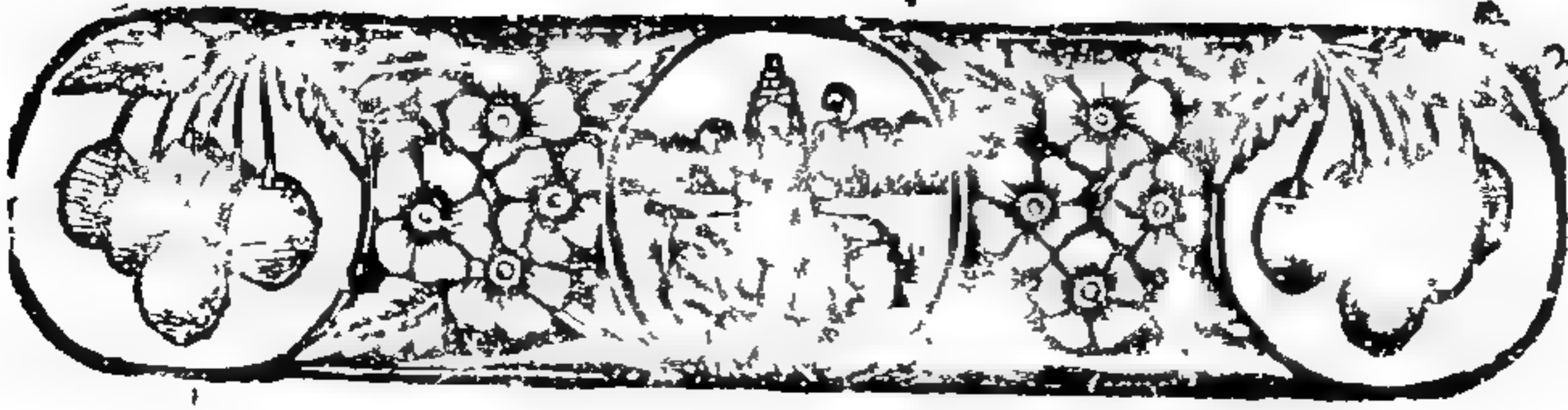
తే॥ బాధలాయినాకు నో • పద్మగంధి, యతను తాపంబుదీర్పని • యలకవలన
దప్పనైరించి కావు మో • తలిరుబోడి, నిన్ను విడనాడఁ దధ్యంబు • సన్నతాంగి

ఉ॥ అన్నలమిన్న నే నెపుడు • నన్యసతీమణిఁ గోరలేదుగా
సన్నత కోమలాంగి నినుఁ • చాలముదంబునఁ గోరియుంటిఁగా
నన్నిటు మోహవారినిధి • న్యాయమె ముంపఁగఁ గన్యకామణి
యెన్నఁడు నీ ముఖాంబురుహ • మింపునలిర్పఁగఁ గాంతుఁచెల్పితి.

ఉ॥ ఏటికి విద్యకై ధనము • హెచ్చుగ దుర్వ్యయముంబొనర్చితిన్
ఏటికి నా మనోహరిని • నెంచివరించితి నాత్మయందునున్
ఏటికి నా తలోదరియు • నీస్థితముల్నమకూర్చరాదు నా
కేటికి నప్తకన్యయు లి • కట్టులు ద్రెంపుదు మోహసాశముల్.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం
(ఆంధ్ర)

అభినవసరస్వతి

చతురాంకము

ప్రథమరంగము

[మాధవుడు బొంబాయిరాజ్యమునఁ గలక్ష్మరుపదవియందు బంగాళాలోఁ బని జేసుకొనుచుండును]

డోలేదారు—ఒక పేదమానవురాలు తమదర్శనంబునకు వచ్చినది. ఏమో చెప్పుకొన వలెనట; దిక్కులేనిదట.

మాధ—ప్రవేశపెట్టుము.

డోలే—చిత్తము. (జెడలిపోవును)

[ప్రవేశము ప్రభావతి యామెకుమారుడు కృష్ణరావు]

మాధ—అమ్మీ! నీజెవరు.

ఉ॥ ఎక్కడిదాన జం దునికి • యెవ్వరు నీతలిదండ్రు లాప్తులున్
ఇక్కడి కేలవచ్చితివి • యేలవియోగభరంబు నొంద ని
న్నెక్కడజూచి నేనెరుగ • నేల ననున్గనఁ గార్యమేమి ని
నొక్కవ నాదరించఁగను • నాధుడు బంధులు నాపు లుండరే.

ప్రభా—(నమస్కరించి) అయ్యో! తామెవ్వరో నేనెరుంగుదు! ఈ దుఃఖభాగిని చరిత్రంబు మనవి జేసినచో, దాము నాలి జెంచెదరో లేక కార్యము వహింతురో నేనెఱుంగను! నాపేరు ప్రభావతి. నాయత్తమామలు విష్ణురావు హైనువతి యనువారలు. మాకొపురము చెన్నరాజధాని యందు గుంటూరు జిల్లా! నాభర్త మాధవరావు! ఈ పిల్లవాడు నాకుమారుడు కృష్ణరావు.

మాధ—ఏదో బిచ్చమెత్తుటకు వచ్చినదానవు నీచరిత్రంబు మాకెందులకు. ఏదోధర్మమిచ్చెదను. తీసుకొని జెడలిపోము.

ప్రభా—అయ్యా!

తే॥ తిరుప మెత్తంగ రా లేదు • తిండిలేక, మరణమొందెడు వారలు • ధరణిఁగలరె
పుడమిఁ బుట్టించు దేవుండు! పోష్యమొసఁగ, శక్తిగలవాఁడు గాఁడొకో! సాధుశీల.

నేను బిచ్చమెత్తుటకు మీయొద్దకు రా లేదు! ప్రేమభిక్షకుఁగూడా రా లేదు!
భారత దేశంబున నావంటి దిక్కుమాలిన యభాగ్యులకు బిచ్చమువేయు మహా
మహా లనేకులున్నారు! నేను నాచరిత్రంబుఁ దమకు విన్నవించుటకే వచ్చితిని.
తమ యధికార ప్రాబల్యంబుచే నన్ను మీరింకను జిక్కులు బెట్టవచ్చును!
లేనిచో సత్యముగ్రహించి, సర్వేశ్వరుని యాజ్ఞలకు బద్ధులై నను జేపట్టినను
జేపట్టవచ్చును. నాప్రాణనాధులైన మీకు నాసర్వవృత్తాంతమును విన్నివించు
టవశ్య కర్తవ్యంబు.

నీ॥ అత్తవారింటను • నడుగుబెట్టిననాఁడు, కొఁగిలించినయట్టి • కరుణ యేది
ఇంగ్లండు పయనంబు • నింపుసాగింపుచో, విడనాడననుబాస • ప్రేమ యేది
కన్నసంతానంబు • గాంచువేడుకజూపి, వ్రాసినలేఖల • ప్రతిభ యేది
దిక్కుమొక్కునులేక • దీనత్వమునుజెందు, ప్రాణనాయకిమీఁద • భావ మేది
తే॥ నిద్రజెందితో! మరచితో! • తుద్రులించుఁ, బారదోలఁగఁ దలచితో! జైభవంబు
కనులఁగప్పెనో యాంక్షేయ • కాంతవతనఁ, గట్టములుగల్గననియెంచి • కాంచజైతొ
కారణంచేమి పరులమే • కరుణరాదె.

మాధ—నీకు దయ్యము పట్టినదా! లేక పిచ్చియెక్కినదా? యున్నాదినివలెఁ బ్రేలు
చున్నావేమి.

చ॥ కలగనుచుంటివో యబల • గాకననున్మరపింప నెంచెదో
చలనమునొందెనో మనసు • సత్యపథంబును వీడి తిర్రెదో
యిల నిటువంటికల్పితము • నేల సృజింపఁగ నమ్మబోలునే
ఫలితముగల్గునే పరుల • వంచనసేయుచె! యింతమోసమే.

ప్రభా—మీరెంత యధికారులైనను నాప్రాజ్ఞేశ్వరులు గాకపోరు! ఈచిన్నకుమా
రుఁడు మీ పుత్రుండుగాకపోడు! మీరు విదేశవాసంబున నున్నపుడు, మీ
జననీ జనకులు మీవియోగ దుఃఖం బనుభవింపఁజాలక స్వర్గతులైరి. మీరాంగ
దేశంబున నాంగవనితల తగులంబులందగిలి, సొమ్ముఁ బంపుమనినప్పు డెల్ల నప్పు
నొనరించి సొమ్ముబంపి, ఋణదాతల హస్తంబులం జిక్కి యాస్తియంతయుఁ
బోగొట్టుకొని, మీరాంగవనితను బెండ్లియాడితిరనివిని, మీరీ గూరదేశంబు
నకుఁ దిరిగి వచ్చెదరను నాసలేక, దుర్భర దుఃఖంబున గుండెపగిలి మామగారు
పరలోకంబున కేగిరి. అంతకుమున్నే మీతల్లి మీవియోగంబుచేఁ గాయంబుఁ
బాసె. వారియనంతరంబున నాయాస్తి ఋణదాతల కప్పగించి, పుట్టింటివారిం
తకుమున్నే గతించుటండేసి, దిక్కులేనిపక్షి నై యల్లాడుచు, దేశదేశంబులుదిరిగి
యాయర్భకుని రక్షించుచు, మిమ్మన్నేషించుచుంటి! మీ యిప్పటి మహోన్నత

సీతీయందును, నాయిప్పటిదైనావస్థనుఁజెప్పియు, నీ యభాగ్యురాలు మీ భార్యయని చెప్పుకొనుటకు మీకు ధైర్యము లేకపోవచ్చును. నవమాసములు గర్భముతోనున్న మీభార్యను మీరు వదలి విదేశంబుల కేగునపుడు, కాళ్ళపైఁ బడి వలదని మొత్తుకొన్నను వినక పరస్త్రీలపై వ్యామోహంబు జేందనని మీరొనర్చిన ఘోరప్రమాణంబులన్నియు మఱవవచ్చును. మీకు వినాహమే కాలేదనిగాని, వినాహమైనను బాల్యముననే మీభార్య మరణించినదనిగాని యాంగ్ల వనితామణులను మోసముజేసి వారలఁ జెట్టబెట్టి యుండవచ్చును. నేనును నాకుమారుఁడును బ్రాణంబులతో నుండుటయే మీకుఁ గంటకంబుగా నుండవచ్చును. కాని లోకాధినాథుండైన పరమేశ్వరుఁడు ప్రపంచంబుఁ బాలించుటలేదా? దయాధర్మసత్యంబులు తమవంటి విద్యావంతులు గమనింపనిచో నీ లోకంబున ధర్మంబు నిలువఁగలదా! అట్టేశ్వర్యంబులను రూపుమాపుకొని, బంధుజాలంబునంతయు దిగఁద్రోచి చూడఁ జాట్టంబును మొక్కి ధైవంబునులేక, దుర్భరక్షుధాభారంబున మృగ్గుచున్న మీ యర్చాంగిమీఁదను కుమారరత్నంబుమీఁదను నిట్టి యాగ్రహంబుఁ జూపవచ్చునా? నాకు దయయు బట్టెననియు, నే నాడునవి యున్నతప్రలాపంబులనియు నీ లోకంబున ద్రోసిపుచ్చినచో రేపు పరమేశ్వరుని యెదుట మన ముభయులము నిలువఁబడినపుడుగూడ, పరమేశ్వరునికంటఁ గారముఁజల్లి మోసగింపఁగలరా! ఈ యల్లారుబిడ్డఁడు పుట్టినదాదిగాఁ దండ్రునిజూచిన పుణ్యంబుఁ గట్టుకొనలేదే!

సీ॥ తల్లిదండ్రులముందు • తగుబాంధవులముందు, గళమున నూత్రంబు • గట్టియుండి
అగ్నిసన్నిధియందు • నధ్వర్యులెదుటను, వేదప్రమాణము • ర్వేగఁజదివి
కామభోగములందుఁ • గాంక్షదీరగఁగూడి, సంశయమునుగాంచి • సౌఖ్యమంది
చదువుసంస్కలటంచుఁ • జాలమోసముజేసి, కలవిత్తమెల్లను • ఖర్చుజెట్టి
తే॥ యాంగ్లవనితనుబెండ్లాడి • యన్యదేశమందు నుద్యోగమునుజేంది • మభ్యుజెట్టి
భార్యబిడ్డయు జెతజేందఁ • బాపమనవు, కర్మఫలమిది నిను దూరఁగలదె ఫలము.

నా దురదృష్ట మిట్లు మండిపోయినది పోనిండు! ఆ కన్నులు దెరువని పసి కూనపై నేల మీకుఁ గరుణరాదు. ఆ పసికందు నా గర్భమం దున్నపుడు మీరు విదేశంబుల కేగుచుఁ జేసిన ప్రమాణములన్నియు మఱచియుందురని నేను నమ్మఁజాల! తొల్లి దుష్టంతుఁడు రాజ్యమదాంధకౌరంబునఁ దనప్రాణేశ్వరియైన శకుంతలాదేవిని వంశోద్ధారకుఁడైన భరతుని నవమానించి యావలఁ దోచినట్లు మీ యధికౌర ప్రాబల్యంబున మమ్ము విడనాడి పరాభవంబొనరించి జెడలఁగొట్టవచ్చును. మీరు మమ్మెఱుంగమని యసత్యంబుఁ బల్కవచ్చును. మీ యధికౌరంబు దీనులను రక్షించుట కుపయోగపడవలయును గాని దిక్కుమాలినవారి మఱింత తోభపెట్టుట కుపయోగింపఁజనదు. ఇప్పుడు

మీ రాంగ్లవనితామతల్లితో సంసారభోగంబు లనుభవించుచున్నారని నే నెఱుంగుదు. నన్ను మీ యర్థాంగిగాఁ గైకొనవలయునని నేను మీ స్మృతింప రాలేదు. అచ్చునఁ గొట్టినట్లు సుగుణగణంబులందును, రూపరేఖావిలాసాదుల యందును, మీ మృనుకరించెడి నీ బాలుని స్వీకరింపుమని వేడుటకే వచ్చిన దానను.

లే॥ ఆంగ్లవనితలపాదాబ్జ • మమరఁగొల్చి, భూసురులకన్యబోధదోచి • పొంగియున్న గర్భవాసంపుపంటనీ • కన్నకొడుకుఁ, గాంచియుప్పొంగి పెంపుమా • కరుణశీల.

మాటలు వచ్చినదాదిగాఁ దండ్రిని జూపుమని నన్ను వీడు నిర్బంధించు చుండ, మీ కొఱకు జెదకి జెదకి వేసారి యిటువచ్చితి. మీ యర్థాంగి ప్రభా వతిపైనున్న పూర్వపు టనురాగంబు భగ్నంబైనది. కానిమ్ము. ప్రభావతి సానము నాంగ్లవనితామతల్లి పూర్వపుణ్యవశంబున నాక్రమించినందులకు నేను జింతింపను. కాని సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్ర సదృశంబగు ముద్దు మోముతో విలసిల్లు నీ పసిబాలు నంకపీతంబునఁ జేర్చి నా హృదయపరితా పంబుఁ జల్లార్చుము.

కృష్ణా ! ముద్దుకుమార !

లే॥ అమ్మ! తండ్రినిజూపింపు • మనుచుఁగోరి, చాల యలసితివోకుర్ర • మేలుగూర్చు జనకుఁడాతండె జెనఁజేరి • సన్నతించి, దండమొసఁగుము ప్రణమిల్లు • తండ్రికిపుడు.

లే॥ చంద్రరాకను జీకటు • ల్పమసినట్లు, నూర్యకాంతిచే హిమరాశి • చెదరినట్లు లలచికలఁచిన దుఃఖము • ల్తొలఁగిపోయె, దండ్రిపదముల మొక్కుమో • ధన్యచరిత

కృష్ణ—తండ్రి! నమస్కారము! [అని మొక్కుకఁగా బూటుకాలుతో నతనిని బడఁదన్న చెబ్బితగిలి యతఁ డేడ్చుచుఁ బ్రభావతియొద్దకు రాఁగా నామె యెత్తి ముద్దాడి గౌరవించును.]

మాధ—ఛీ! ఛీ! అవతలకుపోమ్ము! Stupid నీ జెనతెవు! నే నెవడను! get away! you rascal!

ప్రభా—(గంభీరస్వరంబున)

చ॥ కటకట! కన్నపుత్రకుని • గాలునఁదన్నెడిదోహి యుండునే తటుకున భార్యవీడి పరఃతన్విశిరోమణిఁ జెట్టబట్టుచున్ బటుతర మైనధర్మములు • బంధురప్రేమయు మంటగల్పుచున్ గుటిలమతిన్ విదేశములకుం జని నేర్చిన శీలమిద్దియే.

ఉ॥ బాలుఁడు తండ్రితండ్రియని • పల్మరు శోకముతోడనేడ్చు నే వేళను నీదునామమునె • వేపరియించుచు నుండుఁగాని తాఁ గూళలఁగూడఁబోఁడు • పెరకొంపల దుష్టులమెత్తి జేయఁ డీ బాలునిగాలఁదన్న నెటుఁకచ్చె మనంబు నెఱుంగఁజెప్పుమా.

చ॥ సతులను గారవించి బహుఃసన్నతిఁగాంచుచు వేడ్కతోడ సం
తతిఁగని వారి బ్రేమమెయిఁ • దాలిమిఁబెంచుచుఁ బెద్దఁజేసి సం
స్తుతిఁగనునట్లు విద్యలును • శుద్ధచరిత్రముఁ గాంచునట్లుగా
మతి జరియింతుఁగాక యిటుఁమానక తన్నుదు రయ్యబిడ్డలకా,

ఉ॥ తల్లిని వీడలేదు తనఁతండ్రికిఁ గీడును గోరలేదు తా
నుల్లమునందుఁ కూరుఁడయి • యుద్వహమాడిన భార్యవీడఁ డే
ప్రల్లదమాచరించెఁ దగఁవా సుతునక్కునఁ జేర్చ కీగతికా
జెల్లునె ద్రోసిపుచ్చగను • జేసినపాపము గట్టిగుడ్చుదే.

మాధ—అమ్మో! పిశాచమువలెఁ బట్టుకొని విడువకుంటివేమి? అడుదానవని కరుణించి
యుంటినిగాని యింకొకరైనచో నీ తుపాకితోఁ బ్రేల్చియుందును, ఛీ! ఛీ!
జెడలిపొమ్ము. నీవెవ్వతెవో నేనెటుంగ, నీకును నాకు నెట్టి సంబంధమునులేదు!
నీభర్తయైన మాధవుఁడింకెవ్వఁడో యెయిండనోపు! శీఘ్రమే మరలిపొమ్ము!

చ॥ నడునడు మిట్టినీచములు • నాయెదుటనృబుకంగ న్యాయమే
కడుఁగడు జెరిదానవయి • కష్టములందును మున్నియుంటచే
బుడిబుడి యేడ్పుతో మనసు • బుద్ధియుమాన్పఁగ నెంచినావొ నీ
చిడిముడి మాటఁగట్టుమికఁ • జేరుము నీ గృహ మంబుజాననా

ఉ॥ తిండికి లేనిచో నడుగు • తీర్చెద నీదు మనోరథంబులకా
బండగునట్టి కాపురముఁ • బాడొనరించుచు దేశద్రష్టురై
యెండను వానలన్నియగ • నేటికి నీగృహమందుఁజేరి నీ
యండను బోవు నీదుసుతు • నాతఁడె తీర్చెడు నీదుకష్టముల్.

చ॥ పరపురుషాళిఁజూచి కడుఁభక్తి భయంబులవీడి మానమె
ట్లరుదుగవీడి నాధుఁడని • యర్భకుఁజూపి కుమారుఁడంచు నీ
దుర్జితముఁగప్పిపుచ్చెదవు • దుష్టచరిత్రపు నిన్నుఁగాంచఁగన్
వరలును పాపపుంజములు • వక్రచరిత్రపు పొమ్ము పొమ్మికకా

ఉ॥ ఎక్కడ చెన్నరాజ్యమది • యెక్కడ బొంబయి రాజధాని నీ
విక్కడి కేగుదెంచి ననునింపుగ నీహృదయేశుఁడంచు న
నైక్కులు దూషణోక్తులను • వేదనపాలానరించి నావుగా
యక్కట యిట్టి వాక్యముల • నాదరణంబునవిందురే జనుల్.

ఛీ! ఛీ! అవతలకుపొమ్ము జెల్పెదవా? లేక పాదరక్ష ప్రయోగము
గావలెనా?

ప్రభా—ప్రాణనాథా! యింతకన్నఁ దమరెక్కువ మర్యాదఁజూపెదరని నేనిచటకు
రాలేదు! అధికార ప్రాబల్యంబున దిక్కులేని యనాధపక్షిని నన్ను ద్రోసి
వేయవచ్చును; విదేశ కన్యకామణి మోహితీరేకంబున, మీ భార్యా భర్తల

యనురాగంబునకు నేను బ్రక్కలో బల్లెమై యుందునని నన్ను విడనాడ వచ్చును! నాపాపకర్మఫలంబున నాపుట్టింటివారు నత్తింటినారును గతించుట చేతను, మీరు వేటొక రాజధానియందుండుటచేతను మీరు నన్నెఱుంగ నని యన్యతమాడి నన్ను దోసివేయవచ్చును! కాని యభము శుభమెఱుంగని యీ చిన్నారి పసికూనను దోసిపుచ్చవచ్చునా? మీరింగ్లందున కేగునపుడు నేను సంపూర్ణ గర్భవతి నైయుండుట మీరెఱుంగరా! అటుపైని మీకుఁ బుత్రుఁడు జన్మించెనని వ్రాయ మీరా బాలునకు శ్రీకృష్ణ నామంబుఁ బెట్టుమని వ్రాయ లేదా! అటుపైని 2, 3 సంవత్సరములు మీ డేమసమాచారంబులు మాకుఁ దెలుపలేదా! మీరా విదేశకన్యకామణితగులంబున జిక్కినతగువాతగదామమ్మ ముఱచినది! మీ భార్యాభర్త లిరువురకు వియోగంబుఁ గల్పించుట నాతాత్పర్యంబుగాదు. కాని మీవంశోద్ధారకుడైన మీ ప్రియపుత్రుని ముద్దాడి యతని గౌరవంబునిలిపి మీరు జనకుఁడని గౌరవంబు బొందుఁడు. మీకుమారుని మీరు గైకొన్నచో నా నెత్తిపైబరువుదీరిపోవును! అంత నేనూతనో గోతనోబడి బలవన్మరణమునిశ్చింతగాఁ బొందెదను! అంత మీరును నాయాంగ్ల వనితయు నిశ్చింతగా నానందవారాళి నోలలాడవచ్చును! ఈ పిల్లవానిని సంరక్షించుట కింత కాలము జీవించియుంటిగాని లేకున్న మీ పునర్వివాహ మహోత్సవానంతరమే నేఁడరలోకంబున కేగి యుందును. నేను జెప్పినదెల్ల కలయో కలయో లేక సత్యవాక్యంబులో యీ యుత్తరంబుల వలనఁ దెలిసికొనుఁడు. నిక్కంబుగా నిద్రించువానిని మేల్కొలుపుపఁగలముగాని, కపటనిద్ర నటించు వానిని రణభేరియు మేల్కొలుపుపఁజాలదు. [అని యొక యుత్తరంబుల కట్ట నీయఁగా యుత్తరంబులను బరిశీలించి నిష్పపుల్లతో వెలిగించి వానినన్నియు దహించివేయును.]

మాధ—అమ్మా! యిప్పుడు తగినశాస్తియైనదా! నే వ్రాసిన యుత్తరంబులెల్ల నాభస్మరాళిలో నున్నవి! ఇంక నీబిడ్డను దీసికొని యవ్వలకుఁ బోమ్ము! లేకున్న గెంటించివైచెదను!

ప్రభా—హృరహృదయా! నీకేల కరుణగలుగదు! ఉత్తరంబులను భస్మమొనరించిన మనము భార్యా భర్తలము గాకుందుమా! పంచాంగంబులను జింపివేసిన గ్రహంబులు గతులు దప్పునా? నూర్యచంద్రాది నక్షత్రంబులు మనవివాహంబునకు సాక్షులుగారా? తొల్లి వివాహంబున నరుంధతీ దేవిని జూపి మనమొనర్చిన ప్రమాణంబులు లేవా? నీ నా మనస్సాక్షులు మనము భార్యాభర్తలమని బోధించుచుండుటలేదా? పాణనాథా! నన్ను ముఱచిపొందుకొని—

ఉ॥ నీలములొళిరోజములు • నిద్దఁపుటద్దపు దళుక్కుచెక్కులున్
మేలగు నుందరాననము • మేల్మీససిండిశరీరకాంతియున్
జాలమనంబు లోఁ గొనెడు • చక్కనిలేట తెనుంగుబల్కులున్
జాలిన నీకుమారనుని • సజయ్యనఁ గైకొనుమయ్య వేడెదన్

చ॥ సదమల సుస్మితాననము • చక్కని చిక్కని మంగురుల్ గడున్
మృదులములైన హస్తములు • మేలగు మద్దులగూర్చు పల్కులన్
విదిత యశోభిరామమగు • విద్యయు బుద్ధులు గలుబాలుని
ట్లదయతద్రోసి పుచ్చదగునా • పరికింపజె శౌణనాయకా॥

అనాధులమై దిక్కు లేక యల్లాడుచున్న మమ్ము ద్రోసిపుచ్చుట తేలికయే
గాని తుదకు బరమేశ్వరుని కొలువుకూటంబున న్యాయాన్యాయంబులు దేలక
మానవు.

కృష్ణ—తల్లీ! ఈ కఠినాత్ముని మనస్సుకరుగలేదు, మనమెక్కడనో బ్రతుకలేక
పోవుచుమా! లేనియడ క్షణకాలంబునఁ బ్రాణంబులు విడువవచ్చును! వీరిని
శ్రమపెట్టనేల! పోదమురమ్ము!

మాధ—డఫేదార్ (బంట్రోతుహాజరు కాగా) వీరు పిచ్చివారువలెనున్నారు! నోటికి
వచ్చినట్లెల్ల వాగుచున్నారు! నీవు వారిని పిచ్చివాండ్ర్ల అనుపత్రికిఁ దీసుకొని
పోయి డాక్టరుగారికొప్పగింపుము! తరువాత నేను వారితో మాట్లాడెదను.

డఫా—అమ్మా! పదండి! యిదిమార్గము (అనివారిని దీసికొనిజెళ్ళును.)

సరో—(సరోజని ప్రవేశించి) మనోనాయకా! ఆ యువతీమణి యెవ్వతె! ఆమెతో
నేమో రహస్యంబులు బల్కుచుంటిరే! పరస్త్రివిముఖుండ నని పల్కితి
రిదియేగాఁబోల! మీ హిందూ సాంప్రదాయంబులంబట్టి బరకాంతామణితో
బల్కుట పాపమని చెప్పితిరే! మా యాంగ్లసంఘాచార ప్రకారము నేను
బరపురషునితో మాట్లాడిన ననూయఁ జెందెదరే! మీరిప్పుడీ కాంతామణితో
మీ స్వభాషను మాట్లాడుచుంటి రదియేమో తెలుసుకొనవచ్చునా? మీ బాల్య
స్నేహితురా లేమో! ఎంతైనను బురుషులుగదా? మీ రహస్యపు ప్రసంగంబుల
జోలి నాకేల! నా యువతిరత్న మెవ్వతె?

మాధ—ప్రేయసీ! ఏటి యనుమానంబులు? ఆమెపిచ్చిది! బంట్రోతులయనుమతిఁబొంది
వచ్చి యెమో యవాచ్యంబులనేకంబులు బ్రేలినది! మా దేశస్థురాలు గాన
వినోదాంగంబు వినుచుంటినిగాని జేరుకాదు! నీవు పిక్కారునుండి యింతత్వరిత
ముగా వచ్చితివేమి! నీవు పిల్లవలెవచ్చి యేమి మాటాడెదమో యని పొంచి
యుండి వినుచుంటివి కాబోలు,

సరో—నేనంత యవ్యక్తపుఁబనిజేయుదాననుగాను! నాకును మాయాంగ్లసంఘంబున
కును నేటితో సంబంధము దీరినది! నేనును వారివలెనే యాంగ్లదేశంబున
జన్మించినను, నేను మిమ్ము వివాహమాడి వారిజాతికంతకుఁ గళంకంబుఁదెచ్చి
నట్లు భావించి వారు ద్వేషభావంబునుజూపుచుండిరి! కొంతకాలమునుండియు
నేను క్లబ్బునకు జెల్లినంతనే యితరాంగ్లాధికారులను వారి భార్యలును, నన్ను
జూచి తొలఁగిపోవుటయు, రహస్యముగా నన్నుగూర్చి గుసగుసలాడుటయు,
నూటిపోటిమాటలతో నన్నవమానించుటయు నిట్టిపరాభవంబు లనేకంబులు

జరిగినవి! ఎప్పుటికైనను వారు ద్వేషంబులుమాని కలిసికట్టుతోఁ బ్రవర్తించెద
రేమోయని యాసపడితినిగాని యవి యడియాసలయ్యె!

మాధ—ప్రేయసీ! నీకిట్టి యవమానంబులు గొత్తలేమోగాని మాకవి సర్వపామాన్య
మలే! అకారణంబున నే, నేనింగ్లీషుక్లబ్బులకుఁ బోవుట మానుకొంటిని!

సరో—నాథా! నేను మిమ్మెప్పుడు వివాహమాడితినిో యప్పటినుండియు మీదేశా
చారంబు లవలంబింపవలసినదాననేగాని తెలియక ముందట్లొనరింపనైతిని!
నేటినుండియు హిందూసతీధర్మం బవలంబించితిని! ఇంకముందుమియాజ్ఞాను
వర్తినె హిందూపాతివ్రత్యధర్మం బవలంబించెదను! తెలిసియుఁ దెలియని
యజ్ఞానంబు చేతను, పాశ్చాత్యవిజ్ఞానవ్యామోహంబువలనను స్త్రీస్వేచ్ఛాపార
వశ్యంబువలనను మియాజ్ఞ బరిపాలింపక మీకెదురాడి దురితంబులు గట్టు
కొన్నంపులకుఁ బశ్చాత్తాపతత్పురాలనై మీపాదపద్మంబులకుఁ బ్రణమిల్లుదాన
నన్ను త్నమింపుఁడు [అని నమస్కార మొనరించును మాధవుఁడు లేవదీసి]

మాధ—సతీమణి! నీప్రవర్తనమం దఖండమైనమార్పు త్నకాలంబునఁ గలిగినదే!

సరో—ప్రాణప్రియా! ఒకప్రక్క నాంగ్లేయసంఘంబు నేను హిందువును వివాహ
మాడితిని మనల నిద్దరను దృఢీకరింపుచుండ, మనము హిందూసంఘగౌరవం
బునకుఁగూడ జెలిగానేల! ఏనాఁడు మిమ్ము వరించితినిో యప్పటినుండియు
హిందూధర్మాచారవ్యవహారంబు లవలంబింపవలసినదే! రెంటికింజెడిన రేవఁడనై
హాస్యాస్పదనుగానేల! కాని కండకావరంబున మొదటఁ దెలియనైతిని!
ఈనాటికి బుద్ధివచ్చిన దదియే చాలును!

మాధ—ప్రేయసీ! నేను కడుధన్యుఁడను.

ద్వి తీ య ర ం గ ము .

[పేరిశెట్టి, పద్మిని సరసాలాపంబు లాడుచుందురు.]

పద్మిని—ప్రాణేశ్వరా! మిమ్మా దినంబున నవ్యశోభనపుఁ బెండ్లికుమారుని వలె
నలంకరింపఁదలఁచినాను! మీ బట్ట తలకు సంపెంగనూనెరాచి, మొక్క
బొన్న పొత్తి పీచువలె నున్న మీ శిరోజంబులకుఁ బుష్పహారంబులు జాటి
మీ గుమ్మడికాయవంటి బంగారు బొజ్జకుఁ జందనంబలంది, మీ డోకుకొని
పోయి పాలిపోయిన దవడలకుఁ జొక్కబొట్టుఁబెట్టి, మీతో సరసాలాడ
వలెనని యున్నది.

తే|| బట్టతల బొండుమల్లెలు • బాగజాట్టి, గుడ్డి కంటికి కాటుక • కొలఁదిబెట్టి
బాసబొజ్జకు గంధంబు • బైనఁబూసి, బోసినోటికి తమలంబు • జేసియిత్తు.

చ॥ నెరసిన వెంట్రుకల్కుడిచి • నీటుగఁ దైలమరాచి దువ్వుదున్
బరువగు బానబాజును • బాగుగఁ బూసెద మంచిగందమున్
తరుచుగఁ దమ్మబెట్టెదను • దంతములూడిన బోసి నోటికిన్
పరిణయమాడి పొంగెదను • వానరరూపముదాల్చుమన్నధా.

పేరశెట్టి—అబ్బో! అబ్బో! ఏమి నీసింగారము! ఏమి నీ మాటలు నేర్పు! మొదటి
నుండి చివరవఱకు నంతయు హేళనమేనా! సరేగాని నీ నక్కవినయాలు, సర
సాలును నాయొద్ద డబ్బు లాగునంతవఱకేగాని యాతరువాత నన్ను దోసి
రాజనకుందువా?

ఉ॥ నీ వినయంపుఁ బల్కులును • నీదు విలాసపు మోహచేష్టలున్
నీ వలపు నిర్విరాళియును • నీయనురాగపుఁ బ్రేమచూపులున్
నీ విటుఁ జూపకారణము • నెవ్వది నాధనమెల్ల లాగఁగా
భావమునందు నెంచిగద • పద్మదళాక్షిర నే నెరుంగనే.

అ॥ జె॥ ధనముగల్గినాఁడు • దరిజేరి ప్రేమించి, కల్ల నాటకంబు • నల్లుచుందు
ధనము లేనినాఁడు • దయమాలిదేవ్విచ్చి, కుక్క బాదినట్లు • గొట్టి ద్రోతు.

ఎన్ని మాయ మాటలు జెప్పినా నీ మనస్సు, నీవలపు, ఆ దౌర్భాగ్య
దామోదరుఁడు పద్మనాభయ్య మీద నేగాని మావంటి వారి మీద నుండునా
మాకు సొమ్ము బుర్రుతుడుపేగాని, సుఖమంతయు నా బాపనయ్యదే.

పద్మిని—ఛా! ఏమి మాయమాటలు! డబ్బియ్య వచ్చునని ముందరి కౌశ్లకుబందమా!
మీరునన్ను చెట్టబెట్టినప్పటినుండి యాశనిగానిని నాయంటి పట్టెనను రానిచ్చు
చున్నానా? మీరు మాపైఁగనకథారలు వర్షించుచుండఁగా నట్టి దగుల్పాశ
జెధవల మాటయైనను దలపెట్టెదనా?

తే॥ రవలహారం బొసంగెద • రమణియంచుఁ, బల్కవచ్చును మాటల • భ్రమలు గొల్పి
సరసములనాడి మోహంబు • జాటవచ్చు, సత్యవచనంబు జెల్లింప • సాధ్య మగునె
వైశ్యులేదను సత్యంబు • బల్కుటేడ.

ఏదీ కెంపులహారము చెచ్చి పెట్టెదనంటిరి! మీ మాట నీళ్లలోమూటే!
మాటలకేమి కోటలుదాటును! అన్నమాట నిలువఁబెట్టుకొను మొగతనము
లేదు కౌబోలు! అసలే పాహుకారు బిడ్డలు! మీ వంశములో నొమ్ముకును
బ్రాణంబునకును లంకే, పూర్వమొకఁడు చెప్పినాడట.

తే॥ తివిరి యినుమునఁ దైలంబుఁ • దీయవచ్చుఁ, దవిలి మృగతృష్ణలో నీరుఁద్రావచ్చుఁ
దిరిగి కుండేటి కొమ్ము సాధింపవచ్చుఁ, గోమటిని గూడి కాసైనఁ • గొనఁగరాదు.

పేరి—అసి వెర్రిమొగమా! ఇదేనా నీబుద్ధి బూరెలులిన్నట్లేయున్నది! అన్నమాట
మీద నిలబడితినిో లేదో చూడు నాదెబ్బ!

కా॥ చాలునాలును ఇట్టిమాట బలుక • నంద్రాస్య సిగుండదే
 వాలాయంబుగ వేలులక్షలును వేవచ్చుందుదం బోవుగా
 బాలా! పల్కిన పల్కలెప్పుడయిన • న్వాచించి చెల్లింపనే
 నేలా నీవిటు కూరవాక్యములచే • నిర్బంధము నేయగన్

[జేబులోనుంచి తీసి] ఇదుగో! రవ్వలహారము! ఎప్పుడైనను జన్మలోఁ
 జూచితివో లేదో! కన్నులు మిటుమిట్లు గొలుపుచు నెట్లు మెఱయుచున్నదో?
 దీని ఖరీ దెదు వేలవరహాలు! నీపద్మనాభిగాఁ డెప్పుడైన నిట్టి నగయిచ్చినాఁడా?
 వాని యాస్తియంతయు వేలము వేసినను దాని ఖరీదులో కీసపాలు రాదు.

పద్మిని—అబ్బో! శెట్టిగారు పెద్దయెత్తే యెత్తి నారు! ఎఱైనను మహాకారు బిడ్డ
 లనిపించినారు! ఇంతకు నిది నిక్కమైన రవ్వలో లేక గాజురవ్వలో! తఱుకు
 బెఱుకు రాళ్లన్నియు నిక్కములైన రత్నములగునా! ఇంనులో నేదో మాయ
 మర్మమున్నది. ఏదో నాకండ్ల నీళ్లు తుడుచుటకుఁ జౌకబారు గాజుతావళము
 దెచ్చినారు గాబోలు.

పేరి—ఇంకను నపనమ్మక మేనా! నన్ను జంపుకొని తిన్నంతబట్టే! ఇది నిజముగా
 రవ్వల తావళమే!

తే॥ కనులమిరుమిట్లుగొలుపుచుఁ • గాంతులీను, రవలహారంబుజూడుమాఁరమణి నీవు
 ప్రాణమునకంటె ప్రాణమైవరలుదీని, నీ కొసంగెద బీతితో • నొసగుముద్దు.

ఇది నీమెడలోవేసి యొకముద్దుఁబెట్టుకొననిమ్మ!(మెడలోవేసిముద్దాడును)

పద్మిని—అహా ఎంతబాగుండండి! మీరవ్వలతావళమే బాగున్నదో మీ ముద్దేబాగు
 న్నదో చెప్పుకొనుఁడుచూతము (పద్మినీయసిపిలుపు)మా యమ్మపిలుచుచున్నది
 ఇక్కనేయుండుదు.

పేరి—ఇదివరన! ఎప్పుడును బానకములోఁ బుల్లవలె నడ్డమే! ఖర్చు నాది ఫలిత
 మింకొకరిది.

తృతీయరంగము

[శశిముఖి, పద్మనాభుఁడు ప)వేశము]

పద్మ—అత్తా! నిన్ను బ్రతిమాలుకొనెదను! ఒక్కసారి మాపద్మిని దర్శనముజేయ
 నిమ్మ! దానిని జూడనిదే నేనిక బ్రతుకఁజాలను.

శశి—ఏమిటయ్యా! బాపనయ్యా! అల్లా జలగవలెఁ బట్టుకొని పీల్చిపిప్పి చేయుచున్నావు.
 గుడ్డిగవ్వచెయ్యని జెధవలకెల్లా మాపద్మిని దర్శన మబ్బుటయ్యా! కాలము
 మాటి పోయినది! ఏమో చిన్ననాఁడేమి స్నేహమున్నదో తీరిపోయినది! ఇప్పు
 డది బోడిబాపనయ్యలతోఁ గాలక్షేపముజేయుటకు వీలులేదు.

పద్మ—అత్తా! నేను మన్మథాన్ని జల్లార్పలేకున్నాను! పూర్వపుటెన్నత్యమునందు నాయా స్తియంతయు మీకుఁ గ్రమ్మరించుట యప్పుడే మరపునకు వచ్చినదా! నాయిల్లు వాకిలి, మడులు మాన్యంబులు, ధనధాన్యంబులు నాసర్వసంపదలు నీయింటఁ జేరలేదా? నాసర్వసంపదలుగైకొని, నన్ను బుక్కాపకీరునుజేసి తుద కొకసారి దర్శనభాగ్యంబు గలిగింపుమన్నను నింత తృణీకరింపవలయునా? ఒక్కసారి పద్మిని సందర్శనంబొనరించి నాజన్మ తరించెనని జెడలిపోదును. చంద్రదర్శనంబునకు నీరీక్షించు చకోరంబులఘాత, నినకర సంస్పర్శనకై తపించు పద్మంబుల కరణి, మాపద్మినీ సందర్శనంబునకై నీరీక్షించుచున్న వాడ! వియోగసంతాపఘరంబునఁ బ్రాణాపాయంబుననున్న నాపై నాపద్మిని దయారస వీక్షణంబులు బటపినచో, నా ప్రాణంబులు నిలుచును.

శశి—ఓపరమ దౌర్భాగ్యుడా! లేవలేని చవటపెద్దమ్మా! పుట్టికెక్కలేనమ్మ స్వర్గమున కెక్కఁగలదా? భార్యను బిడ్డలను బోషించుకోలేకవాడవు. వెలయాలి నెట్లు పోషింపఁగలవు! నీ వెక్కడ మా బంగారుబొమ్మ పన్ని యెక్కడ! నక్కయెక్కడ! దేవలోక మెక్కడ! మీయిద్దరిస్థితిగతులకు హస్తీ మశకాంతరమున్నది! నీకు మాటలతోఁ జెప్పిన బుద్ధితేకున్నది. దేహశుద్ధి కావలెనాయేమి! నీభాగ్యమేనాడో కడిగి పెట్టితినని మురిసెదవేమి! ఏనాటి దానాడు పరగడుపే! ఏనాడుభాగ్యమిచ్చితో యానాడామెయాలింగ నా సౌఖ్యమునుభవించితివిగదా! అంతటితో నీభాగ్యంబువిలువ తీరెనుగదా! నీబ్రతుకు తెరువుజూచుకొనుము! నీకింకను బుద్ధిరాలేదని నీభార్యయుఁ బిల్లలు, దలి దండ్రులెంత దుఃఖించుచుండిరో! ఇక నైనను వారిగతిజూడుము! లేదా మాపద్మినిదర్శనము గావలెనందువా దొంగతనము చేతనో, మోసము చేతనో, సొమ్ముఁ దీసుకొనిరమ్మ! లేనెప్పునఁ దేనెయున్నంతకాలము మాపద్మిని నిన్ను గొలిచినది! అనుట కన్నమును, ద్రాగుటకు గంజియు, నుండుట కిల్లును లేనివాడన. నీకింకను భోగ పుంబడుమలమీఁద నాశయేమి? నడునడు! నడునకుంటినా గెంటించెద! లేక చెప్పలతో దేహశుద్ధి జేయించెద! లేకున్నఁ లేదకలాచిఁ గొట్టించెద! మానాభిమానంబులు చచ్చిపోయినవా? చివాట్లు చెప్పుబెబ్బలు బెట్టినకొలఁదిని చూడఁబట్టుకొని వ్రేలాడెదవేమి.

పద్మ—తల్లీ! నీవు నన్నేమిజేసిననుసరియే! నాప్రాణములిక్కడఁ బోఁగొట్టుకొందును గాని, పద్మినీ సందర్శనంబులేనిది, నేనుజ్ఞాను! నీవు చెప్పతోఁగొట్టినను, ఉరికంబంబున కంటఁగట్టినను, నగ్నిహోత్రంబునఁ బడద్రోచినను సరియే పద్మినీ సందర్శనంబుఁ గలిగింపుము!

శశి—ఈబాపనపితాచము వదులునట్లులేదు. శనిబట్టిన యేడేండ్లు, వీఁడుబట్టినఁ బదు నాలుగేండ్లు! ఇక్కడ నేయుండుము. రాపన్నివచ్చి బుర్రపగులఁగొట్టి చావఁ గొట్టి చెవులుమూసి యవ్వలకీడ్చినగాని నీవు వదలవు. [అని జెడలిపోయి పద్మినితోఁ దిరిగి ప్రవేశించును.]

పద్మనా—పద్మా! నాహృదేశ్వరీ! నీదర్శనభాగ్యంబుచే నీ జన్మతరించె! నీవు జల
యాలివనియు నేను దమ్మిడిలేని పరమ చౌర్యాగ్యుడననియు నెఱుంగుదు!
ఐనను దుది యాలింగనఁబిచ్చి నన్ను ఒంపివేయుము!

సీ॥ నీమూలమునగదా • నిలువ నీడయులేక, కొంపయుగోడియుఁ • గోలుపోతి
నీమూలమునగదా • నిత్యకల్యాణమా, భవనమంతయునేఁడు • పాడుపడియె
నీమూలమునగదా • కోమలాంగినిబాసి, జలయాలి కొంపల • జెంటఁడితి
నీమూలమునగదా • నిత్యకర్మలవీడి, వేదాది విద్యలఁ • బేదనడితి

తే॥ నీదుమూలంబున నెగదా • నాదు సర్వసంపదలుమాసె శుభములు • సన్నగిల్లె!
దైన్యమది హెచ్చె దుస్థితి • దరికఁజేరె!, లక్ష్మీతొలఁగెను పెద్దమ్మ • లావుమీతె.

పద్మ—ఏమిటయ్యా! వెర్రిబాపనయ్యా!

సీ॥ పొరుగింటి మీనాక్షి • పొందుగోరినవాఁడు, కనకాభిషేకంబు • గలుగఁజేసె
మెల్లకన్నుల చానఁమీఁద మోహముఁజెంది, మేడమిదైలాసంగి • కూడెనొకఁడు
పలుకొడనేరని • పల్లవాధరిమెచ్చి, తారహారములిచ్చి • తసిపెనొకఁడు
తొర్చిమాటలఁబల్కు • తోయజాక్షినిగూడి, వజ్రవైమూర్యము • ల్బంపెనొకఁడు

తే॥ కాసువీసంబులేకనే • కష్టపడుచు, భోగకాంతలవెనుజెంట • వేగతిరుగ
నాదరింతురె పొమ్ము పొ • మ్మందరాని, పండ్లకడియాసపడినచో • ఫలముగలదె.

చ॥ వయసునుమల్లె ప్రియమును • వాసెను లక్ష్మీతొలంగిపోయెఁగా!
నియమము నీతిమానితీవి • నిన్వలపించిన లాభమున్నదే,
వయసు విలాసినీమణులు • వత్తురె రొక్కముభూములియ్యకే
దయనెఱుంగంగరాదు ధనధాన్యములుండినఁ దెమ్ము కూడదన్.

ఏదో నోటికివచ్చినట్లు వాగెదవేమి! అన్నాని కల్లాడుదునందువా మాయమ్మ
ముష్టివేయును తీసుకో! నీవంటి వెనవలందటితో మాటలాడుటకు నాకు దీరిక
యున్నదా! నాదర్శనార్థంబు రాజాధి రాజులు గనిపెట్టుకొని యుండ నీకొ
నాదర్శనము, ఆలింగన సౌఖ్యము! ఊరక వాగక యేదో కానియోదమ్మి
డియో యడుగుకుని లేచిపోమ్మ! నీ వన్న మోరామచంద్రాయని యేడ్చు
చున్నవా, నీవు వ్రాసియిచ్చిన మామిడితోటలో, నీవు, నీభార్య, తలిదండ్రులు
చెట్లకు నీళ్ళుబోయుఁడు; మీరు మాపాలిటఁబడితిరిగదాయని యింతపిండము
వేసెదము! అంతేగాని తారతమ్యము లేఱుంగక పిచ్చిగోరణిగా వాగకుము.
దవడపండ్లు రాలఁగొట్టించెదను! పూటకు టికొణారేని వెనవపు నాతో నే
మొగముఁ బెట్టుకొని సరసాలకువచ్చినావు! ఈ నాటి కీగతి పట్టినది. ఇంకనైన
బుద్ధిగలిగి బ్రతుకుము! తక్షణము నాగుమ్మముమైలబరుపక వెడలిపోమ్మ!
లేనిచో దొంగతనముఁ జేయవచ్చితివని పోలీసువారి కప్పగించి వైదువేయిం
తును (అని చెప్పి జల్లిపోవును)

* శశి—అయినదా! ఆకొంచెము పరాధవము! సంకునబోసినఁగాని తీరంబుగాదు! మా బంగారుబొమ్మచేతఁ జివాట్లు పెట్టించినఁగాని నీపొగరణుఁగలేదు! కొంచెము పేడకలాబిగూడఁ గొట్టించెద తుణమోపికఁబట్టుము! అప్పుడుగాని నీపీడమాకు వదలదు.

చ॥ ధనమునొసంగి మెచ్చెదవా • ధాన్యముసంపదఁగూర్చియిచ్చెదో
వనములు నిండ్లువాకిళ్ళులఁ • బాయలిమోహముచేతఁ గూర్చెదో
ఘనమగు భూషణావళులు • కంతుశరాళికి మృగికప్పెదో
నిను నెటుమెచ్చి కూడనగు • నీరజలోచన పొమ్ము పొమ్మికన్

నీకుఁబట్టిన మోహపిశాచము చీపురు కట్టతోను పేడకలాబితోను గాని వదలదు! [అని పేనీళ్ళు జల్లి చీపురుతోఁగొట్టును. పద్మనాభుఁడు దూరముగా జని]

పద్మనా—పరమేశ్వరా! ఎంతకష్టకాలము వచ్చినది.

చ॥ కొడుకును గోలుపోయితిని • గోమలి ప్రేమకుదూరమైతి బె
క్కిడుములు నెత్తిపెక్కితిని • నింపువహించెడు భోగభాగ్యము
ల్గడు గరవయ్యె మాన్యములు • కష్టతితి న్వలకమ్మివేసితిన్
సుడివడె ప్రాణముల్ దుదకు • సుక్కుచు నాకలిబాధకోర్వమిన్.

ఉ॥ ఎవ్వరి వేడుకొందునికె • నేగతిలేమి హరించు నెవ్వరే
నివ్వసుధాస్థలిందలఁప • నీగతిభోగపురంధికి మాయలన్
రవ్వలఁజిక్కి సర్వము నిఁరామయముం బొసరించియుండి రే
యివ్వల నవ్వలంగనిన • నిట్టిదురాగతమబ్బియుండు నే.

చ॥ ధనమునుదోచిపెట్టితిని • దానము ధర్మము మంటఁగల్పితిన్
గొనములప్రోవు భార్య నటు • గొట్టుచుఁదిట్టుచు వీడనాడితిన్
ఘనులగు తల్లిదండ్రులను • గష్టసముద్రమునందు ముంచితిన్
జెనుకను ముందునారయక • వేజెలఁదిన్నదినమ్మి సర్వనా
శనమును బొందినాఁడి నను • జాలినదుమ్మఁ డిక్కొక్కఁ డుండునే.

చ॥ దయమును ధర్మమార్గమును • దప్పితి నాలిని గష్టపెట్టితిన్
నయమును నీతిఁగొల్పడితి • నష్టముఁజెందితి భూములమ్మితిన్
వయసునఁగండకావరము • ప్రాపున వేజెలయాండ్రొ బొందితిన్
భయమును సిగ్గునెగ్గు నెడఁబాసితిఁ జేసితి దుష్టకార్యముల్,

మ॥ ధనమాపోయెను సంపదల్నమనె నిఁర్దాక్షిణ్యమేపారఁగా
వని తారత్నమువీడి భోగవనిత • న్వాలాయము న్నూడితిన్
జనముల్బంధులకూడదన్నవినకే • జన్మస్వధాజేసితిన్
ఘనమోహంబుఁడనై సదామెలఁగితిన్ • గర్వాతిరేకంబునన్.

చ॥ కులమును శీలమున్నుఁచి • కూరిమిఁగొల్పెడు పాణినాయకిన్
పలుగతులన్ బయల్పరచి • బాంధవబృందము గేలిసేసినన్
ఖలమో భోగకాంతులకుఁ • గాన్కయొసంగితి సంపదల్ బళా
యిల నను బోలు దుర్మతియు • నిందియలోలుఁడు నెందుఁగల్గునే.

ఉ॥ బాగుగ రొక్కమిచ్చినను • బంగరు నాణెము లెన్నిగూర్చినన్
భోగము సౌఖ్యమున్ నెఱపి • భూములు దోటలు వ్రాసెయిచ్చినన్
వేగనలంకరించి తన • వేరును గీర్తియుఁ బెంపుజేసినన్
భోగపురంధ్ర కించుకయుఁ • బుట్టునె! నిక్కఁపుఁ బేమమోహముల్.

మ॥ సుతుఁడా పోయెను స్వర్గములోకమునను, • నొమ్మెల్ల వమ్మయ్యెనా
హితులు నుటలు జెప్పవాక్యములనే • నిచ్చింపఁగానైతి నా
సతిఁబోదొచ్చితి మోహసాగరమునన్ • సర్వంబుబోనాయె నే
నతిదుష్కర్ముడ బంధుఘాతుకుడ నత్యంతఁబుఁ బాపాత్ముడన్.

ఛీ! ఛీ! నేనీ పాపప్రపంచంబున నందఱయెడలను మహాపరాధంబులొనర్చి
తుదకే మొగంబుఁ బెట్టుకొని నానతీతలకంబు మఖపద్మంబును బొడగందును!
పొడగందునుబో వారిని బలుముఖంబుల నావరించియున్న దారిద్య్రచింత
భరంబునెట్లు బాపగల్గుదును! పుడమిలో దారిద్య్రంబుకన్న దుఃఖంబుగలదా!
నాకు సర్వవిధంబుల సన్యాసాశ్రమంబే సర్వోత్కృష్టమైన యాశ్రమంబు!
నేనాయుత్తమాత్తమాశ్రమ స్వీకారం బొనరించి యాసేతు శీతనగమన్యభాగం
బున దేశాటనంబొనరించుచు వారాంగ నా సాంగత్యంపు దోషంబులు జాటుచు
సంచరించెదను. [అనుచుఁ గాషాయవస్త్రంబులుగాల్చి వెడలిపోవును].

చ తు ర్థ ర ం గ ము .

[ప్రవేశము - జనార్దనరావు, సుప్రభ, రుక్మిణి]

సుప్రభ—కటకటా! ఎంతపాపిష్ట కాలమువచ్చెను! తినుట కన్నంబును గట్టుటకు
వస్త్రంబును గలవయ్యెనే! ఎట్టి దుక్కుహూర్తంబున గంగిగోవువంటి కోడలిపై
లేచినిండఁమోపి యిల్లు వెడలఁగొట్టితమో యప్పటినుండియే యినుపగజ్జలతల్లి
మనయింటఁ దాండవమాడుచున్నది!

చ॥ కటకట లేనిలోపములఁ • గల్మషబుద్ధినినఁటఁగట్టితిన్
జొటజొట బాష్పముల్దాగుగ • సుశ్రుమవేడిన జాలిమాలి నేఁ
గట్టిలమనస్కునై సతని • గోడలిఁగొట్టుచుఁ బాఱఁదొలి య
క్కటికము లేక జీవనముఁ • గానిలఁజేసితి నేమిసేయుదున్ .

నాగర్భనాసంబునఁ బుట్టినకొడుకును గూతుకునుగూడఁ గన్పింపకుండఁ
బోయిరి! భారతీ! నిన్నాముసలి ముండకొడుకున కిమ్మమని భయంబుచే నింటి
నుండి పాటిపోయితివి! ఒత్తికి యున్నావో లేదోకదా!

జనార్దన—భారతీ! ననుగన్న తల్లీ!

చ॥ అనలముఁజొచ్చి కాయము సమర్పణజేసెనో? నూతఁగూలెనో?
ఘనమగుఁజుభారమునఁ • గామిని వాహినులందు మున్నెనో?
వనముల ఘోరజఁతువుల • బారినిబొందెనో మితిజెందెనో
వనరుహనేత్ర భారతిని • బాసి యరిష్టముజెందిన్ గటా!

మ॥ కొడుకొపాయెను దూరదేశములకు • స్తోడల్ గనంరాదుగా
వడక న్నాగెను మేను వార్ధకము దాపైవచ్చె సంపత్తి దా
నడచె న్దామును జేరినట్లుగ నె యన్యాయంబుగాఁ గొడలిన్
బడలంజేసిన పాపముంగుడువ కే • భంగిన్ సుఖంపందగున్.

రుక్మిణి—అననూయాదేవి! నీవు సిక్కంబుగా ననసూయవే! నీపైలేని యపరాధంబులు
గల్పించి యెంతపాపంబొడిగట్టుకొంటి.

నీ॥ ఆటపాటలయందుఁనన్యోన్యముగనున్నఁ బలువిధంబుల బాధఁపఱచియుంటి
నాకలిదప్పుల • నలసటజెందంగ, నన్న పానములిచ్చి • యరయనైతి
నత్తమామలతోడ • నన్నదమ్ములతోడ, సాడీలుకల్పించి • వీడుమంటిఁ
గపటనాటకములు • గల్లుగూర్చి దంపతుల ప్రేమము భంగఁపఱచియుంటి

లే॥ గృహము గణ్ణాలములనించి • కీడొనర్పఁ, గర్భవార్షిధిలో మున్నఁగలిగె నేడు
సకలసద్గుణగణయైన • సన్నతాంగి, యెట్టికష్టంబులందెనో • యెఱుంగరాదు.

జనార్దన—

నీ॥ కోడలి పుట్టిల్లుఁ • గూలిపోవఁగజేసి, కట్నంబుచేపట్టి • ఖబుడనైతి.
పెండ్లిపీటలమీఁద • పెండ్లిండ్లు పడగొట్టి, పెంపుగా ధనమును • బీల్చియుంటి
శుభకార్యములయందు • నాడ్లు శోధనజేసి, వేడుక పేర్చెట్టి • వేదయిడితి
నత్తింటిలోఁ గోడ • లడుగుఁబెట్టినదాదిఁ, యతికాలద్రోక్కితిఁ • గరుణలేక

లే॥ గంగిగోవగు నిల్లాలిఁగంగ పాలు, జేసి తిరిపెంబు నెత్తుచు • సిగ్గులేక
సుగుణగణములపోవైన • సుతునిబాసి, బ్రతికియుండితి జీవచ్ఛవంబనగుచు

నీ॥ తిట్టి కొట్టినఁగాని • పట్టికొల్పినఁగాని, కోపంబు నెఱుంగని • కోమలాంగి
దోషమెంచినఁగాని • తూలనాడినఁగాని • దూషింప నెఱుంగని • తోయజాక్షి
భూషణంబులుమార్చి • బూదియిచ్చినఁగాని, పోరుఁబెట్టఁగలేని • పువ్వుబోణి
యన్నంబువెట్టిన • సున్నంబువెట్టిన, నాగ్రహంబెఱుంగని • యలగుఁబోడి

లే॥ యత్తమామల సేవలనలరుచుండు, ప్రాణనాథుని కనుసన్నఁబ్రబలుచుండు
సుగుణగణములకిమ్మైన • సుందరాంగి, యష్టకష్టంబులనుబొందె • నక్కటకట

సుప్రభ—నాథా! మనము. చేతులారఁజేసుకొనిన పాపఫలంబనుభవింపక తీరునా?

“లలాటలేఖా నపునః ప్రయాతి” యని పెద్దలు చెప్పుదురుగదా? మనమిట్టి
కష్టంబులనుభవింపవలయునని బ్రహ్మ మననొసటను వ్రాసియుండ నాలక్షి

దేవిని మనము గౌరవించుట తటస్థమనా? కలకంఠకంఠికన్నీరొలికినసిరియింట
నుండనొల్లదుకదా! ఆపరమపతిప్రతాపలకంబు ప్రాణేశ్వరు నెడఁబాయఁ
జాలక నాపాదంబులను బట్టుకొని భార్యాభర్తల కెడఁబాటుఁ జేయవలదని
కన్నీరు మన్నీరుగాఁ బలవించి బాష్పధారలచే నాపాదంబులు గడిగి బ్రతి
మాలు కొన్నను కర్కశపాషాణ హృదయనై యాసతీరత్నంబును గృహంబు
నుండి పాఱఁద్రోలిన పాపఫలంబు జన్మజన్మంబులకు మనలవెన్నంటి బాధింప
కుండునా.

సీ॥ ఆ త్రమామలయెడ • నాదరంబునుజూపఁ, జడిమడిపాటుతో • నిడుమలిడితిఁ
ప్రాణేశ్వరునిమీఁదఁ • బంచప్రాణములున్నఁ - బతిభక్తిలేదని • వదరియుంటి
దైవభక్తియు దయా • దాక్షిణ్యములుగల్గ - దండించి శిక్షించి • మొండినైతి
నాడుబిడ్డలయెడ • ననురాగమునుజూపఁ - దప్పులవెదకుచుఁ • దరలుమంటిఁ

తే॥ గట్టములముంచి పలుమారుఁనప్టపరచి- దుఃఖములముంచి సుఖములఁదొలఁగఁజేసి
కూడుఁగుడ్డయు నొసఁగక • కుండఁజేసి - పాపకూపంబుననుగూలి • భంగపడితి.

చ॥ కనులను బాష్పపూరములు • గ్రమ్మఁగ గద్గదముక్తకంఠయై
యనునయమొప్పు పాదముల • కంజలిఁజేయుచు దుఃఖమందుచున్
“నను నిలునుండి త్రోయకుము • నాహృదయేశుని బాయజాల”నం
చను సతిరత్నశీలమును • జయ్యన నేగతి విస్మరించెదన్.

ఉ॥ పుట్టినయిల్లు వీడి తను • ముద్దుగఁబెంచిన తల్లిదండ్రులన్
నెట్టనఁబాసి భోగము గణింపక యింతయు సేవసేయఁగా
మెట్టినయిల్లు జొచ్చితన • మేచుకుసౌఖ్యలవంబు జూడకే
పెట్టినకష్టముల్సయిచి • పేర్చినహించెడు తన్విఁబాసితిన్

ఆసతీతిలకంబు నాగృహంబునుండి యెప్పుడు వెడలఁగొట్టఁబడినదో యప్పుటి
నుండియే శ్రీలక్ష్మీదేవి మనగృహంబువీడె! ఆక్షణంబునుండియే యనుపగజ్జలతల్లి
మననట్టింట స్థిరమైన కాపురంబుఁ బెట్టె. నాటినుండియే ధన కనక వస్తువా
హన సమృద్ధియు సర్వసంపదలును గరిమింగిన వెలగపండువలె నదృశ్యంబు
లయ్యె. దాసదాసీజనంబులు సంపదలు గలిగినపుడు కనుసన్నల మెలంగి లేమి
గల్గిన వెంటనే యదృశ్యులైరి! పంచభక్త్యాన్నంబుల రుచిజూచిన నోటనే యు
ప్పుగల్లునులేని గంజియుఁ గుక్కలకు బాటవైచెడు చల్లియన్నంబును భుజింప
నయ్యె! ఆహా! కాలమహిమ! పూవులమ్మిన యంగడినే పుడకలమ్మవలసినచ్చె
గదా! శ్రీలక్ష్మీదేవి యతిచంచల! లక్ష్మీదేవి కీగంటి ప్రసారం బీనాఁడు
ఒకనిపై ప్రసరింప నతఁడు దేవేంద్రసదృశుండై రాజాధిరాజగును! అక్రీ
గంటి ప్రసాదంబు దప్పినచో గర్భదరిమృండై పూటగంజికె డికాణారేక
యన్నమోరామచంద్రాయని పలవించుచుండును. కలిమిలేములు కొవటికుం
డలు! సంపదలు తట్లెల్లతా సదృశంబులు! నానిని శాశ్వతంబుననమ్మి మోసపోవు

వారు పాపకూపంబునఁబడిపోవును! సంపదగలనాఁడు మహాస్మిన్తులమైయొడ
లెలుంగక మనసమానులు లేరని విర్రవీగితమి గాని గిర్భదారిద్య్రంబు వచ్చు
టతోడనే యామదంబెల్ల దిగిపోయినది! ఇప్పటికైనను బుద్ధిచెచ్చుకొని నా
కుమారుఁడును గుమార్తెయుఁ గోడలును నేదేశంబున కరిగిపో యాసేతుశీనగ
మధ్యప్రదేశంబంతయు గాలించి యన్వేషించెదను, నాథా! మన పాపకౌర్యం
బులనలనను దుష్టచారిత్రంబువలనను నీదారిద్య్రంబును “త్రోవఁబోవు ప్రార
బ్ధకర్మమా! మాయంటిని దొంగిమోచిపొమ్మని” యాహ్వానించితిమి! తిరిగి
యీదారిద్య్రదేవత మనల నెప్పుడు విడుచునో తెలియరాదు. కొడుకును గూతు
రును గోడలును నన్వేషింప నేగుదము రండు? కష్టకాలంబున శ్రీ హరినామ
స్మరణంబే సర్వకలష నివారణంబు.

శ్లో॥ హరే రామ హరే రామ రామరామ హరేహరే

హరేకృష్ణ హరేకృష్ణ కృష్ణకృష్ణ హరేహరే.

శ్లో॥ శ్రీరామరామ రామేతి రామేరామ మనోరమే

సహస్రనామ తత్త్వల్యం రామనామవరాననే.

సంచమరంగము.

[చికిత్సాలయము - డాక్టరు సరస్వతీదేవి; సరోజిని మాట్లాడుచుందురు.
ప్రభావతి జ్వరముతో సంధిప్రలాపముఁ జేయుచుండును. కృష్ణమూర్తి ప్రభా
వతి దగ్గరకూర్చుండి పరిచర్యఁజేయుచుండును.]

సరో—డాక్టరుగారు! ప్రభావతి కెట్లున్నది.

సర—ఏమని చెప్పమందురు! నట్టేటిలోఁ బ్రచండమైన తుపానుచేఁ జిలునావకొట్టు
కొనుచుండునట్లు ప్రభావతి బాధపడుచున్నది! మృత్యుదేవతతో ఘోరసమ
రంబు సలుపుచున్నది! తెప్పలేలునో మనుఁగునో యెవరు చెప్పఁగలరు! బ్రతు
కుట బహుదుర్గథము.

తే॥ సంద్రమందున నుడిగాలిఁ జాలజిక్కి, మునుఁగ నున్నట్టిచిరునావఁ ననువునుండె
తెప్పలేలునొమనుఁగునో • తెలియరాదు, దైవఘటనంబుదెలియఁగఁదర మెమనకు.

తే॥ ఘోరవ్యాఘ్రంబు హరిణంబుఁగూల్చునట్లు; మూరిసింగంబు హస్తీపైఁకురుకునట్లు
కారుచిచ్చు మహాటవిఁ గాల్చునట్లు; మృత్యుదేవత చేఁజిక్కె • నింతి నేఁడు!

సరో—పాప మాబాలుఁడు తల్లికెట్లు పరిచర్యఁ జేయుచుండెనో వీక్షింపుఁడు!
ఆమెనుజూచి నప్పటినుండియు నామెయెడ సోదిరీభావము గల్గినదండి! అందు
వలననే ప్రతిదినము నీమె తేమం బరయుచుంటిని! ఏ సుజీవియో యమృ
తమో యెసంగి యామెను బ్రతికింపవలసిన భారము మీది!

తే॥ మందుమాక్రమ లోపంబుమానుమమ్మ: యివ్వగల యాపదంబు లిప్పింపుమను
పురుషయత్నంబు వీడఁగాఁబోలునమ్మ: ధాతవ్రాతలు దుడిపింపఁ ♦ దరమటమ్మ

సర — మీరింతగాఁ 2 దిసారులు జేప్పవలెనా! నాసర్వశక్తుల నుపయోగించెదను!
మీ రాపిల్లవాని దుఃఖ మోదార్పుఁడు! నే నిప్పుడే తక్కిన రోగులనుబరీక్షించి
వచ్చెదను.

ప్రభా — (అవేదనముతో) పరమేశ్వరా! నీకు నామీఁద నేల కగుణరాదు! ప్రపంచం
బునఁ దలిదండ్రులూ లేరు! ప్రాణనాథుఁడా విదేశ కన్యకామణిని వివాహ
మాడి న న్ననాథగా నొనర్చినారు! ప్రేమించు నత్తమామలా దుఃఖముద్ర
ములో మునిగి స్వర్గస్తులైరి! ప్రాణేశ్వరా! సర్వస్వాయాస్వాయ విచక్షణ
దత్తుండవై రాష్ట్రాధిపత్యంబొనర్చుచుంటివే! నీపైఁ బంచప్రాణంబులం
బెట్టుకొన్న యిల్లాలిని దిక్కులేని పక్షివలెఁ దరిమివేయ న్నాయమగునా? పాణి
గ్రహణకాలంబున నెడఁబాయనని చేసిన ఘోరప్రమాణంబులన్నియు మిథ్య
గావించితివా? కానిమ్ము! నాగతి యేమైనను నేను చింతింపను! దిక్కుమాలిన
పక్షినినేను బ్రతికినను జచ్చినను బ్రపంచమునకు లోటుకొదు. కాని సంపూర్ణ
పూర్ణిమా చంద్రబింబమును ధిక్కరించు నీకన్నపుత్రుని మొగమైననుజూచి
గౌరవింపవలదా? నేనీ ప్రపంచంబును వీడినతరువాత రెక్కలురాని యీపిల్లఁ
డెల్లాడి మరణింపవలసినదేనా? ఛీ! ఛీ! మరణగచ్ఛారంబునఁ జొఱునున్న నాకీ
విచార మేటికి? ఆ రజన పరాయణుండును, దీనజనరక్షాకల్పకంబును; మష్టిశిక్షణ
శిష్టరక్షణప్రతీక్షే బద్ధకంకణుండును; గజేంద్రప్రహార విభీణ ద్రౌపదీత్యాది
భక్తవర ప్రదాయకుండునునగు పరమేశ్వరుండొక్క దిక్కుమాలిన పక్షియైన
నాకుమారుని రక్షింపఁజాలఁడా? నారుబోసినవాఁడు, నీరుబోసి నారును బెంపఁ
జాలఁడా? రాతిలోని కప్ప కౌహార మెవ్వఁడొనంగును! భూమ్యాకాశంబుల
సంచరించు పశుపక్షి మృగకీటకంబులకు ఎక్కండంబులు మొదలు పరిమా
ణువు నటకు సర్వప్రాణులను సంరక్షించు పరమేశ్వరుండే నాకుమారునికి
దిక్కు! సర్వేశ్వరా! అర్తశరణ్యా! అనాధనాథా! దీనదయాపరా!
పాహిమాం! పాహిమాం! పాహిమాం.

సరో — తల్లీ! విలపింపను! సర్వేశ్వరుఁడు నీ దీనాలాపంబు లాలకించెను! నీకును నీపిల్ల
వానికిని నేలోపంబునులేదు!

తే॥ అణువు మొదలుగ బ్రహ్మాండః మావరించి-నింగివిహరించు పక్షుల నియతిఁబ్రోచి
జలములందలి జంతులఁజాలమనిచి - రాతి నివసించు కప్పకుఁ ♦ బ్రాణమిచ్చు
దేవదేవుండు నీబిడ్డఁ ♦ బ్రోవలేడె.

నీపిల్లవానిని రక్షించుభారమునాది! మీ ప్రాణనాథుఁడు మిమ్ముగౌరవించి
గ్రహింతును, అధైర్యము పొందకుఁడు.

ప్రభా—(కన్నులు దెరచిచూచి) తల్లీ! నీజెవరవు? నన్నురక్షింపవచ్చిన లక్ష్మీదేవివా? పార్వతివా? లేక సరస్వతివా? సంజీవివంటి నీ వాక్యమృతంబుచేత నావ్యాధిక్షణములో మాయమైనట్లున్నది.

సరో—నే నెవరైన నేమి! నన్నునీచెల్లెలుగా భావింపుము! నీవు నీపాగినీహేతుల నడుమ నుంటివిగాని, నీ వనుకొన్నట్లు దిక్కుమాలిన పక్షివిగా లేవు! నీవుధైర్యముగా నిదురబొమ్ము! నీ రోగము నిముషములో వదలిపోవును.

శా|| అక్క లేశము చింతనందకుము నీ యజ్ఞాతవాసంబులన్
మొక్కికందైవముఁ జూడచుట్టమును నీకు నేనికష్టంబులున్
నిక్కంబెంతయు నీవుజెందితివిగా • నీ నూన్యఁడున్నుర్వపు
న్దిక్కున్వెల్గినఁజీకటుల్పమయవే • తేజంబు దీపింపదే.

ప్రభా—తల్లీ! నేను ధన్యను! దిక్కులేనివారికి దేవుఁడేదిక్కు! ఆ పరమేశ్వరుఁడే నిన్ను నాపిల్లవానిని రక్షించుటకుఁ బంపినాఁడు! నేనింకనిశ్చింతగా మరణింప వచ్చును (అని నిదురబోవును).

సరో—ప్రభావతి నిదురించుచున్నది! వీరిపుట్టుపూర్వోత్తరంబు లీబాటనినడిగి తెలిసికొందును! కుమారా! నీతలిదండ్రులెవరు! మీరిచటి కేలవచ్చితిరి!

కృష్ణ—ఈమెనాతల్లి! మాతండ్రిగారు కలక్టరుపని చేయునున్నారు గాని మమ్ము వదిలివేసినారు! మాయమ్మ పార్థివినను వినక మమ్ము బెడలఁగొట్టి నన్నుఁ గాలితోఁదన్నినారు!

తే|| తల్లి మువ్వకుతల్లాలబోలు • ధన్యచరిత, తండ్రి న్యాయశిలుండైన • దాంభీకుండు పరిణయంబైన భార్య దాన్యధనుజెందఁ, బెల్లదొరసాని పెండ్లాడె • బెంపుకేసి||

సరో—కన్నకుమారుని గాలితోఁదన్నిన క్రూరుఁడెవ్వరమ్మా!

కృష్ణ—మానాన్నగారిపేరు మాధవరావుగారు! నేను మాయమ్మ పిచ్చివారమని మమ్మియొప్పతిక్కిఁ బంపినారు.

సరో—మాయమ్మ వారి నెందులకు విడిచిపెట్టినది!

కృష్ణ—మాయమ్మ వదలిపెట్టలేదు! నేనుబుట్టకముందే వాగుచువుకోసము యావత్తు సొమ్ముఁదీసుకొని యిండ్లఁడుకు మాయమ్మనువదలి పెట్టినారు! అక్కడ మాయమ్మను నన్ను మఱచిపోయి వేరేదొరసానిని బెల్లిచేసుకొన్నారు. తిరిగి యీదేశము వచ్చినతరువాత మమ్మఁజూడనైనను జూడలేదు! మాయమ్మ నన్ను దీసుకొని వారికోసము తిరిగితిరిగి చివరకు వారినిజూచి బ్రతిమాలఁగా దొరసానికిఁగోపమువచ్చునని మమ్మబెల్లఁగొట్టి యిచటకుఁబంపినారు! మాయమ్మ కిచటజబ్బుచేసి చావుబ్రతుకులమీఁదనున్నది! డాక్టరుగా రెన్ని మందులిచ్చినను నయము లేదు! ఇంతకష్టములోనున్నను మానాన్నకుఁగరుణలేదు! ఎంత క్రూరుత్వఁడో!

తే|| పరిణయంబైన భార్యను • వదలివేసె, కన్నకొమరుని నరికొలఁ • దన్నిజైచె
పిచ్చివారంచు పేర్కెట్టి • జెడలఁద్రోసె, అమ్మచానున్న త్తణమైన • నరయరాఁడు
కరుణలేదొక్క తెలియఁ • కర్మఫలము ||

(కన్నుల నీరునించును)

సరో—(బాలునెత్తుకొని ముద్దులాడుచు) నాచిట్టితండ్రీ! మీయమ్మజబ్బు త్వరలోనే
నయమగును! నీకష్టములుఁ దీరినవితండ్రీ! నీకేమైనను సొమ్ముగావలెనా? (అని
నూరురూపాయలిచ్చును) మాయింటికివచ్చెదవా? నీకుమంచినగలు బట్టలు
నిచ్చెదను. నామోటారిచ్చెదను!

కృష్ణ—అమ్మా! మాయమ్మను వదలటమే! నాయెత్తుడబ్బుపోసినను నేను మాయమ్మను
వదలను! మాతండ్రి చిన్నప్పుడేవదలివేసినాఁడు! నేనుగూడ వదలివేసినమాతల్లి
గుండెపగిలి చచ్చిపోదా? నాకు మోటాగుగీటారులక్కరలేదు! ఈ పాడుడిబ్బు
మాకువద్దు! మాయమ్మను నేనువదలి యెక్కడకునురాను!

సరో—నేను మీయమ్మనుదీసుకొనివెళ్ళిన నేమిచేయుదువు?

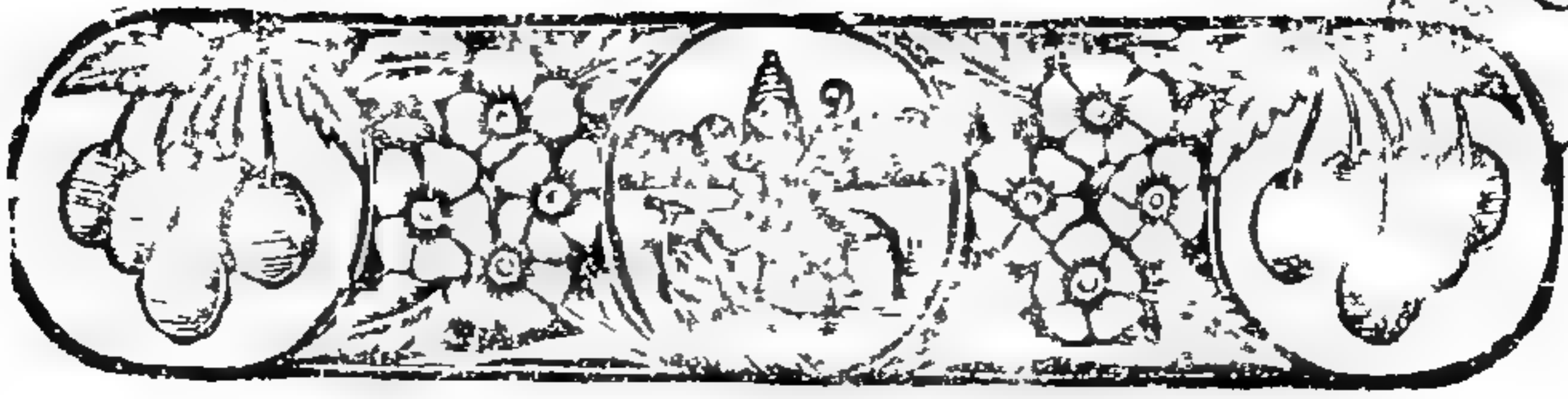
కృష్ణ—అప్పుడునేను మాయమ్మతోఁ జక్కఁగాఁ బెండ్లికొడుకులె వచ్చెదను.

సరో—తండ్రీ! నీధైర్యమే నిన్ను గాచునులెమ్మ! మీయమ్మకు రేపీపాటికి యావత్తు
జబ్బు నయమగును! నేనుదిరిగి రేపువచ్చెదను! మీయమ్మయొద్ద జాగ్రత్తగాఁ
జూచుచుండుము.

కృష్ణ—మాయమ్మను జాగ్రత్తగాఁ జూచుచుండమని మీరుచెప్పనక్కరలేదు.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాదమి
ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాదమి

అభినవసరస్వతి

పంచమాంకము

ప్రథమరంగము

[మహారణ్యము - పద్మనాభుడు, అచ్యుతుడు, విక్రముడు కాషాయవస్త్రంబులతో
సరణ్యంబున దారిద్ర్యమునకు వ్రజుచుండుదురు.]

పద్మ—

చ॥ అడు గొకయామడయ్యె హృదయంబునఁదాపముఁ జాలఁపెచ్చె నీ
యిడుమలుదీరుకాలమిక • నెన్నఁటికైనను వచ్చితీరు నే
జడగుండనంబునన్ సతిని • వేదనపాలొనరించి భోగపుం
పడతనిఁగూడి సర్వమును • బాడొనరించితి నక్కటక్కటా.

(అని నడచుచుండును.)

అచ్యు—విక్రమా !

మ॥ అకటా నే నెటువంటిమర్మతినొ యన్యాయంబుగాఁవంగనన్
వికటంబైన విరక్తితోఁగినినీ యేప్రీతిన్ స్మదింజూపకే
సుకముంబాపి గృహంబునుండివెలికి • నుట్టుడఁ బోదన్నితిన్
మెకముల్పొంగెనొ, దుఃఖమున్నడిచెనో • మిత్తిధర న్బాసెనో ?

విక్రము—మిత్రమా ! రోలువచ్చి మద్దెలతో మొఱఁబెట్టుకొనినట్లున్నది నీగొడవ !
నాదుఃఖ మెవరితోఁ జెప్పకొందును ? సకలసద్గుణ సన్నతాంగియైన భారతీని
నేఁ బ్రేమించియుండ నామెజనకుఁ డామె నొక ముదుసలి పండుకోతికియఁ
బ్రయత్నింపఁగా నాబాలిక పాతీపోయె ! ఎచటవెదకినను నాకామె గానరా
వన్నది !

అచ్యు—అయ్యా ! మీరెవరో బాటసారులవలెనున్నారు ! మావలెనే మీరును దుర్గ
మారణ్యంబునఁజిక్కి తోవఁదెలియక నవయుచున్నట్లున్నదే !

పద్మ—అయ్యా! నాపేరు పద్మనాభుడు! వారాంగన వలయందుఁజిక్కి, యిల్లును నొడలనుఁ బాడుఁజేసుకొని, భార్య నెడఁబాసిన యధమాధముఁడను! కాకి ప్రయాణమొనర్చుచు నీ యరణ్యమందుఁ జిక్కితిని. మీ రెవరు!

అచ్యు—నాపేరచ్యుతుడు! నేను తల్లిదండ్రుల పోనుఁబడలేక పరమ పతివ్రతా మతిగైయైన యిల్లాలి నింటనుండి వెడలఁగొటిన భ్రష్టగ్రాసర చక్రివర్తిని! తిరిగి నా యిల్లాలి నన్నేషించుచు నిట్టడవులు గుట్టలు బట్టి తిరుగుచున్నాఁడ!

విక్రమడు—మీసోది యైనదిగదా! నాగొడవగూడ నొక్కొంత యాకర్షింపుడు, నేను కలచిన భారతీదేవి చక్కనిచుక్క! త్రిలోకనుందరి! అక్షిల్లు దల్లిదండ్రులు ముసలికోరికిచ్చి వివాహముఁజేయ సంకల్పింపఁగా నాపిల్ల పాటిపోయినది! ఆ ముద్దులగుమ్మను వెదకి వివాహమాడవలయునని నాప్రయాణము.

పద్మ—మిత్రులారా! మనమందఱ మొక్కపడవలో నే ప్రయాణముఁ జేయుచున్నాము! ఎవరియదృష్ట మెట్లున్నదో.

విక్రమడు—మనయదృష్టంబున కేమిలోటు! ఈ మహారణ్యంబునఁ జిక్కుకొంటిమి గదా! ఈ యరణ్యంబు దాటినఁగదా మనభార్యారత్నంబుల నన్నేషించుట! పెన్నదాటినఁగదా! పెరుమాళ్ళసేవ.

నీ॥ మట్లమధ్యాహ్నంబు మహితతేజస్కుఁడౌ, నూర్యకౌంతియునైనఁ • బాడరాదు అల్లిబిల్లిగఁగూడి • యాకసంబునునంటు, లలితలతావళు • ల్వలయుచుండు పగలురాత్రియునైన • భయమఁగొల్పుఁగఁజాలు, ఘోరమృగావళు • లేరుచుండు కాకఘూకంబులఁ • గడుకూరమృగములం, బలుదిక్కులందునఁ • బరధవిల్లు

లే॥ మనుజులచారమేబాడ • మనకుఁదోప, కట్టినడుకొనఁజిక్కితి • మేదిగఁయొకొననంబునుఁదరియింపఁగలమొలేమొ, యడఁ మరణింప విధివాసెనక్కటకట.

అచ్యు—ధైర్యసాహససంపన్నుఁడనైన నేనే యీ యడవుల కష్టములందుచుండఁగా శరీరమనుమకోమలలతాంగియగు నాప్రేయసి యెచట నెట్టి యిడుమలందు చున్నదో గదా!

చ॥ వనములఁదాపసాకళిని • భక్తిఁగొల్చి విరగియయ్యెనో
ఘనమగుమోహతాపమునఁ • గాయముఁ బాయఁగనిటఁ గూలెనో
వనధనిగూలి పొగములు • వాసెనొ కోరివిషంబుఁ ద్రాజెనో
యనలమునందుఁ జొచ్చినదో • యక్కట కష్టములేమిపొందెనో.

పద్మ—నాకుఁ బ్రాణములు కంఠగతములగుచున్నవి! అడు గొక యామడగాఁ జూపట్టు చున్నది.

ఉ॥ గ్రామము దూరమయ్యెనెటు • గాంచిన ఘోరమరణ్యమేకదా!
పాములు ఘోరసత్త్వములు • పొగముఁదీయగ సంచరించెడి
వేమరునీరమున్వేదకి • వేసటఁగాంచినఁ గానరాదు నే
మేమి యనర్థముల్గలవో • యెట్లుతరింతుము గాననంబులన్.

* విక్రము—మీరు సాహస విక్రమార్కులవలెనున్నారే! కష్టములు వచ్చినపుడు చింతిల్లినఁ గష్టములు బాటిపోవునా?

అహ! ఈమహారణ్యంబు ప్రాణి భీకరంబుగానున్నను నెంత మనోహరంబుగా నున్నది.

ఉ॥ అల్లవె కీరకారికలు • నయ్యవెఘోరవనసజంతువుల్
అల్లవె కేకిసంఘములు • ఆయెడరవ్యకురంగసంతతుల్
అల్లవె కుంజరాళియును • నా దిశసర్పములు న్వరాహముల్
ఎల్లెడ సింహముల్పులు • హింసయొనగ్గుచునుండె నక్కటా!

అచ్యు—మిత్రులారా! ఎటుజూచిననుఁ గూరిమృగంబుల బొబ్బలుఁ గర్లకఠోరంబులై వినవచ్చుచున్నవి.

ఉ॥ ఎచ్చటనుండి వైబడునొ • హింసయొనర్పఁగ వ్యాఘ్రరాజుల్
ఇచ్చట దిక్కు మొక్కుమది • కింపలరన్గనరాదు బాణముల్
మచ్చునఁగానరావయొక • మంచి కృపాణముజేతలేమగా
హెచ్చు నాపదల్లలిగె • నెట్లుచరింతుము కౌనంబునక.

(లోపల బెబ్బులల గోండ్రింతలు వినఁబడును)

[అందఱు నుల్కి పడుదురు]

అల్లవె వ్యాఘ్రంబులు మనదెసకే వచ్చుచున్నవి. ఈ యరణ్యంబున మరణంబు దప్పదు గాఁబోలు మృత్యుదేవతవలె మనమీదికే వచ్చుచున్నవి. పాటిపోవుదమురండు (ముగ్గురును తెరలోనికిఁ బాటిపోవుదురు.)

[తెరలో హతోస్త్రి, హతోస్త్రి యను కేకలు-విమలాత్మశర్మ ప్రభాకర శర్మ, భరతశర్మ యాయుధపాణులై ప్రవేశము.]

విమలా—మిత్రులారా! యరణ్యంబున వ్యాఘ్రంబులు బెచ్చుపెరిగి బాటసారులను వధించుచున్నవి. సాపమెవరో హతోస్త్రియని కేక వేయుచున్నారు. తక్షణము బాణంబులు ప్రయోగించి దుష్టమృగములను వధింతము రండు!

ప్రభా—అటుచూడుము! ఆ వ్యాఘ్రంబు బాటసారినిగాని గాయపఱచి రెండవ వానిపై కురుకుచున్నది! అందఱుము బాణంబులుఁ బ్రయోగింపవలెను.

(ముగ్గురును బాణంబులు ప్రయోగింతురు)

భరత—అన్న న్నా! నీబాణము తప్పిపోయినది! నాబాణముతో నా వ్యాఘ్రము పరలోకమునకేగినది.

ప్రభా—అదిగో! మరియొక ఘోరమృగము! ఈ బాణంబుతో దానిని వధించెదను చూడు (అని బాణమునుఁ బ్రయోగించి వటియొక పులినిఁ జంపును)

విమల—మృగంబులన్నియు మృతిఁజెందినవి! బాటసారులు మూర్ఖుఁ జెందినట్లున్నది. వారిదరిఁజేరి నేదఁదీర్చెదమురండు.

ద్వితీయ రంగము.

[మాధవుడు, సరోజని ప్రవేశము.]

సరో—మనోనాయకా! మీరు నన్నెంతమోసము చేసితిరి. మీ కపటనాటకమంతయు నాకు బట్టబయలైనది! మీ చర్యలు శ్రీకృష్ణభగవానుని చర్యలవలె మహాద్భుతంబులుగా నున్నవే!

లే|| కల్లకపటంపు మెర మెచ్చుపల్లదంబు, లాడి బహుభార్యలొడఁదైయరుగఁదగునె
అప్టమహిషులనేలిన • యిప్టదేవు, లీలలను మెచ్చియటుజేయఁ • బోలనొక్కొ.

మాధ—(రిచ్చపడి) ప్రేయసీ! నీకుఁ దెలిసినవిషయమేది! విషయంబుదెలుపక నన్ను దూషింపుట న్యాయమగునా!

సరో—ప్రాణనాథా! మిమ్ము దూషించుటలేదు. హిందూపతివ్రతామణి నాథుని దూషించినచో నామె కిహపరలోకంబులు గలవా? నేనార్యమతావలంబనము జేసితిఁగాన నాకనూయాద్యేషంబులు లేవు? మీతో సంసారసుఖంబు లనుభవించుటకును గష్టసుఖములఁ బొల్లొనుటకును నాకెట్టి యధికారముగలదో యంతకన్న సహస్రగుణంబు లధికమైన యధికారము గలవనితారత్నమొందు లేదా? మీరానాఁడు పిచ్చిమానవురాలని యాస్పత్రికి బంపినవనితారత్నమును, ఆముద్దులబాలుఁడునుఁ బరమ పతివ్రతామత్లియైన మీప్రథమభార్యారత్నమును మీపిల్లవాఁడునుగారా? పరదేశంబుల మీరు వంచనఁజేసినన్ను బెండ్లియాడుట యామెయెడఁజేసిన మహాపరాధముకాదా! ఆయిల్లాలు మిమ్ము స్వేషించుచువచ్చినను, నామెనుఁ బరిభవించుట న్యాయాన్యాయవిచక్షణ దక్షులగు తమవంటివారికి ధర్మమా?

మ|| ననుమీర్షిఁడుఁ జూడకున్నమునుపే • నారీశిరోరత్నము
న్మనతన్బేడిలియాడలేదె? సుతుని • న్నాంచంగలే దేనుటన్
ననుబెండ్లాడుము బ్రహ్మచారిసనుచున్ • నన్నోసముంజేయవే
తనుజున్దన్నుజె బార్యపిచ్చిదనుచు • న్దండించి పోద్రోయవే.

మాధ—ప్రేయసీ!

చ|| కలగనుచుంటివో కథలు • గల్పఁజేసి వచింపుచుంటివో
ఫలరహితంబులౌపలుకు • బల్కివినోదము లాచరించెదో
పలుకులసత్యమైవెలుగఁ • బల్కఁగ నేలనె నీవెరుంగవే
యలికుల వేణినే నెరుగ • నన్యసతీమణి కూర్మి నెయ్యముల్.

నే నేమియొనర్చినను నీపైగాధానురాగంబునలననే గదా జేసితిని! అట్టి
యఖండస్వార్థత్యాగంబునకు నేను బూజ్యుడను గావలసినవాడనే గాని నీ
వలనద్యాజ్యుడ నెట్లుగుదును! కాని యెంతవృద్ధయపరివేదనతో నాయిల్లా

లిని బాసితిని, యెట్టి దుఃఖవేదనాదండవ్యామానుండనై సంపూర్ణచంద్ర
చంద్రికాకాంతిని భాసిల్లు నామద్దుల కుమారుని నెడబాసి పరితపించుచుం
టిని యాపరమేశ్వరునకే తెలియవలెను! నాహృదయంబునకే తెలియ
వలెను.

ఉ॥ ఎంతటిమోహతాపముల • నింపువహించెడు భార్యవీడి నే
నెంతగ జాలిమాలి గడు • హీనత కన్నకుమారుడన్నియూ
కంతుశరాళిఁగుందుచును • కాని విదేశపుకొంతఁగూడితిన్
వింతలు గాఁగఁదోచెనొకొ • వెరికివేయివిధంబు లుండవే.

సరో — ప్రియ! అప్రభావతియుఁ బిల్లవాఁడునుఁ దిరిగి వచ్చినచోఁ గైకొందురా!
లేక యడ్డదిడ్డఁపుఁ బ్రసంగంబులు జేసి, వారినితిరిగి జల్లఁగొట్టెదరా?

మాధ — దేవీ! ఏమియిట్లుడిగెదవు! నేనువారిని గైకొనుటెట్లు సంభవించును! నీవు
సవతికయ్యంబున కెట్లనుమతింతువు! నాఁడు నీ వివాహసమయంబున నేను
నావారిందఱిని ద్యజించి నీపాణిగ్రహణంబొనర్చితిని గదా! అప్రమాణం
బునకుఁ గట్టుబడియే యిప్పుడు ప్రభావతినిఁ బిల్లవానినిఁ బరిత్యజించితిని! ఈ
జన్మలోఁ దిరిగివారిదర్శనభాగ్యంబుఁ గలుగదు! కలిగినను వారును మనమునుఁ
గలసియుండుటకు వీలులేదు. అకారణంబుననే వారినట్లు పిచ్చివారియాస్ప
త్రికంఠితిని! అచట ప్రభావతి బ్రతికియున్నదియో వియోగసాగరంబునముగి
మృతినొందినదో తెలియనైతి.

సరో — ప్రియనాయకా! ముందుండిన చెవులకన్న జెనుకవచ్చిన కొమ్ములువాడి
యైనట్లు, మిమ్ముఁబ్రధమంబున వరించిన ప్రభావతికంటెను నే నెక్కువ
దాననైతివా? నే నెట్లు మిమ్మువరించితిని? యామెయట్లు వరింపలేదా? నేను
మీ ప్రభుత్వపువారివంశంబునఁ బుట్టినమాత్రంబుననే నా కౌశంబుపైనుండి
యూడిపడితివా? నామధిపతులఁ జొక్కఁబొడిచెనా? అంగకనిత రత్నమై
నంతమాత్రంబున నడుగులకు మడుగులొగ్గి పూజింపవలెనా! అవనితారత్నము
యుత్తమహ్మకుల సంభూతయైనను, నామెతల్లిదండ్రుల ధనసహాయ్యంబున
మీరట్టి మహోన్నతదశకు వచ్చినను, నామెను గన్నెత్తిచూడనైనఁజూడక, యష్ట
కష్టంబులొంది తనకుఁ దా మిమ్మున్నేషించుచు వచ్చినను నాపరమపతివ్రతా
మణినిఁ బిచ్చియాస్పత్రియందుఁ బెట్టించి, మీగర్భవాసంబునఁ బుట్టిన కుమార
రత్నంబునుఁ గాలితోడన్ని త్రోసివైచెదరా! మీకు దయా దాక్షిణ్యంబులు,
కరుణాసాహర్ద్రంబులు లేవా?

మ॥ పతిదైవంబనికొల్పు భార్యసుతునిన్ • వజ్జించి మోహంధుడై
పతితుండై భువినన్యదేశ సతిని • స్వాంధించి పెండ్లాడుదే
యితరులైతరుల తానువచ్చినసతుల్ • యెట్లైనరంభానొకొ
కతుకంబోయిన చాటికలువలెటు • లంగస్సరినోబునే.

మాధ—ప్రేయసీ! మండుచున్న కాయంబునఁ గొలిమిఁబెట్టి కల్పిసట్లు విషాద దోఁఱాయమానుండనైన నన్ను హృదయవిదారకంబులగు పల్కులచే నేల నొప్పించెదవు! పశ్చాత్తాపతప్తుండనైతిఁగాని కింక రవ్యతామూఁడుండనై యూర కుంటిని!

సరో—మనోనాయకా! ఆ ప్రభావతి నిపుడు రప్పించిన నామెను గైకొందురా? లేక తిరిగి జెల్మఁగొట్టెదరా?

మాధ సఖీ! నీవు నాతోఁ గాపురముఁ జేయుచున్నంతకాలముఁ బ్రభావతి యీ యింట నడుగుఁబెట్టుటకు వీలులేదు! నీజెటు లంగీకరించెదవు! నేను జేసిన ప్రమాణమునెట్లు తప్పగలను.

సరో—నాథా! మీకు నావలన భయమక్కఱలేదు. ఈగృహంబున కాపురంబుఁ చేయుటకుఁ బ్రభావతినున్న యధికారము నాకు లేనేలేదు!

మ|| మునుమున్నట్టిన యాత్మకర్మములఁ దాఁపోఁదోచి యాజెక్కఁదో చినకొమ్మలైరివాడియై పొడువ వాఁకింజెందుఁగాదే ధరన్
ఘనమా బ్రాహ్మణవంశజాత సతిని • న్నాదంచుఁబోదోచి మే
చ్చును పెండ్లాడి విమోహతాపములచే • జాలిన్బడిన్మాలెదే.

నేను విజాతికన్యను! నామోనాంబున మీరు జాతిమతభ్రష్టులై మీబంధు వర్గంబునకెల్ల దూరమైతిరి! మీప్రేయసీ నేడఁబాసీరి! కన్నకుమారునిఁ గాలఁ దన్నితిరి! ప్రభావతి మీతోఁ గాపురము జేయుచున్నను నే నామెనుగాని మిమ్ముఁగాని ద్వేషింపను! మీరు మీకుమారుని ప్రభావతిని విడనాడిన పాప ఫలంబువలన నేమో మనకు సంతానభాగ్యము గలుగలేదు! నేను మిమ్మును మాయక్క ప్రభావతిని, మన కుమారుఁగూడ నేవింనుచుండెదను! హిందూ ధర్మశాస్త్రప్రకారము ద్వితీయభార్యా స్వీకరణంబుఁ దప్పగాదు! లేదా మీ కంగీకారంబుగానిచో మీరు ప్రభావతితోడనే గాపురంబుఁ జేయుఁడు! నేను మీకందఱకును భరితవర్షంబునకును సేవజేసి నాజన్మ సార్థకంబుగావించు కొనెదను! లేకున్న సన్యాసాశ్రమంబుఁ గైకొని హిందూసంఘసంస్కరణంబు న్నక నా జీవితంబు ధారవోనెదను! మీరు ప్రభావతితోఁ గాపురంబుజేయుట కంగీకరింతురేని నే నామెను బిలిపించెదను.

మాధ—ప్రేయసీ! ఇది యెట్టి స్వార్థపరిత్యాగము! విదేశకన్య నీకేడ! హిందూవనితా మణి ప్రభావతియేడ! మీయుభయులను గలసి కాపురంబుఁ జేయుట సాధ్య మగునా?

సరో—మనోనాయకా! నేను హిందూధర్మ మవలంబించినను నన్నింకను విదేశకన్యఁ గానే తలంచుచున్నారా? మీయంగికారంబుఁ దెల్పుఁడు! మాయక్కనిచ్చి మీకు ద్వితీయస్వయంవరంబొనరించెదను,

శ్రీ పంచమ ఆంకము
సర్వసత్త్వము

మాధ — ప్రాణనాయకీ! నీకాక్షేపణలేదేని యట్లే గావింపుము! నేను నీభృత్యుండను! గదా?

సరో — నాధా! మీరు మాభృత్యులైనచో మాయాజ్ఞాప్రజ్ఞల వర్తించుచుండుడు నే నిప్పుడే పెండ్లికూతురును తీసుకొనివచ్చెదను, మీరు వేచియుండుడు. (సరోజిని నిష్క్రమించి ప్రభావతితోడను గృష్ణమూర్తితోడను దిరిగి ప్రవేశించును)

సరో — అక్కా! అదుగో నీప్రాణనాథుడు ముసిముసి నగవులతోఁ గ్రోత పెండ్లి కుమారునివలెనున్నారు! ఇంతకాల మజ్జాతదీక్షనుండి తిరిగి నీప్రాణనాథుని గలిసికొంటివి. మీ కిద్దరికిఁ బాణిగ్రహణ మహోత్సవంబు సలుపవలెనని నామనంబువ్యష్టానుచున్నది! చిన్ననాడు మీతలిదండ్రులెట్లానర్చిలో వివాహంబు నేనెఱుంగ! దేశభ్రష్టులై విడిచిపోయిన ప్రాణనాథుని బ్రసన్నుని జేసుకొని వారిజేగుట ద్వితీయస్వయంవరమే! నీకరంబిటులిమ్ము (అని పుచ్చుకొని) నాధా! మాయక్కను దిరిగి వివాహమాడుడు! ఏది మీహస్తము! అటుల సిగ్గుపడి జెనుదీసెదవేమి! కట్టుము గావలెనేమో - ఇదుగో కట్టుము మీయెత్తు ధనముబోసిన దొరకని మీ కుమారరత్నము - మీరు దుష్టంతుడు, మాయక్కశకుంతల, యీ పిల్లవాడు భరతుడువలె నున్నారు. వారిచారిత్రంబాచంద్రతారకంబైనట్లు మీచరిత్రయు నాచంద్రతారకంబగుఁగాక! (అనియుభయులకు పాణిగ్రహణంబొనరించును).

మాధ —

సీ॥ కోపమా లలితాంగి • కొమరారబిగియారఁ, గొంగిలిపఁగనైతిఁ • గతినుడంచు
నేరమా కమలాక్షి • నీమేలునరయక, పాటద్రోలితినంచుఁ • బద్మగంధి
కోపమా పద్మాక్షి • ద్రోసి తిట్టితినంచు, మోహంబుదిగఁద్రావి • మొఱకునగుచు
నాగ్రహంబా నీకు • నల్లారుపసికూనఁ, గాలఁదన్నితినంచుఁ • గమలనయన

తే॥ చేసినవియెల్ల దురితముఁల్వాసిదోఱఁగి, బుద్ధిహీనుండనైతినిఁ • బోచికావు
తప్పుసైరింపుమింక నో • తలిరుఁబోడి, దాసుతప్పుల తుమియింపు • దండమిడుదు
ప్రభా — నాధా! తప్పులెల్ల నావియేగాని మీవికావు! శీతలకరుణాకటాక్షపీక్షణంబులు నాపైఁబ్రసరింపజేసి నన్నుగైకొంటి రదియే పదివేలు! ఇఁక మీపాదపద్మంబులఁ గొల్చి మీసేవకురా లిహపరిసౌఖ్యంబు లందఁగలదు.

సరో — నాధా!

ఉ॥ పావనపుణ్యశీల నును • బ్రాయఁపులేజవరాలు లేశమున్
భావమునందు నిన్మఱచి • పాపముఁగట్టుకొనఁగలేదు నిన్
గేవలభక్తితోఁగొలిచి • కీర్తియుసంపద నందఁగోరు నీ
వావనజాక్షిఁ గైకొనుమ • యందుమనంత విభూతిసంపదన్ ॥

(కుమారునిచే మ్రోక్కించి)

లే॥ పూర్ణశశిఃబోలు ముద్దుల • మోమువాడు, లేతనగవులు గలవాడు • నీతిచరితుఁ
డతులితానంద సంధాయి • యమలక్ష్మి, శోభనకరుండు ముద్దాడు • సుతునిజేమ

శా॥ ఏయేదేశములందుఁ గ్రుమ్మరియెనో • యెచ్చోటఁ బ్రార్థించెనో
యేయేపుణ్య నదీనదంబులను తానెబ్బంగి వర్తిలెనో
యేయేదైవములన్గనుం గొనెనో యేయే మానులంగాంచెనో
యాయాపుణ్యతపఃఫలంబునను నిన్నాత్మన్వరించెన్ జుమి॥

శా॥ అక్కా నీపరితాపమున్నటవుమమ్మా నీమకష్టంబులిం
కిక్కాలంబునకెల్లఁ బాసెనుజుమి • యింక న్సుఖంబందుమి
యెక్కాలంబున కేది వచ్చునొగదా • యెవ్వఁడెఱుంగున్మదిన్
నిక్కంబింతకు నీదుపుణ్యతపమే • నిన్నాచెఁగల్యాణిరో॥

తృ తీ య ర ం గ ము

[పద్మిని కామయవస్త్రధారిణియై ప్రవేశించును.]

ఛీ! ఛీ! ఎంత పాపిష్ఠపుబ్రితుక బ్రతికితిని! కులవృత్తియగుఁగాక పడుపువృత్తి
న్యాయమగునా! సదసద్వివేక విజ్ఞానంబుగటపు మానవజన్మమెత్తి, యుక్త
యుక్త వివేచనాదక్షునై, యజ్ఞానాంధకారంబు నడంచు సుజ్ఞానం బభ్యసించి,
తుట్టతుదకు మదోన్మత్తునై తుణుభంగురంబులగు కామోపభోగంబు లనుభవించు
టకు నాదేహం బన్యులకు విక్రియించితినిగదా!

సీ॥ విత్తంబుగడియించి • పేరుఁబెంపునుగోరి, వెలయాలివృత్తికి • జెఱవనెతిఁ
గామాంధకారంబు • గనులపైఁ గప్పంగఁ, బడుపు వృత్తికిలాంగి • భంగపడితి
సరసులు గుమిగూడఁ • బరిహాసకముజేసి, మరుబాధలనుముంచి • మాయజేసి
రసిక శేఖరులెల్ల • రంజిల్లనటియించి, ధనధాన్యములుగూర్చి • దర్పమంది

లే॥ లోకమందున ననుబోలు • లోలనయన, లెందులేరంచు గర్వించిఁక్రిందుమీఁదుఁ
గానకుండితి గర్వంబు • గడచిపోయి, వ్యాధిబాధయుఁ దలనూపెవయసుగడచె
ముదిమిదాపయ్యె మృత్యువు • జెదకవచ్చె.

జన్మమా! నీచాతనీచమగు భోగకులంబున! అనలంబించిన వృత్తియా?
పురుషులను మోహంధకార నిమగ్నులనుగావించి, మరుకేళిసంతసింపజేసి వారి
సంపదలను హరించునట్టి పడుపువృత్తి! రూపరేఖావిలాసాదులందు దేవలోకము
నందలి రంభా; మేసకా; తిలోత్తమాది దివ్యాప్సరసలను దలఁ దన్నుటచే;
యువకులు నా కీగంటిచూపులకు బ్రమసి; నామోహజాలంబుందగిలి, యగ్ని
హోత్రంబునఁబడి నాశనంబందు శలభంబులవలె సంపదలెల్లఁ గోల్పోయి
నాశనంబందిరి!

సీ॥ గర్భవాసమునందుఁ • గన్నబిడ్డలఁబోవ, ధనధాన్యములులేక • తల్లడిల్లి
ఫరిణయంబాడిన • ప్రాణేశ్వరికిఁజెందు, నగలునాణెంబులు • పొగడియొసగి

తల్లిదండ్రులుగూర్చు • నిల్లువాకిండ్లను, నప్పులవారికి • నమ్మివైచి
ముక్కరుధాన్యంబు • లెక్కలమునబండు, నీనామపాలముల • దానమొసగి

తే॥ మేడిపండునుబోలిన • మేల్మిపూతఁ, దలఁచిమోహించి భోగంపు • దన్వితోడ
గలసి మెలఁగుచు యశావన • గర్వమొప్పుఁ, బుట్టుభోగులు జోగులై • పోయిరకట.

అట్టి రసికశేఖరుల ధనధాన్యంబులును, గృహారామగుందిరంబులును, ధనకనక వస్తువాహన సమృద్ధియు నా స్వాధీనంబులై నాయిల్లు నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణముగా మహోన్నతవైభవంబందుచుండె! మహోన్నతోత్తంగ రమ్యహర్ష్యంబుల, శారద రాకౌచంద్ర చంద్రికలయందు, హంసతూలికా తల్పంబున రసికశేఖరులతోఁ గలిసి మెలసి యనంగ సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకంబుఁ గట్టుకొంటిని! నందనోద్యానవనంబుల, నల్లిబిల్లిగా నల్లుకొనిన యుత్ఫుల్ల మల్లికా ప్రసూన లతా గృహంబుల, పుష్పశయ్యల, వనమయూర శుకశారిక కోకిలాలాపంబు లాకర్షించుచు యమందానందకందళిత హృదయారవిందనై కౌలంబుఁ గడపితిని, దివ్యసౌధాంతరంబుల నవరత్నమణిమయ విభూషితంబులగు భూషణంబులుదాల్చి జలగల పట్టు పీతాంబరంబులు, చీని చీనాంబరంబులు ధరించి యిష్టమృష్టాన్నకలన సంతృప్తురాలనై దాసదాసీ జనంబులు పరివేష్టించికొలువ రసిక శిఖామణులు మోహనురాగంబులఁ జేరికొలువ నానందసాగరంబున మున్ని వత్సరంబొక క్షణంబుగా జీవనంబుఁగడపితి!

కాని కటకటా! యెందఱు పతిప్రతామతల్లులు దమసంసార సౌఖ్యంబు గోలుపోయిరోగదా! ఎందఱు సతీమతల్లులు దమప్రాణనాథులు నన్నుఁ గొలుచుచుండ రాత్రిండివములు మోహవారాశిని మునింగి తపించిరోగదా! ఎందఱుమానిసీమణుల భాగ్యభోగ్యంబులు నేనుహరించి, వారిభర్తల సన్యాసులనుజేసి తిరిపమెత్తించితిరో గదా! నామూలంబున నెన్నిసంపన్నగృహంబులు తమ భాగ్యభోగ్యంబులంబాసి గర్భదారిద్ర్యంబున కౌలవాలమైనవోగదా?

ఉ॥ ఎందఱు బాలికామణులు • హెచ్చగునాపదఁ బొందినారోకో
యెందఱుభామ లాత్మహృద • యేశ్వరుఁబాసి కృశించినారోకో
యెందఱుమానహీనత వహింపఁగఁజాలక నగ్నిఁగూలిరో
యెందఱు అనూర్యపశ్యలగు • నింతులు భోగము లెల్లబాసిరో.

అనూర్యంపశ్యలగు నెందఱు సుదతీరత్నంబులు తమ యఖండైశ్వర్యంబును బాసి, తమ భర్తలు నాదర్శనంబునకుఁ బడఁగావులుగాఁ బడియుండ, జీవిత సౌఖ్యంబులెల్లఁ గోల్పోయి తమ పసిబిడ్డలు క్షుధాపీడితులై పలవించుచుండ నాహారపానీయంబు లాసంగుటకు శక్తిలేక, తమ జీవితంబులు బలాత్కారణంబునఁబాసి, యా ఘోరపాపంబులు నా నెత్తిపైఁద్రోచిరోగదా? కోటికిఁ బడఁగెత్తి యఖండైశ్వర్యంబునఁ దులఁదూగుచుండిన పేరిశెట్టి నా గృహంబుఁ బావనంబుఁ జేయుటతోడనే యతిచంచలయగు లక్ష్మీదేవి యతని మందిరంబు

వీడి నా గృహంబున స్థిర నివాసంబుఁ జేయుచుండె! సంపదలతోఁదులఁదూగు
 చున్న పద్మనాభుఁడు నా స్నేహమొనర్చినతోడనే యతనియైశ్వర్యంబు నన్నుఁ
 జేరి యతఁడు బుక్కాపకీరయ్యె! ఆతని గృహరామంబులు నా స్వాధీనము
 లయ్యె! ఆతని మడిమాన్యంబులు నా హస్తగతంబులయ్యె! పాప మాతని
 యిల్లాలు గంగిగోవువంటి పరమసాధ్వీమణి! తెల్లని జెల్లఁ బాలును, నల్లని
 వేల్ల నీళ్ళునని తలంచు యమాయకురాలు! ఆ సతీమణి యమూల్యాభరణంబులెల్లఁ
 బద్మనాభుఁ డెత్తుకొనివచ్చి నాకర్పించె! ఆసుదతీరత్నంబు విభూషణరహితయై
 కంఠంబున మంగళనూత్రంబునకు బదులుగాఁ బసుపుకొమ్మునుధరించి ప్రాణ
 నాధుని పదంబులే గొలుచుచుండెను. కాని నేనో యాభూషణంబులన్నియు
 హరించి మరునాఁడే పేరిశెట్టినిమఱుగి పద్మనాభు నింటిలోనికి రానీయక పేడ
 కలాదిఁ గొట్టించితిని! తగిలినకాతే తగులను. నొగిలినకొంపే నొగులునన్నట్లా
 మానవతీమణి కుమారునకు వ్యాధికన్పించి, గర్భదారిద్ర్యంబుచే నాపథసేవఁ
 జేయు దిక్కులేక యా ముద్దుల కుర్రుఁడు మరణంబుఁజేందె! కటకటా పుత్ర
 శోకం బెట్లా వనితామణి భరించెనోగదా! ఆసద్వంశం బప్తకప్తంబు అనుభ
 వించుటకును, వారిని గర్భదరిదుగ్రలను గానొనరించి “యన్నమోరామచంద్రా”
 యని పలవింపఁజేయుటకునుఁ గారణము నేనేగదా! గతజన్మంబుల నెట్టి ఘోర
 పాపంబు లొనర్చుటచేతనో యీ భోగకులంబున జన్మించి, ముసలి మతక,
 యగ్రజన్ములు కనిష్టజన్ములనక, కులశీలవయః ప్రాయంబులు విచారింపక,
 చీకు, ముసలి, గుడ్డి, వంటి లోభివారలను ధనంబునకై యాశించి గుఖపర
 వశులంజేయుటయే వృత్తిగాఁ గైకొంటి. యావనమా నశించె! శరీర సౌంద
 ర్యంబా మాటుమణఁగె! విషయసౌఖ్యంబుల యాశయా మాయమయ్యె! శిరో
 జంబులుఁ దెల్లనై రాలిపోనాయె! స్వరంబు డగ్గుతికపడియె! ముఖ మండ
 లంబుపై వళులు గాననయ్యె! శరీరంబా వార్ధక్యంబునకు నానావిధరోగంబు
 లకు నాలవాలమయ్యె! ఇట్టి మరణావసాన సమయంబున నాకీ సంపదల
 తోను భోగ సౌఖ్యంబులతోను గలుగు నానందమేమి! నే నెవరి ధనసంపదల
 హరించితినో వారి కెల్లరకు నా సంపదఁ బంచియిత్తును! అసీతు శీతనగ
 కుఢ్యోర్వీతలంబగు భరతఖంబునకు దుర్భరకళంకంబైన యీ పడుపువృత్తి
 నిర్మూలనంబగుటకు సర్వవిధంబులఁ బాటుఁబడెదను! నా యైశ్వర్యంబును
 గురించి చేయవలసిన యేర్పాట్లొనరించి దానిని ప్రభుత్వంబున కర్పించెదను.

సీ॥ సంగీతసాహిత్య • చతురతఁ గనవచ్చి, భోగులెల్లనుపట్టి • జోగులైరి
 రూపులేఖలుఁజూచి • రొక్కంబుపెడఁజల్లి, ధనధాన్యములఁబాసి • దానులైరి
 కామాంధకారంబు • గన్నులఁగప్పంగఁ, మేడమిదెలాసంగి • గోడువడిరి
 సానికొంపలఁజేరి • సంసారమదిరోసి, భార్యబిడ్డలవీడి • భంగపడిరి

తే॥ దల్లిదండ్రులఁ జాట్టాల • ధర్మబోధ, పెడజెవినిఁబెట్టి వ్యభిచారఁగోడవలంచు
 మత్తు సారాయములద్రావి • మదముపొచ్చి, పుట్టుభోగులుజోగులైఁహోయిరకట.

ఉ॥ చేసితి ఘోరపాపములుఁ • జేసితిఁ జెప్పఁగరాని దోషముల్
గాసిలిఁబెట్టి విత్తములు • గట్టిగలాగితి యావనంబుచే
దోసమెరుంగ నెతిఁగడు • దుఃఖముఁజెందితిఁ గామమోహముల్
బాసె వయస్సు పైఁబడియె • వచ్చెడు మృత్యువు నేఁటరేపటన్.

నా కిపుడు సర్వదోష లతాలవిత్రింబగు కీ హరినామస్మరణంబే జన్మ
పావనము.

చతుర్థరంగము

[విమలాదిత్య శర్మ పద్మనాభునకును, ప్రభాకరశర్మ యచ్యుతునకును, భరతశర్మ
విక్రమునకును బరిచర్యలుఁ జేయుచుందురు.]

విమ—పద్మనాభా! మీగాయము నేటితోనయమైనది! మీకు బాగుగా స్వస్థత చేకూ
రెనా?

పద్మ—మిత్రమా! నీసహాయంబునఁ దిరిగి పునర్జన్మ మొందితిని, నీ యొనర్చిన మేలా
జన్మాంతము మఱవను.

ప్రభా—ఆచ్యుతా! మీకాశోగ్యంబుఁ గల్గెనా! మా పటపటీరంబుననుండుటకు
మికెంతకష్టముఁ గల్గెనో? మీపూర్వచరిత్రంబుఁ జెప్పెననంటిరి చెప్పెదరా?

ఆచ్యు—ప్రాణసఖా! చెప్పటకేమున్నది! తల్లిదండ్రుల పోరుఁబడలేక పరమ పతి
వ్రతామతల్లియైన యిల్లాలి నింటనుండి వెడలఁగొట్టి భ్రష్టగ్రేసర చక్రవర్తియై
తిరిగి నాయిల్లాలి నస్వేషించుచు నిట్లడవులు గుట్టుబట్టి తిరుగుచున్నవాడ.

చ. వనములఁదాపసావలిని • భక్తిని గొల్చి విరాగియయ్యెనో
ఘనమగు మోహతాపమునఁ • గాయముఁబాయఁగ నూతఁగూతెనో
వనధినిఁగూలి ప్రాణములు • వాసెనో, కోరివిషంబుఁద్రాజెనో
యనలమునందుఁజొచ్చినదో • యక్కట కష్టములేమి పొందెనో.

విమలా—కట్టుకొన్న పెండ్లాము కొంపదీయుట కచ్యుతుఁడు గొప్పవాడే! పద్మ
నాభా! నాప్రాణమిత్తుఁడవైన నీవట్టి ద్రోహివికాదుగదా? నీవేల యరణ్యం
బునఁ జిక్కువడితివి!

పద్మ—మిత్రమా! ఓమింపుము! నేనచ్యుతునికన్న నధమాధముడను. వారాంగన
వలలందుఁ జిక్కి యిల్లును నొడలును బాడుజేసుకొని, భార్య నెడఁబాసి,
కాశీప్రయాణంబుఁజేయుచు నీయరణ్యంబునఁ జిక్కువడితిని.

చ. కొడుకునుబాసి, కోమలిని • ఘోరతరంబగు మోహవార్ధిలోఁ
బడి మునుగంగఁజేసియును • బంధులయాత్తుల నీతివాక్యముల్
పెడచెవిఁబెట్టి తండ్రికినిఁ • వేరిమిఁగూర్చెడుకన్న తల్లికిన్
గడు పరితాపమునల్గుగఁ • గాఁగలవిత్తముఁ ద్రోచిపెట్టి శో
పడఁతిని బాగుజేసితిని • వమ్మొనరించితి సర్వసంపదల్.

భరత—అటులైన మీరిద్దఱు నొకరినిమించిన వారు మఱియొకరు! సరసాగ్రగణ్యాలు గనిక శేఖరు లందుమా? లేక యిసుక తక్కుడగాఁడు పేడతక్కుడగాఁడని విరుదు లిత్తుమా! విక్రమా? నీవరణ్యంబునకు వచ్చుటకుఁ గారణమేమి!

విక్రముడు—మిత్రమా! నేను మోహించిన పనితారత్నంబు నామె తలిదండ్రులొక ముసలివానరంబున కిచ్చి వివాహంబుఁ జేయఁ బ్రయత్నింప నాబాలికామణి పుట్టినంతినుండి పాటిపోయె! నేనాబాలిక సన్న్వేషించుచుఁ టిని!

పద్మ—న్నేహితులారా! మీ యాదరాతిశయంబునను, మీయాతిధ్య సత్కారంబు కలనను మేము మరణావస్థనుండి తప్పించుకొంటిమి! మేము మీకుఁ గృతజ్ఞులము!

విమలా—మీరుమాకేగాదు! మిమ్మాజన్మాంతము చేరికొల్చి మీపాద సేవకురాండ్రైన మీయర్థాంగులకుఁగూడఁ గృతజ్ఞులరే? మీరు మీ యర్థాంగులయెడ నెట్టి కృతజ్ఞతఁ జూపితిరో మాయెడలఁగూడ నటులే చూపెదరుగాఁబోలు! అది యటులుండనిండు! మీ మీ పనితామతల్లుల యాపరేఖావిలాసాదులను వర్ణించి నారు కారేమి! పతివ్రతల వర్ణనము పాపనిర్మూలమందురు గదా! మేమును గర్లరసాయనముగా నాలకించి ధన్యులమయ్యెదము!

విక్ర—మిత్రులారా! మీరుమమ్ము బరమరహస్యములను గుచ్చిగుచ్చి యడుగు చున్నారుగదా? మీకీయరణ్యవాసంబెందులకు సంభవించెనో యొక్కమాట యైనను జెప్పరేల!

భరత—చెప్పటకేమున్నది పరమరహస్యము! వడ్లగింజలోనిది బియ్యపుగింజ! మీముగ్గురి ప్రాణంబులను రక్షించుటకే మేమీయరణ్యవాసము! దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణము లొనర్చుటయే మావంటిధర్మాత్ములకు నిరంతరదీక్షకదా?

విమ—సోదరా! చూచితివా వీరిటక్కరితనము! మనగుట్టును మట్టును దెలుసుకొని వీరు మనలను శత్రువులకప్పగింపఁ జూచుచున్నారు! మన మెక్కడికైననుఁ బాటి పోవుదమా!

ప్రభా—అగును! నాకును భయమగుచునే యున్నది! పోయిదాగుట కెలుకకన్న మైననులేదు! శత్రువులవచ్చిననుఁ దోచుకొనిపోవునదేమి! ఈ వల్కలాజినంబు లను, ఈనారచీరలను, ఈదర్భాసనంబులు బుడ్డిచెంబులను, కందమూలఫలంబు లను, ఈహరిణశుకకారికౌవన మయూరశాబకంబులను దీనుకొనిపోవలెనుగాని మనయొద్ద వజ్రవైడూర్యమరకతమాణిక్యది నవరత్నంబులేమైనను గలవా? నవనిధానంబులు గలవా? దుకూలమాల్యానులేపనంబులుగలవా దోచు కొనుటకు!

చ॥ కలితదుకూలవస్త్రములుఁ • గాంచనభూషణ తారహారముల్
సలలిత మందిరంబులునుఁ • జక్కనిమేఘలు దివ్యభూములున్
విలువగు రత్నరాశులును • బెంపునహించెడి మేల్గనంబులున్

గలవని కొల్లగొట్టఁగను • గ్రచ్చర తస్కరులెల్ల వచ్చినఁ
ఫలితమునున్న దొంగకును • బట్టువడుఁ ఘటమొందుమాత్రమే.

భరత — సోదరా! నీవువచ్చినది నిక్కమే!

ఉ॥ ఎక్కడ మేల్మిసాధములు • నెక్కడమందిర సుందరాకృతుల్
ఎక్కడ వారకొమిచులు • హెచ్చువిలాసపు మోహతాపముల్
ఎక్కడ నీ కుటీరములు • నిట్టితపోవిభవంబు జూడ వా
రిక్కడి కేలవత్తురిక • నేటికే బ్రాణభయంబు సోదరా.

పద్మ — మిత్రులారా! మీరుమమ్మఁ గేలిసేయనక్కఱలేదు! మేము బ్రధమంబున
దుర్మార్గులమైనను బశ్చత్తాపంబు నొందితిమి!

విమలా — పశ్చత్తాపంబు నొందకిప్పుడేమి యున్నది! “వృద్ధనారీపతివ్రత”యని
యందురుగదా! ఉన్నదంతయుఁ గుడిచిపెట్టుకొని పోయినతరువాతఁ బశ్చ
త్తాపము, శ్మశానవైరాగ్యము రావలసినదే! గతజలసేతుబంధనముకదా!

సీ॥ వారాంగనలగూడి • వయసువమ్ముగఁజేసి, కాషాయమునుదాల్చు • ఘనుఁడొకఁడు
దుష్టవర్గముఁగూడి • తుల్కిగంతులుజైచి, తులసిపూసలఁదాల్చు • తులువయొకఁడు
సారబ్రాందియుఁద్రాగి • సానికొంపలమగ్గి, వేదాంతములుబల్కు • వైధవయొకఁడు
ధనధాన్యములుమాపి • దారిద్ర్యమును బొంది, ధర్మంబులనుజెప్పు • శర్మయొకఁడు

తే॥ భార్యబిడ్డలఁబితరుల • బాధపెట్టి, జపముధ్యానంబుజేసెడు • జడుఁడొకఁడు
దొమ్మరిలుదూరితొత్తుల • తోడమెలఁగి, చెప్పఁజ్ఞురంగనీతులు • జేరియొకఁడు.

ప్రభా — సోదరా! నిక్కంబు! ఈఘోటక బ్రహ్మచారిత్వమాను గపటవైరాగ్యమును
వీరికి వనితామణిసందర్శనంబు గలుగునంతవఱకే! ప్రపంచమునందందరును
శుకుఁడు, హనుమంతుఁడు, భీష్ముఁడు మొదలగు మహామహులవలె నస్థిత
బ్రహ్మచారులగుదురా!

చ॥ శిరమును బోడిజేసుకొని • సిగ్గునువీడి, విభూతిదాల్చుచున్
గరమున ధైర్యపాత్రమును • గల్గినమాత్రనే మోక్షమబ్బునే
దురితమువాయునే మనసు • దుష్కలుషంబుల నెంచకుండునే
సరసిజనేత్రపై వలపు • సయ్యనఁబాయునె కాంతినిల్పునే.

విక్ర — నేనువరించిన కన్యకామణి నాకులభ్యమగువఱకును నేనస్థిత బ్రహ్మచారినే.
అంతవఱకును మోహంబునకును నాకును సగపెఱుక!

భరత — లేతలేతసారకాయ లెన్నియైననుఁ దెగనరుకవచ్చునుగాని మోహబంధంబులుఁ
ద్రెంపుట సాధ్యముగాదు!

చ॥ వనమున దూరిన నిరము • బాగుగముండన మాచరించినఁ
ఘనతఁ గషాయవస్త్రములఁ • గట్టిన లేక వివస్తుఁడైన నా
కును నలముఁ భుజించినను • ఘోరముగాఁ దపమారిచినఁ
వనజదళాక్షిపై మరులుఁ • బాయునె మోహము మాసిపోవునే.

చక్కని చంద్రబింబాస్య కనబడినంతనే గుటకలు మ్రింగని పురుషోత్తముఁ
డున్నాఁడా!

చ॥ ధనముల మీఁద నాశ వనితామణిపై ననురాగమోహముల్
కనకవిభూషణంబులును • గాంతివిభాసితమందిరంబులున్
ఘనమగు కీర్తి గౌరవముఁ • గాంచఁగఁ గోర్కెయుఁ దృష్టలేనిచో
మనుజుఁడు దైవతుల్యుడగు • మాన్యుడతండె తలంచి చూచినన్.

పద్మ—మిత్రులారా! మీ చరిత్రంబు జెప్పమని యడిగినందులకొ రహస్యంబులు
చెప్పక పోఁగా మమ్మధిక్షేపించి యీ యనవసర ప్రసంగములు జరుపుట?

విమ—అప్పుడే యంత యుడుకబోతు తనమెందులకు లోకసామాన్య విషయంబుఁ
జెప్పనపుడు గుమ్మడికాయల దొంగయనిన భుజములనుఁ దడవిజూచుకొన
వలెనా? మీ పేరెత్తిమా! మీ యూరెత్తిమా! ఐనను పాపిష్టికాలము? నిజ
మాడిన నిష్ఠూరము, నారాయణాయనిన బూతుమాట! నిజము చెప్పిన నబ
ద్ధమువలెఁ గన్పించును, నా కెందులకు! నా చరిత్రమడిగినారు గాన దాపక
చెప్పుచున్నాను వినుఁడు.

చ॥ కొడుకును బాసి కోమలిని • ఘోరతరంబగు మోహవార్ధిలోఁ
బడిఁ మునుగంగఁజేసియును • బంధుల యాపుల నీతివాక్యముల్
పెడచెఱచెట్టి తండ్రికిని • చేమిఁగూర్చెడు కన్నతల్లికిన్
గడుఁబరి తాపమున్లుగఁ • గాఁగల యాస్తిని దోచి పెట్టి రొ
పడఁతిని. బాగుచేసిన కృపాళుని భార్యనుఁ బ్రాణమిత్రమా.

పద్మ—ప్రియసీ! ఎన్నిదినంబులకు నీ సందర్శన భాగ్యములభించెను! నా నేరము
లన్నియు త్తమించి యాలింగన భాగ్యమను గ్రహింపుము (అని కాగలించు
కొనఁబోవును. విమలాదిత్యుఁడు దూరముగా తొలఁగును).

విమలా—వారాంగనలు లేనప్పుడు మలాంగనలు పనికవత్తురుకాబోలు! మీ కేమి
మదఁపుఁబిచ్చి లేదుకదా! పురుషులైనది స్త్రీలైనదిగూడఁ చెలియకఁ వర్తించుట
యేనా?

చ॥ పురుషవరేణ్యులంచు మదిఁబొంగుచు క్రిందును మీఁదెఱుంగకే
పరపురుషావళింగదియ • భావ్యమే కన్నులు లేకపోయెనే
పురుషులూ పద్మగంధులూకొ • బుద్ధినెఱుంగజె హాస్యమాత్రకై
సరసిజనేత్రనంచనినఁ • జయ్యనఁబైఁ బడనెంతు వక్కటా.

చ॥ తపము వినాశమొందెఁగద • దానము ధర్మము వమ్మొనర్చెదే
జపము విరాగముల్పూరితి • జంబుగ వీడఁదలంచి తక్కటా
కపటులు దుష్టవర్తనులు • గంజదళాక్షులు వారినమ్మినన్
సఫలతజెందునే తపము • సాగునె యోగము మోక్షమబ్బునే.

నవ్వుటాలప నిన్ను పెక్కిరించిన నింత రాధాంత మొనర్చితివిగదా! పాప
మీ నాటికిఁ బెండ్లామనిన బెల్లముగా నున్నది గాఁబోలు! నీవంటి వారవనితా
రసికాగ్రగణ్యునకుఁ బెండ్లాము బాగుండునా! వారాంగనల రసికత్వము
పెండ్లాడిన పెండ్లామున కుండునా.

పద్మ—మిత్రమా! మనోవ్యధా భారంబుచేఁ గురింగియున్న నన్ను నీ హాస్యంబుచే
నేల మఱింత నొప్పించెదవు.

విమల—అటులైనఁ ద్రికరణశుద్ధిగా వచింపుము! నీ ప్రేయసి నీయదృష్టము బాగుండి
నీ కంటఁబడిన నామెను గైకొందువా? లేక పరిత్యజించి సన్యాసాశ్రమంబుననే
యుండెదవా?

పద్మ—నాకెందులకువచ్చిన సన్యాసమిది! తప్పక తిరిగి గృహస్థాశ్రమమవలంబించె
దను! నా సతీమణి యెక్కడనున్నదో వచింపుము.

విమలా—అలాచించి చెప్పెదను. అచ్యుతా! నీమాటయేమి?

ప్రభా—సోదరా! అచ్యుతుఁడు వెళ్ళి పద్మనాభుఁడుగాడు మెత్తపడుటకు; చేతు
లారా నింటిలోనుండి వెళ్ళగొట్టిన భార్యను గైకొనుట కచ్యుతుఁడు వెళ్ళి
జంగళప్రయనుకొంటివా?

అచ్యుతుడు:—మిత్రులారా!

ఉ॥ మాసె సమస్తసంపదలు • మాసె ధనంబులు ధాన్యరాశులున్
మాసె యహీనవైభవము • మాసె ననిందిత కీర్తిశోభలున్
మాసెను భూషణావళులు - మాసెను మాన్యములిండ్లు భూములున్
మాసెనుఁ గీర్తిగౌరవము • మావనితామణినన్ను బాయగన్.

ఉ॥ తిండికి బట్టకున్గటపు • దీనతహెచ్చెను, బంధుకోటిలో
మెండపకీర్తియు నలిగె - మేటిసుకీర్తియు నాశముంగనెన్
బండగుకౌపురంబునకుఁ • బాయనిమచ్చయు సంఘటిల్లె నా
యండజయానఁగూడి మనునంతటి భాగ్యమిఁ కెన్నడబ్బునో.

ప్రభా—ఏటిమాటలు! దగ్గర లేనంతసేపు వాపోవుటయేగాని దగ్గరకు వచ్చిన తరు
వాతఁ చీవాట్లును చెప్పుదెబ్బలేగదా! ఈ కూడీ కూడని కౌపురపుఁబెంట
విరగడైపోయినదని నీ భార్య యెచటఁ గాలముగడపుచున్నదో! మొగవాడవు
నీ కేమయ్యా? యాడుదానివలె వాపోయెదవు! ఎప్పుడింటినుండి తరిమివేసినావో
యప్పుడే మరణముఁ జెందినదనుకో! ఘటశ్రద్ధముఁజేసి నావంటిదాని నెవ్వ
రినో పెండ్లాడిరాదా? అప్పుడు నీవును నేనును టింగురంగాయని రతి
మన్మథులవలెఁ గాలము గడపవచ్చును.

చ॥ అలకలరాచి మువ్వి కుసుమాళి నలంకరణంబుఁజేసి కో
మలమగు బాహువల్లరుల • మందముగాఁ బెన్నవైచి ప్రేమతో

సలలితమాధురీమహిమః • జక్కనిసాటల ప్రిద్దుఃబుత్తునే
నలిఖల వేణులింతకును • నాదర మెమ్మడు జేతురే నినున్.

ఉ॥ అటలనాడువాడ నినుహాయిగ సౌఖ్యపయోధిముంచెదన్
బాటలఁబాడి కేరెదనుఁ • బల్లవపాణులు సిగ్గుఁజెందఁగన్
దేటగుముద్దు పల్కులనుఁ • దియ్యనిమోహము సొంపుఁబెంచెదన్
గాటపు మన్మథాంబకపుఁ • గాయము మాన్పెదఁ బ్రాణమిత్రమా.

అచ్యు—మిత్రమా? యేటిమాటలు! పురుషులు పురుషులనుఁ బెండ్లియాడుదురా!
మీసోదరుఁడు పద్మనాభుని గేలిచేసినట్లు నన్ను గేలిసేయన్యాయమా! సుతాప
భారంబునఁ గ్రుంగుచున్న నన్ను రక్షించు నుపాయంబొలోచింపుము!
ఆ యరణ్య మృగంబుల వాతఁబడిన నీవిరహబాధఁ దప్పించుకొనెడివాడనే!
నీవు నన్ను రక్షించియు నా కపకారంబేయైనర్పితివి!

ప్రభా—అగును! మేము నీ కొనర్చినది యపకారము, నీవు నీభార్య నిట్లుజెళ్ళఁ
గొట్టినది యుపకారము! ఎవరితప్పు వారెఱుంగని కలికౌలమువచ్చినది! గురివింద
గింజ తన నలుపుఁ దానెఱుంగదు!

ఉ॥ అలిసిగొట్టి గంటనగు • హానియొనర్చుచుఁ దిట్టఁగానగున్
హేళనఁజేసి నిందలను • హెచ్చుగమిపి కఠోర చింతకుం
బాలానరించి వాతలను • బాగుగఁ బెట్టఁగఁజేతు లాడెడిన్
లాలనఁజేసి ప్రేమము వెలార్చుటకింతయు నేరరెవ్వరున్.

అచ్యు—(స్వగతము) ఇతనికి నాభార్యనుఁ గొట్టుటయుఁదిట్టుటయు, వాతఁబెట్టుట
యును గురించి యెట్లు తెలిసెను? ఇతని రూపరేఖావిలాసంబులఁ జూచినచో మా
యననూయ లక్షణంబులే గాన్పించుచున్నవి. ఇదేమి మాయయో! (ప్రకాశ
ముగా) మీరు మాకుటుంబరహస్యము లెఱిఁగితిరోగదా! మాయననూయ
జాడ యెఱిఁగినచోఁ దెల్పిపుణ్యముగట్టుకొనుఁడు.

ప్రభా—అననూయ యెవతే! నీభార్యారత్నము కాఁబోలు! పాప మింకెక్కడి
యననూయ! చచ్చియేలోకంబున నున్నదియో?

అచ్యు—అయ్యో! అయ్యో! అననూయా! (అనిమూర్ఛిల్లిన యందఱుఁ బరిచర్యఁజేసి
మూర్ఛదేర్తురు).

విమలా—సోదరా! ఎట్టికఠోరంపు వార్తఁదెల్పితివి! ఆమె బలవన్మరణముఁ బొందనున్న
పుడు మనమామెకు ధైర్యంబుఁగూర్చి యామె దుష్ప్రయత్నంబులమాన్పి,
యామెభర్త నశ్వేషించి తెచ్చెదమని శపథంబొనర్పితిమిగదా! అసంగతిఁ
జెప్పక యిట్టి విడ్డూరంపువార్తఁ బల్కితివేమి!

ప్రభా—అననూయ, యననూయ యని కలవరించుచునుండ నిజమైన ప్రేమయో లేక
వట్టి భేషజమో కనుఁగొనుట కట్లుఁ బల్కితిని! ఇంతలో మునిగిపోవునదేమియు
లేదు! నిజముగా నామెయెడఁ ప్రేమయున్నయెడల నామె సందర్శనంబుఁ

జేయుంపుమని మనలను వేడరాదా! అప్పుడేయామెను దీసుకొని వచ్చి యతని పదపద్మంబుల సన్నిధిఁ బడ్డవైతుముగదా!

అచ్యు—(నేవఁదేరి)

ఉ॥ సోదరులార నాయనుఁగు • సుందరదివ్య విలాసులార మి
మ్మాదర గౌరవంబులను • నాత్మఁబ్రశంసయొనర్చి వేడెదన్
నాదగు ఒంగరుంబ్రతిమ • నా ముగుణంబుల భాగ్యరాశియున్
నాదుతపః ఫలంబుఁ నిక • నాకనుఁదమ్ములఁ జూడఁగల్గునే.

మిమ్ము గడ్డంబుఁ బట్టుకొని బ్రతిమాలెద. నాప్రాణనాయకినిఁ జూపి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము.

ప్రభా—(దూరముగఁబోవుచు) గడ్డముఁబట్టుకొనిఁ బ్రణయ కోపముఁ దీర్చుటకు నేను మీప్రాణనాయకి ననుకొంటిరా! మీరింతపరితపించు చుంటిరిగాన, మీభార్యను మీకుఁజూపిన నాకేమి బహుమాన మొసంగెదరు!

అచ్యు—మీరేమికోరిన నది మొసంగెదను.

ప్రభా—అవజ్రింపు టుంగరం బొసంగుఁడు.

అచ్యు—(గిచ్చఁబడి) మీ కీ యుంగరమే కావలెనా! వేటువస్తువును గోరఁజాలరా?

ప్రభా—

ఉ॥ చాలును జాలఁ నీదుసరఃసత్యము సత్యము గానవచ్చెనే
జాలిమనంబుతో జెనకి • జాయనుఁదోకొని వచ్చియిచ్చినన్
జైశమ ప్రేమభావమున • వజ్రింపు టుంగరమియలేవు నా
కేలనుఁ గప్పనప్తము లిఁకేలఁ బ్రయాసము, వ్యర్థ దంభముల్.

మీ క్రేయసిని మీరే జెదకికొనుఁడు! మీ ప్రాణాపాయము నుండి రక్షించి మీ వ్యాధులను మాన్చి, మీ మోహంబునుఁ దీర్చి మీ ప్రాణనాయకిని మీకుఁ గూర్చుట బద్ధకంకణంబుఁ గట్టుకొన్నందులకుఁ జెప్పతోఁగొట్టి బుద్ధిఁ జెప్పినారదియే పదివేలు. రేవుదాటినతరువాతఁ దెప్పఁ దగులవేయువారు మీవంటివారే కాఁబోలు!

అచ్యు—మిత్రమా! నన్నుక్షమింపుము! కౌరణం బరయకయే యాగ్రహపడెదవేమి! నావలనఁ దప్పన్నచో శిక్షింపుము.

చ॥ పరిణయమాడుకొలమునఁ • బద్మదళాక్షిని బాయకంచు నా
దరమున మామనాకొసఁగెఁ • దధ్యమునమ్ముము తన్విఁబాసి యుం
గరమును జూచిప్రాణములు • గట్టిగఁదాల్చుచు నున్నవాడ ఒం
గరునగ లిత్తునోపనులుఁ గ్రన్ననఁజేసి ఋణంబుఁ దీర్తునో
సురసిజనేత్రనన్దయించి • జాయనుఁజూపుము నీకుమౌక్తిదన్!

ప్రభా—చాలుజాలు లెండి యాయాపద మొక్కికులు! అట్లులైన మీకీ యుంగరమే గావలెగాని మీ ప్రాణనాయకి యక్కఱలేదన్నమాట! సరియే! మీ యుంగరమునే ప్రాణేశ్వరిగాఁదలంచి గుటకలుమింగుచుండుఁడు! సోదరా! రమ్మ మనము పోవుదము. (అని పోవుచుండఁగా నచ్యుతుఁడు వారినాపును.)

అచ్యు—మిత్రమా! యిట్టి సఁకట పరిస్థితులయందు బావమఱచివలె నింత హేళనఁ జేసెదవేల! ప్రాణములేని యుంగరమెక్కడ? ప్రాణేశ్వరియెక్కడ! ఉంగరమొసంగి ప్రాణేశ్వరుని దెచ్చుకొనఁజాలని మార్గభ్రామణి ననుకొంటివా? ఉంగరమిదే గైకొనుము! (ఉంగరమిచ్చును) నీటముంచిననుఁ బాలముంచినను భారమునీదే! నా ప్రాణేశ్వరిని జూపుభారము నీపైనుంచితీ!

ప్రభా—అట్లు మార్గములోనికివచ్చి మాయగ్రహమును సంపాదింపుఁడు! మీ ప్రేయసిని వారముకోజాలలో సర్వజనానుగ్రహ పాత్రుఁడైన మాధవరావు కలక్టరు గారింటికిఁ బంపింతును. మీరచటకు విచ్చేయుఁడు.

విక్ర—మిత్రులారా! నాప్రాణమును రక్షించితిరి! నాస్నేహితులయొక్క భార్యల నస్వేషించి వారి కప్పుఁజెప్పఁచుంటిరి! నా దీనదశనుజూచి, నేనువరించిన తస్వీరత్నము భారతి యెచ్చటనున్నదో చెప్పి పుణ్యముఁ గట్టుకొనరా?

భారత—మిత్రమా! “యేడ్చెడుదాని మొగఁడు వచ్చిన నా మొగఁడును వచ్చు”నని పూర్వ మొకయిల్లాలు ధైర్యము వహించినదట! అట్లే నీస్నేహితులు మోహ వారాశిలో మునకలువేయుచుఁ బరితపించుచుండ, వారలను రక్షింప వారి భార్యలు నడుముఁ గట్టుకొని వచ్చుచుండఁగా నీప్రేయసిమాత్ర మేలరాదు! నే నప్తకష్టంబులంబడి నీవరించిన బాలికామణినిఁ గలక్టరుగారి గృహంబు నకుఁ దీసుకొనివచ్చెద! ఏమి బహుమానము! అరువుబేరముగాదు! ముందు బహుమాన మొసంగి తరువాత తరుణీరత్నంబునకై కనిపెట్టుకొనియుండవలయు నీముదిక నొసంగెదవా?

విక్రముడు—అట్లే గైకొనుము! నా ప్రేయసినిమాత్రము తక్షణమ తీసుకొని రావలయును.

పద్మ—మిత్రమా! నాప్రాణనాయకి సుందర్యన మెప్పుడు.

భారత—మీ ముగ్గురియొక్క తరుణీరత్నంబులను నేటికి వారముకోజాలలో నాది వారమునాఁడు కలక్టరుగారింటికిఁ బంపెదము! అట్లేగి మీరు వారిని వరింపుఁడు.

పంచమరంగము

తిరుపతికొండపై నొక యాశ్రమము, ఒకముని జపమొనరించుచుండును. ప్రక్క
నొక యోగిని పరిచర్యలు జేయుచుండును.

ముని—(జపమాలఁ ద్రిప్పుచుఁ గన్నులు బెరచి).

హరేరామ హరేరామ రామరామ హరేహరే

హరేకృష్ణ హరేకృష్ణ కృష్ణకృష్ణ హరేహరే॥

సాధ్వీమణి! నీవు చాలా కాలమునుండియు నాకుఁ బరిచర్య లొనరించు
చున్నావు! నా సహాయ్యంబున నీకుఁగల్గు బ్రయోజనమేమి!

చ॥ మునులము సాధువర్యులము • మోదముభేదము వీడి సర్వదా
మునికుల రిక్షకుక్ హరిని • మోదముతోడ భజింతుమిట్టి మ
మృనిశముఁ గొల్పువారలకు • నందఁగ రాని ఫలంబులుండునే
వనరుహ నేత్రినన్గొలువ • వచ్చిన కౌరణమేమి చెల్పుమా.

యోగిని—తపోధనాగ్రగణ్యా! మీకుసపర్యలొనరించుటచే నాజన్మ ధన్యంబయ్యె!
మీ దర్శనభాగ్యంబుచే నాజన్మతరించె! మీ శీతలకరుణా కటాక్ష వీక్షణం
బులు నాపైఁబడిపి నన్నీ దుఃఖవారిధినుండి దరింపఁజేయ వేడుచున్నాను.

ఉ॥ అంగన లేతబ్రాహ్మణమున • నాదరమొప్పుఁగఁగూడి యాడి వే
భంగుల స్నేహమున్సలిపి • పల్మరు సౌఖ్య రసాబ్ధిఁ దేల్చిన
న్నంగజా బాణబాధలకు • నర్పణఁజేసి మదీయనాథుఁడే
భంగినిఁ గాలమున్గడపఁ • బల్పదెనో తెలియంగఁ జెప్పుమా.

ముని—మానినీమణి! ఏల దుఃఖమందెదవు! నీ పరితాపంబుఁ దీర్చు దిరుపతివేంకటేశ
శ్వర దైవంబునకు సాధ్యంబుగాని మావంటి మానవ మాత్రులు జేయు నదే
మియు లేదు.

ఉ॥ తల్లినిఁదండిని నివడిచి • తాల్చిలివేల కషాయవస్త్రముల్
ఉల్లము దుఃఖమందగను • యోగతపంబులుఁ బూననేలొకో
పిల్లలు లేరే! నీ గృహము • వీడి విరాగము గొంటివేలనీ
జల్ల యుడంతమునైలుపు • మేల హృదీశుఁడు నిన్నుఁ బాసెనో.

ఉ॥ నాథుఁడు నీదుపై నలిగి • న్యాయముమాలి పరాభవించెనో
వేదనపాలుఁ జేయుచును • జంగలియై కడుఁగొట్టి తీరెనో
క్రోధముఁబూని కట్నములుఁ • గోర్కులు దీర్చగ లేదటంచునికో
బాధలుఁబెట్టి పోనడఁచి • భంగము పొలొనరించెనో గదా.

చ॥ నగలునుఁ దారహారములు • నాణెముల్ మణిభూణంబులుక్
సొగసుగు మేల్మివస్త్రములు • సుందరమందిర రాజవాసముల్

ధగధగ లాడురత్నములు • తక్కుమెటుంగు లాసంగువస్తువుల్
జగతిని లేనివింతలనుఁ • జాలఁగఁగోరుచు భర్తకమ్మడౌ
జెగటునసహ్యాతఁ గొలిపి • వేదన పాలానరించినావొకో.

ఏకారణంబున నీభర్త నిన్నుఁబాసెను? కారణము లేనిది కార్యముపుట్టదు
కదా? “యత్రధూమస్తత్రవహ్నిః”యని పెద్దలుఁ బల్కెదరు! పంచప్రాణం
బులు నీపైఁబెట్టుకొన్న నీ ప్రాణనాథుఁడు నిర్నిమిత్తంబుగా నిన్ను వీడునా?
నమ్మటకు శక్యముగాకున్నది.

యోగిని—మహానుభావా! ఏమి చెప్పదు! దుఃఖమువలన నోటమాటరాకున్నది!
నా లోపమువలననే నామనోనాథుఁడు నన్ను విడిచినాఁడు.

ముని—సతీరత్నమా! ఏమిలోపము.

ఉ॥ మానిని భర్తదైవముని • మానసమందు నెటుంగవొక్కొనే
దీనుఁడు కూరుఁడైన యతిఃధీబలసంయుతుఁడైనఁ గాని య
జ్ఞానము నందునున్నను ర • సజ్జతగూడిన లేకయుండినఁ
మానవతీమణుల్ మదిని మానక • నాథునిగొల్వఁగావలెన్

యోగిని—మునికులరత్నమా! బాల్యమాదిగా నాచరిత్రంబు విన్నవించెద నా
లింపుఁడు? నాజనకుఁడు గొప్పయుద్యోగియై యుండఁగా వారి యజ్ఞానుసార
ముగా నేను హాణవిద్యాభ్యాసం బొనర్చితిని, తుదకువారి యజ్ఞనుల్లంఘించి
డాక్టరు పరీక్షఁజదివితని.

ముని—బాల్యంబున జననీజనకులయజ్ఞ నుల్లంఘించిన నింక పెద్దదాననైనతరువాతఁ
ప్రాణనాథునియజ్ఞ తిరస్కరించుట కష్టముకాదు. కన్నతల్లి కర్ణపుష్పంబులుఁ
ద్రొంపిన కూరాగ్రేసరునకుఁ చినతల్లిదుద్దులుత్రొంపుట బీరపువ్వులుగోయుట
గదా!

యోగిని—డాక్టరు పరీక్షఁజనువుచుండఁగా నచట సర్వశుభలక్షణ సంపన్నుండును
నుగుజాలవాలుండునుఁ గుశాగ్రబుద్ధియు నగు మధుసూదనుఁడను నొక జైద్య
విద్యాధితో స్నేహంబుఁగలిగెఁగాని హాణవిద్యాగర్వాతిరేకంబునను
ఈశ్వరస్పృష్టిని సర్మజనులును సమానులను నభిప్రాయంబువలనను నాయజ్ఞా
గ్రతీవలనను నన్ను వివాహమాడవలయునని మధుసూదనుఁడును, నొక
తురష్కుఁడును, నిమ్మజాతీయుఁడునుఁ బోరాడి, తుదకుమధుసూదనుని గాయఁ
బటచి నన్ను తురుష్కుఁడేకాంతగృహంబున బంధించె.

ముని—పాపము! నీబంధనంబు మధుసూదనుఁడు విడిపించెనా? లేక నీవేవిడుపించు
కొంటివా?

యోగిని—మానిచంద్రమా! ఆతురుష్కమందిరంబున నే నప్తకవ్వంబులుఁ బడుచుండ
నొకమానవతీమణి చెలికత్తెగావచ్చినన్ను విడిపించి నన్నుఁబాసించనియె! ఆ చెలి
కత్తె రూపరేఖావిలాసాదులఁ దర్కించిన కొలఁదిని నాప్రాణనాథుఁడైన

మధుసూదనుడే వచ్చినన్న విడిపించెనని తోచుచున్నది! నాబుద్ధిమాంద్యంబు వలనను, దుఃఖసముద్రంబున మునిగియుండుటచేతను నాచెలికత్తెయే మధు సూదనుడని యప్పుడు గ్రహింపఁ జాలనైతి!

చ॥ కటకట యెంతగానీలుచుఁ • గప్టములన్నరియించు చుండెనో
తటతటమంచు గుండియలు • దద్దయుఁ గొట్టుకొనంగసాగఁ నేఁ
బటుతరమైన శ్రద్ధఁగొని • పట్టణముల్ విపినంబులెల్లనో
క్కటఁ గలయంగఁనంతటనుఁ • గాంచితి నందని మ్రానిపండునా
యటునిటునెల్ల జూచితిని • యందనిమ్రాని ఫలంబురీతిగన్
నెటఁగనుపింపఁ డేమిగతి • యెట్లుభరింతు వియోగతాపముల్.

ముని—సుదతీమణి! నీ ప్రాణనాథుడని చెప్పుచుంటివి! నీనాతనినెపుడు వివాహ మాడితివి.

యోగిని—మునికులతిలకా! నేనాతని వివాహమాడలేదు! వివాహమాడఁదలంచితిని, ఏమట్లునశ్వదరు!

ముని—(నవ్వుచు) నీతెలివితేటలకు నవ్యకేమిచేయమనెదవు! ఎప్పుడో చిన్న నాటి స్నేహితుడట! పెండ్లిగిండ్లికాలేదు. చిన్నపుడే విడిచిపోయినాడు! అతనిని గూర్చి విరహమా! ఈవికాలపిశ్యప్రపంచంబున నతఁడుతప్ప నీకు వివాహ మాడుటకితరులు గనుపింపలేదా? సేతుకీతనగ పర్యంత భూమండలం బన్వేషించి యతనిని వెదుకఁదలంచుచో నీ జన్మమేగాదు నూరుజన్మములైనను జాలవు.

ఉ॥ ఈవిరహంబు నోరువక • యేటను నూతిని వహ్నిఁగూలెనో
భావమునన్విరాగమున • భస్మముఁదాల్చి మునీంద్రుఁడయ్యెనో
నీవలెనిన్ను నాతఁడును • నేమముతోవెదుకంగఁ బూనెనో
మీవెతవేఁక పేళ్వరుడె • మెచ్చితొలంగఁగఁ జేయఁగావలెన్.

సతీమణి! నేనొకరహస్యంబుఁ బల్కెద నాకర్షింపుము.

చ॥ మిసిమినెసంగు ప్రాయమును • మేలగువిద్యయు సద్గుణంబులున్
రసికతయున్గల్గియొక • రమ్యవిలాసపు సుందరాంగునిన్
వెసవరియించివైభవము • వేచెలగంగ సుఖింపరాదొకో
యసమశరుండె మాధవుఁ • డహా! యిఁకనన్యవరింపరాదొకో.

యోగిని—మునిచరిద్రమా! మీరెఱుంగని న్యాయంబును ధర్మంబులును లేవు. త్రికరణ శుద్ధిగా వరించిన ప్రాణనాథునివీడి యన్యులను వివాహమాడుమని పల్కుట తమవంటి మహ్మత్ములకుఁ దగునా! భరతవర్షంబున మానవతీరత్నంబులు తమ మనస్సున వరించినవారిని వీడి యితరులను వివాహమాడనొల్లరని తమకు తెలియనిదికాదు.

ముని—సతీమణి! నేను నీవిరహంబుఁ జూడఁజాలక యిట్లు పల్కుచున్నానుగాని వేఱుగాదు! అతనిని వరించుట ధర్మమే! కాని సాధ్యాసాధ్యంబులు చూడ

వలదా? కొండమీది కోతి రావలయునన్న లభ్యమగునా? ఇప్పుడతడేదేశం
బుననున్నవాడో! నీతిక్క తిరిగిన తరువాత నీవాతని వివాహమాడదలంచి
నను నాతడు నిన్నంగీకరించునో? యంగీకరింపడో? అతడింతకు పూర్వమే
యన్యసతీమణిని వివాహమాడెనేమో? అతనికై వట్టి యడియాసలు బెట్టుకొని
భూమండలంబంతయుఁ దిరిగి వేసటఁబొంద నేల! నామనవిఁ జి తగింపుము.

చ॥ సరనుడనాదునేను సరఃసంబులనెంతయు జాణవీవు నేఁ
బరవనితామణిన్మదిని • వాంఛయొనర్పఁగలేదు సుమ్ము నీ
చరితమురూపమున్సుగుణఃసంపదనా మదికింపుఁగూర్చెన
న్వరునిగఁగోరి సమ్మదము • వాంఛితమున్సమకూర్పుకోమలీ!

ఉ॥ అంగనలెందఱో తిరిగి • యంగజబాధ విరాళిఁ బొందుచున్
బొంగివివాహమాడఁగను • బోరిరిగాని యదేమికర్మమో
నింగినిమీనమేషములు • నిక్కుచు లెక్కిడుచుంటిఁగాని వా
రింగమనింప నైతిని వఃరించితినిన్నిఁకఁ బెండ్లి యాడుమా.

యోగిని—కపటచరితా ! దంభవృతా!

ఉ॥ నీకపటంపు మానమును • నీ మునివేషకషాయ వస్త్రముల్
నీకుటిలంపుఁ బల్కులును • నీబకవృత్తియు ధర్మవాక్యముల్
నీకలుషంపు యోగమును • నీదుతపంబును గొప్ప జేసితిన్
నాకిటఁగీడుఁ గోరుట మనంబున నెంచఁగనైతినక్కటా.

చ॥ అబలను కష్టమందుఁబడి • యక్కట నాధునిగూర్చి సౌఖ్యముం
బ్రబలఁగ జేయుదీవనుచుఁ • బౌర్థననేయఁగ శిష్యురాలనే
నబము శుభంబెఱుంగ నను • న్యాయమె యిట్లు వివాహమాడు మం
చుఁ బలుకునీవు సంయమివి • నూరిజనుల్ నినుఁ బెద్దజేతురే

ముని—సతీతిలకమా! ఇదియ నీయాక్షేపణము!

నూరిజనులెవరు ! మన సౌఖ్యంబులను గమనింపవలెను గాని లోకులెవరో
యాక్షేపించెదరని మన సౌఖ్యంబులఁ గోలుపోదుమా!

క॥ కనులకు నింపుసాంపాసఁగు • కన్యలరూప విలాసరేఖలన్
మనమున మెచ్చఁగాదగదె • మానిని కోమలబాహుకల్లికల్
గొని ముదమారఁ గొగిలునుఁ • గూర్పఁగఁ బాపమునెత్తి గూలునే
నిను విడువంగనోపఁ దరుణీమణి! ప్రేమను గౌరవింపవే.

చ॥ ఇట నను డించిపోవఁ మదిఃనిచ్చజనించెడు నీకుగాని నే
నెటు నినుబోవఁనిత్తునిది • యేటిచమత్కృతిచాలుఁ జాలునేఁ
దటుకునఁ బెండ్లియాడుదును • తన్వికిరోమణి నిన్నుపూలతోఁ
పటుతరపూజసల్పెదను • భక్తిమెయింగయికొమ్మువడెదన్.

ఉ॥ సుందరమందిరావళుల • సౌంపగు బంధురకౌననంబులన్
విందగు పూలతోటలను • వేడుకమొలు నదీతటంబులం
దండముఁ జండమునగు • హర్ష్యములందును బెక్కు-రీతులన్
విందుల నారగించుచును • వేవిహరింపఁగ రమ్మ కోమలీ!

ఉ॥ జీవితమా? క్షణంబు మనఁసేగద సౌఖ్యనిదానకంబు నిన్
భావమున న్వరించితినిఁ • బద్మదళాక్షిరౌ గైకొనంగదే!
యీవయసు న్బ్రహ్మదమును • నెప్పుడు కాశ్యతమంచు నెంచెదే!
యోవనజాక్షిరౌ నుఖము • లొందుము, పౌణము నిల్పుమొక్కదన్.

యోగిని — కపటమానివర్యా! నీవు పయోమఖవిషకుంభము వంటివాడవు! తృణావృత
మాపసన్నిభుండవు! గోముఖవ్యాఘ్రుంబవు! నిన్నునమ్మి నేమానపోయితిని.

మ॥ తపముంజేసినదానికి న్ఫలము ఛీ! • తస్వింజైరన్ బెట్టుటే
జపముంజేసి పరాంగ నాతతిని నిఁచ్చంబట్ట న్యాయంబొకో
కృపయుం ధర్మము శీలము న్మఱచెదే • క్రూరత్వముంజూపెదే
యపవర్గంబెట్లు గైకొనన్గలవు నీ • వజ్రానిజై మూఢుడా!

చ॥ ననుఁజెఱఁబెట్టునెంచినను • నమ్మవృధాశ్రమ మానుసుమ్మ నే
ఘనముగఁబ్రాణమున్విడుతుఁ • గంజదళాక్షుని సంస్మరించుచున్
అనలమునందు దూకెద మదాయువువీడ విషంబుఁ ద్రావుదున్
ననుఁజెనకంగవచ్చినను • న్యాయవిధి న్వధియింతుఁజూడుమా.

(అనితననడుమునుండి కృపాణముఁబెట్టికి మీఁదికురుకఁబోవును)

ముని — సతీమణీ! నేనొర్చినకఠినపరీక్ష నైరింపుము.

మ॥ అకటా నిక్కము పల్కువాడవినుమా • యజ్ఞాక్షి! యెల్లప్పునీ
నికటంబందుననుండి లేశమయినన్ • నీకష్టమున్బాపకే
ప్రకటంబౌ బహుదుఃఖముల్గుడిచినన్ • బ్రజ్ఞావిహీనుండనై
నుకముంబౌపితి మాధవుండనుసుమీ • చూపింపు దాక్షిణ్యమున్.

చ॥ తురకలుబోరునాఁడు నను • ద్రోచినకౌరణమద్దియేమి? నే
నిరతము నీదుప్రేమమునె • నిష్క-పటంబుగ- గోరియుండితిన్
గరుణవహించి గైకొనుము • కంజదళాక్షిరౌ వేడువాడ నన్
మఱచినదానవో గనుము • మాధవుడ న్నిను బ్రేమఁగోరితిన్॥

సరస్వతీదేవీ! నీవును నేనును విద్యాభ్యాస మొనర్చుకొలంబున నీవువ్రాసిన
ప్రేమలేఖలివియే వీక్షింపుము! కఠినుతురకలహస్తంబులనుండి నిన్ను సంరక్షించు
నపుడు నాకుఁగలిగిన గాయంబులవీక్షింపుము! నిన్ను తురుష్కులమందిరంబు
నుండి మాధవీరూపంబునఁ దప్పించి నిన్ను మెప్పించిన నీవొసంగిన యమూ
ల్యాంగుళీయకం బిదె పరీక్షింపుము! నీకొఱకై భరతఖండంబంతయుఁ దిరిగి

తిరిగి వేసారి, నీ సందర్శనంబునకై సకల భక్తజనాభీష్ట సంధాయకుండగుతిరుపతి వేంకటేశ్వరు పదసాన్నిధ్యంబున మౌనవృత్తి నవలంబించియున్నవాడ! నా భాగ్యదేవతవు. నీవు నన్ను స్వేషించుచు వచ్చుటచే నాజన్మము కృతార్థంబయ్యె! నానోములు ఫలించె! నన్నుఁగైకొనుము.

యోగిని—ప్రాణనాథా! నాతప్పు సైరించి నన్ను బోవుడు! జెడుకఁబోయిన తీజ పాదంబులఁదగిలినట్లయ్యె! నేను నీ దాననే! మన పాణిగ్రహణ మహోత్సవంబు తిరుపతి వేంకటేశ్వర పదపద్మసాన్నిధ్యంబుననే జరుగుఁగాక!

ష ష్ఠ మ ర ం గ ము

[కలక్టరు మాధవరావు మందిరము. ప్రవేశము— మాధవరావుభార్యలు సరోజిని, ప్రభావతి; పద్మనాభుఁడు, అచ్యుతుఁడు, విక్రముఁడు]

ప్రభావతి—సోదరి! సరోజిని! వీరెవరో నీవెఱుంగవు గాఁబోలు! పద్మనాభుఁడు, అచ్యుతుఁడు నాచెల్లెండ్ర భర్తలు, విక్రముఁడు పద్మనాభుని సోదరి భారతి వరించిన వన్నెకాఁడు, ఈ అచ్యుతశర్మ నాచెల్లె లననూయాదేవిని తల్లిదండ్రుల యాజ్ఞచే నిల్లుజడలఁ గొట్టించెను.

సరోజిని—అక్కా! అచ్యుతశర్మ జగదేక ప్రతాపుఁడన్నమాటే! మనచెల్లెలు వీరితో సంసార సౌఖ్యమనుభవించుటకుఁ గాపురంబునకు వెళ్ళెనా? లేక వీరి తల్లిదండ్రుల కూడిగంబుసల్పి చెప్పుదెబ్బలుఁ దినుటకు వెళ్ళెనా! మనసోదరి దిక్కులేక యెన్నికష్టంబులు గుడుచుచుండెనో? వీరు మాత్రము పెండ్లికుమారుల వలె మన యింటి మనుగుడుపులు గుడుచుచున్నారు.

అచ్యు —వదినెలారా! మీరెంత యాక్షేపించినను సరియే! నేను మీసోదరి నస్వేషించుచుండఁగా నొక మహామహుఁడామె యిచటకు వచ్చినని నన్నుఁబంపినాఁడు! ఆమెవచ్చినచోఁ దెల్పుడు మీకుఁ జాలపుణ్యముండును! ఆమెను జూపిన తరువాత మీ రెన్ని చివాట్లైననుఁ బెట్టవచ్చును.

సరో—ఆమెవచ్చిన మాత్ర మేమిలాభము! మీతల్లిదండ్రులు వెళ్ళగొట్టిన తస్వీరత్నంబును మీ రెట్లు తిరిగి గ్రహించెదరు! అది జననీ జనకుల యాజ్ఞోల్లంఘనము గాదా?

అచ్యు—నేనుఁ బశ్చాత్తాప మందితిని. ఆసతీరత్నంబును నెత్తిపై నెక్కించుకొని గౌరవింతును.

సరో—పతివ్రతా తిలకంబును భర్తనెత్తిపై నెక్కించుకొనుట యబ్బురంబుగాదు! మహాదేవుఁడు భాగీరథీదేవిని శిరంబుపైఁ దాల్చలేదా! ఆమహావిష్ణువు మహాలక్ష్మిని హృదయపీఠంబున ధరింపలేదా! చతుర్ముఖబ్రహ్మ సరస్వతీదేవిని దన

ముఖ పద్మంబునధరింపలేదా! శంకరుడు పార్వతీదేవి కరళరీరంబు బంగి
యాయలేదా! అట్టియెడ మీరు మాయనసూయాదేవిని నెట్టిపె కెక్కించు
కొనుట మీకు గౌరవమే! ఆత్మా పద్మనాభశర్మబావగారి విశేషమేమి!

ప్రభావతి—వారు రసికాగ్రగణ్యులు! భువనైకమోహనోద్ధత సుకుమార వారవనితా
జనితా ఘనతాపహార సంతత మధురాధరోదిత సుధారసధారలు గోరిన
శృంగార రసాధిష్ఠాన దేవతలు! వారవనితామణి మోహజాలంబునఁ జిక్కి
యిల్లును నొడలును గుల్లజేసుకొని యర్థాంగి నెడఁబాసి యన్వేషించుచు
నిటకగుదెంచిన మహానుభావులు! మన చెల్లెలు విమల ప్రాణనాథుడు.

సరో—ఆత్మా! మనబావ లొకరినిమించినవారొకరు! భార్యయుండఁగా నితర
వనితను బెండ్లాడువారొకరు! తల్లిదండ్రులయాజ్ఞ విని పుస్తెగట్టిన యిల్లాలి
గంగపాలు జేయువారొకరు! వారవనితను మఱి యర్థాంగిని వీడువా
రొకరు! ఆఘటన ఘటనా పటిష్ఠ చారిత్రులు! అద్వితీయ కూరాగ్రగణ్యులు!
తెల్లనిజెల్లఁ బాలును నల్లనిజెల్ల నీరునని తలంచు వనితామణులను మోసముఁ
జేయుటయే వీరి ప్రతాపముగాఁబోలు!

[కలక్టరు మాధవుడు ప్రవేశింపఁగా నందఱు నిలిచి తరువాతనందఱు నాసీను
రౌదురు]

మాధవు—సతీమణులారా! దుఃఖసంతప్తులైన వీరినెట్లోదార్చెదరోయని ప్రక్కనుండి
మీసంభాషణంబు వినుచుంటిని? చాఁచఁజాలు! ఇంటికివచ్చిన యతిధి వర్గం
బునుఁ దూలనాడుటయే సత్కరించుటయా? మీకు బావలైన హేళనకుఁ బరి
హాసంబునకు సమయమిదేనా? వారిచటఁదమ సతీమణులను జూచుటకు గంపె
దాసతో రాఁగా? వారినిట్లు తూలనాడి నొప్పించెదరా? వారిభార్యలను వారి
కప్పగించిన తరువాత మీరెంతహేళన జేసినను వారాదరంబున భరింతురు!
“శుష్కప్రియాలు, కూన్యహస్తంబు”లన్నట్లు మీ పరిహాసంబువలన వారికి
దుఃఖోపశమనంబు గల్గునా! సోదరులారా! వగవలదు! మనమందఱమును
నీగయ్యాభిగంపల ప్రేమపాశంబులం దగుల్కొంటిమి! వారి వాక్యంబులు
కూలంబులవలె హృదయంబున నాటినను, వారి నిష్కల్మష ప్రేమవలన మన
కూరటగలుగవచ్చును! సతీమణులారా! భార్యల నన్వేషించుచున్న వీరి
కష్టంబులు తీర్పుటకు మార్గంబుఁజూడరా.

సరో—నాథా! ప్రపంచంబున స్వలాభం బపేక్షింపక యెవ్వరును నేకార్థమును
నిర్వహింపరు! మేముకష్టపడి వారిభార్యలను వారికిఁగూర్చినచో మాయొడిలోఁ
బడు ఫలమేమి.

విచ్యు—మందభాగ్యుడైన నేనేమొసంగఁగలను!

పద్మ—లక్ష్మీసంపన్నులైన మీ కేమి ప్రత్యుపకారం బొనర్పఁగలను.

అక్క—నా ప్రియురాలిని భారతిని జూపుమని నేనిదే త్రికరణశుద్ధిగా నమస్కరించి బ్రతిమాలుచున్నాను.

సరో—విక్రమా! లెమ్ము! నీవు నీ ప్రియురాలియెడ నెట్టి కార్యమును జూపింపలేదు. నీ యనురాగమే భారతిని నీవశముజేయును లెమ్ము! బావలారా! మీ భోగ భాగ్యంబులు మా కేమియు వలదు! మా చెల్లెండ్రు నపరిమితానురాగ తత్పరులై గౌరవించిన నదియే మీరు మాకొసంగు ప్రతిఫలము.

అచ్యు—త్రికరణశుద్ధిగా నట్లొనర్చెదనని ప్రమాణముఁ జేయుచున్నాను.

సద్మ—దైవసాక్షిగా నట్లొనర్చెదనని శపథముఁ జేయుచున్నాను.

ప్రభా— } మేమిదే వెళ్ళి మా మంత్ర ప్రభావంబున మా చెల్లెండ్రును భారతిని
పరో— } దీసుకొని వచ్చెదము (అని లోపలికేగి విమలను అననూయను భారతిని
దీసికొనివచ్చి) సతీమణులారా! ఆరుగో మీ ప్రాణనాథులు! మీ రాకకై
చంద్రునిరాక నిరీక్షించు చకోరకంబుల భాతి నెదురుచూచుచున్నారు.

పద్మ—

సీ॥ తల్లిదండ్రులమాటఁ ♦ దలపైననిడి పాడు, గావించితిని నిండు ♦ కాపురమును
అక్కచెల్లెండ్రెడు ♦ నాజ్ఞలఁబాలించి, భార్యను విడనాడి ♦ భంగపడితి
ధనమదాంధతచేత ♦ దర్పంబు పైఁగప్ప, సరివారులేరని ♦ సాగియుంటి
తిట్టికొట్టితిఁగాని ♦ దీవించి ముద్దాడి, గౌరవంబునుజూపఁ ♦ గడగనైతిఁ

తే॥ గష్టనష్టంబులన్నియుఁ ♦ గడచిపోయె, దాసుతప్పులు దండనఁ ♦ దోసిల్లెచి
కోపతాపంబుఁబొందక, ♦ కోమలాంగి, తప్పు సైరించి యేలుమో ♦ ధన్యచరిత.

ఉ॥ అక్కట పుణ్యశీల నినునక్కటికం బొక యింతలేక ప
ల్కిమగ్నమైన బాధలను ♦ మించినదుఃఖము పాలుజేసితిన్
మక్కువ నాదరింపు నను ♦ మన్ననజేసి సగౌరవంబుగన్
బొక్కఁగ శీతలేక్షణఁపు ♦ సోయగము న్బ్రసరింపు నాపయిన్.

విమల—నాథా!

చ॥ ఘనుడవు సత్కృపాగరిమ ♦ గాంచుచుఁగైకొనినాడ వద్దియే
మనమున మోదమున్గొలిపె ♦ మానినివే! త్నమియింపఁజాలునే
యనయము నిన్నుఁగొల్పుటకు ♦ నాపరమేశ్వరు నాజ్ఞయాట భ
క్తిని బదపద్మముల్గొలచి ♦ తేలెద సౌఖ్యపు సాగరంబునన్.

ఉ॥ తిట్టిన తిమ్మిన నిగ్గుల ♦ దీవనలిచ్చిన సౌఖ్యమబ్బినన్
గొట్టిన వాతఁబెట్టినను ♦ గోమలి భర్తను బాయవచ్చునే
కొట్టినదానికి న్వగవఁ ♦ గోధముతో నిను బాసినందునన్
నెట్టన దుఃఖమందితిని ♦ నేరుపుష్టి త్నమియింపు నాయకా.

ప్రాణనాథా ! తప్పులెల్ల నావిగాని మీవిగావు! మీయర్థాంగిని మీ రేమి యొనర్చినను మీకధికారముగలదు. గాని మీపదసాన్నిధ్యంబునుండి దోసి జేయుటచే మీపదములను గొల్చుభాగ్యము లేకుండ నొనర్చిరి! కాని తుదకు సేవజేసి మిమ్మాపదనుండి తప్పించు నదృష్టము మాకుఁ గలుగనే కలిగినది!

పద్మ—హృదయేశ్వరీ! నీవు నాకెట్టిసేవ యొనర్చితివి?

విమల—మీరును మాబావగా రచ్యుతశర్మయు విక్రముఁడునుమహారణ్యంబున బెట్టులి వాతఁబడినప్పుడు నేనును నాసోదరియు భారతియు మిమ్ము రక్షింపలేదా?

అచ్యు—మీరక్కడ మమ్మురక్షించితిరి! మమ్మురక్షించినవారు విమలాదిత్యశర్మయుఁ బ్రభాకరశర్మయు, భారతశర్మయుగాని, నీడనుజూచి జడిసికొనునట్టి భిక్షువులు, యువతీరత్నంబులు మీరు రక్షించితిరనిన నమ్మ సాధ్యమగునా!

అననూయ—(ఉంగరముఁజూపుచు)ప్రాణనాథా! యీయుంగరము మీదేనా! ప్రభాకరశర్మ నాకొసంగిన యుంగరమిదేనా! మీప్రాణనాయకి నిచటకు రప్పించెదనని శపథముఁజేసిన ప్రభాకరుఁడే యననూయగా మాట.

పద్మ—అటులైన విమలాదిత్యుఁడే విమలయయ్యెను గాఁబోలు!

విమల—మనోనాయకా! మీతెలివి లేటలు కోటలు దాటుచున్నవి! ఆవులించినఁ బ్రేవులు లెక్కించు తమకుఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది! మీయాజ్ఞానుసారముగ విమలాదిత్యుఁడే విమలయయ్యె!

భారతి—

చ॥ జనకునిబాసి తల్లివిడి • చయ్యనఁగాననమందుఁజిక్కి నే
ననయము దుఃఖమందుచును • నాత్మగృహించుచు నున్నవేళ నా
మనమున దుఃఖముల్ దోలఁగ • మాకనుదమ్ములఁ గానుపించి, ద
ర్శనమునఁ గష్టనిష్ఠురత • మాయముజేసితి పండుకోతికిన్
నను నొసగంగనుండ దయ • నన్వరియింపజె ప్రాణనాయకా!

విక్రము—

ఉ॥ బాలరొ! ధైర్యమందుమిఁక • బాసెను నీ వ్యధ నేటితోడనే
బాలుఁడనై ప్రతిజ్ఞలను • ఓట్టితి నిన్వరియింతునంచు ని
న్నేలుదు భార్యగాఁగ సఖి! నెన్నఁడు నా ముదిపండుకోతికిన్
బాలుగఁజేయ సుమ్మి యిదె • బాయుము నీ హృదయానుతాపముల్.

ఉ॥ సుందర మందిరావళుల • జొక్కపుఁ బూఁబొదరిండ్ల నెజ్జలం
దందములైన కాననము • లందు అతాగృహ సీమలందు నిం
దిందిర వాసమైపరగు • దివ్యసుసౌరభ పుష్పరాశి నా
నందము అందుచుండెదవు • నమ్ము సతీమణి నిన్వరించితిన్.

విక్రము—భారతీదేవి రూపరేఖా విలాసంబులు భారతశర్మ యందుఁ గన్పడియె!
భారతశర్మను భారతీదేవియని గుర్తింపఁజాలనెతిని. నేనెంత మందమతిని—
భారతీ! నీవు పురుషవేషము వేసితినిని యొక్కమాటయైనను జెప్పవైతివే! ఎంత
మోసముఁ జేసితివి!

భారతి—ప్రాణనాథు నన్వేషించుటకు సతీమణి యెన్ని వేషంబులు వేసిన నవి
మోసంబులుగావు.

సేవకుడు—అయ్యా! డాక్టరు సరస్వతీదేవిగారును, నింకొకరును గలసి తమ దర్శనంబు
నకు వచ్చుచున్నారు.

మాధ—సరియే! ప్రవేశపెట్టుము.

[సరస్వతీదేవియు మధుసూదనరావును బ్రవేశింతురు.]

మాధ—(అశ్చర్యముతోఁజూచుచు) దయ చేయుఁడు! తాము కొత్తగా చార్జి పుచ్చు
కున్నారు గాఁబోలు! డేమిమా!

సరి—నాథా! ఆట్లాశ్చర్యముతోఁజూచెదవేమి! నాసోదరి యాస్పత్రిలో జబ్బు
తోనున్నపుడు సంజీవియొసంగి ప్రాణదానం బొనర్చినవారు వీరే! సోదరి
మనసరస్వతీదేవిగారు వచ్చినారు!

ప్రభావతి—అమ్మా! డేమిముగా నున్నారా! ఈజిల్లాకొప్పుడు వచ్చినారు! వీరెవరు.
సరస్వతి—డేమిముగా నేయున్నాము! వీరు మాస్నేతులు! బంధువులు సుప్రసిద్ధ
డాక్టరులు.

మాధవ—(అశ్చర్యముతోఁజేరిపొలుఁజూచుచు) డాక్టరుగారూ! మీకుఁ గోపము
రానిచో నొక ప్రశ్నయడిగెదను? మీతలిదండ్రులెవరు? మీకొపుర మేజిల్లా!

సరస్వతి—(నవ్వుచు) కలక్టరుగారి తలిదండ్రులెవరో మాతలిదండ్రులును వారే!

మాధవ—సోదరీ! నిన్ను ప్రధమంబున గుర్తింప నందులకు త్నమింపుము!

సరస్వతి—త్నమించుటకు నీవలనఁదప్పేమి! నీ వింగ్లండునుండివచ్చిన తరువాత నిదియే
ప్రధమ దర్శనం బగుటచేతను, గాలమువలన మార్పులు జెందుటచేతను నను
గుర్తింపజైతివి! వీరినెఱుంగునువా? నీ బావగారు! నీసోదరి పాణిగ్రహణంబు
నకై తిరుపతి జెంకటేశ్వరుల పర్వతశిఖరంబునఁ దపంబొనర్చిన మహానీయులు!

మాధవ—బావగారు నమస్కారము! ఆహా! నేఁడెట్టి సుదినంబు! నాసోదరిని బావను
వీక్షించుటచే బహుమోదావహంబయ్యె! మీరు మీ మీ ప్రాణనాథులను
గలసి కొంటిమని యెంతప్రమాద మానసులై యుంటిరో నాసోదరిని బావను
జూచుటచేత నే నంతయమందానందకందశితహృదయారవిందుండ నైతిని.

సేవకుడు—(ప్రవేశించి) ఒక యోగిని తమదర్శనంబు వాంఛించుచున్నది.

మాధవ—శీఘ్రముగాఁ బ్రవేశపెట్టుము.

(పద్మిని ప్రవేశించి)

పద్మిని—అయ్యా! తమకందఱకునమస్కారము (అచటనున్న వారినందఱిని తేరిపాటఁ జూచి) ఆహా! నేఁ డెట్టి సుదినంబు! వారు పద్మనాభశర్మయు విమలా దేవివలె నున్నారే! నిశ్చయముగా వారే! కాలము వారిని నన్నెంతగా మార్చివైచినది! స్వామీ! మండలాధీశ! వెదుకఁబోయిన తీగె కాలిని జుట్టు కొన్నట్లయ్యె! నామనవిఁ జిత్తగింపుఁడు! పూర్వపు టాశ్రమంబున నేను పద్మినియను వారకొంతను, నామూలముననే పద్మనాభశర్మ తనమహేశ్వర్యంబును గోల్పోయి యష్టకష్టంబు లనుభవించెను! కాలక్రమంబున నాహేయ జీవితమైన పడుపువృత్తివైశోనీ సన్యాసాశ్రమంబుఁగైకొని, యా సేతుహిమా చల మధ్యస్థ తీర్థక్షేత్రంబుల స్వామిదర్శనంబుఁ జేయుచుఁ బద్మనాభశర్మకై యన్వేషించితీ! నాయాస్తిసంతయు నాల్గుభాగంబులుగా విభజించి యొక భాగముఁ బద్మనాభశర్మకును, రెండవభాగము శేరిశెట్టికిని, దక్కిన రెండు భాగంబులు భారతవర్షంబున వ్యభిచారవృత్తి నశింపఁజేయుటకుఁ దగిన యేర్పాట్లొనర్చుటకు దస్తావేజు వ్రాయించి మిమ్ముఁ బరిపాలకకర్తగా నేర్పాట్లొనర్చితి! తా మధ్యక్షతవహించి యీ సంస్కరణంబు నిర్విఘ్నంబుగా నెరవేర్పవలయు! భూసురవర్యా! పద్మనాభశర్మా! సోదరి విమలాదేవీ! నా చేసిన దోషంబులు మన్నించి మీ పూర్వసంపదలతోఁ దులఁదూగుచుండుఁడు.

మాధవ—పద్మినిదేవీ! నీజన్మమే సఫలమైనది! అజ్ఞానాంధకారంబున మునిగి, మోహతరేకంబున విచ్ఛలవిడిగా సంచరించినను, జ్ఞాననేత్రంబుఁ దెరచి, నీ కలుషచారిత్రంబునకుఁ బశ్చాత్తాపంబునొంది, శైరాగ్యంబుఁదాల్చి, సర్వ సంగపరిత్యాగినివై, నీయాస్తియంతయు సత్పాత్రదానం బొనర్చితివి! నీవంటి మహిళా రత్నంబులే భారతఖండంబున యశశ్చంద్రికల దశదిశల వెదజల్లుచున్నారు! అచంద్రతారకంబుగా జగద్విఖ్యాతిఁజెందిన నీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతి, మొదలైన పతివ్రతామతల్లులకు జన్మభూమియైన భరత వర్షంబున వ్యభిచారమే ముఖ్యవృత్తిగాఁగల కులంబు లున్నవనినచో నది మన కందఱకుఁ దీరని కళంకముగదా! అట్టి కళంకమును దొలగించి, భరతఖండ పనితారత్నంబుల సవాచార కుల శీల సుపత్నియుఁ బాతకవృత్త మహిమంబు నాచంద్రతారకంబుగా నెలకొల్పుటకు నీవుజేసిన సర్వసంగపరిత్యాగమే మూలకారణంబగుఁగాక!

ఉ॥ భారతవర్షమందు నువిభాసితలా నుదతీమణు ల్పదా
చారము సద్గుణంబులును • శాస్త్రవిచారము ధర్మశీలమునై పేమవ గ్రహించి
కూరతధీభావ మతిశోభయుఁ గల్గి యశోవిహారలై వై బ్రహ్మచారి
కోరినకోరిక ల్పడసి • కోరిచరింతురుగాక యోగ్యులై.

త ప్పా వ్వు ల వ ట్టి క

శ్రీపాత్రలలో రుక్మిణి - జనార్దనరావు విధవకూతురు.

పేజీ	పజ్జీ	తప్పు	ఒప్పు
11	26	లభియించితివిం	లభియించినదిం
„	29	మూకల	మూకలు
18	18	సాధింతులే	సాధింతువే
„	24	పేరు త్తక	పేరె త్తక
17	22	సాహసంలక్ష్మిః	సాహసేలక్ష్మి
25	11	నరయనై తి	నరసియుంటి
81	18	వర్షంబులకు	వర్షంబునకు
33	20	భూతకల్పన	అభూతకల్పన
40	21	జూపు	జూపి
48	4	వాగ్ధ	వాగ్ధు
„	12	న్యాయాధిపదం	న్యాయాధికారిపదం
49	17	కాసులీసము	కాసువీసము
51	6	పూచికపుల్లెన	పుచ్చినవల్లెన
53	12	బాపునుమ్ము	బాపునయ్య
57	12	జలికి	జివికి
58	17	జాలనధము	జాలధనము
„	29	నవ్వుంబు	నడ్డుంబు
59	5	యజమానిని	యజమానినని
„	14	జరిపెడి	జదివెడి
60	1	తలంచుటయే	వలదనుటయే
„	16	నెప్పటి	నేటికి
„	33	నన్ను	నన్య

పేజీ	పద్య	కవ్య	ఒప్ప
62	23	మఱలు	మఱులు
„	27	నాయదయము	నాహదయము
68	27	కట్నంటులు	కట్నంబులు
75	18	బేర్కొంచు	బేర్కొంచు
80	7	శోధన	శోభన
„	16	వత్తురె	వత్తువె
„	19	నేత్ర	నేత్రి
„	21	యగుత	యగును
83	2	దుష్పాప	దుష్పాపి
„	4	గాపాడుమా	గాపాడవే !
„	5	నిశాంత	నిశాత
„	81	నీతను	నతను
85	13	అయ్యో !	అయ్యా !
94	21	ఇక్కనే	ఇక్కడనే
96	1	నీజన్మ	నాజన్మ
97	15	కక్కుటితి	కక్కుటితి
98	8	కాంతులకు	కాంతలకు
„	29	గూతురు	కోడలు
„		‘భారతీ !’ అనునది మొదలు కడమనున్న రెండుపంక్తులు లేవు.	
99	1	భారతీ !	అననూయా !
„	5	భారతిని	కోడలిని
„	17	గణయైన	గనియైన
108	6	దెలిసిన	దెలిసిన
109	17	ముగి	మునిగి
114	81	లేఖలు	రేఖలు
„	85	హోయి	బోయి

పేజీ	పత్రి	రఘు	ఓప
117	26	నేత్ర	నేత్ర
118	29	నేత్ర	నేత్ర
121	3	నేవ దేరి	నేవ దేరి
„	9	కొనుము	కొనుదు
„	23	గూర్పుట	గూర్పుటకు
122	7	ప్రాణేశ్వరుని	ప్రాణేశ్వరిని
125	8	లేదు	
126	21	నబము	నభము
„	22	బలుకునీవు. } సంయమివి. }	బలుకనీవు. } సంయమివె. }
127	24	మాధవుండను	నీదునెచ్చెలి
„	28	మాధవుడన్నినుఁ } బ్రేమగోరితిన్ }	మానిని! నే మధు సూదనుండనే?
130	23	బొక్కగ	సుక్కక
131	12	నాకొసంగిన	కొసంగిన

4

BCP

TPLA102B106

Ex

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPH/102B/106
పుస్తకం పేరు	693 నవ సర్వవతి
తారీఖు	25/10/24
మొదలు అట్ట	YES
వెనుక అట్ట	YES
మొత్తం పేజీలు	149
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాక పేజీలు	2, 6, 11, 13, 14
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	hoshini
పేజీలు విడదీసినది	nandhini?
స్కాన్ చేసినది	prateek
పరిశ్ల చేసినది	SANDHYA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యబడి	
శుభ్రము	no
పరిస్థితి	good